നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

സംയുത്തനികായേ

നിദാനവഗ്ഗ-അട്ഠകഥാ

൧. നിദാനസംയുത്തം

൧. ബുദ്ധവഗ്ഗോ

൧. പടിച്ചസമുപ്പാദസുത്തവണ്ണനാ

൧. **ഏവം മേ സുത**ന്തി - നിദാനവഗ്ഗേ പഠമം പടിച്ചസമുപ്പാദസുത്തം. തത്രായം അനുപുബ്ബപദവണ്ണനാ - **തത്ര ഖോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസീ**തി, ഏത്ഥ **തത്രാ**തി ദേസകാലപരിദീപനം. തഞ്ഹി ''യം സമയം വിഹരതി, തത്ര സമയേ, യസ്മിഞ്ച ജേതവനേ വിഹരതി, തത്ര ജേതവനേ''തി ദീപേതി. ഭാസിതബ്ബയുത്തേ വാ ദേസകാലേ ദീപേതി. ന ഹി ഭഗവാ അയുത്തേ ദേസേ കാലേ ച ധമ്മം ഭാസതി. ''അകാലോ ഖോ താവ ബാഹിയാ''തിആദി (ഉദാ॰ ൧൦) ചേത്ഥ സാധകം. **ഖോ**തി പദപൂരണമത്തേ, അവധാരണേ ആദികാലത്ഥേ വാ നിപാതോ. **ഭഗവാ**തി ലോകഗരുദീപനം. **ഭിക്ഖൂ**തി കഥാസവനയുത്തപുഗ്ഗലവചനം. അപിചേത്ഥ ''ഭിക്ഖകോതി ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖാചരിയം അജ്ഝൂപഗതോതി ഭിക്ഖൂ''തിആദിനാ (പാരാ॰ ൪൫; വിഭ॰ ൫൧൦) നയേന വചനത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **ആമന്തേസീ**തി ആലപി, അഭാസി, സമ്ബോധേസി, അയമേത്ഥ അത്ഥോ. അഞ്ഞത്ര പന ഞാപനേപി ഹോതി. യഥാഹ - ''ആമന്തയാമി വോ, ഭിക്ഖവേ, പടിവേദയാമി വോ, ഭിക്ഖവേ''തി. പക്കോസനേപി. യഥാഹ - ''ഏഹി ത്വം, ഭിക്ഖു, മമ വചനേന സാരിപുത്തം ആമന്തേഹീ''തി (അ॰ നി॰ ൯.൧൧). **ഭിക്ഖവോ**തി ആമന്തനാകാരദീപനം. തഞ്ച ഭിക്ഖനസീലതാദിഗുണയോഗസിദ്ധത്താ വുത്തം. ഭിക്ഖനസീലതാഗുണയുത്തോപി ഹി ഭിക്ഖു, ഭിക്ഖനധമ്മതാഗുണയുത്തോപി ഭിക്ഖനേ സാധുകാരിതാഗുണയുത്തോപീതി സദ്ദവിദൂ മഞ്ഞന്തി. തേന ച തേസം ഭിക്ഖനസീലതാദിഗുണയോഗസിദ്ധേന വചനേന ഹീനാധികജനസേവിതവുത്തിം പകാസേന്തോ ഉദ്ധതദീനഭാവനിഗ്ഗഹം കരോതി. ''ഭിക്ഖവോ''തി ഇമിനാ ച കരുണാവിപ്ഫാരസോമ്മഹദയനയനനിപാതപുബ്ബങ്ഗമേന വചനേന തേ അത്തനോ അഭിമുഖേ കരോന്തോ തേനേവ കഥേതുകമ്യതാദീപകേന നേസം വചനേന സോതുകമ്യതം ജനേതി, തേനേവ ച സമ്ബോധനത്ഥേന സാധുകം മനസികാരേപി നിയോജേതി. സാധുകം മനസികാരായത്താ ഹി സാസനസമ്പത്തി.

അപരേസുപി ദേവമനുസ്സേസു വിജ്ജമാനേസു കസ്മാ ഭിക്ഖൂയേവ ആമന്തേസീതി ചേ? ജേട്ഠസേട്ഠാസന്നസദാസന്നിഹിതഭാവതോ. സബ്ബപരിസസാധാരണാ ഹി ഭഗവതോ ധമ്മദേസനാ, പരിസായ ജേട്ഠാ ഭിക്ഖൂ പഠമം ഉപ്പന്നത്താ, സേട്ഠാ അനഗാരിയഭാവം ആദിം കത്വാ സത്ഥുചരിയാനുവിധായകത്താ സകലസാസനപടിഗ്ഗാഹകത്താ ച, ആസന്നാ തത്ഥ നിസിന്നേസു സത്ഥുസന്തികത്താ, സദാസന്നിഹിതാ സത്ഥുസന്തികാവചരത്താതി.

അപിച തേ ധമ്മദേസനായ ഭാജനം യഥാനുസിട്ഠം പടിപത്തിസബ്ഭാവതോ. വിസേസതോ ച ഏകച്ചേ ഭിക്ഖൂയേവ സന്ധായ അയം ദേസനാപീതി ഏവം ആമന്തേസി.

കിമത്ഥം പന ഭഗവാ ധമ്മം ദേസേന്തോ പഠമം ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി, ന ധമ്മമേവ ദേസേസീതി? സതിജനനത്ഥം. ഭിക്ഖൂ അഞ്ഞം ചിന്തേന്താപി വിക്ഖിത്തചിത്താപി ധമ്മം പച്ചവേക്ഖന്താപി കമ്മട്ഠാനം മനസികരോന്താപി നിസിന്നാ ഹോന്തി. തേ അനാമന്തേത്വാ ധമ്മേ ദേസിയമാനേ "അയം ദേസനാ കിംനിദാനാ കിംപച്ചയാ കതമായ അട്ഠുപ്പത്തിയാ ദേസിതാ"തി സല്ലക്ഖേതും അസക്കോന്താ ദുഗ്ഗഹിതം വാ ഗണ്ഹേയ്യും, ന വാ ഗണ്ഹേയ്യും, തേന നേസം സതിജനനത്ഥം ഭഗവാ പഠമം ആമന്തേത്വാ പച്ഛാ ധമ്മം ദേസേതി.

ഭദന്തേതി ഗാരവവചനമേതം, സത്ഥുനോ പടിവചനദാനം വാ. അപിചേത്ഥ "ഭിക്ഖവോ"തി വദമാനോ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂ ആലപതി. "ഭദന്തേ"തി വദമാനാ തേ ഭഗവന്തം പച്ചാലപന്തി. തഥാ ഹി "ഭിക്ഖവോ"തി ഭഗവാ ആഭാസതി, "ഭദന്തേ"തി പച്ചാഭാസന്തി. "ഭിക്ഖവോ"തി പടിവചനം ദാപേതി, "ഭദന്തേ"തി പടിവചനം ദേന്തി. **തേ ഭിക്ഖൂ**തി യേ ഭഗവാ ആമന്തേസി, തേ. **ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസു**ന്തി ഭഗവതോ ആമന്തനം പതിഅസ്സോസും, അഭിമുഖാ ഹുത്വാ സുണിംസു സമ്പടിച്ഛിംസു പടിഗ്ഗഹേസുന്തി അത്ഥോ. **ഭഗവാ ഏതദവോചാ**തി, ഭഗവാ ഏതം ഇദാനി വത്തബ്ബം സകലസുത്തം അവോച. ഏത്താവതാ യം ആയസ്മതാ ആനന്ദേന അത്ഥബ്യഞ്ജനസമ്പന്നസ്സ ബുദ്ധാനം ദേസനാഞാണഗമ്ഭീരഭാവസംസൂചകസ്സ ഇമസ്സ സുത്തസ്സ സുഖാവഗാഹണത്ഥം കാലദേസദേസകപരിസാപദേസപ്പടിമണ്ഡിതം നിദാനം ഭാസിതം, തസ്സ അത്ഥവണ്ണനാ സമത്താ.

ഇദാനി **പടിച്ചസമുപ്പാദം വോ**തിആദിനാ നയേന ഭഗവതാ നിക്ഖിത്തസ്സ സുത്തസ്സ സംവണ്ണനായ ഓകാസോ അനുപ്പത്തോ. സാ പനേസാ സുത്തവണ്ണനാ യസ്മാ സുത്തനിക്ഖേപം വിചാരേത്വാ വുച്ചമാനാ പാകടാ ഹോതി, തസ്മാ സുത്തനിക്ഖേപം താവ വിചാരേസ്സാമ. ചത്താരോ ഹി സുത്തനിക്ഖേപാ - അത്തജ്ഝാസയോ, പരജ്ഝാസയോ, പുച്ഛാവസികോ, അട്ഠുപ്പത്തികോതി. തത്ഥ യാനി സുത്താനി ഭഗവാ പരേഹി അനജ്ഝിട്ഠോ കേവലം അത്തനോ അജ്ഝാസയേനേവ കഥേതി, സേയ്യഥിദം - ദസബലസുത്തന്തഹാരകോ ചന്ദോപമ-വീണോപമ-സമ്മപ്പധാന-ഇദ്ധിപാദ-ഇന്ദ്രിയബല-ബോജ്ഝങ്ഗമഗ്ഗങ്ഗ-സുത്തന്തഹാരകോതി ഏവമാദീനി, തേസം **അത്തജ്ഝാസയോ** നിക്ഖേപോ.

യാനി പന "പരിപക്കാ ഖോ രാഹുലസ്സ വിമുത്തിപരിപാചനീയാ ധമ്മാ. യംനൂനാഹം രാഹുലം ഉത്തരിം ആസവാനം ഖയേ വിനേയ്യ"ന്തി (സം॰ നി॰ ൪.൧൨൧; മ॰ നി॰ ൩.൪൧൬) ഏവം പരേസം അജ്ഝാസയം ഖന്തിം നിജ്ഝാനക്ഖമം മനം അഭിനീഹാരം ബുജ്ഝനഭാവഞ്ച അപേക്ഖിത്വാ പരജ്ഝാസയവസേന കഥിതാനി, സേയ്യഥിദം - ചൂളരാഹുലോവാദസുത്തം, മഹാരാഹുലോവാദസുത്തം, ധമ്മചക്കപ്പവത്തനം, അനത്തലക്ഖണസുത്തം, ആസീവിസോപമസുത്തം, ധാതുവിഭങ്ഗസുത്തന്തി, ഏവമാദീനി, തേസം **പരജ്ഝാസയോ** നിക്ഖേപോ.

ഭഗവന്തം പന ഉപസങ്കമിത്വാ ചതസ്സോ പരിസാ ചത്താരോ വണ്ണാ നാഗാ സുപണ്ണാ ഗന്ധബ്ബാ അസുരാ യക്ഖാ മഹാരാജാനോ താവതിംസാദയോ ദേവാ

മഹാബ്രഹ്മാതി ഏവമാദയോ “ബോജ്ഝങ്ഗാ ബോജ്ഝങ്ഗാതി, ഭന്തേ, വുച്ചന്തി - (സം॰ നി॰ ൫.൨൦൨) നീവരണാ നീവരണാതി, ഭന്തേ, വുച്ചന്തി - ഇമേ നു ഖോ, ഭന്തേ, പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ, കിംസൂധ വിത്തം പുരിസസ്സ സേട്ഠ”ന്തിആദിനാ (സം॰ നി॰ ൧.൨൪൬; സു॰ നി॰ ൧൮൩) നയേന പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി. ഏവം പുട്ഠേന ഭഗവതാ യാനി കഥിതാനി ബോജ്ഝങ്ഗസംയുത്താദീനി, യാനി വാ പനഞ്ഞാനിപി ദേവതാസംയുത്ത, മാരസംയുത്ത, ബ്രഹ്മസംയുത്ത, സക്കപഞ്ഹ, ചൂളവേദല്ല, മഹാവേദല്ല, സാമഞ്ഞഫലആളവക, സൂചിലോമ, ഖരലോമസുത്താദീനി, തേസം **പുച്ഛാവസികോ** നിക്ഖേപോ.

യാനി പന താനി ഉപ്പന്നം കാരണം പടിച്ച കഥിതാനി, സേയ്യഥിദം - ധമ്മദായാദം. ചൂളസീഹനാദസുത്തം പുത്തമംസൂപമം ദാരുക്ഖന്ധൂപമം അഗ്ഗിക്ഖന്ധൂപമം ഫേണപിണ്ഡൂപമം പാരിച്ഛത്തകൂപമന്തി ഏവമാദീനി, തേസം **അട്ഠുപ്പത്തികോ** നിക്ഖേപോ.

ഏവമേതേസു ചതൂസു നിക്ഖേപേസു ഇമസ്സ പടിച്ചസമുപ്പാദസുത്തസ്സ പരജ്ഝാസയോ നിക്ഖേപോ. പരപുഗ്ഗലജ്ഝാസയവസേന ഹിദം ഭഗവതാ നിക്ഖിത്തം. കതമേസം പുഗ്ഗലാനം അജ്ഝാസയവസേനാതി? ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂനം. ചത്താരോ ഹി പുഗ്ഗലാ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ നേയ്യോ പദപരമോതി. തത്ഥ യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സഹ ഉദാഹടവേലായ ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂ**. യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സംഖിത്തേന ഭാസിതസ്സ വിത്ഥാരേന അത്ഥേ വിഭജിയമാനേ ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂ**. യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ഉദ്ദേസതോ പരിപുച്ഛതോ യോനിസോ മനസികരോതോ, കല്യാണമിത്തേ സേവതോ, ഭജതോ, പയിരുപാസതോ, അനുപുബ്ബേന ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **നേയ്യോ**. യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ബഹുമ്പി സുണതോ, ബഹുമ്പി ധാരയതോ, ബഹുമ്പി വാചയതോ ന തായ ജാതിയാ ധമ്മാഭിസമയോ ഹോതി, അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ **പദപരമോ**. ഇതി ഇമേസു ചതൂസു പുഗ്ഗലേസു ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂപുഗ്ഗലാനം അജ്ഝാസയവസേന ഇദം സുത്തം നിക്ഖിത്തം.

തദാ കിര പഞ്ചസതാ ജനപദവാസികാ ഭിക്ഖൂ സബ്ബേവ ഏകചരാ ദ്വിചരാ തിചരാ ചതുചരാ പഞ്ചചരാ സഭാഗവുത്തിനോ ധുതങ്ഗധരാ ആരദ്ധവീരിയാ യുത്തയോഗാ വിപസ്സകാ സണ്ഹം സുഖുമം സുഞ്ഞതം പച്ചയാകാരദേസനം പത്ഥയമാനാ സായന്ഹസമയേ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ, വന്ദിത്വാ, രത്തകമ്ബലസാണിയാ പരിക്ഖിപമാനാ വിയ ദേസനം പച്ചാസീസമാനാ പരിവാരേത്വാ നിസീദിംസു. തേസം അജ്ഝാസയവസേന ഭഗവാ ഇദം സുത്തം ആരഭി. യഥാ ഹി ഛേകോ ചിത്തകാരോ അപരികമ്മകതഭിത്തിം ലഭിത്വാ, ന ആദിതോവ രൂപം സമുട്ഠാപേസി, മഹാമത്തികലേപാദീഹി പന ഭിത്തിപരികമ്മം താവ കത്വാ , കതപരികമ്മായ ഭിത്തിയാ രൂപം സമുട്ഠാപേതി, കതപരികമ്മം പന ഭിത്തിം ലഭിത്വാ, ഭിത്തിപരികമ്മബ്യാപാരം അകത്വാ, രങ്ഗജാതാനി യോജേത്വാ, വട്ടികം വാ തൂലികം വാ ആദായ രൂപമേവ സമുട്ഠാപേതി, ഏവമേവ ഭഗവാ അകതാഭിനിവേസം ആദികമ്മികകുലപുത്തം ലഭിത്വാ നാസ്സ ആദിതോവ അരഹത്തപദട്ഠാനം സണ്ഹം സുഖുമം സുഞ്ഞതം വിപസ്സനാലക്ഖണം ആചിക്ഖതി,

സീലസമാധികമ്മസ്സകതാദിട്ഠിസമ്പദായ പന യോജേന്തോ പുബ്ബഭാഗപടിപദം താവ ആചിക്ഖതി. യം സന്ധായ വുത്തം -

"തസ്മാതിഹ ത്വം, ഭിക്ഖു, ആദിമേവ വിസോധേഹി കുസലേസു ധമ്മേസു. കോ ചാദി കുസലാനം ധമ്മാനം? സീലഞ്ച സുവിസുദ്ധം ദിട്ഠി ച ഉജുകാ. യതോ ഖോ തേ, ഭിക്ഖു, സീലഞ്ച സുവിസുദ്ധം ഭവിസ്സതി ദിട്ഠി ച ഉജുകാ. തതോ ത്വം, ഭിക്ഖു, സീലം നിസ്സായ സീലേ പതിട്ഠായ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ തിവിധേന ഭാവേയ്യാസി. കതമേ ചത്താരോ? ഇധ ത്വം, ഭിക്ഖു, അജ്ഝത്തം വാ കായേ കായാനുപസ്സീ വിഹരാഹി ആതാപീ സമ്പജാനോ സതിമാ വിനേയ്യ ലോകേ അഭിജ്ഝാദോമനസ്സം. ബഹിദ്ധാ വാ കായേ...പേ॰... അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാ കായേ...പേ॰... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സീ വിഹരാഹി ആതാപീ സമ്പജാനോ സതിമാ വിനേയ്യ ലോകേ അഭിജ്ഝാദോമനസ്സം. യതോ ഖോ ത്വം, ഭിക്ഖു, സീലം നിസ്സായ സീലേ പതിട്ഠായ ഇമേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ഏവം തിവിധേന ഭാവേസ്സസി, തതോ തുയ്ഹം, ഭിക്ഖു, യാ രത്തി വാ ദിവസോ വാ ആഗമിസ്സതി, വുദ്ധിയേവ പാടികങ്ഖാ കുസലേസു ധമ്മേസു, നോ പരിഹാനീ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൩൬൯).

ഏവം ആദികമ്മികകുലപുത്തസ്സ സീലകഥായ പരികമ്മം കഥേത്വാ, അരഹത്തപദട്ഠാനം സണ്ഹം സുഖുമം സുഞ്ഞതം വിപസ്സനാലക്ഖണം ആചിക്ഖതി.

പരിസുദ്ധസീലം പന ആരദ്ധവീരിയം യുത്തയോഗം വിപസ്സകം ലഭിത്വാ, നാസ്സ പുബ്ബഭാഗപടിപദം ആചിക്ഖതി, ഉജുകമേവ പന അരഹത്തപദട്ഠാനം സണ്ഹം സുഖുമം സുഞ്ഞതം വിപസ്സനാലക്ഖണം ആചിക്ഖതി. ഇമേ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ പുബ്ബഭാഗപടിപദം പരിസോധേത്വാ ഠിതാ സുധന്തസുവണ്ണസദിസാ സുപരിമജ്ജിതമണിക്ഖന്ധസന്നിഭാ, ഏകോ ലോകുത്തരമഗ്ഗോവ നേസം അനാഗതോ. ഇതി തസ്സാഗമനത്ഥായ സത്ഥാ തേസം അജ്ഝാസയം അപേക്ഖമാനോ ഇദം സുത്തം ആരഭി.

തത്ഥ **പടിച്ചസമുപ്പാദന്തി** പച്ചയാകാരം. പച്ചയാകാരോ ഹി അഞ്ഞമഞ്ഞം പടിച്ച സഹിതേ ധമ്മേ ഉപ്പാദേതി. തസ്മാ പടിച്ചസമുപ്പാദോതി വുച്ചതി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന വിസുദ്ധിമഗ്ഗതോ ഗഹേതബ്ബോ.

വോതി അയം വോ-സദ്ദോ പച്ചത്ത-ഉപയോഗകരണ-സമ്പദാന-സാമിവചന-പദപൂരണേസു ദിസ്സതി. "കച്ചി പന വോ അനുരുദ്ധാ സമഗ്ഗാ സമ്മോദമാനാ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൨൬; മഹാവ॰ ൪൬൬) ഹി പച്ചത്തേ ദിസ്സതി. "ഗച്ഛഥ, ഭിക്ഖവേ, പണാമേമി വോ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൧൫൭) ഉപയോഗേ. "ന വോ മമ സന്തികേ വത്ഥബ്ബ"ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൨.൧൫൭) കരണേ. "വനപത്ഥപരിയായം വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമീ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൧൯൦) സമ്പദാനേ. "സബ്ബേസം വോ, സാരിപുത്ത, സുഭാസിത"ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൪൫) സാമിവചനേ. "യേ ഹി വോ അരിയാ പരിസുദ്ധകായകമ്മന്താ"തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൩൫) പദപൂരണമത്തേ. ഇധ പനായം സമ്പദാനേ ദട്ഠബ്ബോ. **ഭിക്ഖവേ**തി പതിസ്സവേന അഭിമുഖീഭൂതാനം

പുന ആലപനം. **ദേസേസ്സാമീ**തി ദേസനാപടിജാനനം. **തം സുണാഥാ**തി തം പടിച്ചസമുപ്പാദം തം ദേസനം മയാ വുച്ചമാനം സുണാഥ.

സാധുകം മനസി കരോഥാതി എത്ഥ പന സാധുകം സാധൂതി എകത്ഥമേതം. അയഞ്ച സാധുസദ്ദോ ആയാചന-സമ്പടിച്ഛന-സമ്പഹംസന-സുന്ദര-ദള്ഹീകമ്മാദീസു ദിസ്സതി. "സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതൂ"തിആദീസു (അം° നി° ർ.വ൬൭; സം° നി° ർ.൩൭; ൪.൯൫) ഹി ആയാചനേ ദിസ്സതി. "സാധു, ഭന്തേതി ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദിത്വാ അനുമോദിത്വാ"തിആദീസു (മ° നി° ൩.൮൬) സമ്പടിച്ഛനേ. "സാധു സാധു, സാരിപുത്താ"തിആദീസു (ദീ° നി° ൩.൩൪൯) സമ്പഹംസനേ.

"സാധു ധമ്മരുചീ രാജാ, സാധു പഞ്ഞാണവാ നരോ;
സാധു മിത്താനമദ്ദുബ്ഭോ, പാപസ്സ അകരണം സുഖ"ന്തി. -

ആദീസു (ജാ° വ.൧൮.൧൦൧) സുന്ദരേ. "തേന ഹി, ബ്രാഹ്മണ, സാധുകം സുണാഹീ"തിആദീസു (അം° നി° ൪.൧൯൨) സാധുകസദ്ദോയേവ ദള്ഹീകമ്മേ ആണത്തിയന്തിപി വുച്ചതി. ഇധ പനായം എത്ഥേവ ദള്ഹീകമ്മേ ആണത്തിയാ ച അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ, സുന്ദരത്ഥേപി വട്ടതി. ദള്ഹീകരണത്ഥേന ഹി "ദള്ഹം ഇമം ധമ്മം സുണാഥ, സുഗ്ഗഹിതം ഗണ്ഹന്താ", ആണത്തിഅത്ഥേന "മമ ആണത്തിയാ സുണാഥ" സുന്ദരത്ഥേന "സുന്ദരമിമം ഭദ്ദകം ധമ്മം സുണാഥാ"തി എതം ദീപിതം ഹോതി. **മനസി കരോഥാ**തി ആവജ്ജേഥ. സമന്നാഹരഥാതി അത്ഥോ. അവിക്ഖിത്തചിത്താ ഹുത്വാ നിസാമേഥ, ചിത്തേ കരോഥാതി അധിപ്പായോ.

ഇദാനേത്ഥ **തം സുണാഥാ**തി സോതിന്ദ്രിയവിക്ഖേപനിവാരണമേതം. **സാധുകം മനസി കരോഥാ**തി മനസികാരേ ദള്ഹീകമ്മനിയോജനേന മനിന്ദ്രിയവിക്ഖേപനിവാരണം. പുരിമഞ്ചേത്ഥ ബ്യഞ്ജനവിപല്ലാസഗാഹനിവാരണം, പച്ഛിമം അത്ഥവിപല്ലാസഗാഹനിവാരണം. പുരിമേന ച ധമ്മസ്സവനേ നിയോജേതി, പച്ഛിമേന സുതാനം ധമ്മാനം ധാരണൂപപരിക്ഖാസു. പുരിമേന ച "സബ്യഞ്ജനോ അയം ധമ്മോ, തസ്മാ സവനീയോ"തി ദീപേതി, പച്ഛിമേന "സാത്ഥോ, തസ്മാ മനസി കാതബ്ബോ"തി. സാധുകപദം വാ ഉഭയപദേഹി യോജേത്വാ, "യസ്മാ അയം ധമ്മോ ധമ്മഗമ്ഭീരോ ച ദേസനാഗമ്ഭീരോ ച, തസ്മാ സുണാഥ സാധുകം. യസ്മാ അത്ഥഗമ്ഭീരോ ച പടിവേധഗമ്ഭീരോ ച, തസ്മാ സാധുകം മനസി കരോഥാ"തി എവം യോജനാ വേദിതബ്ബാ. **ഭാസിസ്സാമീ**തി ദേസേസ്സാമി. "തം സുണാഥാ"തി എത്ഥ പടിഞ്ഞാതം ദേസനം സംഖിത്തതോവ ന ദേസേസ്സാമി, അപിച ഖോ വിത്ഥാരതോപി നം ഭാസിസ്സാമീതി വുത്തം ഹോതി. സങ്ഖേപവിത്ഥാരവാചകാനി ഹി എതാനി പദാനി. യഥാഹ വങ്ഗീസത്ഥേരോ -

"സംഖിത്തേനപി ദേസേതി, വിത്ഥാരേനപി ഭാസതി;
സാളികായിവ നിഗ്ഘോസോ, പടിഭാനം ഉദീരയീ"തി. (സം° നി° ൧.വ൧൪; ഥേരഗാ° ൧വ൪൧);

എവം വുത്തേ ഉസ്സാഹജാതാ ഹുത്വാ **എവം, ഭന്തേതി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ഭഗവതോ പച്ചസ്സോസും** സത്ഥു വചനം സമ്പടിച്ഛിംസു, പടിഗ്ഗഹേസുന്തി വുത്തം

ഹോതി.

അഥ നേസം **ഭഗവാ ഏതദവോച** - ഏതം ഇദാനി വത്തബ്ബം "കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, പടിച്ചസമുപ്പാദോ"തിആദിം സകലം സുത്തം അവോച. തത്ഥ **കതമോ ച, ഭിക്ഖവേ, പടിച്ചസമുപ്പാദോ**തി കഥേതുകമ്യതാപുച്ഛാ. പഞ്ചവിധാ ഹി പുച്ഛാ അദിട്ഠജോതനാപുച്ഛാ ദിട്ഠസംസന്ദനാപുച്ഛാ വിമതിച്ഛേദനാപുച്ഛാ അനുമതിപുച്ഛാ കഥേതുകമ്യതാപുച്ഛാതി, താസം ഇദം നാനത്തം -

കതമാ **അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ** (മഹാനി॰ ൧൫൦; ചൂളനി॰ പുണ്ണകമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ ൧൨)? പകതിയാ ലക്ഖണം അഞ്ഞാതം ഹോതി അദിട്ഠം അതുലിതം അതീരിതം അവിഭൂതം അവിഭാവിതം. തസ്സ ഞാണായ ദസ്സനായ തുലനായ തീരണായ വിഭൂതായ വിഭാവനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി. അയം അദിട്ഠജോതനാപുച്ഛാ.

കതമാ **ദിട്ഠസംസന്ദനാപുച്ഛാ**? പകതിയാ ലക്ഖണം ഞാതം ഹോതി ദിട്ഠം തുലിതം തീരിതം വിഭൂതം വിഭാവിതം. സോ അഞ്ഞേഹി പണ്ഡിതേഹി സദ്ധിം സംസന്ദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി. അയം ദിട്ഠസംസന്ദനാപുച്ഛാ.

കതമാ **വിമതിച്ഛേദനാപുച്ഛാ**? പകതിയാ സംസയപക്ഖന്ദോ ഹോതി വിമതിപക്ഖന്ദോ ദ്വേള്ഹകജാതോ - "ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കഥം നു ഖോ"തി, സോ വിമതിച്ഛേദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി, അയം വിമതിച്ഛേദനാപുച്ഛാ.

കതമാ **അനുമതിപുച്ഛാ**? ഭഗവാ ഭിക്ഖൂനം അനുമതിയാ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - "തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം വാ"തി, അനിച്ചം, ഭന്തേ. യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വാ തം സുഖം വാതി, ദുക്ഖം, ഭന്തേ. യം പനാനിച്ചം ദുക്ഖം വിപരിണാമധമ്മം, കല്ലം നു തം സമനുപസ്സിതും - "ഏതം മമ ഏസോഹമസ്മി ഏസോ മേ അത്താ"തി, നോ ഹേതം ഭന്തേതി (സം॰ നി॰ ൩.൭൯). അയം അനുമതിപുച്ഛാ.

കതമാ **കഥേതുകമ്യതാപുച്ഛാ**? ഭഗവാ ഭിക്ഖൂനം കഥേതുകമ്യതായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - "ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, സതിപട്ഠാനാ. കതമേ ചത്താരോ"തി? അയം കഥേതുകമ്യതാപുച്ഛാതി.

തത്ഥ ബുദ്ധാനം പുരിമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ നത്ഥി. കസ്മാ? ബുദ്ധാനഞ്ഹി തീസു അദ്ധാസു കിഞ്ചി സങ്ഖതം അദ്ധാവിമുത്തം വാ അസങ്ഖതം അദിട്ഠം അജോതിതം അതുലിതം അതീരിതം അവിഭൂതം അവിഭാവിതം നാമ നത്ഥി. തേന നേസം അദിട്ഠജോതനാപുച്ഛാ നത്ഥി. യം പന ഭഗവതാ അത്തനോ ഞാണേന പടിവിദ്ധം, തസ്സ അഞ്ഞേന സമണേന വാ ബ്രാഹ്മണേന വാ ദേവേന വാ മാരേന വാ ബ്രഹ്മുനാ വാ സദ്ധിം സംസന്ദനകിച്ചം നത്ഥി. തേനസ്സ ദിട്ഠസംസന്ദനാപുച്ഛാ നത്ഥി. യസ്മാ പനേസ അകഥംകഥീ തിണ്ണവിചികിച്ഛോ സബ്ബധമ്മേസു വിഹതസംസയോ. തേനസ്സ വിമതിച്ഛേദനാപുച്ഛാ നത്ഥി. ഇതരാ പന ദ്വേ പുച്ഛാ ഭഗവതോ അത്ഥി. താസു അയം കഥേതുകമ്യതാ പുച്ഛാതി വേദിതബ്ബാ.

ഇദാനി താവ പുച്ഛായ പുട്ഠം പച്ചയാകാരം വിഭജന്തോ **അവിജ്ജാപച്ചയാ, ഭിക്ഖവേ, സങ്ഖാരാ**തിആദിമാഹ. ഏത്ഥ ച യഥാ നാമ ''പിതരം കഥേസ്സാമീ''തി ആരദ്ധോ ''തിസ്സസ്സ പിതാ സോണസ്സ പിതാ''തി പഠമതരം പുത്തമ്പി കഥേതി, ഏവമേവ ഭഗവാ പച്ചയം കഥേതും ആരദ്ധോ ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തിആദിനാ നയേന സങ്ഖാരാദീനം പച്ചയേ അവിജ്ജാദിധമ്മേ കഥേന്തോ പച്ചയുപ്പന്നമ്പി കഥേസി. ആഹാരവഗ്ഗസ്സ പന പരിയോസാനേ ''പടിച്ചസമുപ്പാദഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി പടിച്ചസമുപ്പന്നേ ച ധമ്മേ''തി (സം॰ നി॰ ൨.൨൦) ഉഭയം ആരഭിത്വാ ഉഭയമ്പി കഥേസി. ഇദാനി **അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ**തിആദീസു പന അവിജ്ജാ ച സാ പച്ചയോ ചാതി അവിജ്ജാപച്ചയോ. തസ്മാ അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ സമ്ഭവന്തീതി ഇമിനാ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരേന പന സബ്ബാകാരസമ്പന്നാ അനുലോമപടിച്ചസമുപ്പാദകഥാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ കഥിതാ, തസ്മാ സാ തത്ഥ കഥിതവസേനേവ ഗഹേതബ്ബാ.

പടിലോമകഥായം പന **അവിജ്ജായ ത്വേവാ**തി അവിജ്ജായ തു ഏവ. **അസേസവിരാഗനിരോധാ**തി വിരാഗസങ്ഖാതേന മഗ്ഗേന അസേസനിരോധാ. **സങ്ഖാരനിരോധോ**തി സങ്ഖാരാനം അനുപ്പാദനിരോധോ ഹോതി. ഏവംനിരോധാനം പന സങ്ഖാരാനം നിരോധാ വിഞ്ഞാണാദീനഞ്ച നിരോധാ നാമരൂപാദീനി നിരുദ്ധാനിയേവ ഹോന്തീതി ദസ്സേതും **സങ്ഖാരനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ**തിആദീനി വത്വാ, **ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതീ**തി ആഹ. തത്ഥ **കേവലസ്സാ**തി സകലസ്സ, സുദ്ധസ്സ വാ, സത്തവിരഹിതസ്സാതി അത്ഥോ. **ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സാ**തി ദുക്ഖരാസിസ്സ. **നിരോധോ ഹോതീ**തി അനുപ്പാദോ ഹോതി. ഇതി ഭഗവാ അനുലോമതോ ദ്വാദസഹി പദേഹി വട്ടകഥം കഥേത്വാ തമേവ വട്ടം വിനിവട്ടേത്വാ പടിലോമതോ ദ്വാദസഹി പദേഹി വിവട്ടം കഥേന്തോ അരഹത്തേന ദേസനായ കൂടം ഗണ്ഹി. ദേസനാപരിയോസാനേ തേ പഞ്ചസതാ ആരദ്ധവിപസ്സകാ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂപുഗ്ഗലാ സൂരിയരസ്മിസമ്ഫുട്ഠാനി പരിപാകഗതാനി പദുമാനി വിയ സച്ചാനി ബുജ്ഝിത്വാ അരഹത്തഫലേ പതിട്ഠഹിംസു.

ഇദമവോച ഭഗവാതി ഇദം വട്ടവിവട്ടവസേന സകലസുത്തം ഭഗവാ അവോച. **അത്തമനാ തേ ഭിക്ഖൂ**തി തുട്ഠചിത്താ തേ പഞ്ചസതാ ഖീണാസവാ ഭിക്ഖൂ. **ഭഗവതോ ഭാസിതം അഭിനന്ദു**ന്തി കരവീകരുതമഞ്ജുനാ കണ്ണസുഖേന പണ്ഡിതജനഹദയാനം അമതാഭിസേകസദിസേന ബ്രഹ്മസ്സരേന ഭാസതോ ഭഗവതോ വചനം അഭിനന്ദിംസു, അനുമോദിംസു ചേവ സമ്പടിച്ഛിംസു ചാതി അത്ഥോ. തേനേതം വുച്ചതി -

> ''സുഭാസിതം സുലപിതം, സാധു സാധൂതി താദിനോ;
> അനുമോദമാനാ സിരസാ, സമ്പടിച്ഛിംസു ഭിക്ഖവോ''തി.

പഠമപടിച്ചസമുപ്പാദസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. വിഭങ്ഗസുത്തവണ്ണനാ

൨. ദുതിയേപി വുത്തനയേനേവ സുത്തനിക്ഖേപോ വേദിതബ്ബോ. അയം പന വിസേസോ - പഠമം ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂപുഗ്ഗലാനം വസേന സങ്ഖേപതോ ദസ്സിതം, ഇദം വിപഞ്ചിതഞ്ഞൂനം വസേന വിത്ഥാരതോതി. ഇമസ്മിഞ്ച പന

സുത്തേ ചതസ്സോ വല്ലിഹാരകപുരിസൂപമാ വത്തബ്ബാ, താ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വുത്താ ഏവ. യഥാ ഹി വല്ലിഹാരകോ പുരിസോ വല്ലിയാ അഗ്ഗം ദിസ്വാ തദനുസാരേന മൂലം പരിയേസന്തോ തം ദിസ്വാ വല്ലിം മൂലേ ഛേത്വാ ആദായ കമ്മേ ഉപനേയ്യ, ഏവം ഭഗവാ വിത്ഥാരദേസനം ദേസേന്തോ പടിച്ചസമുപ്പാദസ്സ അഗ്ഗഭൂതാ ജരാമരണാ പട്ഠായ യാവ മൂലഭൂതം അവിജ്ജാപദം, താവ ദേസനം ആഹരിത്വാ പുന വട്ടവിവട്ടം ദേസേന്തോ നിട്ഠപേസി.

തത്രായം ജരാമരണാദീനം വിത്ഥാരദേസനായ അത്ഥനിച്ഛയോ - ജരാമരണനിദ്ദേസേ താവ **തേസം തേസന്തി** അയം സങ്ഖേപതോ അനേകേസം സത്താനം സാധാരണനിദ്ദേസോതി വിഞ്ഞാതബ്ബോ. യാ ദേവദത്തസ്സ ജരാ, യാ സോമദത്തസ്സാതി ഏവഞ്ഹി ദിവസമ്പി കഥേന്തസ്സ നേവ സത്താ പരിയാദാനം ഗച്ഛന്തി. ഇമേഹി പന ദ്വീഹി പദേഹി ന കോചി സത്തോ അപരിയാദിന്നോ ഹോതി. തസ്മാ വുത്തം, ''അയം സങ്ഖേപതോ അനേകേസം സത്താനം സാധാരണനിദ്ദേസോ''തി. **തമ്ഹി തമ്ഹീ**തി അയം ഗതിജാതിവസേന അനേകേസം സത്തനികായാനം സാധാരണനിദ്ദേസോ. **സത്തനികായേ**തി സാധാരണനിദ്ദേസേന നിദ്ദിട്ഠസ്സ സരൂപനിദസ്സനം. **ജരാ ജീരണതാ**തിആദീസു പന **ജരാ**തി സഭാവനിദ്ദേസോ. **ജീരണതാ**തി ആകാരനിദ്ദേസോ. **ഖണ്ഡിച്ച**ന്തിആദയോ തയോ കാലാതിക്കമേ കിച്ചനിദ്ദേസാ, പച്ഛിമാ ദ്വേ പകതിനിദ്ദേസാ. അയഞ്ഹി **ജരാ**തി ഇമിനാ പദേന സഭാവതോ ദീപിതാ, തേനസ്സായം സഭാവനിദ്ദേസോ . **ജീരണതാ**തി ഇമിനാ ആകാരതോ, തേനസ്സായം ആകാരനിദ്ദേസോ. **ഖണ്ഡിച്ച**ന്തി ഇമിനാ കാലാതിക്കമേ ദന്തനഖാനം ഖണ്ഡിതഭാവകരണകിച്ചതോ. **പാലിച്ച**ന്തി ഇമിനാ കേസലോമാനം പലിതഭാവകരണകിച്ചതോ. **വലിത്തചതാ**തി ഇമിനാ മംസം മിലാപേത്വാ തചവലിഭാവകരണകിച്ചതോ ദീപിതാ. തേനസ്സാ ഇമേ ഖണ്ഡിച്ചന്തിആദയോ തയോ കാലാതിക്കമേ കിച്ചനിദ്ദേസാ. തേഹി ഇമേസം വികാരാനം ദസ്സനവസേന പാകടീഭൂതാ പാകടജരാ ദസ്സിതാ. യഥേവ ഹി ഉദകസ്സ വാ വാതസ്സ വാ അഗ്ഗിനോ വാ തിണരുക്ഖാദീനം സംഭഗ്ഗപലിഭഗ്ഗതായ വാ ഝാമതായ വാ ഗതമഗ്ഗോ പാകടോ ഹോതി, ന ച സോ ഗതമഗ്ഗോ താനേവ ഉദകാദീനി, ഏവമേവ ജരായ ദന്താദീസു ഖണ്ഡിച്ചാദിവസേന ഗതമഗ്ഗോ പാകടോ, ചക്ഖും ഉമ്മീലേത്വാപി ഗയ്ഹതി ന ച ഖണ്ഡിച്ചാദീനേവ ജരാ. ന ഹി ജരാ ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ ഹോതി.

ആയുനോ സംഹാനി ഇന്ദ്രിയാനം പരിപാകോതി ഇമേഹി പന പദേഹി കാലാതിക്കമേയേവ അഭിബ്യത്തായ ആയുക്ഖയ-ചക്ഖാദിഇന്ദ്രിയ-പരിപാകസഞ്ഞിതായ പകതിയാ ദീപിതാ. തേനസ്സിമേ പച്ഛിമാ ദ്വേ പകതിനിദ്ദേസാതി വേദിതബ്ബാ. തത്ഥ യസ്മാ ജരം പത്തസ്സ ആയു ഹായതി, തസ്മാ ജരാ ''ആയുനോ സംഹാനീ''തി ഫലൂപചാരേന വുത്താ. യസ്മാ ച ദഹരകാലേ സുപ്പസന്നാനി സുഖുമമ്പി അത്തനോ വിസയം സുഖേനേവ ഗണ്ഹനസമത്ഥാനി ചക്ഖാദീനി ഇന്ദ്രിയാനി ജരം പത്തസ്സ പരിപക്കാനി ആലുളിതാനി അവിസദാനി, ഓളാരികമ്പി അത്തനോ വിസയം ഗഹേതും അസമത്ഥാനി ഹോന്തി, തസ്മാ ''ഇന്ദ്രിയാനം പരിപാകോ''തി ഫലൂപചാരേനേവ വുത്താ.

സാ പനായം ഏവം നിദ്ദിട്ഠാ സബ്ബാപി ജരാ പാകടാ പടിച്ഛന്നാതി ദുവിധാ ഹോതി. തത്ഥ ദന്താദീസു ഖണ്ഡാദിഭാവദസ്സനതോ രൂപധമ്മേസു ജരാ **പാകടജരാ** നാമ, അരൂപധമ്മേസു പന ജരാ താദിസസ്സ വികാരസ്സ അദസ്സനതോ **പടിച്ഛന്നജരാ** നാമ. തത്ഥ യ്വായം ഖണ്ഡാദിഭാവോ ദിസ്സതി, സോ താദിസാനം

ദന്താദീനം സുവിഞ്ഞേയ്യത്താ വണ്ണോയേവ, തം ചക്ഖുനാ ദിസ്വാ മനോദ്വാരേന ചിന്തേത്വാ "ഇമേ ദന്താ ജരായ പഹടാ"തി ജരം ജാനാതി ഉദകട്ഠാനേ ബദ്ധാനി ഗോസീസാദീനി ഓലോകേത്വാ ഹേട്ഠാ ഉദകസ്സ അത്ഥിഭാവം ജാനനം വിയ. പുന അവീചി സവീചീതി എവമ്പി ദുവിധാ ഹോതി. തത്ഥ മണി-കനക-രജത-പവാളചന്ദസൂരിയാദീനം വിയ മന്ദദസകാദീസു പാണീനം വിയ ച പുപ്ഫഫലപല്ലവാദീസു ച അപാണീനം വിയ അന്തരന്തരാ വണ്ണവിസേസാദീനം ദുവിഞ്ഞേയ്യത്താ ജരാ **അവീചിജരാ** നാമ, നിരന്തരജരാതി അത്ഥോ. തതോ അഞ്ഞേസു പന യഥാവുത്തേസു അന്തരന്തരാ വണ്ണവിസേസാദീനം സുവിഞ്ഞേയ്യത്താ ജരാ **സവീചിജരാ** നാമാതി വേദിതബ്ബാ.

ഇതോ പരം **തേസം തേസ**ന്തിആദി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. **ചുതി ചവനതാ**തിആദീസു പന **ചുതീ**തി ചവനകവസേന വുച്ചതി, ഏകചതുപഞ്ചക്ഖന്ധസാമഞ്ഞവചനമേതം. **ചവനതാ**തി ഭാവവചനേന ലക്ഖണനിദസ്സനം . **ഭേദോ**തി ചുതിക്ഖന്ധാനം ഭങ്ഗുപ്പത്തിപരിദീപനം. **അന്തരധാന**ന്തി ഘടസ്സേവ ഭിന്നസ്സ ഭിന്നാനം ചുതിക്ഖന്ധാനം യേന കേനചി പരിയായേന ഠാനാഭാവപരിദീപനം. **മച്ചു മരണ**ന്തി മച്ചുസങ്ഖാതം മരണം, തേന സമുച്ഛേദമരണാദീനി നിസേധേതി. കാലോ നാമ അന്തകോ, തസ്സ കിരിയാ **കാലകിരിയാ**. ഏവം തേന ലോകസമ്മുതിയാ മരണം ദീപേതി.

ഇദാനി പരമത്ഥേന ദീപേതും **ഖന്ധാനം ഭേദോ**തിആദിമാഹ. പരമത്ഥേന ഹി ഖന്ധായേവ ഭിജ്ജന്തി, ന സത്തോ നാമ കോചി മരതി. ഖന്ധേസു പന ഭിജ്ജമാനേസു സത്തോ മരതി, ഭിന്നേസു മതോതി വോഹാരോ ഹോതി. ഏത്ഥ ച ചതുപഞ്ചവോകാരവസേന ഖന്ധാനം ഭേദോ, ഏകവോകാരവസേന കളേവരസ്സ നിക്ഖേപോ. ചതുവോകാരവസേന ച ഖന്ധാനം ഭേദോ, സേസദ്വയവസേന കളേവരസ്സ നിക്ഖേപോ വേദിതബ്ബോ. കസ്മാ? ഭവദ്വയേപി രൂപകായസങ്ഖാതസ്സ കളേവരസ്സ സബ്ഭാവതോ. അഥ വാ യസ്മാ ചാതുമഹാരാജികാദീസു ഖന്ധാ ഭിജ്ജന്തേവ, ന കിഞ്ചി നിക്ഖിപതി, തസ്മാ തേസം വസേന ഖന്ധാനം ഭേദോ, മനുസ്സാദീസു കളേവരസ്സ നിക്ഖേപോ. ഏത്ഥ ച കളേവരസ്സ നിക്ഖേപകാരണതോ മരണം "കളേവരസ്സ നിക്ഖേപോ"തി വുത്തന്തി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **ഇതി അയഞ്ച ജരാ ഇദഞ്ച മരണം, ഇദം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ**തി ഇദം ഉഭയമ്പി ഏകതോ കത്വാ ജരാമരണന്തി കഥീയതി.

ജാതിനിദ്ദേസേ **ജാതി സഞ്ജാതീ**തിആദീസു ജായനട്ഠേന **ജാതി,** സാ അപരിപുണ്ണായതനവസേന യുത്താ. സഞ്ജായനട്ഠേന **സഞ്ജാതി,** സാ പരിപുണ്ണായതനവസേന യുത്താ. ഓക്കമനട്ഠേന **ഓക്കന്തി,** സാ അണ്ഡജജലാബുജവസേന യുത്താ. തേ ഹി അണ്ഡകോസഞ്ച വത്ഥികോസഞ്ച ഓക്കമന്താ പവിസന്താ വിയ പടിസന്ധിം ഗണ്ഹന്തി. അഭിനിബ്ബത്തനട്ഠേന **അഭിനിബ്ബത്തി,** സാ സംസേദജഓപപാതികവസേന യുത്താ. തേ ഹി പാകടായേവ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തന്തി. അയം താവ വോഹാരദേസനാ.

ഇദാനി പരമത്ഥദേസനാ ഹോതി. ഖന്ധായേവ ഹി പരമത്ഥതോ പാതുഭവന്തി, ന സത്തോ. തത്ഥ ച **ഖന്ധാന**ന്തി ഏകവോകാരഭവേ ഏകസ്സ, ചതുവോകാരഭവേ ചതുന്നം, പഞ്ചവോകാരഭവേ പഞ്ചന്നമ്പി ഗഹണം വേദിതബ്ബം. **പാതുഭാവോ**തി ഉപ്പത്തി. **ആയതനാന**ന്തി ഏത്ഥ തത്ര തത്ര ഉപ്പജ്ജമാനായതനവസേന സങ്ഗഹോ വേദിതബ്ബോ. **പടിലാഭോ**തി സന്തതിയം പാതുഭാവോയേവ. പാതുഭവന്താനേവ ഹി താനി പടിലദ്ധാനി നാമ ഹോന്തി.

അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ജാതീതി ഇമിനാ പദേന വോഹാരതോ പരമത്ഥതോ ച ദേസിതായ ജാതിയാ നിഗമനം കരോതീതി.

ഭവനിദ്ദേസേ **കാമഭവോ**തി കമ്മഭവോ ച ഉപപത്തിഭവോ ച. തത്ഥ കമ്മഭവോ നാമ കാമഭവൂപഗകമ്മമേവ. തഞ്ഹി തത്ഥ ഉപപത്തിഭവസ്സ കാരണത്താ ''സുഖോ ബുദ്ധാനം ഉപ്പാദോ (ധ॰ പ॰ ൧൯൪) ദുക്ഖോ പാപസ്സ ഉച്ചയോ''തിആദീനി (ധ॰ പ॰ ൧൧൭) വിയ ഫലവോഹാരേന ഭവോതി വുത്തം. ഉപപത്തിഭവോ നാമ തേന കമ്മേന നിബ്ബത്തം ഉപാദിണ്ണക്ഖന്ധപഞ്ചകം. തഞ്ഹി തത്ഥ ഭവതീതി കത്വാ ഭവോതി വുത്തം. സബ്ബഥാപി ഇദം കമ്മഞ്ച ഉപപത്തിഞ്ച ഉഭയമ്പേതമിധ ''കാമഭവോ''തി വുത്തം. ഏസ നയോ രൂപാരൂപഭവേസൂതി.

ഉപാദാനനിദ്ദേസേ **കാമുപാദാന**ന്തിആദീസു വത്ഥുകാമം ഉപാദിയന്തി ഏതേന, സയം വാ തം ഉപാദിയതീതി **കാമുപാദാനം,** കാമോ ച സോ ഉപാദാനഞ്ചാതി കാമുപാദാനം. **ഉപാദാന**ന്തി ദള്ഹഗ്ഗഹണം വുച്ചതി. ദള്ഹത്ഥോ ഹി ഏത്ഥ ഉപസദ്ദോ ഉപായാസഉപകട്ഠാദീസു വിയ. പഞ്ചകാമഗുണികരാഗസ്സേതം അധിവചനം. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ. വിത്ഥാരതോ പനേതം, ''തത്ഥ കതമം കാമുപാദാനം? യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ''തി (ധ॰ സ॰ ൧൨൨൦; വിഭ॰ ൯൩൮) വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

തഥാ ദിട്ഠി ച സാ ഉപാദാനഞ്ചാതി **ദിട്ഠുപാദാനം**. അഥ വാ ദിട്ഠിം ഉപാദിയതി, ഉപാദിയന്തി വാ ഏതേന ദിട്ഠിന്തി ദിട്ഠുപാദാനം. ഉപാദിയതി ഹി പുരിമദിട്ഠിം ഉത്തരദിട്ഠി, ഉപാദിയന്തി ച തായ ദിട്ഠിം. യഥാഹ - ''സസ്സതോ അത്താ ച ലോകോ ച ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ''ന്തിആദി (മ॰ നി॰ ൩.൨൭). സീലബ്ബതുപാദാനഅത്തവാദുപാദാനവജ്ജസ്സ സബ്ബദിട്ഠിഗതസ്സേതം അധിവചനം. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പനേതം, ''തത്ഥ കതമം ദിട്ഠുപാദാനം? നത്ഥി ദിന്ന''ന്തി (ധ॰ സ॰ ൧൨൨൧) വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

തഥാ സീലബ്ബതമുപാദിയന്തി ഏതേന, സയം വാ തം ഉപാദിയതി, സീലബ്ബതഞ്ച തം ഉപാദാനഞ്ചാതി വാ **സീലബ്ബതുപാദാനം**. ഗോസീലഗോവതാദീനി ഹി ''ഏവം സുദ്ധീ''തി (ധ॰ സ॰ ൧൨൨൨; വിഭ॰ ൯൩൮) അഭിനിവേസതോ സയമേവ ഉപാദാനാനീതി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പനേതം, ''തത്ഥ കതമം സീലബ്ബതുപാദാനം? ഇതോ ബഹിദ്ധാ സമണബ്രാഹ്മണാനം സീലേന സുദ്ധീ''തി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

ഇദാനി വദന്തി ഏതേനാതി വാദോ, ഉപാദിയന്തി ഏതേനാതി ഉപാദാനം, കിം വദന്തി ഉപാദിയന്തി വാ? അത്താനം. അത്തനോ വാദുപാദാനം **അത്തവാദുപാദാനം**. അത്തവാദമത്തമേവ വാ അത്താതി ഉപാദിയന്തി ഏതേനാതി അത്തവാദുപാദാനം. വീസതിവത്ഥുകായ സക്കായദിട്ഠിയാ ഏതം അധിവചനം. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പനേതം, ''തത്ഥ കതമം അത്തവാദുപാദാനം? ഇധ അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ''തി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

തണ്ഹാനിദ്ദേസേ **രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ**തി ഏതം ചക്ഖുദ്വാരാദീസു ജവനവീഥിയാ പവത്തായ തണ്ഹായ ''സേട്ഠിപുത്തോ ബ്രാഹ്മണപുത്തോ''തി ഏവമാദീസു പിതിതോ നാമം വിയ

പിതിസദിസാരമ്മണതോ നാമം. ഏത്ഥ ച രൂപാരമ്മണാ തണ്ഹാ, രൂപേ തണ്ഹാതി **രൂപതണ്ഹാ**. സാ കാമരാഗഭാവേന രൂപം അസ്സാദേന്തീ പവത്തമാനാ **കാമതണ്ഹാ,** സസ്സതദിട്ഠിസഹഗതരാഗഭാവേന "രൂപം നിച്ചം ധുവം സസ്സത"ന്തി ഏവം അസ്സാദേന്തീ പവത്തമാനാ **ഭവതണ്ഹാ,** ഉച്ഛേദദിട്ഠിസഹഗതരാഗഭാവേന "രൂപം ഉച്ഛിജ്ജതി വിനസ്സതി പേച്ച ന ഭവതീ"തി ഏവം അസ്സാദേന്തീ പവത്തമാനാ **വിഭവതണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ ഏവം തിവിധാ ഹോതി. യഥാ ച രൂപതണ്ഹാ, തഥാ സദ്ദതണ്ഹാദയോപീതി ഏവം താനി അട്ഠാരസ തണ്ഹാവിചരിതാനി ഹോന്തി. താനി അജ്ഝത്തരൂപാദീസു അട്ഠാരസ, ബഹിദ്ധാരൂപാദീസു അട്ഠാരസാതി ഛത്തിംസ. ഇതി അതീതാനി ഛത്തിംസ, അനാഗതാനി ഛത്തിംസ, പച്ചുപ്പന്നാനി ഛത്തിംസാതി ഏവം അട്ഠസതം തണ്ഹാവിചരിതാനി ഹോന്തി. "അജ്ഝത്തികസ്സ ഉപാദായ അസ്മീതി ഹോതി, ഇത്ഥസ്മീതി ഹോതീ"തി (വിഭം ൯൭൩) വാ ഏവമാദീനി അജ്ഝത്തികരൂപാദിനിസ്സിതാനി അട്ഠാരസ, "ബാഹിരസ്സ ഉപാദായ ഇമിനാ അസ്മീതി ഹോതി, ഇമിനാ ഇത്ഥസ്മീതി ഹോതീ"തി (വിഭം ൯൭൪) വാ ഏവമാദീനി ബാഹിരരൂപാദിനിസ്സിതാനി അട്ഠാരസാതി ഛത്തിംസ, ഇതി അതീതാനി ഛത്തിംസ, അനാഗതാനി ഛത്തിംസ, പച്ചുപ്പന്നാനി ഛത്തിംസാതി ഏവമ്പി അട്ഠസതം തണ്ഹാവിചരിതാനി ഹോന്തി. പുന സങ്ഗഹേ കരിയമാനേ രൂപാദീസു ആരമ്മണേസു ഛളേവ തണ്ഹാകായാ തിസ്സോയേവ കാമതണ്ഹാദയോ ഹോന്തീതി. ഏവം -

> "നിദ്ദേസത്ഥേന നിദ്ദേസ, വിത്ഥാരാ വിത്ഥാരസ്സ ച;
> പുന സങ്ഗഹതോ തണ്ഹാ, വിഞ്ഞാതബ്ബാ വിഭാവിനാ"തി.

വേദനാനിദ്ദേസേ **വേദനാകായാ**തി വേദനാസമൂഹാ. **ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ…പേ… മനോസമ്ഫസ്സജാവേദനാ**തി ഏതം "ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാവേദനാ അത്ഥി കുസലാ, അത്ഥി അകുസലാ, അത്ഥി അബ്യാകതാ"തി ഏവം വിഭങ്ഗേ (വിഭം ൩൪) ആഗതത്താ ചക്ഖുദ്വാരാദീസു പവത്താനം കുസലാകുസലാബ്യാകതവേദനാനം "സാരിപുത്തോ മന്താണിപുത്തോ"തി ഏവമാദീസു മാതിതോ നാമം വിയ മാതിസദിസതോ വത്ഥുതോ നാമം. വചനത്ഥോ പനേത്ഥ - ചക്ഖുസമ്ഫസ്സഹേതു ജാതാ വേദനാ ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാതി. ഏസേവ നയോ സബ്ബത്ഥ. അയം താവേത്ഥ സബ്ബസങ്ഗാഹികാ കഥാ. വിപാകവസേന പന ചക്ഖുദ്വാരേ ദ്വേ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാനി, ദ്വേ മനോധാതുയോ, തിസ്സോ മനോവിഞ്ഞാണധാതുയോതി ഏതാഹി സമ്പയുത്തവസേന വേദനാ വേദിതബ്ബാ. ഏസേവ നയോ സോതദ്വാരാദീസു. മനോദ്വാരേ മനോവിഞ്ഞാണധാതുസമ്പയുത്താവ.

ഫസ്സനിദ്ദേസേ **ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ**തി ചക്ഖുമ്ഹി സമ്ഫസ്സോ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ…പേ… കായസമ്ഫസ്സോ**തി ഏത്താവതാ ച കുസലാകുസലവിപാകാ പഞ്ചവത്ഥുകാ ദസ ഫസ്സാ വുത്താ ഹോന്തി. **മനോസമ്ഫസ്സോ**തി ഇമിനാ സേസബാവീസതിലോകിയവിപാകമനസമ്പയുത്താ ഫസ്സാ.

സളായതനനിദ്ദേസേ **ചക്ഖായതനന്തി**ആദീസു യം വത്തബ്ബം, തം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ ഖന്ധനിദ്ദേസേ ചേവ ആയതനനിദ്ദേസേ ച വുത്തമേവ.

നാമരൂപനിദ്ദേസേ നമനലക്ഖണം **നാമം**. രുപ്പനലക്ഖണം **രൂപം**. വിഭജനേ പനസ്സ **വേദനാ**തി വേദനാക്ഖന്ധോ, **സഞ്ഞാ**തി സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, **ചേതനാ ഫസ്സോ മനസികാരോ**തി സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ വേദിതബ്ബോ. കാമഞ്ച അഞ്ഞേപി സങ്ഖാരക്ഖന്ധസങ്ഗഹിതാ ധമ്മാ സന്തി, ഇമേ പന തയോ സബ്ബദുബ്ബലേസുപി ചിത്തേസു സന്തി, തസ്മാ ഏതേസംയേവ വസേനേത്ഥ സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ ദസ്സിതോ. **ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ**തി ഏത്ഥ **ചത്താരോ**തി ഗണനപരിച്ഛേദോ. **മഹാഭൂതാ**തി പഥവീആപതേജവായാനമേതം അധിവചനം. യേന പന കാരണേന താനി മഹാഭൂതാനീതി വുച്ചന്തി, യോ ചേത്ഥ അഞ്ഞോ വിനിച്ഛയനയോ, സോ സബ്ബോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ രൂപക്ഖന്ധനിദ്ദേസേ വുത്തോ. **ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായാ**തി ഏത്ഥ പന **ചതുന്ന**ന്തി ഉപയോഗത്ഥേ സാമിവചനം, ചത്താരി മഹാഭൂതാനീതി വുത്തം ഹോതി. **ഉപാദായാ**തി ഉപാദിയിത്വാ, ഗഹേത്വാതി അത്ഥോ. നിസ്സായാതിപി ഏകേ. "വത്തമാന"ന്തി അയഞ്ചേത്ഥ പാഠസേസോ. സമൂഹത്ഥേ വാ ഏതം സാമിവചനം, ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമൂഹം ഉപാദായ വത്തമാനം രൂപന്തി ഏത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഏവം സബ്ബഥാപി യാനി ച ചത്താരി പഥവീആദീനി മഹാഭൂതാനി, യഞ്ച ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ വത്തമാനം ചക്ഖായതനാദിഭേദേന അഭിധമ്മപാളിയമേവ വുത്തം തേവീസതിവിധം രൂപം, തം സബ്ബമ്പി രൂപന്തി വേദിതബ്ബം.

വിഞ്ഞാണനിദ്ദേസേ **ചക്ഖുവിഞ്ഞാണ**ന്തി ചക്ഖുമ്ഹി വിഞ്ഞാണം, ചക്ഖുതോ വാ ജാതം വിഞ്ഞാണന്തി **ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം**. ഏവം സോതഘാനജിവ്ഹാകായവിഞ്ഞാണാനി. ഇതരം പന മനോയേവ വിഞ്ഞാണന്തി **മനോവിഞ്ഞാണം**. ദ്വിപഞ്ചവിഞ്ഞാണവജ്ജിതതേഭൂമകവിപാകചിത്തസ്സേതം അധിവചനം.

സങ്ഖാരനിദ്ദേസേ അഭിസങ്ഖരണലക്ഖണോ **സങ്ഖാരോ**. വിഭജനേ പനസ്സ **കായസങ്ഖാരോ**തി കായതോ പവത്തസങ്ഖാരോ. കായദ്വാരേ ചോപനവസേന പവത്താനം കാമാവചരകുസലതോ അട്ഠന്നം, അകുസലതോ ദ്വാദസന്നന്തി വീസതിയാ കായസഞ്ചേതനാനമേതം അധിവചനം. **വചീസങ്ഖാരോ**തി വചനതോ പവത്തസങ്ഖാരോ, വചീദ്വാരേ വചനഭേദവസേന പവത്താനം വീസതിയാ ഏവ വചീസഞ്ചേതനാനമേതം അധിവചനം. **ചിത്തസങ്ഖാരോ**തി ചിത്തതോ പവത്തസങ്ഖാരോ, കായവചീദ്വാരേ ചോപനം അകത്വാ രഹോ നിസീദിത്വാ ചിന്തേന്തസ്സ പവത്താനം ലോകിയകുസലാകുസലവസേന ഏകൂനതിംസമനോസഞ്ചേതനാനമേതം അധിവചനം.

അവിജ്ജാനിദ്ദേസേ **ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണ**ന്തി ദുക്ഖസച്ചേ അഞ്ഞാണം, മോഹസ്സേതം അധിവചനം. ഏസ നയോ **ദുക്ഖസമുദയേ അഞ്ഞാണ**ന്തിആദീസു. തത്ഥ ചതൂഹി കാരണേഹി ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം വേദിതബ്ബം അന്തോഗധതോ വത്ഥുതോ ആരമ്മണതോ പടിച്ഛാദനതോ ച. തഥാ ഹി തം ദുക്ഖസച്ചപരിയാപന്നത്താ ദുക്ഖേ അന്തോഗധം, ദുക്ഖസച്ചഞ്ചസ്സ നിസ്സയപച്ചയഭാവേന വത്ഥു, ആരമ്മണപച്ചയഭാവേന ആരമ്മണം, ദുക്ഖസച്ചം ഏതം പടിച്ഛാദേതി തസ്സ യാഥാവലക്ഖണപടിവേധനിവാരണേന ഞാണപ്പവത്തിയാ ചേത്ഥ അപ്പദാനേന.

ദുക്ഖസമുദയേ അഞ്ഞാണം തീഹി കാരണേഹി വേദിതബ്ബം വത്ഥുതോ ആരമ്മണതോ പടിച്ഛാദനതോ ച. നിരോധേ പടിപദായ ച അഞ്ഞാണം

ഏകേനേവ കാരണേന വേദിതബ്ബം പടിച്ഛാദനതോ. നിരോധപടിപദാനഞ്ഹി പടിച്ഛാദകമേവ അഞ്ഞാണം തേസം യാഥാവലക്ഖണപടിവേധനിവാരണേന തേസു ച ഞാണപ്പവത്തിയാ അപ്പദാനേന. ന പന തം തഥ അന്തോഗധം തസ്മിം സച്ചദ്വയേ അപരിയാപന്നത്താ, ന തസ്സ തം സച്ചദ്വയം വത്ഥു അസഹജാതത്താ, നാരമ്മണം, തദാരബ്ഭ അപ്പവത്തനതോ. പച്ഛിമഞ്ഹി സച്ചദ്വയം ഗമ്ഭീരത്താ ദുദ്ദസം, ന തഥ അന്ധഭൂതം അഞ്ഞാണം പവത്തതി. പുരിമം പന വചനീയത്തേന സഭാവലക്ഖണസ്സ ദുദ്ദസത്താ ഗമ്ഭീരം, തഥ വിപല്ലാസഗാഹവസേന പവത്തതി.

അപിച ''ദുക്ഖേ''തി ഏത്താവതാ സങ്ഗഹതോ വത്ഥുതോ ആരമ്മണതോ കിച്ചതോ ച അവിജ്ജാ ദീപിതാ. ''ദുക്ഖസമുദയേ''തി ഏത്താവതാ വത്ഥുതോ ആരമ്മണതോ കിച്ചതോ ച. ''ദുക്ഖനിരോധേ ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായാ''തി ഏത്താവതാ കിച്ചതോ. അവിസേസതോ പന ''അഞ്ഞാണ''ന്തി ഏതേന സഭാവതോ നിദ്ദിട്ഠാതി ഞാതബ്ബാ.

ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേതി ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ. **നിരോധോ ഹോതീതി** അനുപ്പാദോ ഹോതി. അപിചേത്ഥ സബ്ബേഹേവ തേഹി നിരോധപദേഹി നിബ്ബാനം ദേസിതം. നിബ്ബാനഞ്ഹി ആഗമ്മ തേ തേ ധമ്മാ നിരുജ്ഝന്തി, തസ്മാ തം തേസം തേസം നിരോധോതി വുച്ചതി. ഇതി ഭഗവാ ഇമസ്മിം സുത്തേ ദ്വാദസഹി പദേഹി വട്ടവിവട്ടം ദേസേന്തോ അരഹത്തനികൂടേനേവ ദേസനം നിട്ഠപേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ വുത്തനയേനേവ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ അരഹത്തേ പതിട്ഠഹിംസൂതി.

വിഭങ്ഗസുത്തം ദുതിയം.

൩. പടിപദാസുത്തവണ്ണനാ

൩. തതിയേ **മിച്ഛാപടിപദന്തി** അയം താവ അനിയ്യാനികപടിപദാ. നനു ച അവിജ്ജാപച്ചയാ പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോപി അത്ഥി ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോപി, സോ കഥം മിച്ഛാപടിപദാ ഹോതീതി. വട്ടസീസത്താ. യഞ്ഹി കിഞ്ചി ഭവത്തയസങ്ഖാതം വട്ടം പത്ഥേത്വാ പവത്തിതം, അന്തമസോ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാ അട്ഠ വാ പന സമാപത്തിയോ, സബ്ബം തം വട്ടപക്ഖിയം വട്ടസീസന്തി വട്ടസീസത്താ മിച്ഛാപടിപദാവ ഹോതി. യം പന കിഞ്ചി വിവട്ടം നിബ്ബാനം പത്ഥേത്വാ പവത്തിതം, അന്തമസോ ഉള്ലുങ്കയാഗുമത്തദാനമ്പി പണ്ണമുട്ഠിദാനമത്തമ്പി, സബ്ബം തം വിവട്ടപക്ഖിയം വിവട്ടനിസ്സിതം, വിവട്ടപക്ഖികത്താ സമ്മാപടിപദാവ ഹോതി. അപ്പമത്തകമ്പി ഹി പണ്ണമുട്ഠിമത്തദാനകുസലം വാ ഹോതു മഹന്തം വേലാമദാനാദികുസലം വാ, സചേ വട്ടസമ്പത്തിം പത്ഥേത്വാ വട്ടനിസ്സിതവസേന മിച്ഛാ ഠപിതം ഹോതി, വട്ടമേവ ആഹരിതും സക്കോതി, നോ വിവട്ടം. ''ഇദം മേ ദാനം ആസവക്ഖയാവഹം ഹോതൂ''തി ഏവം പന വിവട്ടം പത്ഥേന്തേന വിവട്ടവസേന സമ്മാ ഠപിതം അരഹത്തമ്പി പച്ചേകബോധിഞാണമ്പി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണമ്പി ദാതും സക്കോതിയേവ, ന അരഹത്തം അപ്പത്വാ പരിയോസാനം ഗച്ഛതി. ഇതി അനുലോമവസേന മിച്ഛാപടിപദാ, പടിലോമവസേന സമ്മാപടിപദാ ദേസിതാതി വേദിതബ്ബാ. നനു ചേത്ഥ പടിപദാ പുച്ഛിതാ, നിബ്ബാനം ഭാജിതം, നിയ്യാതനേപി പടിപദാവ നിയ്യാതിതാ. ന ച നിബ്ബാനസ്സ പടിപദാതി നാമം, സവിപസ്സനാനം പന ചതുന്നം മഗ്ഗാനമേതം

നാമം, തസ്മാ പുച്ഛാനിയ്യാതനേഹി പദഭാജനം ന സമേതീതി. നോ ന സമേതി, കസ്മാ? ഫലേന പടിപദായ ദസ്സിതത്താ. ഫലേന ഹേത്ഥ പടിപദാ ദസ്സിതാ. ‘‘അവിജ്ജായ ത്വേവ അസേസവിരാഗനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ’’തി ഏതം നിരോധസങ്ഖാതം നിബ്ബാനം യസ്സാ പടിപദായ ഫലം, അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, സമ്മാപടിപദാതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. ഇമസ്മിഞ്ച അത്ഥേ അസേസവിരാഗനിരോധാതി ഏത്ഥ വിരാഗോ നിരോധസ്സേവ വേവചനം, അസേസവിരാഗാ അസേസനിരോധാതി അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ. യേന വാ വിരാഗസങ്ഖാതേന മഗ്ഗേന അസേസനിരോധോ ഹോതി, തം ദസ്സേതും ഏതം പദഭാജനം വുത്തം. ഏവഞ്ഹി സതി സാനുഭാവാ പടിപദാ വിഭത്താ ഹോതി. ഇതി ഇമസ്മിമ്പി സുത്തേ വട്ടവിവട്ടമേവ കഥിതന്തി. തതിയം.

൪. വിപസ്സീസുത്തവണ്ണനാ

൪. ചതുത്ഥേ **വിപസ്സിസ്സാ**തി തസ്സ കിര ബോധിസത്തസ്സ യഥാ ലോകിയമനുസ്സാനം കിഞ്ചിദേവ പസ്സന്താനം പരിത്തകമ്മാഭിനിബ്ബത്തസ്സ കമ്മജപസാദസ്സ ദുബ്ബലത്താ അക്ഖീനി വിപ്ഫന്ദന്തി , ന ഏവം വിപ്ഫന്ദിംസു. ബലവകമ്മനിബ്ബത്തസ്സ പന കമ്മജപസാദസ്സ ബലവത്താ അവിപ്ഫന്ദന്തേഹി അനിമിസേഹി ഏവ അക്ഖീഹി പസ്സി സേയ്യഥാപി ദേവാ താവതിംസാ. തേന വുത്തം - ‘‘അനിമിസന്തോ കുമാരോ പേക്ഖതീതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, വിപസ്സിസ്സ കുമാരസ്സ ‘വിപസ്സീ വിപസ്സീ’ത്വേവ സമഞ്ഞാ ഉദപാദീ’’തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭). അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - അന്തരന്തരാ നിമിസജനിതന്ധകാരവിരഹേന വിസുദ്ധം പസ്സതി, വിവടേഹി വാ അക്ഖീഹി പസ്സതീതി **വിപസ്സീ**. ഏത്ഥ ച കിഞ്ചാപി പച്ഛിമഭവികാനം സബ്ബബോധിസത്താനം ബലവകമ്മനിബ്ബത്തസ്സ കമ്മജപസാദസ്സ ബലവത്താ അക്ഖീനി ന വിപ്ഫന്ദന്തി, സോ പന ബോധിസത്തോ ഏതേനേവ നാമം ലഭി.

അപിച വിചേയ്യ വിചേയ്യ പസ്സതീതി **വിപസ്സീ,** വിചിനിത്വാ വിചിനിത്വാ പസ്സതീതി അത്ഥോ. ഏകദിവസം കിര വിനിച്ഛയട്ഠാനേ നിസീദിത്വാ അത്ഥേ അനുസാസന്തസ്സ രഞ്ഞോ അലങ്കതപടിയത്തം മഹാപുരിസം ആഹരിത്വാ അങ്കേ ഠപയിംസു. തസ്സ തം അങ്കേ കത്വാ പലാളയമാനസ്സേവ അമച്ചാ സാമികം അസ്സാമികം അകംസു. ബോധിസത്തോ അനത്തമനസദ്ദം നിച്ഛാരേസി. രാജാ ‘‘കിമേതം ഉപധാരേഥാ’’തി ആഹ. ഉപധാരയമാനാ അഞ്ഞം അദിസ്വാ ‘‘അട്ടസ്സ ദുബ്ബിനിച്ഛിതത്താ ഏവം കതം ഭവിസ്സതീ’’തി പുന സാമികമേവ സാമികം കത്വാ ‘‘ഞത്വാ നു ഖോ കുമാരോ ഏവം കരോതീ’’തി? വീമംസന്താ പുന സാമികം അസ്സാമികമകംസു. പുന ബോധിസത്തോ തഥേവ സദ്ദം നിച്ഛാരേസി. അഥ രാജാ ‘‘ജാനാതി മഹാപുരിസോ’’തി തതോ പട്ഠായ അപ്പമത്തോ അഹോസി. തേന വുത്തം ‘‘വിചേയ്യ വിചേയ്യ കുമാരോ അത്ഥേ പനായതി ഞായേനാതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, വിപസ്സിസ്സ കുമാരസ്സ ഭിയ്യോസോമത്തായ ‘വിപസ്സീ വിപസ്സീ’ത്വേവ സമഞ്ഞാ ഉദപാദീ’’തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൮).

ഭഗവതോതി ഭാഗ്യസമ്പന്നസ്സ. **അരഹതോ**തി രാഗാദിഅരീനം ഹതത്താ, സംസാരചക്കസ്സ വാ അരാനം ഹതത്താ, പച്ചയാനം വാ അരഹത്താ അരഹാതി ഏവം ഗുണതോ ഉപ്പന്നനാമധേയ്യസ്സ. **സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സാ**തി സമ്മാ നയേന ഹേതുനാ സാമം പച്ചത്തപുരിസകാരേന ചത്താരി സച്ചാനി ബുദ്ധസ്സ. **പുബ്ബേവ സമ്ബോധാ**തി സമ്ബോധോ വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം, തതോ പുബ്ബേവ. **ബോധിസത്തസ്സേവ സതോ**തി ഏത്ഥ **ബോധീ**തി ഞാണം, ബോധിമാ

സത്തോ **ബോധിസത്തോ,** ഞാണവാ പഞ്ഞവാ പണ്ഡിതോതി അത്ഥോ. പുരിമബുദ്ധാനഞ്ഹി പാദമൂലേ അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ പണ്ഡിതോവ സോ സത്തോ, ന അന്ധബാലോതി ബോധിസത്തോ. യഥാ വാ ഉദകതോ ഉഗ്ഗന്ത്വാ ഠിതം പരിപാകഗതം പദുമം സൂരിയരസ്മിസമ്ഫസ്സേന അവസ്സം ബുജ്ഝിസ്സതീതി ബുജ്ഝനകപദുമന്തി വുച്ചതി, ഏവം ബുദ്ധാനം സന്തികേ ബ്യാകരണസ്സ ലദ്ധത്താ അവസ്സം അനന്തരായേന പാരമിയോ പൂരേത്വാ ബുജ്ഝിസ്സതീതി ബുജ്ഝനകസത്തോതിപി **ബോധിസത്തോ**. യാ ച ഏസാ ചതുമഗ്ഗഞാണസങ്ഖാതാ ബോധി, തം പത്ഥയമാനോ പവത്തതീതി ബോധിയം സത്തോ ആസത്തോതിപി **ബോധിസത്തോ**. ഏവം ഗുണതോ ഉപ്പന്നനാമവസേന ബോധിസത്തസ്സേവ സതോ. **കിച്ഛ**ന്തി ദുക്ഖം. **ആപന്നോ**തി അനുപ്പത്തോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - അഹോ അയം സത്തലോകോ ദുക്ഖം അനുപ്പത്തോതി. **ചവതി ച ഉപപജ്ജതി ചാ**തി ഇദം അപരാപരം ചുതിപടിസന്ധിവസേന വുത്തം. **നിസ്സരണ**ന്തി നിബ്ബാനം. തഞ്ഹി ജരാമരണദുക്ഖതോ നിസ്സടത്താ തസ്സ നിസ്സരണന്തി വുച്ചതി. **കുദാസ്സു നാമാ**തി കതരസ്മിം നു ഖോ കാലേ.

യോനിസോ മനസികാരാതി ഉപായമനസികാരേന പഥമനസികാരേന. **അഹു പഞ്ഞായ അഭിസമയോ**തി പഞ്ഞായ സദ്ധിം ജരാമരണകാരണസ്സ അഭിസമയോ സമവായോ സമായോഗോ അഹോസി, "ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ"ന്തി ഇദം തേന ദിട്ഠന്തി അത്ഥോ. അഥ വാ **യോനിസോ മനസികാരാ അഹു പഞ്ഞായാ**തി യോനിസോ മനസികാരേന ച പഞ്ഞായ ച അഭിസമയോ അഹു. "ജാതിയാ ഖോ സതി ജരാമരണ"ന്തി, ഏവം ജരാമരണകാരണസ്സ പടിവേധോ അഹോസീതി അത്ഥോ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ.

ഇതി ഹിദന്തി ഏവമിദം. **സമുദയോ സമുദയോ**തി ഏകാദസസു ഠാനേസു സങ്ഖാരാദീനം സമുദയം സമ്പിണ്ഡേത്വാ നിദ്ദിസതി. **പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസൂ**തി "അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാനം സമുദയോ ഹോതീ"തി. ഏവം ഇതോ പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസു, ചതൂസു വാ അരിയസച്ചധമ്മേസു. **ചക്ഖു**ന്തിആദീനി ഞാണവേവചനാനേവ. ഞാണമേവ ഹേത്ഥ ദസ്സനട്ഠേന **ചക്ഖു,** ഞാതട്ഠേന **ഞാണം,** പജാനനട്ഠേന **പഞ്ഞാ,** പടിവേധനട്ഠേന **വിജ്ജാ,** ഓഭാസനട്ഠേന **ആലോകോ**തി വുത്തം . തം പനേതം ചതൂസു സച്ചേസു ലോകിയലോകുത്തരമിസ്സകം നിദ്ദിട്ഠന്തി വേദിതബ്ബം. നിരോധവാരേപി ഇമിനാവ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ചതുത്ഥം.

൫-൧൦. സിഖീസുത്താദിവണ്ണനാ

൫-൧൦. പഞ്ചമാദീസു **സിഖിസ്സ, ഭിക്ഖവേ**തിആദീനം പദാനം "സിഖിസ്സപി, ഭിക്ഖവേ"തി ന ഏവം യോജേത്വാ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. കസ്മാ? ഏകാസനേ അദേസിതത്താ. നാനാഠാനേസു ഹി ഏതാനി ദേസിതാനി, അത്ഥോ പന സബ്ബത്ഥ സദിസോയേവ. സബ്ബബോധിസത്താനഞ്ഹി ബോധിപല്ലങ്കേ നിസിന്നാനം ന അഞ്ഞോ സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ ദേവോ വാ മാരോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ ആചിക്ഖതി - "അതീതേ ബോധിസത്താ പച്ചയാകാരം സമ്മസിത്വാ ബുദ്ധാ ജാതാ"തി. യഥാ പന പഠമകപ്പികകാലേ ദേവേ വുട്ഠേ ഉദകസ്സ ഗതമഗ്ഗേനേവ അപരാപരം വുട്ഠിഉദകം ഗച്ഛതി, ഏവം തേഹി തേഹി പുരിമബുദ്ധേഹി ഗതമഗ്ഗേനേവ പച്ഛിമാ പച്ഛിമാ ഗച്ഛന്തി. സബ്ബബോധിസത്താ ഹി ആനാപാനചതുത്ഥജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ പച്ചയാകാരേ ഞാണം ഓതാരേത്വാ തം

അനുലോമപടിലോമം സമ്മസിത്വാ ബുദ്ധാ ഹോന്തീതി പടിപാടിയാ സത്തസു സുത്തേസു ബുദ്ധവിപസ്സനാ നാമ കഥിതാതി.

ബുദ്ധവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. ആഹാരവഗ്ഗോ

൧. ആഹാരസുത്തവണ്ണനാ

൧൧. ആഹാരവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ആഹാരാ**തി പച്ചയാ. പച്ചയാ ഹി ആഹരന്തി അത്തനോ ഫലം, തസ്മാ ആഹാരാതി വുച്ചന്തി. **ഭൂതാനം വാ സത്താനന്തി**ആദീസു **ഭൂതാ**തി ജാതാ നിബ്ബത്താ. **സമ്ഭവേസിനോ**തി യേ സമ്ഭവം ജാതിം നിബ്ബത്തിം ഏസന്തി ഗവേസന്തി. തത്ഥ ചതൂസു യോനീസു അണ്ഡജജലാബുജാ സത്താ യാവ അണ്ഡകോസം വത്ഥികോസഞ്ച ന ഭിന്ദന്തി, താവ സമ്ഭവേസിനോ നാമ, അണ്ഡകോസം വത്ഥികോസഞ്ച ഭിന്ദിത്വാ ബഹി നിക്ഖന്താ ഭൂതാ നാമ. സംസേദജാ ഓപപാതികാ ച പഠമചിത്തക്ഖണേ സമ്ഭവേസിനോ നാമ, ദുതിയചിത്തക്ഖണതോ പഭുതി ഭൂതാ നാമ. യേന വാ ഇരിയാപഥേന ജായന്തി, യാവ തതോ അഞ്ഞം ന പാപുണന്തി, താവ സമ്ഭവേസിനോ നാമ, തതോ പരം ഭൂതാ നാമ. അഥ വാ **ഭൂതാ**തി ജാതാ അഭിനിബ്ബത്താ, യേ ഭൂതാ അഭിനിബ്ബത്തായേവ, ന പുന ഭവിസ്സന്തീതി സങ്ഖം ഗച്ഛന്തി, തേസം ഖീണാസവാനം ഏതം അധിവചനം. സമ്ഭവമേസന്തീതി **സമ്ഭവേസിനോ**. അപ്പഹീനഭവസംയോജനത്താ ആയതിമ്പി സമ്ഭവം ഏസന്താനം സേക്ഖപുഥുജ്ജനാനമേതം അധിവചനം. ഏവം സബ്ബഥാപി ഇമേഹി ദ്വീഹി പദേഹി സബ്ബസത്തേ പരിയാദിയതി. **വാ**സദ്ദോ ചേത്ഥ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ, തസ്മാ ഭൂതാനഞ്ച സമ്ഭവേസീനഞ്ചാതി അയമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഠിതിയാതി ഠിതത്ഥം. **അനുഗ്ഗഹായാ**തി അനുഗ്ഗഹത്ഥം. വചനഭേദോയേവ ചേസ, അത്ഥോ പന ദ്വിന്നമ്പി പദാനം ഏകോയേവ. അഥ വാ **ഠിതിയാ**തി തസ്സ തസ്സ സത്തസ്സ ഉപ്പന്നധമ്മാനം അനുപ്പബന്ധവസേന അവിച്ഛേദായ. **അനുഗ്ഗഹായാ**തി അനുപ്പന്നാനം ഉപ്പാദായ. ഉഭോപി ചേതാനി ''ഭൂതാനം വാ ഠിതിയാ ചേവ അനുഗ്ഗഹായ ച, സമ്ഭവേസീനം വാ ഠിതിയാ ചേവ അനുഗ്ഗഹായ ചാ''തി ഏവം ഉഭയത്ഥ ദട്ഠബ്ബാനീതി.

കബളീകാരോ ആഹാരോതി കബളം കത്വാ അജ്ഝോഹരിതബ്ബകോ ആഹാരോ, ഓദനകുമ്മാസാദിവത്ഥുകായ ഓജായേതം അധിവചനം. **ഓളാരികോ വാ സുഖുമോ വാ**തി വത്ഥുഓളാരികതായ ഓളാരികോ, സുഖുമതായ സുഖുമോ. സഭാവേന പന സുഖുമരൂപപരിയാപന്നത്താ കബളീകാരോ ആഹാരോ സുഖുമോവ ഹോതി. സാപി ചസ്സ വത്ഥുതോ ഓളാരികതാ സുഖുമതാ ച ഉപാദായുപാദായ വേദിതബ്ബാ. കുമ്ഭീലാനഞ്ഹി ആഹാരം ഉപാദായ മോരാനം ആഹാരോ സുഖുമോ. കുമ്ഭീലാ കിര പാസാണേ ഗിലന്തി, തേ ച നേസം കുച്ഛിപ്പത്താ വിലീയന്തി. മോരാ സപ്പവിച്ഛികാദിപാണേ ഖാദന്തി. മോരാനം പന ആഹാരം ഉപാദായ തരച്ഛാനം ആഹാരോ സുഖുമോ. തേ കിര തിവസ്സഛഡ്ഡിതാനി വിസാണാനി ചേവ അട്ഠീനി ച ഖാദന്തി, താനി ച നേസം ഖേളേന തേമിതമത്താനേവ കന്ദമൂലം വിയ മുദുകാനി ഹോന്തി. തരച്ഛാനം ആഹാരം ഉപാദായ ഹത്ഥീനം

ആഹാരോ സുഖുമോ. തേ ഹി നാനാരുക്ഖസാഖാദയോ ഖാദന്തി. ഹത്ഥീനം ആഹാരതോ ഗവയഗോകണ്ണമിഗാദീനം ആഹാരോ സുഖുമോ. തേ കിര നിസ്സാരാനി നാനാരുക്ഖപണ്ണാദീനി ഖാദന്തി. തേസമ്പി ആഹാരതോ ഗുന്നം ആഹാരോ സുഖുമോ. തേ അല്ലസുക്ഖതിണാനി ഖാദന്തി. തേസം ആഹാരതോ സസാനം ആഹാരോ സുഖുമോ. സസാനം ആഹാരതോ സകുണാനം ആഹാരോ സുഖുമോ. സകുണാനം ആഹാരതോ പച്ചന്തവാസീനം ആഹാരോ സുഖുമോ. പച്ചന്തവാസീനം ആഹാരതോ ഗാമഭോജകാനം ആഹാരോ സുഖുമോ. ഗാമഭോജകാനം ആഹാരതോ രാജരാജമഹാമത്താനം ആഹാരോ സുഖുമോ. തേസമ്പി ആഹാരതോ ചക്കവത്തിനോ ആഹാരോ സുഖുമോ. ചക്കവത്തിനോ ആഹാരതോ ഭുമ്മാനം ദേവാനം ആഹാരോ സുഖുമോ. ഭുമ്മാനം ദേവാനം ആഹാരതോ ചാതുമഹാരാജികാനം. ഏവം യാവ പരനിമ്മിതവസവത്തീനം ആഹാരാ വിത്ഥാരേതബ്ബാ. തേസം പനാഹാരോ സുഖുമോത്വേവ നിട്ഠം പത്തോ.

ഏത്ഥ ച ഓളാരികേ വത്ഥുസ്മിം ഓജാ പരിത്താ ഹോതി ദുബ്ബലാ, സുഖുമേ ബലവതീ. തഥാ ഹി ഏകപത്തപൂരമ്പി യാഗും പീതോ മുഹുത്തേനേവ ജിഘച്ഛിതോ ഹോതി യംകിഞ്ചിദേവ ഖാദിതുകാമോ, സപ്പിം പന പസതമത്തം പിവിത്വാ ദിവസം അഭോത്തുകാമോ ഹോതി. തത്ഥ വത്ഥു കമ്മജതേജസങ്ഖാതം പരിസ്സയം വിനോദേതി, ന പന സക്കോതി പാലേതും. ഓജാ പന പാലേതി, ന സക്കോതി പരിസ്സയം വിനോദേതും. ദ്വേ പന ഏകതോ ഹുത്വാ പരിസ്സയഞ്ചേവ വിനോദേന്തി പാലേന്തി ചാതി.

ഫസ്സോ ദുതിയോതി ചക്ഖുസമ്ഫസ്സാദി ഛബ്ബിധോപി ഫസ്സോ ഏതേസു ചതൂസു ആഹാരേസു ദുതിയോ ആഹാരോതി വേദിതബ്ബോ. ദേസനാനയോ ഏവ ചേസ, തസ്മാ ഇമിനാ നാമ കാരണേന ദുതിയോ തതിയോ ചാതി ഇദമേത്ഥ ന ഗവേസിതബ്ബം. **മനോസഞ്ചേതനാ**തി ചേതനാവ വുച്ചതി. **വിഞ്ഞാണ**ന്തി ചിത്തം. ഇതി ഭഗവാ ഇമസ്മിം ഠാനേ ഉപാദിണ്ണകഅനുപാദിണ്ണകവസേന ഏകരാസിം കത്വാ ചത്താരോ ആഹാരേ ദസ്സേസി. കബളീകാരാഹാരോ ഹി ഉപാദിണ്ണകോപി അത്ഥി അനുപാദിണ്ണകോപി, തഥാ ഫസ്സാദയോ. തത്ഥ സപ്പാദീഹി ഗിലിതാനം മണ്ഡൂകാദീനം വസേന ഉപാദിണ്ണകകബളീകാരാഹാരോ ദട്ഠബ്ബോ. മണ്ഡൂകാദയോ ഹി സപ്പാദീഹി ഗിലിതാ അന്തോകുച്ഛിഗതാപി കിഞ്ചി കാലം ജീവന്തിയേവ. തേ യാവ ഉപാദിണ്ണകപക്ഖേ തിട്ഠന്തി, താവ ആഹാരത്ഥം ന സാധേന്തി . ഭിജ്ജിത്വാ പന അനുപാദിണ്ണകപക്ഖേ ഠിതാ സാധേന്തി. തദാപി ഉപാദിണ്ണകാഹാരോതി വുച്ചന്തീതി. ഇദം പന ആചരിയാനം ന രുച്ചതീതി അട്ഠകഥായമേവ പടിക്ഖിപിത്വാ ഇദം വുത്തം - ഇമേസം സത്താനം ഖാദന്താനമ്പി അഖാദന്താനമ്പി ഭുഞ്ജന്താനമ്പി അഭുഞ്ജന്താനമ്പി പടിസന്ധിചിത്തേനേവ സഹജാതാ കമ്മജാ ഓജാ നാമ അത്ഥി, സാ യാവപി സത്തമാ ദിവസാ പാലേതി, അയമേവ ഉപാദിണ്ണകകബളീകാരാഹാരോതി വേദിതബ്ബോ. തേഭൂമകവിപാകവസേന പന ഉപാദിണ്ണകഫസ്സാദയോ വേദിതബ്ബാ, തേഭൂമകകുസലാകുസലകിരിയവസേന അനുപാദിണ്ണകാ. ലോകുത്തരാ പന രുള്ഹീവസേന കഥിതാതി.

ഏത്ഥാഹ - "യദി പച്ചയട്ഠോ ആഹാരട്ഠോ, അഥ കസ്മാ അഞ്ഞേസുപി സത്താനം പച്ചയേസു വിജ്ജമാനേസു ഇമേയേവ ചത്താരോ വുത്താ"തി? വുച്ചതേ - അജ്ഝത്തികസന്തതിയാ വിസേസപച്ചയത്താ. വിസേസപച്ചയോ ഹി

കബളീകാരാഹാരഭക്ഖാനം സത്താനം രൂപകായസ്സ കബളീകാരോ ആഹാരോ, നാമകായേ വേദനായ ഫസ്സോ, വിഞ്ഞാണസ്സ മനോസഞ്ചേതനാ, നാമരൂപസ്സ വിഞ്ഞാണം. യഥാഹ - "സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, അയം കായോ ആഹാരട്ഠിതികോ ആഹാരം പടിച്ച തിട്ഠതി, അനാഹാരോ നോ തിട്ഠതി (സം॰ നി॰ ൫.൧൮൩), തഥാ ഫസ്സപച്ചയാ വേദനാ, സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപ"ന്തി (സം॰ നി॰ ൨.൧; വിഭ॰ ൨൨൫).

കോ പനേത്ഥ ആഹാരോ കിം ആഹരതീതി? കബളീകാരാഹാരോ ഓജട്ഠമകരൂപാനി ആഹരതി ഫസ്സാഹാരോ തിസ്സോ വേദനാ, മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ തയോ ഭവേ, വിഞ്ഞാണാഹാരോ പടിസന്ധിനാമരൂപന്തി.

കഥം? കബളീകാരാഹാരോ താവ മുഖേ ഠപിതമത്തേയേവ അട്ഠ രൂപാനി സമുട്ഠാപേതി, ദന്തവിചുണ്ണിതം പന അജ്ഝോഹരിയമാനം ഏകേകം സിത്ഥം അട്ഠട്ഠരൂപാനി സമുട്ഠാപേതിയേവ. ഏവം കബളീകാരാഹാരോ ഓജട്ഠമകരൂപാനി ആഹരതി. ഫസ്സാഹാരോ പന സുഖവേദനീയോ ഫസ്സോ ഉപ്പജ്ജമാനോയേവ സുഖം വേദനം ആഹരതി, ദുക്ഖവേദനീയോ ദുക്ഖം, അദുക്ഖമസുഖവേദനീയോ അദുക്ഖമസുഖന്തി ഏവം സബ്ബഥാപി ഫസ്സാഹാരോ തിസ്സോ വേദനാ ആഹരതി.

മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ കാമഭവൂപഗം കമ്മം കാമഭവം ആഹരതി, രൂപാരൂപഭവൂപഗാനി തം തം ഭവം. ഏവം സബ്ബഥാപി മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ തയോ ഭവേ ആഹരതി. വിഞ്ഞാണാഹാരോ പന യേ ച പടിസന്ധിക്ഖണേ തംസമ്പയുത്തകാ തയോ ഖന്ധാ, യാനി ച തിസന്തതിവസേന തിംസ രൂപാനി ഉപ്പജ്ജന്തി, സഹജാതാദിപച്ചയനയേന താനി ആഹരതീതി വുച്ചതി. ഏവം വിഞ്ഞാണാഹാരോ പടിസന്ധിനാമരൂപം ആഹരതീതി. ഏത്ഥ ച "മനോസഞ്ചേതനാ തയോ ഭവേ ആഹരതീ"തി സാസവകുസലാകുസലചേതനാവ വുത്താ. "വിഞ്ഞാണം പടിസന്ധിനാമരൂപം ആഹരതീ"തി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണമേവ വുത്തം. അവിസേസേന പന തംസമ്പയുത്തതംസമുട്ഠാനധമ്മാനം ആഹരണതോപേതേ "ആഹാരാ"തി വേദിതബ്ബാ.

ഏതേസു ചതൂസു ആഹാരേസു കബളീകാരാഹാരോ ഉപത്ഥമ്ഭേന്തോ ആഹാരകിച്ചം സാധേതി, ഫസ്സോ ഫുസന്തോയേവ മനോസഞ്ചേതനാ ആയൂഹമാനാവ, വിഞ്ഞാണം വിജാനന്തമേവ. കഥം? കബളീകാരാഹാരോ ഹി ഉപത്ഥമ്ഭേന്തോയേവ കായട്ഠപനേന സത്താനം ഠിതിയാ ഹോതി. കമ്മജനിതോപി ഹി അയം കായോ കബളീകാരാഹാരേന ഉപത്ഥദ്ധോ ദസപി വസ്സാനി വസ്സസതമ്പി യാവ ആയുപരിമാണാ തിട്ഠതി. യഥാ കിം ? യഥാ മാതുയാ ജനിതോപി ദാരകോ ധാതിയാ ഥഞ്ഞാദീനി പായേത്വാ പോസിയമാനോ ചിരം തിട്ഠതി, യഥാ ച ഉപത്ഥമ്ഭേന ഉപത്ഥമ്ഭിതം ഗേഹം. വുത്തമ്പി ചേതം -

> "യഥാ, മഹാരാജ, ഗേഹേ പപതന്തേ അഞ്ഞേന ദാരുനാ ഉപത്ഥമ്ഭിതം സന്തം ഏവ തം ഗേഹം ന പതതി. ഏവമേവ ഖോ, മഹാരാജ, അയം കായോ ആഹാരട്ഠിതികോ ആഹാരം പടിച്ച തിട്ഠതീ"തി.

ഏവം കബളീകാരോ ആഹാരോ ഉപത്ഥമ്ഭേന്തോ ആഹാരകിച്ചം സാധേതി.

ഏവം സാധേന്തോപി ച കബളീകാരോ ആഹാരോ ദ്വിന്നം രൂപസന്തതീനം പച്ചയോ ഹോതി ആഹാരസമുട്ഠാനസ്സ ച ഉപാദിണ്ണകസ്സ ച. കമ്മജാനം അനുപാലകോ ഹുത്വാ പച്ചയോ ഹോതി, ആഹാരസമുട്ഠാനാനം ജനകോ ഹുത്വാതി. ഫസ്സോ പന സുഖാദിവത്ഥുഭൂതം ആരമ്മണം ഫുസന്തോയേവ സുഖാദിവേദനാപവത്തനേന സത്താനം ഠിതിയാ ഹോതി. മനോസഞ്ചേതനാ കുസലാകുസലകമ്മവസേന ആയൂഹമാനായേവ ഭവമൂലനിപ്ഫാദനതോ സത്താനം ഠിതിയാ ഹോതി. വിഞ്ഞാണം വിജാനന്തമേവ നാമരൂപപ്പവത്തനേന സത്താനം ഠിതിയാ ഹോതീതി.

ഏവം ഉപത്ഥമ്ഭനാദിവസേന ആഹാരകിച്ചം സാധയമാനേസു പനേതേസു ചത്താരി ഭയാനി ദട്ഠബ്ബാനി. സേയ്യഥിദം - കബളീകാരാഹാരേ നികന്തിയേവ ഭയം, ഫസ്സേ ഉപഗമനമേവ, മനോസഞ്ചേതനായ ആയൂഹനമേവ, വിഞ്ഞാണേ അഭിനിപാതോയേവ ഭയന്തി. കിം കാരണാ? കബളീകാരാഹാരേ ഹി നികന്തിം കത്വാ സീതാദീനം പുരക്ഖതാ സത്താ ആഹാരത്ഥായ മുദ്ദാഗണനാദികമ്മാനി കരോന്താ അനപ്പകം ദുക്ഖം നിഗച്ഛന്തി. ഏകച്ചേ ച ഇമസ്മിം സാസനേ പബ്ബജിത്വാപി വേജ്ജകമ്മാദികായ അനേസനായ ആഹാരം പരിയേസന്താ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ ഗാരയ്ഹാ ഹോന്തി, സമ്പരായേപി, "തസ്സ സങ്ഘാടിപി ആദിത്താ സമ്പജ്ജലിതാ"തിആദിനാ ലക്ഖണസംയുത്തേ (സം॰ നി॰ ൨.൨൧൮) വുത്തനയേന സമണപേതാ ഹോന്തി. ഇമിനാ താവ കാരണേന കബളീകാരേ ആഹാരേ നികന്തി ഏവ ഭയന്തി വേദിതബ്ബാ.

ഫസ്സം ഉപഗച്ഛന്താപി ഫസ്സസ്സാദിനോ പരേസം രക്ഖിതഗോപിതേസു ദാരാദീസു ഭണ്ഡേസു അപരജ്ഝന്തി, തേ സഹ ഭണ്ഡേന ഭണ്ഡസാമികാ ഗഹേത്വാ ഖണ്ഡാഖണ്ഡികം വാ ഛിന്ദിത്വാ സങ്കാരകൂടേ ഛഡ്ഡേന്തി , രഞ്ഞോ വാ നിയ്യാദേന്തി. തതോ തേ രാജാ വിവിധാ കമ്മകാരണാ കാരാപേതി. കായസ്സ ച ഭേദാ ദുഗ്ഗതി തേസം പാടികങ്ഖാ ഹോതി. ഇതി ഫസ്സസ്സാദമൂലകം ദിട്ഠധമ്മികമ്പി സമ്പരായികമ്പി ഭയം സബ്ബമാഗതമേവ ഹോതി. ഇമിനാ കാരണേന ഫസ്സാഹാരേ ഉപഗമനമേവ ഭയന്തി വേദിതബ്ബം.

കുസലാകുസലകമ്മായൂഹനേ പന തമ്മൂലകം തീസു ഭവേസു ഭയം സബ്ബം ആഗതമേവ ഹോതി. ഇമിനാ കാരണേന മനോസഞ്ചേതനാഹാരേ ആയൂഹനമേവ ഭയന്തി വേദിതബ്ബം.

പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണഞ്ച യസ്മിം യസ്മിം ഠാനേ അഭിനിപതതി, തസ്മിം തസ്മിം ഠാനേ പടിസന്ധിനാമരൂപം ഗഹേത്വാവ നിബ്ബത്തതി. തസ്മിഞ്ച നിബ്ബത്തേ സബ്ബഭയാനി നിബ്ബത്താനിയേവ ഹോന്തി തമ്മൂലകത്താതി ഇമിനാ കാരണേന വിഞ്ഞാണാഹാരേ അഭിനിപാതോയേവ ഭയന്തി വേദിതബ്ബോതി.

കിംനിദാനാതിആദീസു നിദാനാദീനി സബ്ബാനേവ കാരണവേവചനാനി. കാരണഞ്ഹി യസ്മാ ഫലം നിദേതി, "ഹന്ദ നം ഗണ്ഹഥാ"തി അപ്പേതി വിയ, തസ്മാ **നിദാന**ന്തി വുച്ചതി. യസ്മാ തം തതോ സമുദേതി ജായതി പഭവതി, തസ്മാ **സമുദയോ ജാതി പഭവോ**തി വുച്ചതി. അയം പനേത്ഥ പദത്ഥോ - കിംനിദാനം ഏതേസന്തി **കിംനിദാനാ**. കോ സമുദയോ ഏതേസന്തി **കിംസമുദയാ**. കാ ജാതി ഏതേസന്തി **കിംജാതികാ**. കോ പഭവോ ഏതേസന്തി

കിംപഭവാ. യസ്മാ പന തേസം തണ്ഹാ യഥാവുത്തേന അത്ഥേന നിദാനഞ്ചേവ സമുദയോ ച ജാതി ച പഭവോ ച, തസ്മാ “തണ്ഹാനിദാനാ”തിആദിമാഹ. ഏവം സബ്ബപദേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഏത്ഥ ച ഇമേ ചത്താരോ ആഹാരാ തണ്ഹാനിദാനാതി പടിസന്ധിം ആദിം കത്വാ അത്തഭാവസങ്ഖാതാനം ആഹാരാനം പുരിമതണ്ഹാനം വസേന നിദാനം വേദിതബ്ബം. കഥം? പടിസന്ധിക്ഖണേ താവ പരിപുണ്ണായതനാനം സത്താനം സത്തസന്തതിവസേന, സേസാനം തതോ ഊനഊനസന്തതിവസേന ഉപ്പന്നരൂപബ്ഭന്തരം ജാതാ ഓജാ അത്ഥി, അയം തണ്ഹാനിദാനോ ഉപാദിണ്ണകകബളീകാരാഹാരോ. പടിസന്ധിചിത്തസമ്പയുത്താ പന ഫസ്സചേതനാ സയഞ്ച ചിത്തം വിഞ്ഞാണന്തി ഇമേ തണ്ഹാനിദാനാ ഉപാദിണ്ണക-ഫസ്സമനോസഞ്ചേതനാ-വിഞ്ഞാണാഹാരാതി ഏവം താവ പുരിമതണ്ഹാനിദാനാ പടിസന്ധികാ ആഹാരാ. യഥാ ച പടിസന്ധികാ, ഏവം തതോ പരം പഠമഭവങ്ഗചിത്തക്ഖണാദിനിബ്ബത്താപി വേദിതബ്ബാ.

യസ്മാ പന ഭഗവാ ന കേവലം ആഹാരാനമേവ നിദാനം ജാനാതി, ആഹാരനിദാനഭൂതായ തണ്ഹായപി, തണ്ഹായ നിദാനാനം വേദനാദീനമ്പി നിദാനം ജാനാതിയേവ, തസ്മാ **തണ്ഹാ ചായം, ഭിക്ഖവേ, കിംനിദാനാ**തിആദിനാ നയേന വട്ടം ദസ്സേത്വാ വിവട്ടം ദസ്സേസി. ഇമസ്മിഞ്ച പന ഠാനേ ഭഗവാ അതീതാഭിമുഖം ദേസനം കത്വാ അതീതേന വട്ടം ദസ്സേതി. കഥം? ആഹാരവസേന ഹി അയം അത്തഭാവോ ഗഹിതോ.

തണ്ഹാതി ഇമസ്സത്തഭാവസ്സ ജനകം കമ്മം, വേദനാഫസ്സസളായതനനാമരൂപവിഞ്ഞാണാനി യസ്മിം അത്തഭാവേ ഠത്വാ കമ്മം ആയൂഹിതം, തം ദസ്സേതും വുത്താനി, അവിജ്ജാസങ്ഖാരാ തസ്സത്തഭാവസ്സ ജനകം കമ്മം. ഇതി ദ്വീസു ഠാനേസു അത്തഭാവോ, ദ്വീസു തസ്സ ജനകം കമ്മന്തി സങ്ഖേപേന കമ്മഞ്ചേവ കമ്മവിപാകഞ്ചാതി, ദ്വേപി ധമ്മേ ദസ്സേന്തേന അതീതാഭിമുഖം ദേസനം കത്വാ അതീതേന വട്ടം ദസ്സിതം.

തത്രായം ദേസനാ അനാഗതസ്സ അദസ്സിതത്താ അപരിപുണ്ണാതി ന ദട്ഠബ്ബാ. നയതോ പന പരിപുണ്ണാത്വേവ ദട്ഠബ്ബാ. യഥാ ഹി ചക്ഖുമാ പുരിസോ ഉദകപിട്ഠേ നിപന്നം സുംസുമാരം ദിസ്വാ തസ്സ പരഭാഗം ഓലോകേന്തോ ഗീവം പസ്സേയ്യ, ഓരതോ പിട്ഠിം, പരിയോസാനേ നങ്ഗുട്ഠമൂലം, ഹേട്ഠാ കുച്ഛിം ഓലോകേന്തോ പന ഉദകഗതം അഗ്ഗനങ്ഗുട്ഠഞ്ചേവ ചത്താരോ ച ഹത്ഥപാദേ ന പസ്സേയ്യ, സോ ന ഏത്താവതാ “അപരിപുണ്ണോ സുംസുമാരോ”തി ഗണ്ഹാതി, നയതോ പന പരിപുണ്ണോത്വേവ ഗണ്ഹാതി, ഏവംസമ്പദമിദം വേദിതബ്ബം.

ഉദകപിട്ഠേ നിപന്നസുംസുമാരോ വിയ ഹി തേഭൂമകവട്ടം. തീരേ ഠിതോ ചക്ഖുമാ പുരിസോ വിയ യോഗാവചരോ. തേന പുരിസേന ഉദകപിട്ഠേ സുംസുമാരസ്സ ദിട്ഠകാലോ വിയ യോഗിനാ ആഹാരവസേന ഇമസ്സത്തഭാവസ്സ ദിട്ഠകാലോ. പരതോ ഗീവായ ദിട്ഠകാലോ വിയ ഇമസ്സത്തഭാവസ്സ ജനികായ തണ്ഹായ ദിട്ഠകാലോ. പിട്ഠിയാ ദിട്ഠകാലോ വിയ യസ്മിം അത്തഭാവേ തണ്ഹാസങ്ഖാതം കമ്മം കതം, വേദനാദിവസേന തസ്സ ദിട്ഠകാലോ. നങ്ഗുട്ഠമൂലസ്സ ദിട്ഠകാലോ വിയ തസ്സത്തഭാവസ്സ ജനകാനം അവിജ്ജാസങ്ഖാരാനം ദിട്ഠകാലോ. ഹേട്ഠാ കുച്ഛിം ഓലോകേന്തസ്സ പന

അഗ്ഗനങ്ഗുട്ഠഞ്ചേവ ചത്താരോ ച ഹത്ഥപാദേ അദിസ്വാപി "അപരിപുണ്ണോ സുംസുമാരോ"തി അഗഹേത്വാ നയതോ പരിപുണ്ണോത്വേവ ഗഹണം വിയ യത്ഥ യത്ഥ പച്ചയവട്ടം പാളിയം ന ആഗതം, തത്ഥ തത്ഥ "ദേസനാ അപരിപുണ്ണാ"തി അഗഹേത്വാ നയതോ പരിപുണ്ണാത്വേവ ഗഹണം വേദിതബ്ബം. തത്ഥ ച ആഹാരതണ്ഹാനം അന്തരേ ഏകോ സന്ധി, തണ്ഹാവേദനാനം അന്തരേ ഏകോ, വിഞ്ഞാണസങ്ഖാരാനം അന്തരേ ഏകോതി ഏവം തിസന്ധിചതുസങ്ഖേപമേവ വട്ടം ദസ്സിതന്തി. പഠമം.

൨. മോളിയഫഗ്ഗുനസുത്തവണ്ണനാ

൧൨. ദുതിയേ **സമ്ഭവേസീനം വാ അനുഗ്ഗഹായാ**തി ഇമസ്മിംയേവ ഠാനേ ഭഗവാ ദേസനം നിട്ഠാപേസി. കസ്മാ? ദിട്ഠിഗതികസ്സ നിസിന്നത്താ. തസ്സഞ്ഹി പരിസതി മോളിയഫഗ്ഗുനോ നാമ ഭിക്ഖു ദിട്ഠിഗതികോ നിസിന്നോ. അഥ സത്ഥാ ചിന്തേസി - "അയം ഉട്ഠഹിത്വാ മം പഞ്ഹം പുച്ഛിസ്സതി, അഥസ്സാഹം വിസ്സജ്ജേസ്സാമീ"തി പുച്ഛായ ഓകാസദാനത്ഥം ദേസനം നിട്ഠാപേസി. **മോളിയഫഗ്ഗുനോ**തി മോളീതി ചൂളാ വുച്ചതി. യഥാഹ -

> "ഛേത്വാന മോളിം വരഗന്ധവാസിതം
> വേഹായസം ഉക്ഖിപി സക്യപുങ്ഗവോ;
> രതനചങ്കോടവരേന വാസവോ,
> സഹസ്സനേത്തോ സിരസാ പടിഗ്ഗഹീ"തി.

സാ തസ്സ ഗിഹികാലേ മഹന്താ അഹോസി. തേനസ്സ "മോളിയഫഗ്ഗുനോ"തി സങ്ഖാ ഉദപാദി. പബ്ബജിതമ്പി നം തേനേവ നാമേന സഞ്ജാനന്തി. **ഏതദവോചാ**തി ദേസനാനുസന്ധിം ഘടേന്തോ ഏതം "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, വിഞ്ഞാണാഹാരം ആഹാരേതീ"തി വചനം അവോച. തസ്സത്ഥോ - ഭന്തേ, കോ നാമ സോ, യോ ഏതം വിഞ്ഞാണാഹാരം ഖാദതി വാ ഭുഞ്ജതി വാതി?

കസ്മാ പനായം ഇതരേ തയോ ആഹാരേ അപുച്ഛിത്വാ ഇമമേവ പുച്ഛതീതി? ജാനാമീതി ലദ്ധിയാ. സോ ഹി മഹന്തേ പിണ്ഡേ കത്വാവ കബളീകാരാഹാരം ഭുഞ്ജന്തേ പസ്സതി, തേനസ്സ തം ജാനാമീതി ലദ്ധി. തിത്തിരവട്ടകമോരകുക്കുടാദയോ പന മാതുസമ്ഫസ്സേന യാപേന്തേ ദിസ്വാ "ഏതേ ഫസ്സാഹാരേന യാപേന്തീ"തി തസ്സ ലദ്ധി. കച്ഛപാ പന അത്തനോ ഉതുസമയേ മഹാസമുദ്ദതോ നിക്ഖമിത്വാ സമുദ്ദതീരേ വാലികന്തരേ അണ്ഡാനി ഠപേത്വാ വാലികായ പടിച്ഛാദേത്വാ മഹാസമുദ്ദമേവ ഓതരന്തി. താനി മാതുഅനുസ്സരണവസേന ന പൂതീനി ഹോന്തി. താനി മനോസഞ്ചേതനാഹാരേന യാപേന്തീതി തസ്സ ലദ്ധി. കിഞ്ചാപി ഥേരസ്സ അയം ലദ്ധി, ന പന ഏതായ ലദ്ധിയാ ഇമം പഞ്ഹം പുച്ഛതി . ദിട്ഠിഗതികോ ഹി ഉമ്മത്തകസദിസോ. യഥാ ഉമ്മത്തകോ പച്ഛിം ഗഹേത്വാ അന്തരവീഥിം ഓതിണ്ണോ ഗോമയമ്പി പാസാണമ്പി ഗൂഥമ്പി ഖജ്ജഖണ്ഡമ്പി തം തം മനാപമ്പി അമനാപമ്പി ഗഹേത്വാ പച്ഛിയം പക്ഖിപതി. ഏവമേവ ദിട്ഠിഗതികോ യുത്തമ്പി അയുത്തമ്പി പുച്ഛതി. സോ "കസ്മാ ഇമം പുച്ഛസീ"തി ന നിഗ്ഗഹേതബ്ബോ, പുച്ഛിതപുച്ഛിതട്ഠാനേ പന ഗഹണമേവ നിസേധേതബ്ബം. തേനേവ നം ഭഗവാ "കസ്മാ ഏവം പുച്ഛസീ"തി അവത്വാ ഗഹിതഗാഹമേവ തസ്സ മോചേതും **നോ കല്ലോ പഞ്ഹോ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **നോ കല്ലോതി** അയുത്തോ. **ആഹാരേതീതി അഹം ന വദാമീതി** അഹം കോചി സത്തോ വാ പുഗ്ഗലോ വാ ആഹാരേതീതി ന വദാമി. **ആഹാരേതീതി ചാഹം വദേയ്യന്തി** യദി അഹം ആഹാരേതീതി വദേയ്യം. **തത്രസ്സ കല്ലോ പഞ്ഹോതി** തസ്മിം മയാ എവം വുത്തേ അയം പഞ്ഹോ യുത്തോ ഭവേയ്യ. **കിസ്സ നു ഖോ, ഭന്തേ, വിഞ്ഞാണാഹാരോതി**, ഭന്തേ, അയം വിഞ്ഞാണാഹാരോ കതമസ്സ ധമ്മസ്സ പച്ചയോതി അത്ഥോ. **തത്ര കല്ലം വേയ്യാകരണന്തി** തസ്മിം എവം പുച്ഛിതേ പഞ്ഹേ ഇദം വേയ്യാകരണം യുത്തം "വിഞ്ഞാണാഹാരോ ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തിയാ പച്ചയോ"തി. എത്ഥ ച **വിഞ്ഞാണാഹാരോതി** പടിസന്ധിചിത്തം. **ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തീതി** തേനേവ വിഞ്ഞാണേന സഹുപ്പന്നനാമരൂപം. **തസ്മിം ഭൂതേ സതി സളായതനന്തി** തസ്മിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തിസങ്ഖാതേ നാമരൂപേ ജാതേ സതി സളായതനം ഹോതീതി അത്ഥോ.

സളായതനപച്ചയാ ഫസ്സോതി ഇധാപി ഭഗവാ ഉത്തരി പഞ്ഹസ്സ ഓകാസം ദേന്തോ ദേസനം നിട്ഠാപേസി. ദിട്ഠിഗതികോ ഹി നവപുച്ഛം ഉപ്പാദേതും ന സക്കോതി, നിദ്ദിട്ഠം നിദ്ദിട്ഠംയേവ പന ഗണ്ഹിത്വാ പുച്ഛതി, തേനസ്സ ഭഗവാ ഓകാസം അദാസി. അത്ഥോ പനസ്സ സബ്ബപദേസു വുത്തനയേനേവ ഗഹേതബ്ബോ. "കോ നു ഖോ, ഭന്തേ, ഭവതീ"തി കസ്മാ ന പുച്ഛതി? ദിട്ഠിഗതികസ്സ ഹി സത്തോ നാമ ഭൂതോ നിബ്ബത്തോയേവാതി ലദ്ധി, തസ്മാ അത്തനോ ലദ്ധിവിരുദ്ധം ഇദന്തി ന പുച്ഛതി. അപിച ഇദപ്പച്ചയാ ഇദം ഇദപ്പച്ചയാ ഇദന്തി ബഹൂസു ഠാനേസു കഥിതത്താ സഞ്ഞത്തിം ഉപഗതോ, തേനാപി ന പുച്ഛതി. സത്ഥാപി "ഇമസ്സ ബഹും പുച്ഛന്തസ്സാപി തിത്തി നത്ഥി, തുച്ഛപുച്ഛമേവ പുച്ഛതീ"തി ഇതോ പട്ഠായ ദേസനം ഏകാബദ്ധം കത്വാ ദേസേസി. **ഛന്നം ത്വേവാതി** യതോ പട്ഠായ ദേസനാരുള്ഹം, തമേവ ഗഹേത്വാ ദേസനം വിവട്ടേന്തോ ഏവമാഹ. ഇമസ്മിം പന സുത്തേ വിഞ്ഞാണനാമരൂപാനം അന്തരേ ഏകോ സന്ധി, വേദനാതണ്ഹാനം അന്തരേ ഏകോ, ഭവജാതീനം അന്തരേ ഏകോതി. ദുതിയം.

൩. സമണബ്രാഹ്മണസുത്തവണ്ണനാ

൧൩. തതിയേ **സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാതി** സച്ചാനി പടിവിജ്ഝിതും അസമത്ഥാ ബാഹിരകസമണബ്രാഹ്മണാ. **ജരാമരണം നപ്പജാനന്തീതിആദീസു** ജരാമരണം ന ജാനന്തി ദുക്ഖസച്ചവസേന , ജരാമരണസമുദയം ന ജാനന്തി സഹ തണ്ഹായ ജാതി ജരാമരണസ്സ സമുദയോതി സമുദയസച്ചവസേന, ജരാമരണനിരോധം ന ജാനന്തി നിരോധസച്ചവസേന, പടിപദം ന ജാനന്തി മഗ്ഗസച്ചവസേന. ജാതിം ന ജാനന്തി ദുക്ഖസച്ചവസേന, ജാതിസമുദയം ന ജാനന്തി സഹ തണ്ഹായ ഭവോ ജാതിസമുദയോതി സമുദയസച്ചവസേന. ഏവം സഹ തണ്ഹായ സമുദയം യോജേത്വാ സബ്ബപദേസു ചതുസച്ചവസേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **സാമഞ്ഞത്ഥം വാ ബ്രഹ്മഞ്ഞത്ഥം വാതി** എത്ഥ അരിയമഗ്ഗോ സാമഞ്ഞഞ്ചേവ ബ്രഹ്മഞ്ഞഞ്ച. ഉഭയത്ഥാപി പന അത്ഥോ നാമ അരിയഫലം വേദിതബ്ബം. ഇതി ഭഗവാ ഇമസ്മിം സുത്തേ ഏകാദസസു ഠാനേസു ചത്താരി സച്ചാനി കഥേസീതി. തതിയം.

൪. ദുതിയസമണബ്രാഹ്മണസുത്തവണ്ണനാ

൧൪. ചതുത്ഥേ **ഇമേ ധമ്മേ കതമേ ധമ്മേ**തി ഏത്തകം പപഞ്ചം കത്വാ കഥിതം, ദേസനം പടിവിജ്ഝിതും സമത്ഥാനം പുഗ്ഗലാനം അജ്ഝാസയേന **ഇമേ ധമ്മേ നപ്പജാനന്തീ**തിആദി വുത്തം. സേസം പുരിമസദിസമേവ. ചതുത്ഥം.

൫. കച്ചാനഗോത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൫. പഞ്ചമേ **സമ്മാദിട്ഠി സമ്മാദിട്ഠീ**തി യം പണ്ഡിതാ ദേവമനുസ്സാ തേസു തേസു ഠാനേസു സമ്മാദസ്സനം വദന്തി, സബ്ബമ്പി തം ദ്വീഹി പദേഹി സങ്ഖിപിത്വാ പുച്ഛതി. **ദ്വയനിസ്സിതോ**തി ദ്വേ കോട്ഠാസേ നിസ്സിതോ. **യേഭുയ്യേനാ**തി ഇമിനാ ഠപേത്വാ അരിയപുഗ്ഗലേ സേസമഹാജനം ദസ്സേതി. **അത്ഥിത**ന്തി സസ്സതം. **നത്ഥിത**ന്തി ഉച്ഛേദം. **ലോകസമുദയ**ന്തി ലോകോ നാമ സങ്ഖാരലോകോ, തസ്സ നിബ്ബത്തി. **സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതോ**തി സമ്മാപഞ്ഞാ നാമ സവിപസ്സനാ മഗ്ഗപഞ്ഞാ, തായ പസ്സന്തസ്സാതി അത്ഥോ. **യാ ലോകേ നത്ഥിതാ**തി സങ്ഖാരലോകേ നിബ്ബത്തേസു ധമ്മേസു പഞ്ഞായന്തേസ്വേവ യാ നത്ഥീതി ഉച്ഛേദദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജെയ്യ, സാ ന ഹോതീതി അത്ഥോ. **ലോകനിരോധ**ന്തി സങ്ഖാരാനം ഭങ്ഗം. **യാ ലോകേ അത്ഥിതാ**തി സങ്ഖാരലോകേ ഭിജ്ജമാനേസു ധമ്മേസു പഞ്ഞായന്തേസ്വേവ യാ അത്ഥീതി സസ്സതദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജെയ്യ , സാ ന ഹോതീതി അത്ഥോ.

അപിച **ലോകസമുദയ**ന്തി അനുലോമപച്ചയാകാരം. **ലോകനിരോധ**ന്തി പടിലോമപച്ചയാകാരം. ലോകനിസ്സയേ പസ്സന്തസ്സാപി ഹി പച്ചയാനം അനുച്ഛേദേന പച്ചയുപ്പന്നസ്സ അനുച്ഛേദം പസ്സതോ യാ നത്ഥീതി ഉച്ഛേദദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജെയ്യ, സാ ന ഹോതി. പച്ചയനിരോധം പസ്സന്തസ്സാപി പച്ചയനിരോധേന പച്ചയുപ്പന്നനിരോധം പസ്സതോ യാ അത്ഥീതി സസ്സതദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജെയ്യ, സാ ന ഹോതീതി അയമ്പേത്ഥ അത്ഥോ.

ഉപയുപാദാനാഭിനിവേസവിനിബന്ധോതി ഉപയേഹി ച ഉപാദാനേഹി ച അഭിനിവേസേഹി ച വിനിബന്ധോ. തത്ഥ **ഉപയാ**തി ദ്വേ ഉപയാ തണ്ഹുപയോ ച ദിട്ഠുപയോ ച. ഉപാദാനാദീസുപി ഏസേവ നയോ. തണ്ഹാദിട്ഠിയോ ഹി യസ്മാ അഹം മമന്തിആദീഹി ആകാരേഹി തേഭൂമകധമ്മേ ഉപേന്തി ഉപഗച്ഛന്തി, തസ്മാ ഉപയാതി വുച്ചന്തി. യസ്മാ പന തേ ധമ്മേ ഉപാദിയന്തി ചേവ അഭിനിവിസന്തി ച, തസ്മാ ഉപാദാനാതി ച അഭിനിവേസാതി ച വുച്ചന്തി. താഹി ചായം ലോകോ വിനിബന്ധോ. തേനാഹ ''ഉപയുപാദാനാഭിനിവേസവിനിബന്ധോ''തി.

തഞ്ചായന്തി തഞ്ച ഉപയുപാദാനം അയം അരിയസാവകോ. **ചേതസോ അധിട്ഠാന**ന്തി ചിത്തസ്സ പതിട്ഠാനഭൂതം. **അഭിനിവേസാനുസയ**ന്തി അഭിനിവേസഭൂതഞ്ച അനുസയഭൂതഞ്ച. തണ്ഹാദിട്ഠീസു ഹി അകുസലചിത്തം പതിട്ഠാതി, താ ച തസ്മിം അഭിനിവിസന്തി ചേവ അനുസേന്തി ച, തസ്മാ തദുഭയം ചേതസോ അധിട്ഠാനം അഭിനിവേസാനുസയന്തി ച ആഹ. **ന ഉപേതീ**തി ന ഉപഗച്ഛതി. **ന ഉപാദിയതീ**തി ന ഗണ്ഹാതി. **നാധിട്ഠാതീ**തി ന അധിട്ഠാതി, കിന്തി? **അത്താ മേ**തി. **ദുക്ഖമേവാ**തി പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധമത്തമേവ. **ന കങ്ഖതീ**തി ''ദുക്ഖമേവ ഉപ്പജ്ജതി, ദുക്ഖം നിരുജ്ഝതി, ന അഞ്ഞോ ഏത്ഥ സത്തോ നാമ അത്ഥീ''തി കങ്ഖം ന കരോതി. **ന വിചികിച്ഛതീ**തി ന വിചികിച്ഛം ഉപ്പാദേതി.

അപരപ്പച്ചയാതി ന പരപ്പച്ചയേന, അഞ്ഞസ്സ അപത്തിയായേത്വാ അത്തപച്ചക്ഖഞാണമേവസ്സ എത്ഥ ഹോതീതി. **ഏത്താവതാ ഖോ, കച്ചാന, സമ്മാദിട്ഠി ഹോതീ**തി ഏവം സത്തസഞ്ഞായ പഹീനത്താ എത്തകേന സമ്മാദസ്സനം നാമ ഹോതീതി മിസ്സകസമ്മാദിട്ഠിം ആഹ. **അയമേകോ അന്തോ**തി ഏസ ഏകോ നികൂടന്തോ ലാമകന്തോ പഠമകം സസ്സതം. **അയം ദുതിയോ**തി ഏസ ദുതിയോ സബ്ബം നത്ഥീതി ഉപ്പജ്ജനകദിട്ഠിസങ്ഖാതോ നികൂടന്തോ ലാമകന്തോ ദുതിയകോ ഉച്ഛേദോതി അത്ഥോ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവാതി. പഞ്ചമം.

൬. ധമ്മകഥികസുത്തവണ്ണനാ

൧൬. ഛട്ഠേ **നിബ്ബിദായാ**തി നിബ്ബിന്ദനത്ഥായ. **വിരാഗായാ**തി വിരജ്ജനത്ഥായ. **നിരോധായാ**തി നിരുജ്ഝനത്ഥായ. **പടിപന്നോ ഹോതീ**തി ഏത്ഥ സീലതോ പട്ഠായ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ പടിപന്നോതി വേദിതബ്ബോ. **ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപന്നോ**തി ലോകുത്തരസ്സ നിബ്ബാനധമ്മസ്സ അനുധമ്മഭൂതം പടിപദം പടിപന്നോ. **അനുധമ്മഭൂത**ന്തി അനുരൂപസഭാവഭൂതം. **നിബ്ബിദാ വിരാഗാ നിരോധാ**തി നിബ്ബിദായ ചേവ വിരാഗേന ച നിരോധേന ച. **അനുപാദാ വിമുത്തോ**തി ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി കിഞ്ചി ധമ്മം അനുപാദിയിത്വാ വിമുത്തോ. **ദിട്ഠധമ്മനിബ്ബാനപ്പത്തോ**തി ദിട്ഠേവ ധമ്മേ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. **അലം വചനായാ**തി, ഏവം വത്തബ്ബതം അരഹതി, യുത്തോ അനുച്ഛവികോതി അത്ഥോ . ഏവമേത്ഥ ഏകേന നയേന ധമ്മകഥികസ്സ പുച്ഛാ കഥിതാ, ദ്വീഹി തം വിസേസേത്വാ സേക്ഖാസേക്ഖഭൂമിയോ നിദ്ദിട്ഠാതി. ഛട്ഠം.

൭. അചേലകസ്സപസുത്തവണ്ണനാ

൧൭. സത്തമേ **അചേലോ കസ്സപോ**തി ലിങ്ഗേന അചേലോ നിച്ചേലോ, നാമേന കസ്സപോ. **ദൂരതോവാ**തി മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന പരിവുതം ആഗച്ഛന്തം ദൂരതോ ഏവ അദ്ദസ. **കിഞ്ചിദേവ ദേസ**ന്തി കിഞ്ചിദേവ കാരണം. **ഓകാസ**ന്തി പഞ്ഹബ്യാകരണസ്സ ഖണം കാലം. **അന്തരഘര**ന്തി "ന പല്ലത്ഥികായ അന്തരഘരേ നിസീദിസ്സാമീ"തി ഏത്ഥ അന്തോനിവേസനം അന്തരഘരം. "ഓക്ഖിത്തചക്ഖു അന്തരഘരേ ഗമിസ്സാമീ"തി ഏത്ഥ ഇന്ദഖീലതോ പട്ഠായ അന്തോഗാമോ. ഇധാപി അയമേവ അധിപ്പേതോ. **യദാകങ്ഖസീ**തി യം ഇച്ഛസി.

കസ്മാ പന ഭഗവാ കഥേതുകാമോ യാവതതിയം പടിക്ഖിപീതി? ഗാരവജനനത്ഥം. ദിട്ഠിഗതികാ ഹി ഖിപ്പം കഥിയമാനേ ഗാരവം ന കരോന്തി, "സമണം ഗോതമം ഉപസങ്കമിതുമ്പി പുച്ഛിതുമ്പി സുകരം, പുച്ഛിതമത്തേയേവ കഥേതീ"തി വചനമ്പി ന സദ്ദഹന്തി. ദ്വേ തയോ വാരേ പടിക്ഖിത്തേ പന ഗാരവം കരോന്തി, "സമണം ഗോതമം ഉപസങ്കമിതുമ്പി പഞ്ഹം പുച്ഛിതുമ്പി ദുക്കര"ന്തി യാവതതിയം യാചിതേ കഥിയമാനം സുസ്സൂസന്തി സദ്ദഹന്തി. ഇതി ഭഗവാ "അയം സുസ്സൂസിസ്സതി സദ്ദഹിസ്സതീ"തി യാവതതിയം യാചാപേത്വാ കഥേസി. അപിച യഥാ ഭിസക്കോ തേലം വാ ഫാണിതം വാ പചന്തോ മുദുപാകഖരപാകാനം പാകകാലം ആഗമയമാനോ പാകകാലം അനതിക്കമിത്വാവ ഓതാരേതി. ഏവം ഭഗവാ സത്താനം ഞാണപരിപാകം

ആഗമയമാനോ “ഏത്തകേന കാലേന ഇമസ്സ ഞാണം പരിപാകം ഗമിസ്സതീ”തി ഞത്വാവ യാവതതിയം യാചാപേസി.

മാ ഹേവം, കസ്സപാതി, കസ്സപ, മാ ഏവം ഭണി. **സയംകതം ദുക്ഖ**ന്തി ഹി വത്തും ന വട്ടതി, അത്താ നാമ കോചി ദുക്ഖസ്സ കാരകോ നത്ഥീതി ദീപേതി. പരതോപി ഏസേവ നയോ. **അധിച്ചസമുപ്പന്ന**ന്തി അകാരണേന യദിച്ഛായ ഉപ്പന്നം. **ഇതി പുട്ഠോ സമാനോ**തി കസ്മാ ഏവമാഹ? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - “അയം ‘സയംകതം ദുക്ഖ’ന്തിആദിനാ പുട്ഠോ ‘മാ ഹേവ’ന്തി വദതി, ‘നത്ഥീ’തി പുട്ഠോ ‘അത്ഥീ’തി വദതി. ‘ഭവം ഗോതമോ ദുക്ഖം ന ജാനാതി ന പസ്സതീ’തി പുട്ഠോ ‘ജാനാമി ഖ്വാഹ’ന്തി വദതി. കിഞ്ചി നു ഖോ മയാ വിരജ്ഝിത്വാ പുച്ഛിതോ”തി മൂലതോ പട്ഠായ അത്തനോ പുച്ഛമേവ സോധേന്തോ ഏവമാഹ. **ആചിക്ഖതു ച മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ**തി ഇധ സത്ഥരി സഞ്ജാതഗാരവോ “ഭവ”ന്തി അവത്വാ “ഭഗവാ”തി വദതി.

സോ കരോതീതിആദി, “സയംകതം ദുക്ഖ”ന്തി ലദ്ധിയാ പടിസേധനത്ഥം വുത്തം. ഏത്ഥ ച **സതോ**തി ഇദം ഭുമ്മത്ഥേ സാമിവചനം, തസ്മാ ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ - സോ കരോതി സോ പടിസംവേദയതീതി ഖോ, കസ്സപ, ആദിമ്ഹിയേവ ഏവം സതി പച്ഛാ സയംകതം ദുക്ഖന്തി അയം ലദ്ധി ഹോതി. ഏത്ഥ ച **ദുക്ഖ**ന്തി വട്ടദുക്ഖം അധിപ്പേതം. **ഇതി വദ**ന്തി ഏതസ്സ പുരിമേന ആദിസദ്ദേന അനന്തരേന ച സസ്സതസദ്ദേന സമ്ബന്ധോ ഹോതി. “ദീപേതി ഗണ്ഹാതീ”തി അയം പനേത്ഥ പാഠസേസോ. ഇദഞ്ഹി വുത്തം ഹോതി - ഇതി ഏവം വദന്തോ ആദിതോവ സസ്സതം ദീപേതി, സസ്സതം ഗണ്ഹാതി. കസ്മാ? തസ്സ ഹി തം ദസ്സനം ഏതം പരേതി, കാരകഞ്ച വേദകഞ്ച ഏകമേവ ഗണ്ഹന്തം ഏതം സസ്സതം ഉപഗച്ഛതീതി അത്ഥോ.

അഞ്ഞോ കരോതീതിആദി പന “പരംകതം ദുക്ഖ”ന്തി ലദ്ധിയാ പടിസേധനത്ഥം വുത്തം. “ആദിതോ സതോ”തി ഇദം പന ഇധാപി ആഹരിതബ്ബം. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - അഞ്ഞോ കരോതി അഞ്ഞോ പടിസംവേദിയതീതി ഖോ പന, കസ്സപ, ആദിമ്ഹിയേവ ഏവം സതി, പച്ഛാ “കാരകോ ഇധേവ ഉച്ഛിജ്ജതി, തേന കതം അഞ്ഞോ പടിസംവേദിയതീ”തി ഏവം ഉപ്പന്നായ ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ സദ്ധിം സമ്പയുത്തായ വേദനായ അഭിതുന്നസ്സ വിദ്ധസ്സ സതോ “പരംകതം ദുക്ഖ”ന്തി അയം ലദ്ധി ഹോതീതി. **ഇതി വദ**ന്തിആദി വുത്തനയേനേവ യോജേതബ്ബം. തത്രായം യോജനാ - ഏവഞ്ച വദന്തോ ആദിതോവ ഉച്ഛേദം ദീപേതി, ഉച്ഛേദം ഗണ്ഹാതി. കസ്മാ? തസ്സ ഹി തം ദസ്സനം ഏതം പരേതി, ഏതം ഉച്ഛേദം ഉപഗച്ഛതീതി അത്ഥോ.

ഏതേ തേതി യേ സസ്സതുച്ഛേദസങ്ഖാതേ ഉഭോ അന്തേ (അനുപഗമ്മ തഥാഗതോ ധമ്മം ദേസേതി, ഏതേ തേ, കസ്സപ, ഉഭോ അന്തേ) അനുപഗമ്മ പഹായ അനല്ലീയിത്വാ മജ്ഝേന തഥാഗതോ ധമ്മം ദേസേതി, മജ്ഝിമായ പടിപദായ ഠിതോ ദേസേതീതി അത്ഥോ. കതരം ധമ്മന്തി ചേ? യദിദം അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാതി. ഏത്ഥ ഹി കാരണതോ ഫലം, കാരണനിരോധേന ചസ്സ നിരോധോ ദീപിതോ, ന കോചി കാരകോ വാ വേദകോ വാ നിദ്ദിട്ഠോ. ഏത്താവതാ സേസപഞ്ഹാ പടിസേധിതാ ഹോന്തി. **ഉഭോ അന്തേ അനുപഗമ്മാ**തി ഇമിനാ ഹി തതിയപഞ്ഹോ പടിക്ഖിത്തോ. **അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ**തി ഇമിനാ അധിച്ചസമുപ്പന്നതാ ചേവ അജാനനഞ്ച പടിക്ഖിത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ലഭേയ്യന്തി ഇദം സോ ഭഗവതോ സന്തികേ ഭിക്ഖുഭാവം പത്ഥയമാനോ ആഹ. അഥ ഭഗവാ യോനേന ഖന്ധകേ തിത്ഥിയപരിവാസോ (മഹാവ॰ ൮൬) പഞ്ഞത്തോ, യം അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബോ സാമണേരഭൂമിയം ഠിതോ "അഹം, ഭന്തേ, ഇത്ഥന്നാമോ അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബോ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ആകങ്ഖാമി ഉപസമ്പദം. സ്വാഹം, ഭന്തേ, സങ്ഘം ചത്താരോ മാസേ പരിവാസം യാചാമീ"തിആദിനാ നയേന സമാദിയിത്വാ പരിവസതി, തം സന്ധായ **യോ ഖോ, കസ്സപ, അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പബ്ബജ്ജ**ന്തി വചനസിലിട്ഠതാവസേന വുത്തം. അപരിവസിത്വായേവ ഹി പബ്ബജ്ജം ലഭതി. ഉപസമ്പദത്ഥികേന പന നാതികാലേന ഗാമപ്പവേസനാദീനി അട്ഠ വത്താനി പൂരേന്തേന പരിവസിതബ്ബം. **ആരദ്ധചിത്താ**തി അട്ഠവത്തപൂരണേന തുട്ഠചിത്താ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പനേസ തിത്ഥിയപരിവാസോ സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ പബ്ബജ്ജക്ഖന്ധകവണ്ണനായം (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ ൮൬) വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ.

അപിച മയാതി അയമേത്ഥ പാഠോ, അഞ്ഞത്ഥ പന "അപിച മേത്ഥാ"തി. **പുഗ്ഗലവേമത്തതാ വിദിതാ**തി പുഗ്ഗലനാനത്തം വിദിതം. "അയം പുഗ്ഗലോ പരിവാസാരഹോ, അയം ന പരിവാസാരഹോ"തി ഇദം മയ്ഹം പാകടന്തി ദസ്സേതി. തതോ കസ്സപോ ചിന്തേസി - "അഹോ അച്ഛരിയം ബുദ്ധസാസനം, യത്ഥ ഏവം ഘംസിത്വാ കോട്ടേത്വാ യുത്തമേവ ഗണ്ഹന്തി, അയുത്തം ഛഡ്ഡേന്തീ"തി. തതോ സുട്ഠുതരം പബ്ബജ്ജായ സഞ്ജാതുസ്സാഹോ **സചേ, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. അഥ ഭഗവാ തസ്സ തിബ്ബച്ഛന്ദതം വിദിത്വാ "ന കസ്സപോ പരിവാസം അരഹതീ"തി അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും ആമന്തേസി - "ഗച്ഛ, ഭിക്ഖു, കസ്സപം നഹാപേത്വാ പബ്ബാജേത്വാ ആനേഹീ"തി. സോ തഥാ കത്വാ തം പബ്ബാജേത്വാ ഭഗവതോ സന്തികം അഗമാസി. ഭഗവാ ഗണേ നിസീദിത്വാ ഉപസമ്പാദേസി. തേന വുത്തം **അലത്ഥ ഖോ അചേലോ കസ്സപോ ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, അലത്ഥ ഉപസമ്പദ**ന്തി. **അചിരൂപസമ്പന്നോ**തിആദി സേസം ബ്രാഹ്മണസംയുത്തേ (സം॰ നി॰ ൧.൧൮൭) വുത്തമേവാതി. സത്തമം.

൮. തിമ്ബരുകസുത്തവണ്ണനാ

൧൮. അട്ഠമേ **സാ വേദനാ**തിആദി "സയംകതം സുഖദുക്ഖ"ന്തി ലദ്ധിയാ നിസേധനത്ഥം വുത്തം. ഏത്ഥാപി **സതോ**തി ഭുമ്മത്ഥേയേവ സാമിവചനം. തത്രായം അത്ഥദീപനാ - "സാ വേദനാ, സോ വേദിയതീ"തി ഖോ, തിമ്ബരുക, ആദിമ്ഹിയേവ ഏവം സതി "സയംകതം സുഖദുക്ഖ"ന്തി അയം ലദ്ധി ഹോതി. ഏവഞ്ഹി സതി വേദനായ ഏവ വേദനാ കതാ ഹോതി. ഏവഞ്ച വദന്തോ ഇമിസ്സാ വേദനായ പുബ്ബേപി അത്ഥിതം അനുജാനാതി, സസ്സതം ദീപേതി സസ്സതം ഗണ്ഹാതി. കസ്മാ? തസ്സ ഹി തം ദസ്സനം ഏതം പരേതി, ഏതം സസ്സതം ഉപഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. പുരിമഞ്ഹി അത്ഥം സന്ധായേവേതം ഭഗവതാ വുത്തം ഭവിസ്സതി, തസ്മാ അട്ഠകഥായം തം യോജേത്വാവസ്സ അത്ഥോ ദീപിതോ. **ഏവമ്പാഹം ന വദാമീ**തി അഹം "സാ വേദനാ, സോ വേദിയതീ"തി ഏവമ്പി ന വദാമി. "സയംകതം സുഖദുക്ഖ"ന്തി ഏവമ്പി ന വദാമീതി അത്ഥോ.

അഞ്ഞാ വേദനാതിആദി "പരംകതം സുഖദുക്ഖ"ന്തി ലദ്ധിയാ പടിസേധനത്ഥം വുത്തം. ഇധാപി അയം അത്ഥയോജനാ -"അഞ്ഞാ വേദനാ

അഞ്ഞോ വേദിയതീ''തി ഖോ, തിമ്ബരുക, ആദിമ്ഹിയേവ ഏവം സതി പച്ഛാ യാ പുരിമപക്ഖേ കാരകവേദനാ, സാ ഉച്ഛിന്നാ. തായ പന കതം അഞ്ഞോ വേദിയതീതി ഏവം ഉപ്പന്നായ ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ സദ്ധിം സമ്പയുത്തായ വേദനായ അഭിതുന്നസ്സ സതോ ''പരംകതം സുഖദുക്ഖ''ന്തി അയം ലദ്ധി ഹോതി. ഏവഞ്ച വദന്തോ കാരകോ ഉച്ഛിന്നോ, അഞ്ഞേന പടിസന്ധി ഗഹിതാതി ഉച്ഛേദം ദീപേതി, ഉച്ഛേദം ഗണ്ഹാതി. കസ്മാ? തസ്സ ഹി തം ദസ്സനം ഏതം പരേതി, ഏതം ഉച്ഛേദം ഉപഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. ഇധാപി ഹി ഇമാനി പദാനി അട്ഠകഥായം ആഹരിത്വാ യോജിതാനേവ. ഇമസ്മിം സുത്തേ വേദനാസുഖദുക്ഖം കഥിതം. തഞ്ച ഖോ വിപാകസുഖദുക്ഖമേവ വട്ടതീതി വുത്തം. അട്ഠമം.

൯. ബാലപണ്ഡിതസുത്തവണ്ണനാ

൧൯. നവമേ **അവിജ്ജാനീവരണസ്സാ**തി അവിജ്ജായ നിവാരിതസ്സ. **ഏവമയം കായോ സമുദാഗതോ**തി ഏവം അവിജ്ജായ നിവാരിതത്താ തണ്ഹായ ച സമ്പയുത്തത്തായേവ അയം കായോ നിബ്ബത്തോ. **അയഞ്ചേവ കായോ**തി അയഞ്ചസ്സ അത്തനോ സവിഞ്ഞാണകോ കായോ. **ബഹിദ്ധാ ച നാമരൂപ**ന്തി ബഹിദ്ധാ ച പരേസം സവിഞ്ഞാണകോ കായോ. അത്തനോ ച പരസ്സ ച പഞ്ചഹി ഖന്ധേഹി ഛഹി ആയതനേഹി ചാപി അയം അത്ഥോ ദീപേതബ്ബോവ. **ഇത്ഥേതം ദ്വയ**ന്തി ഏവമേതം ദ്വയം. **ദ്വയം പടിച്ച ഫസ്സോ**തി അഞ്ഞത്ഥ ചക്ഖുരൂപാദീനി ദ്വയാനി പടിച്ച ചക്ഖുസമ്ഫസ്സാദയോ വുത്താ, ഇധ പന അജ്ഝത്തികബാഹിരാനി ആയതനാനി. മഹാദ്വയം നാമ കിരേതം. **സളേവായതനാനീ**തി സളേവ ഫസ്സായതനാനി ഫസ്സകാരണാനി. **യേഹി ഫുട്ഠോ**തി യേഹി കാരണഭൂതേഹി ആയതനേഹി ഉപ്പന്നേന ഫസ്സേന ഫുട്ഠോ. **അഞ്ഞതരേനാ**തി ഏത്ഥ പരിപുണ്ണവസേന അഞ്ഞതരതാ വേദിതബ്ബാ. **തത്രാ**തി തസ്മിം ബാലപണ്ഡിതാനം കായനിബ്ബത്തനാദിമ്ഹി. **കോ അധിപ്പയാസോ**തി കോ അധികപയോഗോ.

ഭഗവംമൂലകാതി ഭഗവാ മൂലം ഏതേസന്തി ഭഗവംമൂലകാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ഇമേ, ഭന്തേ, അമ്ഹാകം ധമ്മാ പുബ്ബേ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ഉപ്പാദിതാ, തസ്മിം പരിനിബ്ബുതേ ഏകം ബുദ്ധന്തരം അഞ്ഞോ സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ ഇമേ ധമ്മേ ഉപ്പാദേതും സമത്ഥോ നാമ നാഹോസി, ഭഗവതാ പന നോ ഇമേ ധമ്മാ ഉപ്പാദിതാ. ഭഗവന്തഞ്ഹി നിസ്സായ മയം ഇമേ ധമ്മേ ആജാനാമ പടിവിജ്ഝാമാതി ഏവം ഭഗവംമൂലകാ നോ, ഭന്തേ, ധമ്മാതി. **ഭഗവംനേത്തികാ**തി ഭഗവാ ഹി ധമ്മാനം നേതാ വിനേതാ അനുനേതാ, യഥാസഭാവതോ പാടിയേക്കം പാടിയേക്കം നാമം ഗഹേത്വാ ദസ്സേതാതി ധമ്മാ ഭഗവംനേത്തികാ നാമ ഹോന്തി. **ഭഗവംപടിസരണാ**തി ചതുഭൂമകധമ്മാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ ആപാഥം ആഗച്ഛമാനാ ഭഗവതി പടിസരന്തി നാമാതി ഭഗവംപടിസരണാ. **പടിസരന്തീ**തി സമോസരന്തി. അപിച മഹാബോധിമണ്ഡേ നിസിന്നസ്സ ഭഗവതോ പടിവേധവസേന ഫസ്സോ ആഗച്ഛതി ''അഹം ഭഗവാ കിന്നാമോ''തി? ത്വം ഫുസനട്ഠേന ഫസ്സോ നാമ. വേദനാ, സഞ്ഞാ, സങ്ഖാരാ, വിഞ്ഞാണം ആഗച്ഛതി ''അഹം ഭഗവാ കിന്നാമ''ന്തി, ത്വം വിജാനനട്ഠേന വിഞ്ഞാണം നാമാതി ഏവം ചതുഭൂമകധമ്മാനം യഥാസഭാവതോ പാടിയേക്കം പാടിയേക്കം നാമം ഗണ്ഹന്തോ ഭഗവാ ധമ്മേ പടിസരതീതി ഭഗവംപടിസരണാ. **ഭഗവന്തംയേവ പടിഭാതൂ**തി ഭഗവതോവ ഏതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥോ ഉപട്ഠാതു, തുമ്ഹേയേവ നോ കഥേത്വാ ദേഥാതി അത്ഥോ.

സാ ചേവ അവിജ്ജാതി എത്ഥ കിഞ്ചാപി സാ അവിജ്ജാ ച തണ്ഹാ ച കമ്മം ജവാപേത്വാ പടിസന്ധിം ആകഡ്ഢിത്വാ നിരുദ്ധാ, യഥാ പന അജ്ജാപി യം ഹിയ്യോ ഭേസജ്ജം പീതം, തദേവ ഭോജനം ഭുഞ്ജാതി സരിക്ഖകത്തേന തദേവാതി വുച്ചതി, ഏവമിധാപി സാ ചേവ അവിജ്ജാ സാ ച തണ്ഹാതി ഇദമ്പി സരിക്ഖകത്തേന വുത്തം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയം. **ദുക്ഖക്ഖയായാ**തി വട്ടദുക്ഖസ്സ ഖയത്ഥായ. **കായൂപഗോ ഹോതീ**തി അഞ്ഞം പടിസന്ധികായം ഉപഗന്താ ഹോതി. **യദിദം ബ്രഹ്മചരിയവാസോ**തി യോ അയം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയവാസോ, അയം ബാലതോ പണ്ഡിതസ്സ വിസേസോതി ദസ്സേതി. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ സബ്ബോപി സപടിസന്ധികോ പുഥുജ്ജനോ ‘‘ബാലോ’’തി, അപ്പടിസന്ധികോ ഖീണാസവോ ‘‘പണ്ഡിതോ’’തി വുത്തോ. സോതാപന്നസകദാഗാമിഅനാഗാമിനോ പന ‘‘പണ്ഡിതാ’’തി വാ ‘‘ബാലാ’’തി വാ ന വത്തബ്ബാ, ഭജമാനാ പന പണ്ഡിതപക്ഖം ഭജന്തി. നവമം.

൧൦. പച്ചയസുത്തവണ്ണനാ

൨൦. ദസമേ **പടിച്ചസമുപ്പാദഞ്ച വോ ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി പടിച്ചസമുപ്പന്നേ ച ധമ്മേ**തി സത്ഥാ ഇമസ്മിം സുത്തേ പച്ചയേ ച പച്ചയനിബ്ബത്തേ ച സഭാവധമ്മേ ദേസേസ്സാമീതി ഉഭയം ആരഭി. **ഉപ്പാദാ വാ തഥാഗതാന**ന്തി തഥാഗതാനം ഉപ്പാദേപി, ബുദ്ധേസു ഉപ്പന്നേസു അനുപ്പന്നേസുപി ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണം, ജാതിയേവ ജരാമരണസ്സ പച്ചയോ. **ഠിതാവ സാ ധാതൂ**തി ഠിതോവ സോ പച്ചയസഭാവോ, ന കദാചി ജാതി ജരാമരണസ്സ പച്ചയോ ന ഹോതി. **ധമ്മട്ഠിതതാ ധമ്മനിയാമതാ**തി ഇമേഹിപി ദ്വീഹി പച്ചയമേവ കഥേതി. പച്ചയേന ഹി പച്ചയുപ്പന്നാ ധമ്മാ തിട്ഠന്തി, തസ്മാ പച്ചയോവ ‘‘ധമ്മട്ഠിതതാ’’തി വുച്ചതി. പച്ചയോ ധമ്മേ നിയമേതി, തസ്മാ ‘‘ധമ്മനിയാമതാ’’തി വുച്ചതി. **ഇദപ്പച്ചയതാ**തി ഇമേസം ജരാമരണാദീനം പച്ചയാ ഇദപ്പച്ചയാ, ഇദപ്പച്ചയാവ ഇദപ്പച്ചയതാ. **ത**ന്തി തം പച്ചയം. **അഭിസമ്ബുജ്ഝതീ**തി ഞാണേന അഭിസമ്ബുജ്ഝതി. **അഭിസമേതീ**തി ഞാണേന അഭിസമാഗച്ഛതി. **ആചിക്ഖതീ**തി കഥേതി. **ദേസേതീ**തി ദസ്സേതി. **പഞ്ഞാപേതീ**തി ജാനാപേതി. **പട്ഠപേതീ**തി ഞാണമുഖേ ഠപേതി. **വിവരതീ**തി വിവരിത്വാ ദസ്സേതി. **വിഭജതീ**തി വിഭാഗതോ ദസ്സേതി. **ഉത്താനീകരോതീ**തി പാകടം കരോതി. **പസ്സഥാതി ചാഹാ**തി പസ്സഥ ഇതി ച വദതി. കിന്തി? **ജാതിപച്ചയാ, ഭിക്ഖവേ, ജരാമരണ**ന്തിആദി.

ഇതി ഖോ, ഭിക്ഖവേതി ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ. **യാ തത്രാ**തി യാ തേസു ‘‘ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ’’ന്തിആദീസു. **തഥതാ**തിആദീനി പച്ചയാകാരസ്സേവ വേവചനാനി. സോ തേഹി തേഹി പച്ചയേഹി അനൂനാധികേഹേവ തസ്സ തസ്സ ധമ്മസ്സ സമ്ഭവതോ **തഥതാ**തി, സാമഗ്ഗിം ഉപഗതേസു പച്ചയേസു മുഹുത്തമ്പി തതോ നിബ്ബത്താനം ധമ്മാനം അസമ്ഭവാഭാവതോ **അവിതഥതാ**തി, അഞ്ഞധമ്മപച്ചയേഹി അഞ്ഞധമ്മാനുപ്പത്തിതോ **അനഞ്ഞഥതാ**തി, ജരാമരണാദീനം പച്ചയതോ വാ പച്ചയസമൂഹതോ വാ **ഇദപ്പച്ചയതാ**തി വുത്തോ. തത്രായം വചനത്ഥോ - ഇമേസം പച്ചയാ ഇദപ്പച്ചയാ, ഇദപ്പച്ചയാ ഏവ ഇദപ്പച്ചയതാ, ഇദപ്പച്ചയാനം വാ സമൂഹോ ഇദപ്പച്ചയതാ. ലക്ഖണം പനേത്ഥ സദ്ദസത്ഥതോ വേദിതബ്ബം.

അനിച്ചന്തി ഹുത്വാ അഭാവട്ഠേന അനിച്ചം. ഏത്ഥ ച അനിച്ചന്തി ന ജരാമരണം അനിച്ചം, അനിച്ചസഭാവാനം പന ഖന്ധാനം ജരാമരണത്താ

അനിച്ചം നാമ ജാതം. **സങ്ഖതാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഏത്ഥ ച **സങ്ഖത**ന്തി പച്ചയേഹി സമാഗന്ത്വാ കതം. **പടിച്ചസമുപ്പന്ന**ന്തി പച്ചയേ നിസ്സായ ഉപ്പന്നം. **ഖയധമ്മ**ന്തി ഖയസഭാവം. **വയധമ്മ**ന്തി വിഗച്ഛനകസഭാവം. **വിരാഗധമ്മ**ന്തി വിരജ്ജനകസഭാവം. **നിരോധധമ്മ**ന്തി നിരുജ്ഝനകസഭാവം. ജാതിയാപി വുത്തനയേനേവ അനിച്ചതാ വേദിതബ്ബാ. ജനകപച്ചയാനം വാ കിച്ചാനുഭാവക്ഖണേ ദിട്ഠത്താ ഏകേന പരിയായേനേത്ഥ അനിച്ചാതിആദീനി യുജ്ജന്തിയേവ. ഭവാദയോ അനിച്ചാദിസഭാവായേവ.

സമ്മപ്പഞ്ഞായാതി സവിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ. **പുബ്ബന്ത**ന്തി പുരിമം അതീതന്തി അത്ഥോ. **അഹോസിം നു ഖോ**തിആദീസു "അഹോസിം നു ഖോ നനു ഖോ"തി സസ്സതാകാരഞ്ച അധിച്ചസമുപ്പത്തിആകാരഞ്ച നിസ്സായ അതീതേ അത്തനോ വിജ്ജമാനതഞ്ച അവിജ്ജമാനതഞ്ച കങ്ഖതി. കിം കാരണന്തി ന വത്തബ്ബം, ഉമ്മത്തകോ വിയ ബാലപുഥുജ്ജനോ യഥാ വാ തഥാ വാ പവത്തതി. **കിം നു ഖോ അഹോസി**ന്തി ജാതിലിങ്ഗുപപത്തിയോ നിസ്സായ "ഖത്തിയോ നു ഖോ അഹോസിം, ബ്രാഹ്മണവേസ്സസുദ്ദഗഹട്ഠപബ്ബജിതദേവമനുസ്സാനം അഞ്ഞതരോ"തി കങ്ഖതി. **കഥം നു ഖോ**തി സണ്ഠാനാകാരം നിസ്സായ "ദീഘോ നു ഖോ അഹോസിം രസ്സഓദാതകണ്ഹപമാണികഅപ്പമാണികാദീനം അഞ്ഞതരോ"തി കങ്ഖതി. കേചി പന "ഇസ്സരനിമ്മാനാദീനി നിസ്സായ 'കേന നു ഖോ കാരണേന അഹോസി'ന്തി ഹേതുതോ കങ്ഖതീ"തി വദന്തി. **കിം ഹുത്വാ കിം അഹോസി**ന്തി ജാതിആദീനി നിസ്സായ "ഖത്തിയോ ഹുത്വാ നു ഖോ ബ്രാഹ്മണോ അഹോസിം... പേ... ദേവോ ഹുത്വാ മനുസ്സോ"തി അത്തനോ പരമ്പരം കങ്ഖതി. സബ്ബത്ഥേവ പന **അദ്ധാന**ന്തി കാലാധിവചനമേതം. **അപരന്ത**ന്തി അനാഗതം അന്തം. **ഭവിസ്സാമി നു ഖോ നനു ഖോ**തി സസ്സതാകാരഞ്ച ഉച്ഛേദാകാരഞ്ച നിസ്സായ അനാഗതേ അത്തനോ വിജ്ജമാനതഞ്ച അവിജ്ജമാനതഞ്ച കങ്ഖതി. സേസമേത്ഥ വുത്തനയമേവ.

ഏതരഹി വാ പച്ചുപ്പന്നം അദ്ധാനന്തി ഇദാനി വാ പടിസന്ധിമാദിം കത്വാ ചുതിപരിയന്തം സബ്ബമ്പി വത്തമാനകാലം ഗഹേത്വാ. **അജ്ഝത്തം കഥംകഥീ ഭവിസ്സതീ**തി അത്തനോ ഖന്ധേസു വിചികിച്ഛീ ഭവിസ്സതി. **അഹം നു ഖോസ്മീ**തി അത്തനോ അത്ഥിഭാവം കങ്ഖതി. യുത്തം പനേതന്തി? യുത്തം അയുത്തന്തി കാ ഏത്ഥ ചിന്താ. അപിചേത്ഥ ഇദം വത്ഥുമ്പി ഉദാഹരന്തി - ചൂളമാതായ കിര പുത്തോ മുണ്ഡോ, മഹാമാതായ പുത്തോ അമുണ്ഡോ, തം പുത്തം മുണ്ഡേസും, സോ ഉട്ഠായ "അഹം നു ഖോ ചൂളമാതായ പുത്തോ"തി ചിന്തേസി. ഏവം അഹം നു ഖോസ്മീതി കങ്ഖാ ഹോതി. **നോ നു ഖോസ്മീ**തി അത്തനോ നത്ഥിഭാവം കങ്ഖതി. തത്രാപി ഇദം വത്ഥു - ഏകോ കിര മച്ഛേ ഗണ്ഹന്തോ ഉദകേ ചിരട്ഠാനേന സീതിഭൂതം അത്തനോ ഊരും മച്ഛോതി ചിന്തേത്വാ പഹരി. അപരോ സുസാനപസ്സേ ഖേത്തം രക്ഖന്തോ ഭീതോ സങ്കുടിതോ സയി, സോ പടിബുജ്ഝിത്വാ അത്തനോ ജണ്ണുകാനി ദ്വേ യക്ഖാതി ചിന്തേത്വാ പഹരി. ഏവം നോ നു ഖോസ്മീതി കങ്ഖതി.

കിം നു ഖോസ്മീതി ഖത്തിയോവ സമാനോ അത്തനോ ഖത്തിയഭാവം കങ്ഖതി. ഏസേവ നയോ സേസേസുപി. ദേവോ പന സമാനോ ദേവഭാവം അജാനന്തോ നാമ നത്ഥി, സോപി പന "അഹം രൂപീ നു ഖോ അരൂപീ നു ഖോ"തിആദിനാ നയേന കങ്ഖതി. ഖത്തിയാദയോ കസ്മാ ന ജാനന്തീതി ചേ?

അപച്ചക്ഖാ തേസം തത്ഥ തത്ഥ കുലേ ഉപ്പത്തി. ഗഹട്ഠാപി ച പോത്ഥലികാദയോ പബ്ബജിതസഞ്ഞിനോ, പബ്ബജിതാപി ''കുപ്പം നു ഖോ മേ കമ്മ''ന്തിആദിനാ നയേന ഗഹട്ഠസഞ്ഞിനോ. മനുസ്സാപി ച രാജാനോ വിയ അത്തനി ദേവസഞ്ഞിനോ ഹോന്തി. **കഥം നു ഖോസ്മീ**തി വുത്തനയമേവ. കേവലഞ്ഹേത്ഥ അബ്ഭന്തരേ ജീവോ നാമ അത്ഥീതി ഗഹേത്വാ തസ്സ സണ്ഠാനാകാരം നിസ്സായ ''ദീഘോ നു ഖോസ്മി രസ്സചതുരസ്സഛളംസഅട്ഠംസസോളസംസാദീനം അഞ്ഞതരപ്പകാരോ''തി കങ്ഖന്തോ കഥം നു ഖോസ്മീതി? കങ്ഖതീതി വേദിതബ്ബോ. സരീരസണ്ഠാനം പന പച്ചുപ്പന്നം അജാനന്തോ നാമ നത്ഥി. **കുതോ ആഗതോ സോ കുഹിം ഗാമീ ഭവിസ്സതീ**തി അത്തഭാവസ്സ ആഗതിഗതിട്ഠാനം കങ്ഖന്തോ ഏവം കങ്ഖതി. **അരിയസാവകസ്സാ**തി ഇധ സോതാപന്നോ അധിപ്പേതോ, ഇതരേപി പന തയോ അവാരിതായേവാതി. ദസമം.

ആഹാരവഗ്ഗോ ദുതിയോ.

൩. ദസബലവഗ്ഗോ

൧. ദസബലസുത്തവണ്ണനാ

൨൧. ദസബലവഗ്ഗസ്സ പഠമം ദുതിയസ്സേവ സങ്ഖേപോ.

൨. ദുതിയദസബലസുത്തവണ്ണനാ

൨൨. ദുതിയം ഭഗവതാ അത്തനോ അജ്ഝാസയസ്സ വസേന വുത്തം. തത്ഥ **ദസബലസമന്നാഗതോ**തി ദസഹി ബലേഹി സമന്നാഗതോ. ബലഞ്ച നാമേതം ദുവിധം കായബലഞ്ച ഞാണബലഞ്ച. തേസു തഥാഗതസ്സ കായബലം ഹത്ഥികുലാനുസാരേന വേദിതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹേതം പോരാണേഹി -

> ''കാളാവകഞ്ച ഗങ്ഗേയ്യം, പണ്ഡരം തമ്ബപിങ്ഗലം;
> ഗന്ധമങ്ഗലഹേമഞ്ച, ഉപോസഥഛദ്ദന്തിമേ ദസാ''തി.(മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൪൮; വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൭൬൦); -

ഇമാനി ദസ ഹത്ഥികുലാനി. തത്ഥ **കാളാവക**ന്തി പകതിഹത്ഥികുലം ദട്ഠബ്ബം. യം ദസന്നം പുരിസാനം കായബലം, തം ഏകസ്സ കാളാവകസ്സ ഹത്ഥിനോ. യം ദസന്നം കാളാവകാനം ബലം, തം ഏകസ്സ ഗങ്ഗേയ്യസ്സ. യം ദസന്നം ഗങ്ഗേയ്യാനം, തം ഏകസ്സ പണ്ഡരസ്സ. യം ദസന്നം പണ്ഡരാനം, തം ഏകസ്സ തമ്ബസ്സ. യം ദസന്നം തമ്ബാനം, തം ഏകസ്സ പിങ്ഗലസ്സ. യം ദസന്നം പിങ്ഗലാനം, തം ഏകസ്സ ഗന്ധഹത്ഥിനോ. യം ദസന്നം ഗന്ധഹത്ഥീനം, തം ഏകസ്സ മങ്ഗലസ്സ. യം ദസന്നം മങ്ഗലാനം, തം ഏകസ്സ ഹേമവതസ്സ. യം ദസന്നം ഹേമവതാനം, തം ഏകസ്സ ഉപോസഥസ്സ. യം ദസന്നം ഉപോസഥാനം, തം ഏകസ്സ ഛദ്ദന്തസ്സ. യം ദസന്നം ഛദ്ദന്താനം, തം ഏകസ്സ തഥാഗതസ്സ. നാരായനസങ്ഘാതബലന്തിപി ഇദമേവ വുച്ചതി. തദേതം പകതിഹത്ഥിഗണനായ ഹത്ഥീനം കോടിസഹസ്സാനം, പുരിസഗണനായ ദസന്നം പുരിസകോടിസഹസ്സാനം ബലം ഹോതി. ഇദം താവ തഥാഗതസ്സ കായബലം. ''ദസബലസമന്നാഗതോ''തി ഏത്ഥ പന ഏതം സങ്ഗഹം ന ഗച്ഛതി. ഏതഞ്ഹി ബാഹിരകം ലാമകം തിരച്ഛാനഗതാനം സീഹാദീനമ്പി ഹോതി. ഏതഞ്ഹി നിസ്സായ ദുക്ഖപരിഞ്ഞാ

വാ സമുദയപ്പഹാനം വാ മഗ്ഗഭാവനാ വാ ഫലസച്ഛികിരിയാ വാ നത്ഥി. അഞ്ഞം പന ദസസു ഠാനേസു അകമ്പനത്ഥേന ഉപത്ഥമ്ഭനത്ഥേന ച ദസവിധം ഞാണബലം നാമ അത്ഥി. തം സന്ധായ വുത്തം ''ദസബലസമന്നാഗതോ''തി.

കതമം പന തന്തി? ഠാനാട്ഠാനാദീനം യഥാഭൂതം ജാനനം. സേയ്യഥിദം - ഠാനഞ്ച ഠാനതോ അട്ഠാനഞ്ച അട്ഠാനതോ ജാനനം ഏകം, അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാനം കമ്മസമാദാനാനം ഠാനസോ ഹേതുസോ യഥാഭൂതം വിപാകജാനനം ഏകം, സബ്ബത്ഥഗാമിനിപടിപദാജാനനം ഏകം, അനേകധാതുനാനാധാതുലോകജാനനം ഏകം, പരസത്താനം പരപുഗ്ഗലാനം നാനാധിമുത്തികതാജാനനം ഏകം, തേസംയേവ ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തജാനനം ഏകം, ഝാനവിമോക്ഖസമാധിസമാപത്തീനം സംകിലേസവോദാനവുട്ഠാനജാനനം ഏകം, പുബ്ബേനിവാസജാനനം ഏകം, സത്താനം ചുതൂപപാതജാനനം ഏകം, ആസവക്ഖയജാനനം ഏകന്തി. അഭിധമ്മേ പന -

> ''ഇധ തഥാഗതോ ഠാനഞ്ച ഠാനതോ അട്ഠാനഞ്ച അട്ഠാനതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി. യമ്പി തഥാഗതോ ഠാനഞ്ച ഠാനതോ അട്ഠാനഞ്ച അട്ഠാനതോ യഥാഭൂതം പജാനാതി. ഇദമ്പി തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം ഹോതി, യം ബലം ആഗമ്മ തഥാഗതോ ആസഭം ഠാനം പടിജാനാതി , പരിസാസു സീഹനാദം നദതി, ബ്രഹ്മചക്കം പവത്തേതീ''തി.

ആദിനാ (വിഭ॰ ൭൬൦) നയേന വിത്ഥാരതോ ആഗതാനേവ. അത്ഥവണ്ണനാപി നേസം വിഭങ്ഗട്ഠകഥായഞ്ചേവ (വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൭൬൦) പപഞ്ചസൂദനിയാ ച മജ്ഝിമട്ഠകഥായ (മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൪൮) സബ്ബാകാരതോ വുത്താ. സാ തത്ഥ വുത്തനയേനേവ ഗഹേതബ്ബാ.

ചതൂഹി ച വേസാരജ്ജേഹീതി ഏത്ഥ സാരജ്ജപടിപക്ഖം വേസാരജ്ജം, ചതൂസു ഠാനേസു വേസാരജ്ജഭാവം പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ ഉപ്പന്നസോമനസ്സമയഞാണസ്സേതം നാമം. കതമേസു ചതൂസു? ''സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ തേ പടിജാനതോ ഇമേ ധമ്മാ അനഭിസമ്ബുദ്ധാ''തിആദീസു ചോദനാവത്ഥൂസു. തത്രായം പാളി -

> ''ചത്താരിമാനി, ഭിക്ഖവേ, തഥാഗതസ്സ വേസാരജ്ജാനി…പേ॰…. കതമാനി ചത്താരി? 'സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ തേ പടിജാനതോ ഇമേ ധമ്മാ അനഭിസമ്ബുദ്ധാ'തി തത്ര വത മം സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ ദേവോ വാ മാരോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ കോചി വാ ലോകസ്മിം സഹ ധമ്മേന പടിചോദേസ്സതീതി നിമിത്തമേതം, ഭിക്ഖവേ, ന സമനുപസ്സാമി. ഏതമഹം, ഭിക്ഖവേ, നിമിത്തം അസമനുപസ്സന്തോ ഖേമപ്പത്തോ അഭയപ്പത്തോ വേസാരജ്ജപ്പത്തോ വിഹരാമി. 'ഖീണാസവസ്സ തേ പടിജാനതോ ഇമേ ആസവാ അപരിക്ഖീണാ'തി തത്ര വത മം…പേ॰… 'യേ ഖോ പന തേ അന്തരായികാ ധമ്മാ വുത്താ, തേ പടിസേവതോ നാലം അന്തരായായാ'തി തത്ര വത മം…പേ॰… 'യസ്സ ഖോ പന തേ അത്ഥായ ധമ്മോ ദേസിതോ, സോ ന നിയ്യാതി തക്കരസ്സ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയായാ'തി തത്ര വത മം സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ…പേ॰… വേസാരജ്ജപ്പത്തോ വിഹരാമീ''തി (അ॰ നി॰ ൪.൮).

ആസഭം ഠാനന്തി സേട്ഠട്ഠാനം ഉത്തമട്ഠാനം. ആസഭാ വാ പുബ്ബബുദ്ധാ, തേസം ഠാനന്തി അത്ഥോ. അപിച ഗവസതജേട്ഠകോ ഉസഭോ, ഗവസഹസ്സജേട്ഠകോ വസഭോ, വജസതജേട്ഠകോ വാ ഉസഭോ, വജസഹസ്സജേട്ഠകോ വസഭോ, സബ്ബഗവസേട്ഠോ സബ്ബപരിസ്സയസഹോ സേതോ പാസാദികോ മഹാഭാരവഹോ അസനിസതസദ്ദേഹിപി അസമ്പകമ്പിയോ നിസഭോ, സോ ഇധ ഉസഭോതി അധിപ്പേതോ. ഇദമ്പി ഹി തസ്സ പരിയായവചനം. ഉസഭസ്സ ഇദന്തി **ആസഭം. ഠാന**ന്തി ചതൂഹി പാദേഹി പഥവിം ഉപ്പീളേത്വാ അവട്ഠാനം (മ॰ നി॰ ഫ.ഫ൧൦). ഇദം പന ആസഭം വിയാതി **ആസഭം**. യഥേവ ഹി നിസഭസങ്ഖാതോ ഉസഭോ ഉസഭബലേന സമന്നാഗതോ ചതൂഹി പാദേഹി പഥവിം ഉപ്പീളേത്വാ അചലട്ഠാനേന തിട്ഠതി, ഏവം തഥാഗതോപി ദസഹി തഥാഗതബലേഹി സമന്നാഗതോ ചതൂഹി വേസാരജ്ജപാദേഹി അട്ഠപരിസപഥവിം ഉപ്പീളേത്വാ സദേവകേ ലോകേ കേനചി പച്ചത്ഥികേന പച്ചാമിത്തേന അകമ്പിയോ അചലട്ഠാനേന തിട്ഠതി. ഏവം തിട്ഠമാനോ ച തം ആസഭം ഠാനം പടിജാനാതി ഉപഗച്ഛതി ന പച്ചക്ഖാതി, അത്തനി ആരോപേതി. തേന വുത്തം ''ആസഭം ഠാനം പടിജാനാതീ''തി.

പരിസാസൂതി ''അട്ഠ ഖോ ഇമാ, സാരിപുത്ത, പരിസാ. കതമാ അട്ഠ? ഖത്തിയപരിസാ ബ്രാഹ്മണപരിസാ ഗഹപതിപരിസാ സമണപരിസാ ചാതുമഹാരാജികപരിസാ താവതിംസപരിസാ മാരപരിസാ ബ്രഹ്മപരിസാ''തി, ഇമാസു അട്ഠസു പരിസാസു. **സീഹനാദം നദതീ**തി സേട്ഠനാദം അഭീതനാദം നദതി, സീഹനാദസദിസം വാ നാദം നദതി. അയമത്ഥോ സീഹനാദസുത്തേന ദീപേതബ്ബോ. യഥാ വാ സീഹോ സഹനതോ ചേവ ഹനനതോ ച സീഹോതി വുച്ചതി, ഏവം തഥാഗതോ ലോകധമ്മാനം സഹനതോ പരപ്പവാദാനഞ്ച ഹനനതോ സീഹോതി വുച്ചതി. ഏവം വുത്തസ്സ സീഹസ്സ നാദം സീഹനാദം. തത്ഥ യഥാ സീഹോ സീഹബലേന സമന്നാഗതോ സബ്ബത്ഥ വിസാരദോ വിഗതലോമഹംസോ സീഹനാദം നദതി, ഏവം തഥാഗതസീഹോപി തഥാഗതബലേഹി സമന്നാഗതോ അട്ഠസു പരിസാസു വിസാരദോ വിഗതലോമഹംസോ, ''ഇതി രൂപ''ന്തിആദിനാ നയേന നാനാവിധദേസനാവിലാസസമ്പന്നം സീഹനാദം നദതി. തേന വുത്തം ''പരിസാസു സീഹനാദം നദതീ''തി.

ബ്രഹ്മചക്കം പവത്തേതീതി ഏത്ഥ **ബ്രഹ്മ**ന്തി സേട്ഠം ഉത്തമം, വിസുദ്ധസ്സ ധമ്മചക്കസ്സേതം അധിവചനം. തം പന ധമ്മചക്കം ദുവിധം ഹോതി പടിവേധഞാണഞ്ച ദേസനാഞാണഞ്ച. തത്ഥ പഞ്ഞാപഭാവിതം അത്തനോ അരിയഫലാവഹം പടിവേധഞാണം, കരുണാപഭാവിതം സാവകാനം അരിയഫലാവഹം ദേസനാഞാണം. തത്ഥ പടിവേധഞാണം ഉപ്പജ്ജമാനം ഉപ്പന്നന്തി ദുവിധം. തഞ്ഹി അഭിനിക്ഖമനതോ പട്ഠായ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ ഉപ്പജ്ജമാനം, ഫലക്ഖണേ ഉപ്പന്നം നാമ. തുസിതഭവനതോ വാ യാവ മഹാബോധിപല്ലങ്കേ അരഹത്തമഗ്ഗാ ഉപ്പജ്ജമാനം, ഫലക്ഖണേ ഉപ്പന്നം നാമ. ദീപങ്കരതോ വാ പട്ഠായ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ ഉപ്പജ്ജമാനം , ഫലക്ഖണേ ഉപ്പന്നം നാമ. ദേസനാഞാണമ്പി പവത്തമാനം പവത്തന്തി ദുവിധം. തഞ്ഹി യാവ അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞസ്സ സോതാപത്തിമഗ്ഗാ പവത്തമാനം, ഫലക്ഖണേ പവത്തം നാമ. തേസു പടിവേധഞാണം ലോകുത്തരം, ദേസനാഞാണം

ലോകിയം. ഉഭയമ്പി പനേതം അഞ്ഞേഹി അസാധാരണം ബുദ്ധാനംയേവ ഓരസഞാണം.

ഇദാനി യം ഇമിനാ ഞാണേന സമന്നാഗതോ സീഹനാദം നദതി, തം ദസ്സേതും **ഇതി രൂപ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഇതി രൂപ**ന്തി ഇദം രൂപം എത്തകം രൂപം, ഇതോ ഉദ്ധം രൂപം നത്ഥീതി രുപ്പനസഭാവഞ്ചേവ ഭൂതുപാദായഭേദഞ്ച ആദിം കത്വാ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനവസേന അനവസേസരൂപപരിഗ്ഗഹോ വുത്തോ. **ഇതി രൂപസ്സ സമുദയോ**തി ഇമിനാ ഏവം പരിഗ്ഗഹിതസ്സ രൂപസ്സ സമുദയോ വുത്തോ. തത്ഥ **ഇതീ**തി ഏവം സമുദയോ ഹോതീതി അത്ഥോ. തസ്സ വിത്ഥാരോ "അവിജ്ജാസമുദയാ രൂപസമുദയോ തണ്ഹാസമുദയാ, കമ്മസമുദയാ ആഹാരസമുദയാ രൂപസമുദയോതി നിബ്ബത്തിലക്ഖണം പസ്സന്തോപി രൂപക്ഖന്ധസ്സ ഉദയം പസ്സതീ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൫൦) ഏവം വേദിതബ്ബോ. അത്ഥങ്ഗമേപി "അവിജ്ജാനിരോധാ രൂപനിരോധോ...പേ॰... വിപരിണാമലക്ഖണം പസ്സന്തോപി രൂപക്ഖന്ധസ്സ നിരോധം പസ്സതീ"തി അയം വിത്ഥാരോ.

ഇതി വേദനാതിആദീസുപി അയം വേദനാ എത്തകാ വേദനാ, ഇതോ ഉദ്ധം വേദനാ നത്ഥി, അയം സഞ്ഞാ, ഇമേ സങ്ഖാരാ, ഇദം വിഞ്ഞാണം എത്തകം വിഞ്ഞാണം , ഇതോ ഉദ്ധം വിഞ്ഞാണം നത്ഥീതി വേദയിതസഞ്ജാനനഅഭിസങ്ഖരണവിജാനനസഭാവഞ്ചേവ സുഖാദിരൂപസഞ്ഞാദിഫസ്സാദിചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദിഭേദഞ്ച ആദിം കത്വാ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനവസേന അനവസേസവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണപരിഗ്ഗഹോ വുത്തോ. **ഇതി വേദനായ സമുദയോ**തിആദീഹി പന ഏവം പരിഗ്ഗഹിതാനം വേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണാനം സമുദയോ വുത്തോ. തത്രാപി **ഇതീ**തി ഏവം സമുദയോ ഹോതീതി അത്ഥോ. തേസമ്പി വിത്ഥാരോ "അവിജ്ജാസമുദയാ വേദനാസമുദയോ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൫൦) രൂപേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. അയം പന വിസേസോ - തീസു ഖന്ധേസു "ആഹാരസമുദയാ"തി അവത്വാ "ഫസ്സസമുദയാ"തി വത്തബ്ബം, വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധേ "നാമരൂപസമുദയാ"തി. അത്ഥങ്ഗമപദമ്പി തേസംയേവ വസേന യോജേതബ്ബം. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ. വിത്ഥാരതോ പന ഉദയബ്ബയവിനിച്ഛയോ സബ്ബാകാരപരിപൂരോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വുത്തോ.

ഇമസ്മിം സതി ഇദം ഹോതീതി അയമ്പി അപരോ സീഹനാദോ. തസ്സത്ഥോ - ഇമസ്മിം അവിജ്ജാദികേ പച്ചയേ സതി ഇദം സങ്ഖാരാദികം ഫലം ഹോതി. **ഇമസ്സുപ്പാദാ ഇദം ഉപ്പജ്ജതീ**തി ഇമസ്സ അവിജ്ജാദികസ്സ പച്ചയസ്സ ഉപ്പാദാ ഇദം സങ്ഖാരാദികം ഫലം ഉപ്പജ്ജതി. **ഇമസ്മിം അസതി ഇദം ന ഹോതീ**തി ഇമസ്മിം അവിജ്ജാദികേ പച്ചയേ അസതി ഇദം സങ്ഖാരാദികം ഫലം ന ഹോതി. **ഇമസ്സ നിരോധാ ഇദം നിരുജ്ഝതീ**തി ഇമസ്സ അവിജ്ജാദികസ്സ പച്ചയസ്സ നിരോധാ ഇദം സങ്ഖാരാദികം ഫലം നിരുജ്ഝതി. ഇദാനി യഥാ തം ഹോതി ചേവ നിരുജ്ഝതി ച, തം വിത്ഥാരതോ ദസ്സേതും **യദിദം അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ**തിആദിമാഹ.

ഏവം സ്വാക്ഖാതോതി ഏവം പഞ്ചക്ഖന്ധവിഭജനാദിവസേന സുട്ഠു അക്ഖാതോ കഥിതോ. **ധമ്മോ**തി പഞ്ചക്ഖന്ധപച്ചയാകാരധമ്മോ. **ഉത്താനോ**തി അനികുജ്ജിതോ. **വിവടോ**തി വിവരിത്വാ ഠപിതോ. **പകാസിതോ**തി ദീപിതോ

ജോതിതോ. **ഛിന്നപിലോതികോ**തി പിലോതികാ വുച്ചതി ഛിന്നം ഭിന്നം തത്ഥ തത്ഥ സിബ്ബിതഗണ്ഠിതം ജിണ്ണവത്ഥം, തം യസ്സ നത്ഥീതി അട്ഠഹത്ഥം നവഹത്ഥം വാ അഹതസാടകം നിവത്ഥോ, സോ ഛിന്നപിലോതികോ നാമ. അയമ്പി ധമ്മോ താദിസോ. ന ഹേത്ഥ കോഹഞ്ഞാദിവസേന ഛിന്നഭിന്നസിബ്ബിതഗണ്ഠിതഭാവോ അത്ഥി. അപിച ഖുദ്ദകസാടകോപി പിലോതികാതി വുച്ചതി, സാ യസ്സ നത്ഥി, അട്ഠനവഹത്ഥോ മഹാപടോ അത്ഥി, സോപി ഛിന്നപിലോതികോ, അപഗതപിലോതികോതി അത്ഥോ. താദിസോ അയം ധമ്മോ. യഥാ ഹി ചതുഹത്ഥം സാടകം ഗഹേത്വാ പരിഗ്ഗഹണം കരോന്തോ പുരിസോ ഇതോ ചിതോ ച അഞ്ഛന്തോ കിലമതി, ഏവം ബാഹിരകസമയേ പബ്ബജിതാ അത്തനോ പരിത്തകം ധമ്മം "ഏവം സതി ഏവം ഭവിസ്സതീ"തി കപ്പേത്വാ കപ്പേത്വാ വഡ്ഢേന്താ കിലമന്തി. യഥാ പന അട്ഠഹത്ഥനവഹത്ഥേന പരിഗ്ഗഹണം കരോന്തോ യഥാരുചി പാരുപതി ന കിലമതി, നത്ഥി തത്ഥ അഞ്ഛിത്വാ വഡ്ഢനകിച്ചം; ഏവം ഇമസ്മിമ്പി ധമ്മേ കപ്പേത്വാ കപ്പേത്വാ വിഭജനകിച്ചം നത്ഥി, തേഹി തേഹി കാരണേഹി മയാവ അയം ധമ്മോ സുവിഭത്തോ സുവിത്ഥാരിതോതി ഇദമ്പി സന്ധായ "ഛിന്നപിലോതികോ"തി ആഹ. അപിച കചവരോപി പിലോതികാതി വുച്ചതി, ഇമസ്മിഞ്ച സാസനേ സമണകചവരം നാമ പതിട്ഠാതും ന ലഭതി. തേനേവാഹ -

> "കാരണ്ഡവം നിദ്ധമഥ, കസമ്ബും അപകസ്സഥ;
> തതോ പലാപേ വാഹേഥ, അസ്സമണേ സമണമാനിനേ.
>
> "നിദ്ധമിത്വാന പാപിച്ഛേ, പാപആചാരഗോചരേ;
> സുദ്ധാ സുദ്ധേഹി സംവാസം, കപ്പയവ്ഹോ പതിസ്സതാ;
> തതോ സമഗ്ഗാ നിപകാ, ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സഥാ"തി. (അം॰ നി॰ വ്യ.ഫം);

ഇതി സമണകചവരസ്സ ഛിന്നത്താപി അയം ധമ്മോ ഛിന്നപിലോതികോ നാമ ഹോതി.

അലമേവാതി യുത്തമേവ. **സദ്ധാപബ്ബജിതേനാ**തി സദ്ധായ പബ്ബജിതേന. **കുലപുത്തേനാ**തി ദ്വേ കുലപുത്താ ആചാരകുലപുത്തോ ജാതികുലപുത്തോ ച. തത്ഥ യോ യതോ കുതോചി കുലാ പബ്ബജിത്വാ സീലാദയോ പഞ്ച ധമ്മക്ഖന്ധേ പൂരേതി, അയം **ആചാരകുലപുത്തോ** നാമ. യോ പന യസകുലപുത്താദയോ വിയ ജാതിസമ്പന്നകുലാ പബ്ബജിതോ, അയം **ജാതികുലപുത്തോ** നാമ. തേസു ഇധ ആചാരകുലപുത്തോ അധിപ്പേതോ. സചേ പന ജാതികുലപുത്തോ ആചാരവാ ഹോതി, അയം ഉത്തമോയേവ. ഏവരൂപേന കുലപുത്തേന. **വീരിയം ആരഭിതു**ന്തി ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം വീരിയം കാതും. ഇദാനിസ്സ ചതുരങ്ഗം ദസ്സേന്തോ **കാമം തചോ ചാ**തിആദിമാഹ. ഏത്ഥ ഹി തചോ ഏകം അങ്ഗം, ന്ഹാരു ഏകം, അട്ഠി ഏകം, മംസലോഹിതം ഏകന്തി. ഇദഞ്ച പന ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം വീരിയം അധിട്ഠഹന്തേന നവസു ഠാനേസു സമാധാതബ്ബം പുരേഭത്തേ പച്ഛാഭത്തേ പുരിമയാമേ മജ്ഝിമയാമേ പച്ഛിമയാമേ ഗമനേ ഠാനേ നിസജ്ജായ സയനേതി.

ദുക്ഖം , ഭിക്ഖവേ, കുസീതോ വിഹരതീതി ഇമസ്മിം സാസനേ യോ കുസീതോ പുഗ്ഗലോ, സോ ദുക്ഖം വിഹരതി. ബാഹിരസമയേ പന യോ കുസീതോ, സോ സുഖം വിഹരതി. **വോകിണ്ണോ**തി മിസ്സീഭൂതോ. **സദത്ഥ**ന്തി

സോഭനം വാ അത്ഥം സകം വാ അത്ഥം, ഉഭയേനാപി അരഹത്തമേവ അധിപ്പേതം. **പരിഹാപേതീ**തി ഹാപേതി ന പാപുണാതി. കുസീതപുഗ്ഗലസ്സ ഹി ഛ ദ്വാരാനി അഗുത്താനി ഹോന്തി, തീണി കമ്മാനി അപരിസുദ്ധാനി, ആജീവട്ഠമകം സീലം അപരിയോദാതം, ഭിന്നാജീവോ കുലൂപകോ ഹോതി. സോ സബ്രഹ്മചാരീനം അക്ഖിമ്ഹി പതിതരജം വിയ ഉപഘാതകരോ ഹുത്വാ ദുക്ഖം വിഹരതി, പീഠമദ്ദനോ ചേവ ഹോതി ലണ്ഡപൂരകോ ച, സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഗഹേതും ന സക്കോതി, ദുല്ലഭം ഖണം വിരാധേതി, തേന ഭുത്തോ രട്ഠപിണ്ഡോപി ന മഹപ്ഫലോ ഹോതി.

ആരദ്ധവീരിയോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേതി ആരദ്ധവീരിയോ പുഗ്ഗലോ ഇമസ്മിംയേവ സാസനേ സുഖം വിഹരതി. ബാഹിരസമയേ പന യോ ആരദ്ധവീരിയോ, സോ ദുക്ഖം വിഹരതി. **പവിവിത്തോ**തി വിവിത്തോ വിയുത്തോ ഹുത്വാ. **സദത്ഥം പരിപൂരേതീ**തി അരഹത്തം പാപുണാതി. ആരദ്ധവീരിയസ്സ ഹി ഛ ദ്വാരാനി സുഗുത്താനി ഹോന്തി, തീണി കമ്മാനി പരിസുദ്ധാനി, ആജീവട്ഠമകം സീലം പരിയോദാതം സബ്രഹ്മചാരീനം അക്ഖിമ്ഹി സുസീതലഞ്ജനം വിയ ധാതുഗതചന്ദനം വിയ ച മനാപോ ഹുത്വാ സുഖം വിഹരതി, സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഗഹേതും സക്കോതി. സത്ഥാ ഹി -

“ചിരം ജീവ മഹാവീര, കപ്പം തിട്ഠ മഹാമുനീ”തി -

ഏവം ഗോതമിയാ വന്ദിതോ, “ന ഖോ, ഗോതമി, തഥാഗതാ ഏവം വന്ദിതബ്ബാ”തി പടിക്ഖിപിത്വാ തായ യാചിതോ വന്ദിതബ്ബാകാരം ആചിക്ഖന്തോ ഏവമാഹ -

> “ആരദ്ധവീരിയേ പഹിതത്തേ, നിച്ചം ദള്ഹപരക്കമേ;
> സമഗ്ഗേ സാവകേ പസ്സ, ഏസാ ബുദ്ധാന വന്ദനാ”തി. (അപ॰ ഥേരീ ൨.൨.൧൭൧);

ഏവം ആരദ്ധവീരിയോ സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഗഹേതും സക്കോതി, ദുല്ലഭം ഖണം ന വിരാധേതി. തസ്സ ഹി ബുദ്ധുപ്പാദോ ധമ്മദേസനാ സങ്ഘസുപ്പടിപത്തി സഫലാ ഹോതി സഉദ്രയാ, രട്ഠപിണ്ഡോപി തേന ഭുത്തോ മഹപ്ഫലോ ഹോതി.

ഹീനേന അഗ്ഗസ്സാതി ഹീനായ സദ്ധായ ഹീനേന വീരിയേന ഹീനായ സതിയാ ഹീനേന സമാധിനാ ഹീനായ പഞ്ഞായ അഗ്ഗസങ്ഖാതസ്സ അരഹത്തസ്സ പത്തി നാമ ന ഹോതി. **അഗ്ഗേന ച ഖോ**തി അഗ്ഗേഹി സദ്ധാദീഹി അഗ്ഗസ്സ അരഹത്തസ്സ പത്തി ഹോതി. **മണ്ഡപേയ്യ**ന്തി പസന്നട്ഠേന മണ്ഡം, പാതബ്ബട്ഠേന പേയ്യം. യഞ്ഹി പിവിത്വാ അന്തരവീഥിയം പതിതോ വിസഞ്ഞീ അത്തനോ സാടകാദീനമ്പി അസ്സാമികോ ഹോതി, തം പസന്നമ്പി ന പാതബ്ബം, മയ്ഹം പന സാസനം ഏവം പസന്നഞ്ച പാതബ്ബഞ്ചാതി ദസ്സേന്തോ “മണ്ഡപേയ്യ”ന്തി ആഹ.

തത്ഥ തിവിധോ മണ്ഡോ - ദേസനാമണ്ഡോ, പടിഗ്ഗഹമണ്ഡോ, ബ്രഹ്മചരിയമണ്ഡോതി. കതമോ ദേസനാമണ്ഡോ? ചതുന്നം അരിയസച്ചാനം ആചിക്ഖനാ ദേസനാ പഞ്ഞാപനാ പട്ഠപനാ വിവരണാ വിഭജനാ ഉത്താനീകമ്മം, ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം...പേ॰... അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ

ആചിക്ഖനാ...പേ॰... ഉത്താനീകമ്മം, അയം **ദേസനാമണ്ഡോ**. കതമോ പടിഗ്ഗഹമണ്ഡോ? ഭിക്ഖൂ ഭിക്ഖുനിയോ ഉപാസകാ ഉപാസികായോ ദേവാ മനുസ്സാ യേ വാ പനഞ്ഞേപി കേചി വിഞ്ഞാതാരോ, അയം **പടിഗ്ഗഹമണ്ഡോ**. കതമോ ബ്രഹ്മചരിയമണ്ഡോ? അയമേവ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... സമ്മാസമാധി, അയം **ബ്രഹ്മചരിയമണ്ഡോ**. അപിച അധിമോക്ഖമണ്ഡോ സദ്ധിന്ദ്രിയം, അസ്സദ്ധിയം കസടോ, അസ്സദ്ധിയം കസടം ഛഡ്ഡേത്വാ സദ്ധിന്ദ്രിയസ്സ അധിമോക്ഖമണ്ഡം പിവതീതി മണ്ഡപേയ്യന്തിആദിനാപി (പടി॰ മ॰ ൧.൨൬) നയേനേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **സത്ഥാ സമ്മുഖീഭൂതോ**തി ഇദമേത്ഥ കാരണവചനം. യസ്മാ സത്ഥാ സമ്മുഖീഭൂതോ, തസ്മാ വീരിയസമ്പയോഗം കത്വാ പിവഥ ഏതം മണ്ഡം. ബാഹിരകഞ്ഹി ഭേസജ്ജമണ്ഡമ്പി വേജ്ജസ്സ അസമ്മുഖാ പിവന്താനം പമാണം വാ ഉഗ്ഗമനം വാ നിഗ്ഗമനം വാ ന ജാനാമാതി ആസങ്കാ ഹോതി. വേജ്ജസമ്മുഖാ പന ''വേജ്ജോ ജാനിസ്സതീ''തി നിരാസങ്കാ പിവന്തി. ഏവമേവ അമ്ഹാകം ധമ്മസ്സാമി സത്ഥാ സമ്മുഖീഭൂതോതി വീരിയം കത്വാ പിവഥാതി മണ്ഡപാനേ നേസം നിയോജേന്തോ **തസ്മാതിഹ, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സഫലാ**തി സാനിസംസാ. **സഉദ്രയാ**തി സവഡ്ഢി. ഇദാനി നിയോജനാനുരൂപം സിക്ഖിതബ്ബതം നിദ്ദിസന്തോ **അത്തത്ഥം വാ ഹി, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അത്തത്ഥ**ന്തി അത്തനോ അത്ഥഭൂതം അരഹത്തം. **അപ്പമാദേന സമ്പാദേതു**ന്തി അപ്പമാദേന സബ്ബകിച്ചാനി കാതും. **പരത്ഥ**ന്തി പച്ചയദായകാനം മഹപ്ഫലാനിസംസം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി. ദുതിയം.

൩. ഉപനിസസുത്തവണ്ണനാ

൨൩. തതിയേ ''ജാനതോ അഹ''ന്തിആദീസു **ജാനതോ**തി ജാനന്തസ്സ. **പസ്സതോ**തി പസ്സന്തസ്സ. ദ്വേപി പദാനി ഏകത്ഥാനി, ബ്യഞ്ജനമേവ നാനം. ഏവം സന്തേപി ''ജാനതോ''തി ഞാണലക്ഖണം ഉപാദായ പുഗ്ഗലം നിദ്ദിസതി. ജാനനലക്ഖണഞ്ഹി ഞാണം. ''പസ്സതോ''തി ഞാണപ്പഭാവം ഉപാദായ. പസ്സനപ്പഭാവഞ്ഹി ഞാണം, ഞാണസമങ്ഗീപുഗ്ഗലോ ചക്ഖുമാ വിയ ചക്ഖുനാ രൂപാനി , ഞാണേന വിവടേ ധമ്മേ പസ്സതി. **ആസവാനം ഖയ**ന്തി ഏത്ഥ ആസവാനം പഹാനം അസമുപ്പാദോ ഖീണാകാരോ നത്ഥിഭാവോതി അയമ്പി ആസവക്ഖയോതി വുച്ചതി, ഭങ്ഗോപി മഗ്ഗഫലനിബ്ബാനാനിപി. ''ആസവാനം ഖയാ അനാസവം ചേതോവിമുത്തി''ന്തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൪൩൮; വിഭ॰ ൮൩൧) ഹി ഖീണാകാരോ ആസവക്ഖയോതി വുച്ചതി. ''യോ ആസവാനം ഖയോ വയോ ഭേദോ പരിഭേദോ അനിച്ചതാ അന്തരധാന''ന്തി (വിഭ॰ ൩൧൪) ഏത്ഥ ഭങ്ഗോ.

> ''സേക്ഖസ്സ സിക്ഖമാനസ്സ, ഉജുമഗ്ഗാനുസാരിനോ;
> ഖയസ്മിം പഠമം ഞാണം, തതോ അഞ്ഞാ അനന്തരാ''തി. (ഇതിവു॰ ൬൨); -

ഏത്ഥ മഗ്ഗോ. സോ ഹി ആസവേ ഖേപേന്തോ വൂപസമേന്തോ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ ആസവാനം ഖയോതി വുത്തോ. ''ആസവാനം ഖയാ സമണോ ഹോതീ''തി ഏത്ഥ ഫലം. തഞ്ഹി ആസവാനം ഖീണന്തേ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ ആസവാനം ഖയോതി വുത്തം.

"ആസവാ തസ്സ വഡ്ഢന്തി, ആരാ സോ ആസവക്ഖയാ"തി; (ധം പം ൨൫൩) -

ഏത്ഥ നിബ്ബാനം. തഞ്ഹി ആഗമ്മ ആസവാ ഖീയന്തി, തസ്മാ ആസവാനം ഖയോതി വുത്തം. ഇധ പന മഗ്ഗഫലാനി അധിപ്പേതാനി. **നോ അജാനതോ നോ അപസ്സതോ**തി യോ പന ന ജാനാതി ന പസ്സതി, തസ്സ നോ വദാമീതി അത്ഥോ. ഏതേന യേ അജാനതോ അപസ്സതോപി സംസാരാദീഹിയേവ സുദ്ധിം വദന്തി, തേ പടിക്ഖിത്താ ഹോന്തി. പുരിമേന പദദ്വയേന ഉപായോ വുത്തോ, ഇമിനാ അനുപായം പടിസേധേതി.

ഇദാനി യം ജാനതോ ആസവാനം ഖയോ ഹോതി, തം ദസ്സേതുകാമോ **കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ**തി പുച്ഛം ആരഭി. തത്ഥ ജാനനാ ബഹുവിധാ. ദബ്ബജാതികോ ഏവ ഹി കോചി ഭിക്ഖു ഛത്തം കാതും ജാനാതി, കോചി ചീവരാദീനം അഞ്ഞതരം, തസ്സ ഈദിസാനി കമ്മാനി വത്തസീസേ ഠത്വാ കരോന്തസ്സ സാ ജാനനാ സഗ്ഗമഗ്ഗഫലാനം പദട്ഠാനം ന ഹോതീതി ന വത്തബ്ബം. യോ പന സാസനേ പബ്ബജിത്വാ വേജ്ജകമ്മാദീനി കാതും ജാനാതി, തസ്സേവം ജാനതോ ആസവാ വഡ്ഢന്തിയേവ. തസ്മാ യം ജാനതോ പസ്സതോ ച ആസവാനം ഖയോ ഹോതി, തദേവ ദസ്സേന്തോ **ഇതി രൂപ**ന്തിആദിമാഹ. **ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ജാനതോ**തി ഏവം പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം ഉദയബ്ബയം ജാനന്തസ്സ. **ആസവാനം ഖയോ ഹോതീ**തി ആസവാനം ഖയന്തേ ജാതത്താ "ആസവാനം ഖയോ"തി ലദ്ധനാമം അരഹത്തം ഹോതി.

ഏവം അരഹത്തനികൂടേന ദേസനം നിട്ഠപേത്വാ ഇദാനി ഖീണാസവസ്സ ആഗമനീയം പുബ്ബഭാഗപടിപദം ദസ്സേതും **യമ്പിസ്സ തം, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഖയസ്മിം ഖയേഞാണ**ന്തി ആസവക്ഖയസങ്ഖാതേ അരഹത്തഫലേ പടിലദ്ധേ സതി പച്ചവേക്ഖണഞാണം. തഞ്ഹി അരഹത്തഫലസങ്ഖാതേ ഖയസ്മിം പഠമവാരം ഉപ്പന്നേ പച്ഛാ ഉപ്പന്നത്താ ഖയേഞാണന്തി വുച്ചതി. **സഉപനിസ**ന്തി സകാരണം സപ്പച്ചയം. **വിമുത്തീ**തി അരഹത്തഫലവിമുത്തി. സാ ഹിസ്സ ഉപനിസ്സയപച്ചയേന പച്ചയോ ഹോതി. ഏവം ഇതോ പരേസുപി ലബ്ഭമാനവസേന പച്ചയഭാവോ വേദിതബ്ബോ.

വിരാഗോതി മഗ്ഗോ. സോ ഹി കിലേസേ വിരാജേന്തോ ഖേപേന്തോ ഉപ്പന്നോ, തസ്മാ വിരാഗോതി വുച്ചതി. **നിബ്ബിദാ**തി നിബ്ബിദാഞാണം. ഏതേന ബലവവിപസ്സനം ദസ്സേതി. **ബലവവിപസ്സനാ**തി ഭയതൂപട്ഠാനേ ഞാണം ആദീനവാനുപസ്സനേ ഞാണം മുഞ്ചിതുകമ്യതാഞാണം സങ്ഖാരുപേക്ഖാഞാണന്തി ചതുന്നം ഞാണാനം അധിവചനം. **യഥാഭൂതഞാണദസ്സന**ന്തി യഥാസഭാവജാനനസങ്ഖാതം ദസ്സനം. ഏതേന തരുണവിപസ്സനം ദസ്സേതി. തരുണവിപസ്സനാ ഹി ബലവവിപസ്സനായ പച്ചയോ ഹോതി. **തരുണവിപസ്സനാ**തി സങ്ഖാരപരിച്ഛേദേ ഞാണം കങ്ഖാവിതരണേ ഞാണം സമ്മസനേ ഞാണം മഗ്ഗാമഗ്ഗേ ഞാണന്തി ചതുന്നം ഞാണാനം അധിവചനം. **സമാധീ**തി പാദകജ്ഝാനസമാധി. സോ ഹി തരുണവിപസ്സനായ പച്ചയോ ഹോതി. **സുഖ**ന്തി അപ്പനായ പുബ്ബഭാഗസുഖം. തഞ്ഹി പാദകജ്ഝാനസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. **പസ്സദ്ധീ**തി ദരഥപടിപ്പസ്സദ്ധി. സാ ഹി അപ്പനാപുബ്ബഭാഗസ്സ സുഖസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. **പീതീ**തി ബലവപീതി. സാ ഹി ദരഥപടിപ്പസ്സദ്ധിയാ പച്ചയോ ഹോതി. **പാമോജ്ജ**ന്തി ദുബ്ബലപീതി. സാ ഹി ബലവപീതിയാ പച്ചയോ ഹോതി. **സദ്ധാ**തി അപരാപരം ഉപ്പജ്ജനസദ്ധാ. സാ

ഹി ദുബ്ബലപീതിയാ പച്ചയോ ഹോതി. **ദുക്ഖ**ന്തി വട്ടദുക്ഖം. തഞ്ഹി അപരാപരസദ്ധായ പച്ചയോ ഹോതി. **ജാതീ**തി സവികാരാ ഖന്ധജാതി . സാ ഹി വട്ടദുക്ഖസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. **ഭവോ**തി കമ്മഭവോ. (സോ ഹി സവികാരായ ജാതിയാ പച്ചയോ ഹോതി.) ഏതേനുപായേന സേസപദാനിപി വേദിതബ്ബാനി.

ഥുല്ലഫുസിതകേതി മഹാഫുസിതകേ. **പബ്ബതകന്ദരപദരസാഖാ**തി ഏത്ഥ **കന്ദരം** നാമ 'ക'ന്തിലദ്ധനാമേന ഉദകേന ദാരിതോ ഉദകഭിന്നോ പബ്ബതപദേസോ, യോ "നിതമ്ബോ"തിപി "നദീകുഞ്ഛോ"തിപി വുച്ചതി. **പദരം** നാമ അട്ഠമാസേ ദേവേ അവസ്സന്തേ ഫലിതോ ഭൂമിപ്പദേസോ. **സാഖാ**തി കുസുമ്ഭഗാമിനിയോ ഖുദ്ദകമാതികായോ. **കുസോബ്ഭാ**തി ഖുദ്ദകആവാടാ. **മഹാസോബ്ഭാ**തി മഹാആവാടാ. **കുന്നദിയോ**തി ഖുദ്ദകനദിയോ. **മഹാനദിയോ**തി ഗങ്ഗായമുനാദികാ മഹാസരിതാ. **ഏവമേവ ഖോ , ഭിക്ഖവേ, അവിജ്ജൂപനിസാ സങ്ഖാരാ**തിആദീസു അവിജ്ജാ പബ്ബതോതി ദട്ഠബ്ബാ. അഭിസങ്ഖാരാ മേഘോതി, വിഞ്ഞാണാദിവട്ടം കന്ദരാദയോതി, വിമുത്തി സാഗരോതി.

യഥാ പബ്ബതമത്ഥകേ ദേവോ വസ്സിത്വാ പബ്ബതകന്ദരാദീനി പൂരേന്തോ അനുപുബ്ബേന മഹാസമുദ്ദം സാഗരം പൂരേതി, ഏവം അവിജ്ജാപബ്ബതമത്ഥകേ താവ അഭിസങ്ഖാരമേഘസ്സ വസ്സനം വേദിതബ്ബം. അസ്സുതവാ ഹി ബാലപുഥുജ്ജനോ അവിജ്ജായ അഞ്ഞാണീ ഹുത്വാ തണ്ഹായ അഭിലാസം കത്വാ കുസലാകുസലകമ്മം ആയൂഹതി, തം കുസലാകുസലകമ്മം പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണസ്സ പച്ചയോ ഹോതി, പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണാദീനി നാമരൂപാദീനം. ഇതി പബ്ബതമത്ഥകേ വുട്ഠദേവസ്സ കന്ദരാദയോ പൂരേത്വാ മഹാസമുദ്ദം ആഹച്ച ഠിതകാലോ വിയ അവിജ്ജാപബ്ബതമത്ഥകേ വുട്ഠസ്സ അഭിസങ്ഖാരമേഘസ്സ പരമ്പരപച്ചയതായ അനുപുബ്ബേന വിഞ്ഞാണാദിവട്ടം പൂരേത്വാ ഠിതകാലോ. ബുദ്ധവചനം പന പാളിയം അഗഹിതമ്പി "ഇധ തഥാഗതോ ലോകേ ഉപ്പജ്ജതി, അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജതീ"തി ഇമായ പാളിയാ വസേന ഗഹിതമേവാതി വേദിതബ്ബം. യാ ഹി തസ്സ കുലഗേഹേ നിബ്ബത്തി, സാ കമ്മഭവപച്ചയാ സവികാരാ ജാതി നാമ. സോ ബുദ്ധാനം വാ ബുദ്ധസാവകാനം വാ സമ്മുഖീഭാവം ആഗമ്മ വട്ടദോസദീപകം ലക്ഖണാഹടം ധമ്മകഥം സുത്വാ വട്ടവസേന പീളിതോ ഹോതി, ഏവമസ്സ സവികാരാ ഖന്ധജാതി വട്ടദുക്ഖസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. സോ വട്ടദുക്ഖേന പീളിതോ അപരാപരം സദ്ധം ജനേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജതി, ഏവമസ്സ വട്ടദുക്ഖം അപരാപരസദ്ധായ പച്ചയോ ഹോതി. സോ പബ്ബജ്ജാമത്തേനേവ അസന്തുട്ഠോ ഊനപഞ്ചവസ്സകാലേ നിസ്സയം ഗഹേത്വാ വത്തപടിപത്തിം പൂരേന്തോ ദ്വേമാതികാ പഗുണം കത്വാ കമ്മാകമ്മം ഉഗ്ഗഹേത്വാ യാവ അരഹത്താ നിജ്ജടം കത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ അരഞ്ഞേ വസന്തോ പഥവീകസിണാദീസു കമ്മം ആരഭതി, തസ്സ കമ്മട്ഠാനം നിസ്സായ ദുബ്ബലപീതി ഉപ്പജ്ജതി. തദസ്സ സദ്ധൂപനിസം പാമോജ്ജം, തം ബലവപീതിയാ പച്ചയോ ഹോതി. ബലവപീതി ദരഥപടിപ്പസ്സദ്ധിയാ, സാ അപ്പനാപുബ്ബഭാഗസുഖസ്സ, തം സുഖം പാദകജ്ഝാനസമാധിസ്സ. സോ സമാധിനാ ചിത്തകല്ലതം ജനേത്വാ തരുണവിപസ്സനായ കമ്മം കരോതി. ഇച്ചസ്സ പാദകജ്ഝാനസമാധി തരുണവിപസ്സനായ പച്ചയോ ഹോതി, തരുണവിപസ്സനാ ബലവവിപസ്സനായ, ബലവവിപസ്സനാ മഗ്ഗസ്സ, മഗ്ഗോ ഫലവിമുത്തിയാ, ഫലവിമുത്തി

പച്ചവേക്ഖണഞാണസ്സാതി . ഏവം ദേവസ്സ അനുപുബ്ബേന സാഗരം പൂരേത്വാ ഠിതകാലോ വിയ ഖീണാസവസ്സ വിമുത്തിസാഗരം പൂരേത്വാ ഠിതകാലോ വേദിതബ്ബോതി. തതിയം.

൪. അഞ്ഞതിത്ഥിയസുത്തവണ്ണനാ

൨൪. ചതുത്ഥേ **പാവിസീ**തി പവിട്ഠോ. സോ ച ന താവ പവിട്ഠോ, ''പവിസിസ്സാമീ''തി നിക്ഖന്തത്താ പന ഏവം വുത്തോ. യഥാ കിം? യഥാ ''ഗാമം ഗമിസ്സാമീ''തി നിക്ഖന്തപുരിസോ തം ഗാമം അപ്പത്തോപി ''കഹം ഇത്ഥന്നാമോ''തി വുത്തേ ''ഗാമം ഗതോ''തി വുച്ചതി, ഏവം. **അതിപ്പഗോ**തി തദാ കിര ഥേരസ്സ അതിപ്പഗോയേവ നിക്ഖന്തദിവസോ അഹോസി, അതിപ്പഗോയേവ നിക്ഖന്തഭിക്ഖൂ ബോധിയങ്ഗണേ ചേതിയങ്ഗണേ നിവാസനപാരുപനട്ഠാനേതി ഇമേസു ഠാനേസു യാവ ഭിക്ഖാചാരവേലാ ഹോതി, താവ പപഞ്ചം കരോന്തി. ഥേരസ്സ പന ''യാവ ഭിക്ഖാചാരവേലാ ഹോതി, താവ പരിബ്ബാജകേഹി സദ്ധിം ഏകദ്വേകഥാവാരേ കരിസ്സാമീ''തി ചിന്തയതോ **യംനൂനാഹ**ന്തി ഏതദഹോസി. **പരിബ്ബാജകാനം ആരാമോ**തി സോ കിര ആരാമോ ദക്ഖിണദ്വാരസ്സ ച വേളുവനസ്സ ച അന്തരാ അഹോസി. **ഇധാ**തി ഇമേസു ചതൂസു വാദേസു. **കിംവാദീ കിമക്ഖായീ**തി കിം വദതി കിം ആചിക്ഖതി, കിം ഏത്ഥ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ദസ്സനന്തി പുച്ഛന്തി. **ധമ്മസ്സ ചാനുധമ്മം ബ്യാകരേയ്യാമാ**തി, ഭോതാ ഗോതമേന യം വുത്തം കാരണം, തസ്സ അനുകാരണം കഥേയ്യാമ. **സഹധമ്മികോ വാദാനുപാതോ**തി പരേഹി വുത്തകാരണേന സകാരണോ ഹുത്വാ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ വാദാനുപാതോ വാദപ്പവത്തി വിഞ്ഞൂഹി ഗരഹിതബ്ബം കാരണം കോചി അപ്പമത്തകോപി കഥം നാഗച്ഛേയ്യ? ഇദം വുത്തം ഹോതി - കഥം സബ്ബാകാരേനപി സമണസ്സ ഗോതമസ്സ വാദേ ഗാരയ്ഹം കാരണം ന ഭവേയ്യാതി?

ഇതി വദന്തി ഫസ്സപച്ചയാ ദുക്ഖന്തി ഏവം വദന്തോതി അത്ഥോ. **തത്രാ**തി തേസു ചതൂസു വാദേസു. **തേ വത അഞ്ഞത്ര ഫസ്സാ**തി ഇദം ''തദപി ഫസ്സപച്ചയാ''തി പടിഞ്ഞായ സാധകവചനം. യസ്മാ ഹി ന വിനാ ഫസ്സേന ദുക്ഖപടിസംവേദനാ അത്ഥി, തസ്മാ ജാനിതബ്ബമേതം യഥാ ''തദപി ഫസ്സപച്ചയാ''തി അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ.

സാധു , **സാധു, ആനന്ദാ**തി അയം സാധുകാരോ സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ ദിന്നോ, ആനന്ദത്ഥേരേന പന സദ്ധിം ഭഗവാ ആമന്തേസി. **ഏകമിദാഹ**ന്തി ഏത്ഥ **ഇധാ**തി നിപാതമത്തം, ഏകം സമയന്തി അത്ഥോ. ഇദം വചനം ''ന കേവലം സാരിപുത്തോവ രാജഗഹം പവിട്ഠോ, അഹമ്പി പാവിസിം. ന കേവലഞ്ച തസ്സേവായം വിതക്കോ ഉപ്പന്നോ, മയ്ഹമ്പി ഉപ്പജ്ജി. ന കേവലഞ്ച തസ്സേവ സാ തിത്ഥിയേഹി സദ്ധിം കഥാ ജാതാ, മയ്ഹമ്പി ജാതപുബ്ബാ''തി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

അച്ഛരിയം അബ്ഭുതന്തി ഉഭയമ്പേതം വിമ്ഹയദീപനമേവ. വചനത്ഥോ പനേത്ഥ അച്ഛരം പഹരിതും യുത്തന്തി അച്ഛരിയം. അഭൂതപുബ്ബം ഭൂതന്തി അബ്ഭുതം. **ഏകേന പദേനാ**തി ''ഫസ്സപച്ചയാ ദുക്ഖ''ന്തി ഇമിനാ ഏകേന പദേന. ഏതേന ഹി സബ്ബവാദാനം പടിക്ഖേപത്ഥോ വുത്തോ. **ഏസേവത്ഥോ**തി ഏസോയേവ ഫസ്സപച്ചയാ ദുക്ഖന്തി പടിച്ചസമുപ്പാദത്ഥോ. **തഞ്ഞേവേത്ഥ പടിഭാതൂ**തി തഞ്ഞേവേത്ഥ ഉപട്ഠാതു. ഇദാനി ഥേരോ

ജരാമരണാദികായ പടിച്ചസമുപ്പാദകഥായ തം അത്ഥഗമ്ഭീരഞ്ചേവ ഗമ്ഭീരാവഭാസഞ്ച കരോന്തോ **സചേ മം, ഭന്തേ**തിആദിം വത്വാ യംമൂലകാ കഥാ ഉപ്പന്നാ, തദേവ പദം ഗഹേത്വാ വിവട്ടം ദസ്സേന്തോ **ഛന്നംത്വേവാ**തിആദിമാഹ. സേസം ഉത്താനമേവാതി. ചതുത്ഥം.

൫. ഭൂമിജസുത്തവണ്ണനാ

൨൫-൨൬. പഞ്ചമേ **ഭൂമിജോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം. സേസമിധാപി പുരിമസുത്തേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. അയം പന വിസേസോ - യസ്മാ ഇദം സുഖദുക്ഖം ന കേവലം ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി, കായേനപി കരിയമാനം കരീയതി, വാചായപി മനസാപി, അത്തനാപി കരിയമാനം കരീയതി, പരേനപി കരിയമാനം കരീയതി, സമ്പജാനേനപി കരിയമാനം കരീയതി, അസമ്പജാനേനപി, തസ്മാ തസ്സ അപരമ്പി പച്ചയവിസേസം ദസ്സേതും **കായേ വാ ഹാനന്ദ, സതീ**തിആദിമാഹ. **കായസഞ്ചേതനാഹേതൂ**തി കായദ്വാരേ ഉപ്പന്നചേതനാഹേതു. വചീസഞ്ചേതനാമനോസഞ്ചേതനാസുപി ഏസേവ നയോ. ഏത്ഥ ച കായദ്വാരേ കാമാവചരകുസലാകുസലവസേന വീസതി ചേതനാ ലബ്ഭന്തി, തഥാ വചീദ്വാരേ. മനോദ്വാരേ നവഹി രൂപാരൂപചേതനാഹി സദ്ധിം ഏകൂനതിംസാതി തീസു ദ്വാരേസു ഏകൂനസത്തതി ചേതനാ ഹോന്തി, തപ്പച്ചയം വിപാകസുഖദുക്ഖം ദസ്സിതം. **അവിജ്ജാപച്ചയാ ചാ**തി ഇദം താപി ചേതനാ അവിജ്ജാപച്ചയാ ഹോന്തീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. യസ്മാ പന തം യഥാവുത്തചേതനാഭേദം കായസങ്ഖാരഞ്ചേവ വചീസങ്ഖാരഞ്ച മനോസങ്ഖാരഞ്ച പരേഹി അനുസ്സാഹിതോ സാമം അസങ്ഖാരികചിത്തേന കരോതി, പരേഹി കാരിയമാനോ സസങ്ഖാരികചിത്തേനാപി കരോതി, ''ഇദം നാമ കമ്മം കരോതി, തസ്സ ഏവരൂപോ നാമ വിപാകോ ഭവിസ്സതീ''തി, ഏവം കമ്മഞ്ച വിപാകഞ്ച ജാനന്തോപി കരോതി, മാതാപിതൂസു ചേതിയവന്ദനാദീനി കരോന്തേസു അനുകരോന്താ ദാരകാ വിയ കേവലം കമ്മമേവ ജാനന്തോ ''ഇമസ്സ പന കമ്മസ്സ അയം വിപാകോ''തി വിപാകം അജാനന്തോപി കരോതി, തസ്മാ തം ദസ്സേതും **സാമം വാ തം, ആനന്ദ, കായസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖരോതീ**തിആദി വുത്തം.

ഇമേസു, ആനന്ദ, ധമ്മേസൂതി യേ ഇമേ ''സാമം വാ തം, ആനന്ദ, കായസങ്ഖാര''ന്തിആദീസു ചതൂസു ഠാനേസു വുത്താ ഛസത്തതി ദ്വേസതാ ചേതനാധമ്മാ, ഇമേസു ധമ്മേസു അവിജ്ജാ ഉപനിസ്സയകോടിയാ അനുപതിതാ. സബ്ബേപി ഹി തേ ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തി ഏത്ഥേവ സങ്ഗഹം ഗച്ഛന്തി. ഇദാനി വിവട്ടം ദസ്സേന്തോ **അവിജ്ജായ ത്വേവാ**തിആദിമാഹ. **സോ കായോ ന ഹോതീ**തി യസ്മിം കായേ സതി കായസഞ്ചേതനാപച്ചയം അജ്ഝത്തം സുഖദുക്ഖം ഉപ്പജ്ജതി, സോ കായോ ന ഹോതി. വാചാമനേസുപി ഏസേവ നയോ. അപിച കായോതി ചേതനാകായോ, വാചാപി ചേതനാവാചാ, മനോപി കമ്മമനോയേവ. ദ്വാരകായോ വാ കായോ. വാചാമനേസുപി ഏസേവ നയോ. ഖീണാസവോ ചേതിയം വന്ദതി, ധമ്മം ഭണതി, കമ്മട്ഠാനം മനസി കരോതി, കഥമസ്സ കായാദയോ ന ഹോന്തീതി? അവിപാകത്താ. ഖീണാസവേന ഹി കതം കമ്മം നേവ കുസലം ഹോതി നാകുസലം. അവിപാകം ഹുത്വാ കിരിയാമത്തേ തിട്ഠതി, തേനസ്സ തേ കായാദയോ ന ഹോന്തീതി വുത്തം.

ഖേത്തം തം ന ഹോതീതിആദീസുപി വിരുഹനട്ഠേന തം ഖേത്തം ന ഹോതി, പതിട്ഠാനട്ഠേന വത്ഥു ന ഹോതി, പച്ചയട്ഠേന ആയതനം ന ഹോതി, കാരണട്ഠേന അധികരണം ന ഹോതി. സഞ്ചേതനാമൂലകഞ്ഹി അജ്ഝത്തം സുഖദുക്ഖം ഉപ്പജ്ജേയ്യ, സാ സഞ്ചേതനാ ഏതേസം വിരുഹനാദീനം അത്ഥാനം അഭാവേന തസ്സ സുഖദുക്ഖസ്സ നേവ ഖേത്തം, ന വത്ഥു ന ആയതനം, ന അധികരണം ഹോതീതി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വേദനാദീസു സുഖദുക്ഖമേവ കഥിതം, തഞ്ച ഖോ വിപാകമേവാതി. പഞ്ചമം.

ഛട്ഠം ഉപവാണസുത്തം ഉത്താനമേവ. ഏത്ഥ പന വട്ടദുക്ഖമേവ കഥിതന്തി. ഛട്ഠം.

൭. പച്ചയസുത്തവണ്ണനാ

൨൭-൨൮. സത്തമേ പടിപാടിയാ വുത്തേസു പരിയോസാനപദം ഗഹേത്വാ **കതമഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ജരാമരണ**ന്തിആദി വുത്തം. **ഏവം പച്ചയം പജാനാതീ**തി ഏവം ദുക്ഖസച്ചവസേന പച്ചയം ജാനാതി. പച്ചയസമുദയാദയോപി സമുദയസച്ചാദീനംയേവ വസേന വേദിതബ്ബാ. **ദിട്ഠിസമ്പന്നോ**തി മഗ്ഗദിട്ഠിയാ സമ്പന്നോ. **ദസ്സനസമ്പന്നോ**തി തസ്സേവ വേവചനം. **ആഗതോ ഇമം സദ്ധമ്മ**ന്തി മഗ്ഗസദ്ധമ്മം ആഗതോ. **പസ്സതീ**തി മഗ്ഗസദ്ധമ്മമേവ പസ്സതി. **സേക്ഖേന ഞാണേനാ**തി മഗ്ഗഞാണേനേവ. **സേക്ഖായ വിജ്ജായാ**തി മഗ്ഗവിജ്ജായ ഏവ. **ധമ്മസോതം സമാപന്നോ**തി മഗ്ഗസങ്ഖാതമേവ ധമ്മസോതം സമാപന്നോ. **അരിയോ**തി പുഥുജ്ജനഭൂമിം അതിക്കന്തോ. **നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ**തി നിബ്ബേധികപഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ. **അമതദ്വാരം ആഹച്ച തിട്ഠതീ**തി അമതം നാമ നിബ്ബാനം, തസ്സ ദ്വാരം അരിയമഗ്ഗം ആഹച്ച തിട്ഠതീതി. അട്ഠമം ഉത്താനമേവ. സത്തമഅട്ഠമാനി.

൯. സമണബ്രാഹ്മണസുത്തവണ്ണനാ

൨൯-൩൦. നവമം അക്ഖരഭാണകാനം ഭിക്ഖൂനം അജ്ഝാസയേന വുത്തം. തേ ഹി **പരീ**തി ഉപസഗ്ഗം പക്ഖിപിത്വാ വുച്ചമാനേ പടിവിജ്ഝിതും സക്കോന്തി. നവമം.

ദസമേ സബ്ബം ഉത്താനമേവ. ഇമേസു ദ്വീസു സുത്തേസു ചതുസച്ചപടിവേധോവ കഥിതോ. ദസമം.

ദസബലവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. കളാരഖത്തിയവഗ്ഗോ

൧. ഭൂതസുത്തവണ്ണനാ

൩൧. കളാരഖത്തിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **അജിതപഞ്ഹേ**തി അജിതമാണവേന പുച്ഛിതപഞ്ഹേ. **സങ്ഖാതധമ്മാസേ**തി സങ്ഖാതധമ്മാ വുച്ചന്തി ഞാതധമ്മാ തുലിതധമ്മാ തീരിതധമ്മാ. **സേക്ഖാ**തി സത്ത സേക്ഖാ. **പുഥൂ**തി തേയേവ സത്ത ജനേ സന്ധായ പുഥൂതി വുത്തം. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ. **നിപകോ**തി നേപക്കം വുച്ചതി പഞ്ഞാ, തായ സമന്നാഗതത്താ നിപകോ, ത്വം പണ്ഡിതോ പബ്രൂഹീതി യാചതി. **ഇരിയ**ന്തി വുത്തിം ആചാരം ഗോചരം

വിഹാരം പടിപത്തിം. **മാരിസാ**തി ഭഗവന്തം ആലപതി. സേക്ഖാനഞ്ച സങ്ഖാതധമ്മാനഞ്ച ഖീണാസവാനഞ്ച പടിപത്തിം മയാ പുച്ഛിതോ പണ്ഡിത, മാരിസ, മയ്ഹം കഥേഹീതി അയമേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ.

തുണ്ഹീ അഹോസീതി കസ്മാ യാവ തതിയം പുട്ഠോ തുണ്ഹീ അഹോസി? കിം പഞ്ഹേ കങ്ഖതി, ഉദാഹു അജ്ഝാസയേതി? അജ്ഝാസയേ കങ്ഖതി, നോ പഞ്ഹേ. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "സത്ഥാ മം സേക്ഖാസേക്ഖാനം ആഗമനീയപടിപദം കഥാപേതുകാമോ; സാ ച ഖന്ധവസേന ധാതുവസേന ആയതനവസേന പച്ചയാകാരവസേനാതി ബഹൂഹി കാരണേഹി സക്കാ കഥേതും. കഥം കഥേന്തോ നു ഖോ സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഗഹേത്വാ കഥേതും സക്ഖിസ്സാമീ"തി? അഥ സത്ഥാ ചിന്തേസി - "ഠപേത്വാ മം അഞ്ഞോ പത്തം ആദായ ചരന്തോ സാവകോ നാമ പഞ്ഞായ സാരിപുത്തസമോ നത്ഥി. അയമ്പി മയാ പഞ്ഹം പുട്ഠോ യാവ തതിയം തുണ്ഹീ ഏവ. പഞ്ഹേ നു ഖോ കങ്ഖതി, ഉദാഹു അജ്ഝാസയേ"തി. അഥ "അജ്ഝാസയേ"തി ഞത്വാ പഞ്ഹകഥനത്ഥായ നയം ദദമാനോ **ഭൂതമിദന്തി, സാരിപുത്ത, പസ്സസീ**തി ആഹ.

തത്ഥ **ഭൂത**ന്തി ജാതം നിബ്ബത്തം, ഖന്ധപഞ്ചകസ്സേതം നാമം. ഇതി സത്ഥാ "പഞ്ചക്ഖന്ധവസേന, സാരിപുത്ത, ഇമം പഞ്ഹം കഥേഹീ"തി ഥേരസ്സ നയം ദേതി. സഹനയദാനേന പന ഥേരസ്സ തീരേ ഠിതപുരിസസ്സ വിവടോ ഏകങ്ഗണോ മഹാസമുദ്ദോ വിയ നയസതേന നയസഹസ്സേന പഞ്ഹബ്യാകരണം ഉപട്ഠാസി. അഥ നം ബ്യാകരോന്തോ **ഭൂതമിദന്തി, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഭൂതമിദ**ന്തി ഇദം നിബ്ബത്തം ഖന്ധപഞ്ചകം. **സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതീ**തി സഹ വിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ സമ്മാ പസ്സതി. **പടിപന്നോ ഹോതീ**തി സീലതോ പട്ഠായ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ നിബ്ബിദാദീനം അത്ഥായ പടിപന്നോ ഹോതി. **തദാഹാരസമ്ഭവ**ന്തി ഇദം കസ്മാ ആരഭി? ഏതം ഖന്ധപഞ്ചകം ആഹാരം പടിച്ച ഠിതം, തസ്മാ തം ആഹാരസമ്ഭവം നാമ കത്വാ ദസ്സേതും ഇദം ആരഭി. ഇതി ഇമിനാപി പരിയായേന സേക്ഖപടിപദാ കഥിതാ ഹോതി. **തദാഹാരനിരോധാ**തി തേസം ആഹാരാനം നിരോധേന. ഇദം കസ്മാ ആരഭി? തഞ്ഹി ഖന്ധപഞ്ചകം ആഹാരനിരോധാ നിരുജ്ഝതി, തസ്മാ തം ആഹാരനിരോധസമ്ഭവം നാമ കത്വാ ദസ്സേതും ഇദം ആരഭി. ഇതി ഇമിനാപി പരിയായേന സേക്ഖസ്സേവ പടിപദാ കഥിതാ. **നിബ്ബിദാ**തി ആദീനി സബ്ബാനി കാരണവചനാനീതി വേദിതബ്ബാനി. **അനുപാദാ വിമുത്തോ**തി ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി കഞ്ചി ധമ്മം അഗഹേത്വാ വിമുത്തോ. **സാധു സാധൂ**തി ഇമിനാ ഥേരസ്സ ബ്യാകരണം സമ്പഹംസേത്വാ സയമ്പി തഥേവ ബ്യാകരോന്തോ പുന "ഭൂതമിദ"ന്തിആദിമാഹാതി. പഠമം.

൨. കളാരസുത്തവണ്ണനാ

൩൨. ദുതിയേ **കളാരഖത്തിയോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം. ദന്താ പനസ്സ കളാരാ വിസമസണ്ഠാനാ, തസ്മാ "കളാരോ"തി വുച്ചതി. **ഹീനായാവത്തോ**തി ഹീനസ്സ ഗിഹിഭാവസ്സ അത്ഥായ നിവത്തോ. **അസ്സാസമലത്ഥാ**തി അസ്സാസം അവസ്സയം പതിട്ഠം ന ഹി നൂന അലത്ഥ, തയോ മഗ്ഗേ തീണി ച ഫലാനി നൂന നാലത്ഥാതി ദീപേതി. യദി ഹി താനി ലഭേയ്യ, ന സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തേയ്യാതി അയം ഥേരസ്സ അധിപ്പായോ. **ന ഖ്വാഹം, ആവുസോ**തി അഹം ഖോ, ആവുസോ, "അസ്സാസം പത്തോ, ന പത്തോ"തി ന കങ്ഖാമി.

ഥേരസ്സ ഹി സാവകപാരമീഞാണം അവസ്സയോ, തസ്മാ സോ ന കങ്ഖതി. **ആയതിം പനാവുസോതി** ഇമിനാ "ആയതിം പടിസന്ധി തുമ്ഹാകം ഉഗ്ഘാടിതാ, ന ഉഗ്ഘാടിതാ"തി അരഹത്തപ്പത്തിം പുച്ഛതി. **ന ഖ്വാഹം, ആവുസോ, വിചികിച്ഛാമീ**തി ഇമിനാ ഥേരോ തത്ഥ വിചികിച്ഛാഭാവം ദീപേതി.

യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീതി "ഇമം സുതകാരണം ഭഗവതോ ആരോചേസ്സാമീ"തി ഉപസങ്കമി. **അഞ്ഞാ ബ്യാകതാ**തി അരഹത്തം ബ്യാകതം. **ഖീണാ ജാതീ**തി ന ഥേരേന ഏവം ബ്യാകതാ, അയം പന ഥേരോ തുട്ഠോ പസന്നോ ഏവം പദബ്യഞ്ജനാനി ആരോപേത്വാ ആഹ. **അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും ആമന്തേസീ**തി തം സുത്വാ സത്ഥാ ചിന്തേസി - "സാരിപുത്തോ ധീരോ ഗമ്ഭീരോ. ന സോ കേനചി കാരണേന ഏവം ബ്യാകരിസ്സതി. സംഖിത്തേന പന പഞ്ഹോ ബ്യാകതോ ഭവിസ്സതി. പക്കോസാപേത്വാ നം പഞ്ഹം ബ്യാകരാപേസ്സാമീ"തി അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും ആമന്തേസി.

സചേ തം സാരിപുത്താതി ഇദം ഭഗവാ "ന ഏസ അത്തനോ ധമ്മതായ അഞ്ഞം ബ്യാകരിസ്സതി, പഞ്ഹമേതം പുച്ഛിസ്സാമി, തം കഥേന്തോവ അഞ്ഞം ബ്യാകരിസ്സതീ"തി അഞ്ഞം ബ്യാകരാപേതും ഏവം പുച്ഛി. **യംനിദാനാവുസോ, ജാതീ**തി, ആവുസോ, അയം ജാതി നാമ യംപച്ചയാ, തസ്സ പച്ചയസ്സ ഖയാ ഖീണസ്മിം ജാതിയാ പച്ചയേ ജാതിസങ്ഖാതം ഫലം ഖീണന്തി വിദിതം. ഇധാപി ച ഥേരോ പഞ്ഹേ അകങ്ഖിത്വാ അജ്ഝാസയേ കങ്ഖതി. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "അഞ്ഞാ നാമ തണ്ഹാ ഖീണാ, ഉപാദാനം ഖീണം, ഭവോ ഖീണോ, പച്ചയോ ഖീണോ, കിലേസാ ഖീണാതിആദീഹി ബഹൂഹി കാരണേഹി സക്കാ ബ്യാകാതും, കഥം കഥേന്തോ പന സത്ഥു അജ്ഝാസയം ഗഹേതും സക്ഖിസ്സാമീ"തി.

കിഞ്ചാപി ഏവം അജ്ഝാസയേ കങ്ഖതി, പഞ്ഹം പന അട്ഠപേത്വാവ പച്ചയാകാരവസേന ബ്യാകാസി. സത്ഥാപി പച്ചയാകാരവസേനേവ ബ്യാകരാപേതുകാമോ, തസ്മാ ഏസ ബ്യാകരോന്തോവ അജ്ഝാസയം ഗണ്ഹി. താവദേവ "ഗഹിതോ മേ സത്ഥു അജ്ഝാസയോ"തി അഞ്ഞാസി. അഥസ്സ നയസതേന നയസഹസ്സേന പഞ്ഹബ്യാകരണം ഉപട്ഠാസി. യസ്മാ പന ഭഗവാ ഉത്തരി പഞ്ഹം പുച്ഛതി, തസ്മാ തേന തം ബ്യാകരണം അനുമോദിതന്തി വേദിതബ്ബം.

കഥം ജാനതോ പന തേതി ഇദം കസ്മാ ആരഭി? സവിസയേ സീഹനാദം നദാപേതും. ഥേരോ കിര സൂകരഖാതലേണദ്വാരേ ദീഘനഖപരിബ്ബാജകസ്സ വേദനാപരിഗ്ഗഹസുത്തേ കഥിയമാനേ താലവണ്ടം ഗഹേത്വാ സത്ഥാരം ബീജയമാനോ ഠിതോ തിസ്സോ വേദനാ പരിഗ്ഗഹേത്വാ സാവകപാരമീഞാണം അധിഗതോ, അയമസ്സ സവിസയോ. ഇമസ്മിം സവിസയേ ഠിതോ സീഹനാദം നദിസ്സതീതി നം സന്ധായ സത്ഥാ ഇദം പഞ്ഹം പുച്ഛി. **അനിച്ചാ**തി ഹുത്വാ അഭാവട്ഠേന അനിച്ചാ. **യദനിച്ചം തം ദുക്ഖ**ന്തി ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി സുഖാ വേദനാ ഠിതിസുഖാ വിപരിണാമദുക്ഖാ, ദുക്ഖാ വേദനാ ഠിതിദുക്ഖാ വിപരിണാമസുഖാ, അദുക്ഖമസുഖാ ഞാണസുഖാ അഞ്ഞാണദുക്ഖാ, വിപരിണാമകോടിയാ പന സബ്ബാവ ദുക്ഖാ നാമ ജാതാ. **വിദിത**ന്തി യസ്മാ ഏവം വേദനാത്തയം ദുക്ഖന്തി വിദിതം, തസ്മാ യാ തത്ഥ തണ്ഹാ, സാ ന ഉപട്ഠാസീതി ദസ്സേതി.

സാധു സാധൂതി ഥേരസ്സ വേദനാപരിച്ഛേദജാനനേ സമ്പഹംസനം. ഥേരോ ഹി വേദനാ ഏ്കാതി വാ ദ്വേ തിസ്സോ ചതസ്സോതി വാ അവുത്തേപി വുത്തനയേന താസം തിസ്സോതി പരിച്ഛേദം അഞ്ഞാസി, തേന തം ഭഗവാ സമ്പഹംസന്തോ ഏവമാഹ. **ദുക്ഖസ്മി**ന്തി ഇദം ഭഗവാ ഇമിനാ അധിപ്പായേന ആഹ - "സാരിപുത്ത, യം തയാ 'ഇമിനാ കാരണേന വേദനാസു തണ്ഹാ ന ഉപട്ഠാസീ'തി ബ്യാകതം, തം സുബ്യാകതം. 'തിസ്സോ വേദനാ'തി വിഭജന്തേന പന തേ അതിപ്പപഞ്ചോ കതോ, തം 'ദുക്ഖസ്മി'ന്തി ബ്യാകരോന്തേനപി ഹി തേ സുബ്യാകതമേവ ഭവേയ്യ. യംകിഞ്ചി വേദയിതം, തം ദുക്ഖന്തി ഞാതമത്തേപി ഹി വേദനാസു തണ്ഹാ ന തിട്ഠതി".

കഥം വിമോക്ഖാതി കതരാ വിമോക്ഖാ, കതരേന വിമോക്ഖേന തയാ അഞ്ഞാ ബ്യാകതാതി അത്ഥോ? **അജ്ഝത്തം വിമോക്ഖാ**തി അജ്ഝത്തവിമോക്ഖേന, അജ്ഝത്തസങ്ഖാരേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ പത്തഅരഹത്തേനാതി അത്ഥോ. തത്ഥ ചതുക്കം വേദിതബ്ബം - അജ്ഝത്തം അഭിനിവേസോ അജ്ഝത്തം വുട്ഠാനം, അജ്ഝത്തം അഭിനിവേസോ ബഹിദ്ധാ വുട്ഠാനം, ബഹിദ്ധാ അഭിനിവേസോ ബഹിദ്ധാ വുട്ഠാനം, ബഹിദ്ധാ അഭിനിവേസോ അജ്ഝത്തം വുട്ഠാനന്തി. അജ്ഝത്തഞ്ഹി അഭിനിവേസിത്വാ ബഹിദ്ധാധമ്മാപി ദട്ഠബ്ബായേവ, ബഹിദ്ധാ അഭിനിവേസിത്വാ അജ്ഝത്തധമ്മാപി. തസ്മാ കോചി ഭിക്ഖു അജ്ഝത്തം സങ്ഖാരേസു ഞാണം ഓതാരേത്വാ തേ വവത്ഥപേത്വാ ബഹിദ്ധാ ഓതാരേതി, ബഹിദ്ധാപി പരിഗ്ഗഹേത്വാ പുന അജ്ഝത്തം ഓതാരേതി, തസ്സ അജ്ഝത്ത സങ്ഖാരേ സമ്മസനകാലേ മഗ്ഗവുട്ഠാനം ഹോതി. ഇതി അജ്ഝത്തം അഭിനിവേസോ അജ്ഝത്തം വുട്ഠാനം നാമ. കോചി അജ്ഝത്തം സങ്ഖാരേസു ഞാണം ഓതാരേത്വാ തേ വവത്ഥപേത്വാ ബഹിദ്ധാ ഓതാരേതി, തസ്സ ബഹിദ്ധാ സങ്ഖാരേ സമ്മസനകാലേ മഗ്ഗവുട്ഠാനം ഹോതി. ഇതി അജ്ഝത്തം അഭിനിവേസോ ബഹിദ്ധാ വുട്ഠാനം നാമ. കോചി ബഹിദ്ധാ സങ്ഖാരേസു ഞാണം ഓതാരേത്വാ, തേ വവത്ഥപേത്വാ അജ്ഝത്തം ഓതാരേതി, അജ്ഝത്തമ്പി പരിഗ്ഗഹേത്വാ പുന ബഹിദ്ധാ ഓതാരേതി, തസ്സ ബഹിദ്ധാ സങ്ഖാരേ സമ്മസനകാലേ മഗ്ഗവുട്ഠാനം ഹോതി. ഇതി ബഹിദ്ധാ അഭിനിവേസോ ബഹിദ്ധാ വുട്ഠാനം നാമ. കോചി ബഹിദ്ധാ സങ്ഖാരേസു ഞാണം ഓതാരേത്വാ തേ വവത്ഥപേത്വാ അജ്ഝത്തം ഓതാരേതി, തസ്സ അജ്ഝത്തസങ്ഖാരേ സമ്മസനകാലേ മഗ്ഗവുട്ഠാനം ഹോതി. ഇതി ബഹിദ്ധാ അഭിനിവേസോ അജ്ഝത്തം വുട്ഠാനം നാമ. തത്ര ഥേരോ "അജ്ഝത്തസങ്ഖാരേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ തേസം വവത്ഥാനകാലേ മഗ്ഗവുട്ഠാനേന അരഹത്തം പത്തോസ്മീ"തി ദസ്സേന്തോ **അജ്ഝത്തം വിമോക്ഖാ ഖ്വാഹം, ആവുസോ**തി ആഹ.

സബ്ബുപാദാനക്ഖയാതി സബ്ബേസം ചതുന്നമ്പി ഉപാദാനാനം ഖയേന. **തഥാ സതോ വിഹരാമീ**തി തേനാകാരേന സതിയാ സമന്നാഗതോ വിഹരാമി. **യഥാ സതം വിഹരന്ത**ന്തി യേനാകാരേന മം സതിയാ സമന്നാഗതം വിഹരന്തം. **ആസവാ നാനുസ്സവന്തീ**തി ചക്ഖുതോ രൂപേ സവന്തി ആസവന്തി സന്ദന്തി പവത്തന്തീതി ഏവം ഛഹി ദ്വാരേഹി ഛസു ആരമ്മണേസു സവനധമ്മാ കാമാസവാദയോ ആസവാ നാനുസ്സവന്തി നാനുപ്പവഡ്ഢന്തി, യഥാ മേ ന ഉപ്പജ്ജന്തീതി അത്ഥോ. **അത്താനഞ്ച നാവജാനാമീ**തി അത്താനഞ്ച ന

അവജാനാമി. ഇമിനാ ഓമാനപഹാനം കഥിതം. ഏവഞ്ഹി സതി പജാനനാ പസന്നാ ഹോതി.

സമണേനാതി ബുദ്ധസമണേന. **തേസ്വാഹം ന കങ്ഖാമീ**തി തേസു അഹം ''കതരോ കാമാസവോ, കതരോ ഭവാസവോ, കതരോ ദിട്ഠാസവോ, കതരോ അവിജ്ജാസവോ''തി ഏവം സരൂപഭേദതോപി, ''ചത്താരോ ആസവാ''തി ഏവം ഗണനപരിച്ഛേദതോപി ന കങ്ഖാമി. **തേ മേ പഹീനാതി ന വിചികിച്ഛാമീ**തി തേ മയ്ഹം പഹീനാതി വിചികിച്ഛം ന ഉപ്പാദേമി. ഇദം ഭഗവാ ''ഏവം ബ്യാകരോന്തേനപി തയാ സുബ്യാകതം ഭവേയ്യ 'അജ്ഝത്തം വിമോക്ഖാ ഖാഹം, ആവുസോ'തിആദിനി പന തേ വദന്തേന അതിപ്പപഞ്ചോ കതോ''തി ദസ്സേന്തോ ആഹ.

ഉട്ഠായാസനാ വിഹാരം പാവിസീതി പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനതോ ഉട്ഠഹിത്വാ വിഹാരം അന്തോമഹാഗന്ധകുടിം പാവിസി അസമ്ഭിന്നായ ഏവ പരിസായ. കസ്മാ? ബുദ്ധാ ഹി അനിട്ഠിതായ ദേസനായ അസമ്ഭിന്നായ പരിസായ ഉട്ഠായാസനാ ഗന്ധകുടിം പവിസന്താ പുഗ്ഗലഥോമനത്ഥം വാ പവിസന്തി ധമ്മഥോമനത്ഥം വാ. തത്ഥ പുഗ്ഗലഥോമനത്ഥം പവിസന്തോ സത്ഥാ ഏവം ചിന്തേസി - ''ഇമം മയാ സംഖിത്തേന ഉദ്ദേസം ഉദ്ദിട്ഠം വിത്ഥാരേന ച അവിഭത്തം ധമ്മപടിഗ്ഗാഹകാ ഭിക്ഖൂ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ആനന്ദം വാ കച്ചായനം വാ ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛിസ്സന്തി, തേ മയ്ഹം ഞാണേന സംസന്ദേത്വാ കഥേസ്സന്തി, തതോപി ധമ്മപടിഗ്ഗാഹകാ പുന മം പുച്ഛിസ്സന്തി. തേസമഹം 'സുകഥിതം, ഭിക്ഖവേ, ആനന്ദേന, സുകഥിതം കച്ചായനേന, മം ചേപി തുമ്ഹേ ഏതമത്ഥം പുച്ഛേയ്യാഥ, അഹമ്പി നം ഏവമേവ ബ്യാകരേയ്യ'ന്തി ഏവം തേ പുഗ്ഗലേ ഥോമേസ്സാമി. തതോ തേസു ഗാരവം ജനേത്വാ ഭിക്ഖൂ ഉപസങ്കമിസ്സന്തി, തേപി ഭിക്ഖൂ അത്ഥേ ച ധമ്മേ ച നിയോജേസ്സന്തി, തേ തേഹി നിയോജിതാ തിസ്സോ സിക്ഖാ പരിപൂരേത്വാ ദുക്ഖസ്സന്തം കരിസ്സന്തീ''തി.

അഥ വാ പനസ്സ ഏവം ഹോതി - ''ഏസ മയി പക്കന്തേ അത്തനോ ആനുഭാവം കരിസ്സതി, അഥ നം അഹമ്പി തഥേവ ഥോമേസ്സാമി, തം മമ ഥോമനം സുത്വാ ഗാരവജാതാ ഭിക്ഖൂ ഇമം ഉപസങ്കമിതബ്ബം, വചനഞ്ചസ്സ സോതബ്ബം സദ്ധാതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തി, തം തേസം ഭവിസ്സതി ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായാ''തി ധമ്മഥോമനത്ഥം പവിസന്തോ ഏവം ചിന്തേസി യഥാ ധമ്മദായാദസുത്തേ ചിന്തേസി. തത്ര ഹിസ്സ ഏവം അഹോസി - ''മയി വിഹാരം പവിട്ഠേ ആമിസദായാദം ഗരഹന്തോ ധമ്മദായാദഞ്ച ഥോമേന്തോ ഇമിസ്സംയേവ പരിസതി നിസിന്നോ സാരിപുത്തോ ധമ്മം ദേസേസ്സതി, ഏവം ദ്വിന്നമ്പി അമ്ഹാകം ഏകജ്ഝാസയായ മതിയാ ദേസിതാ അയം ദേസനാ അഗ്ഗാ ച ഗരുകാ ച ഭവിസ്സതി പാസാണച്ഛത്തസദിസാ''തി.

ഇധ പന ആയസ്മന്തം സാരിപുത്തം ഉക്കംസേത്വാ പകാസേത്വാ ഠപേതുകാമോ പുഗ്ഗലഥോമനത്ഥം ഉട്ഠായാസനാ വിഹാരം പാവിസി. ഈദിസേസു ഠാനേസു ഭഗവാ നിസിന്നാസനേയേവ അന്തരഹിതോ ചിത്തഗതിയാ വിഹാരം പവിസതീതി വേദിതബ്ബോ. യദി ഹി കായഗതിയാ ഗച്ഛേയ്യ, സബ്ബാ പരിസാ ഭഗവന്തം പരിവാരേത്വാ ഗച്ഛേയ്യ, സാ ഏകവാരം ഭിന്നാ പുന ദുസ്സന്നിപാതാ ഭവേയ്യാതി ഭഗവാ അദിസ്സമാനേന കായേന ചിത്തഗതിയാ ഏവ പാവിസി.

ഏവം പവിട്ഠേ പന ഭഗവതി ഭഗവതോ അധിപ്പായാനുരൂപമേവ സീഹനാദം നദിതുകാമോ **തത്ര ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ അചിരപക്കന്തസ്സ ഭഗവതോ ഭിക്ഖൂ ആമന്തേസി. പുബ്ബേ അപ്പടിസംവിദിത**ന്തി ഇദം നാമ പുച്ഛിസ്സതീതി പുബ്ബേ മയാ അവിദിതം അഞ്ഞാതം. **പഠമം പഞ്ഹ**ന്തി, "സചേ തം, സാരിപുത്ത, ഏവം പുച്ഛേയ്യും കഥം ജാനതാ പന തയാ, ആവുസോ സാരിപുത്ത, കഥം പസ്സതാ അഞ്ഞാ ബ്യാകതാ ഖീണാ ജാതീ"തി ഇമം പഠമം പഞ്ഹം. **ദന്ധായിതത്ത**ന്തി സത്ഥു ആസയജാനനത്ഥം ദന്ധഭാവോ അസീഘതാ. **പഠമം പഞ്ഹം അനുമോദീ**തി, "ജാതി പനാവുസോ സാരിപുത്ത, കിംനിദാനാ"തി ഇമം ദുതിയം പഞ്ഹം പുച്ഛന്തോ, "യംനിദാനാവുസോ, ജാതീ"തി ഏവം വിസ്സജ്ജിതം പഠമം പഞ്ഹം അനുമോദി.

ഏതദഹോസീതി ഭഗവതാ അനുമോദിതേ നയസതേന നയസഹസ്സേന പഞ്ഹസ്സ ഏകങ്ഗണികഭാവേന പാകടീഭൂതത്താ ഏതം അഹോസി. **ദിവസമ്പാഹം ഭഗവതോ ഏതമത്ഥം ബ്യാകരേയ്യ**ന്തി സകലദിവസമ്പി അഹം ഭഗവതോ ഏതം പടിച്ചസമുപ്പാദത്ഥം പുട്ഠോ സകലദിവസമ്പി അഞ്ഞമഞ്ഞേഹി പദബ്യഞ്ജനേഹി ബ്യാകരേയ്യം. **യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീ**തി ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "ഥേരോ ഉളാരസീഹനാദം നദതി, സുകാരണം ഏതം, ദസബലസ്സ നം ആരോചേസ്സാമീ"തി. തസ്മാ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി.

സാ ഹി ഭിക്ഖു സാരിപുത്തസ്സ ധമ്മധാതൂതി ഏത്ഥ ധമ്മധാതൂതി പച്ചയാകാരസ്സ വിവടഭാവദസ്സനസമത്ഥം സാവകപാരമീഞാണം. സാവകാനഞ്ഹി സാവകപാരമീഞാണം സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഗതികമേവ ഹോതി. യഥാ ബുദ്ധാനം അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ ധമ്മാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പാകടാ ഹോന്തി, ഏവം ഥേരസ്സ സാവകപാരമീഞാണം സബ്ബേപി സാവകഞാണസ്സ ഗോചരധമ്മേ ജാനാതീതി. ദുതിയം.

൩. ഞാണവത്ഥുസുത്തവണ്ണനാ

൩൩. തതിയേ **തം സുണാഥാ**തി തം ഞാണവത്ഥുദേസനം സുണാഥ. **ഞാണവത്ഥൂനീ**തി ചേത്ഥ ഞാണമേവ ഞാണവത്ഥൂതി വേദിതബ്ബം. **ജരാമരണേ ഞാണ**ന്തിആദീസു ചതൂസു പഠമം സവനമയഞാണം സമ്മസനഞാണം പടിവേധഞാണം പച്ചവേക്ഖണഞാണന്തി ചതുബ്ബിധം വട്ടതി, തഥാ ദുതിയം. തതിയം പന ഠപേത്വാ സമ്മസനഞാണം തിവിധമേവ ഹോതി, തഥാ ചതുത്ഥം. ലോകുത്തരധമ്മേസു ഹി സമ്മസനം നാമ നത്ഥി. **ജാതിയാ ഞാണ**ന്തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **ഇമിനാ ധമ്മേനാ**തി ഇമിനാ ചതുസച്ചധമ്മേന വാ മഗ്ഗഞാണധമ്മേന വാ.

ദിട്ഠേനാതിആദീസു **ദിട്ഠേനാ**തി ഞാണചക്ഖുനാ ദിട്ഠേന. **വിദിതേനാ**തി പഞ്ഞായ വിദിതേന. **അകാലികേനാ**തി കിഞ്ചി കാലം അനതിക്കമിത്വാ പടിവേധാനന്തരംയേവ ഫലദായകേന. **പത്തേനാ**തി അധിഗതേന. **പരിയോഗാള്ഹേനാ**തി പരിയോഗാഹിതേന പഞ്ഞായ അനുപവിട്ഠേന. **അതീതാനാഗതേ നയം നേതീ**തി "യേ ഖോ കേചീ"തിആദിനാ നയേന അതീതേ ച അനാഗതേ ച നയം നേതി. ഏത്ഥ ച ന ചതുസച്ചധമ്മേന വാ മഗ്ഗഞാണധമ്മേന വാ സക്കാ അതീതാനാഗതേ നയം നേതും, ചതുസച്ചേ പന മഗ്ഗഞാണേന പടിവിദ്ധേ പരതോ പച്ചവേക്ഖണഞാണം നാമ ഹോതി. തേന നയം നേതീതി വേദിതബ്ബാ. **അബ്ഭഞ്ഞംസൂ**തി അഭിഅഞ്ഞംസു ജാനിംസു. **സേയ്യഥാപാഹം,**

ഏതരഹീതി യഥാ അഹം ഏതരഹി ചതുസച്ചവസേന ജാനാമി. **അന്വയേ ഞാണ**ന്തി അനുഅയേ ഞാണം, ധമ്മഞാണസ്സ അനുഗമനേ ഞാണം, പച്ചവേക്ഖണഞാണസ്സേതം നാമം. **ധമ്മേ ഞാണ**ന്തി മഗ്ഗഞാണം. ഇമസ്മിം സുത്തേ ഖീണാസവസ്സ സേക്ഖഭൂമി കഥിതാ ഹോതി. തതിയം.

൪. ദുതിയഞാണവത്ഥുസുത്തവണ്ണനാ

൩൪. ചതുത്ഥേ **സത്തസത്തരീ**തി സത്ത ച സത്തരി ച. ബ്യഞ്ജനഭാണകാ കിര തേ ഭിക്ഖൂ, ബഹുബ്യഞ്ജനം കത്വാ വുച്ചമാനേ പടിവിജ്ഝിതും സക്കോന്തി, തസ്മാ തേസം അജ്ഝാസയേന ഇദം സുത്തം വുത്തം. **ധമ്മട്ഠിതിഞാണ**ന്തി പച്ചയാകാരേ ഞാണം. പച്ചയാകാരോ ഹി ധമ്മാനം പവത്തിട്ഠിതികാരണത്താ ധമ്മട്ഠിതീതി വുച്ചതി, ഏത്ഥ ഞാണം ധമ്മട്ഠിതിഞാണം, ഏതസ്സേവ ഛബ്ബിധസ്സ ഞാണസ്സേതം അധിവചനം. **ഖയധമ്മ**ന്തി ഖയഗമനസഭാവം. **വയധമ്മ**ന്തി വയഗമനസഭാവം. **വിരാഗധമ്മ**ന്തി വിരജ്ജനസഭാവം. **നിരോധധമ്മ**ന്തി നിരുജ്ഝനസഭാവം. **സത്തസത്തരീ**തി ഏകേകസ്മിം സത്ത സത്ത കത്വാ ഏകാദസസു പദേസു സത്തസത്തരി. ഇമസ്മിം സുത്തേ വിപസ്സനാപടിവിപസ്സനാ കഥിതാ. ചതുത്ഥം.

൫. അവിജ്ജാപച്ചയസുത്തവണ്ണനാ

൩൫. പഞ്ചമേ **സമുദയോ ഹോതീ**തി സത്ഥാ ഇധേവ ദേസനം ഓസാപേസി. കിംകാരണാതി? ദിട്ഠിഗതികസ്സ ഓകാസദാനത്ഥം. തസ്സഞ്ഹി പരിസതി ഉപാരമ്ഭചിത്തോ ദിട്ഠിഗതികോ അത്ഥി, സോ പഞ്ഹം പുച്ഛിസ്സതി, അഥസ്സാഹം വിസ്സജ്ജേസ്സാമീതി തസ്സ ഓകാസദാനത്ഥം ദേസനം ഓസാപേസി. **നോ കല്ലോ പഞ്ഹോ**തി അയുത്തോ പഞ്ഹോ. ദുപ്പഞ്ഹോ ഏസോതി അത്ഥോ. നനു ച "കതമം നു ഖോ, ഭന്തേ, ജരാമരണ"ന്തി? ഇദം സുപുച്ഛിതന്തി. കിഞ്ചാപി സുപുച്ഛിതം, യഥാ പന സതസഹസ്സഗ്ഘനികേ സുവണ്ണഥാലേ വഡ്ഢിതസ്സ സുഭോജനസ്സ മത്ഥകേ ആമലകമത്തേപി ഗൂഥപിണ്ഡേ ഠപിതേ സബ്ബം ഭോജനം ദുബ്ഭോജനം ഹോതി ഛഡ്ഡേതബ്ബം, ഏവമേവ "കസ്സ ച പനിദം ജരാമരണ"ന്തി? ഇമിനാ സത്തൂപലദ്ധിവാദപദേന ഗൂഥപിണ്ഡേന തം ഭോജനം ദുബ്ഭോജനം വിയ അയമ്പി സബ്ബോ ദുപ്പഞ്ഹോവ ജാതോതി.

ബ്രഹ്മചരിയവാസോതി അരിയമഗ്ഗവാസോ. **തം ജീവം തം സരീര**ന്തി യസ്സ ഹി അയം ദിട്ഠി, സോ "ജീവേ ഉച്ഛിജ്ജമാനേ സരീരം ഉച്ഛിജ്ജതി, സരീരേ ഉച്ഛിജ്ജന്തേ ജീവിതം ഉച്ഛിജ്ജതീ"തി ഗണ്ഹാതി. ഏവം ഗണ്ഹതോ സാ ദിട്ഠി "സത്തോ ഉച്ഛിജ്ജതീ"തി ഗഹിതത്താ ഉച്ഛേദദിട്ഠി നാമ ഹോതി . സചേ പന സങ്ഖാരാവ ഉപ്പജ്ജന്തി ചേവ നിരുജ്ഝന്തി ചാതി ഗണ്ഹേയ്യ, സാസനാവചരാ സമ്മാദിട്ഠി നാമ ഭവേയ്യ. അരിയമഗ്ഗോ ച നാമേസോ വട്ടം നിരോധേന്തോ വട്ടം സമുച്ഛിന്ദന്തോ ഉപ്പജ്ജതി , തദേവ തം വട്ടം ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ ഗഹിതാകാരസ്സ സമ്ഭവേ സതി വിനാവ മഗ്ഗഭാവനായ നിരുജ്ഝതീതി മഗ്ഗഭാവനാ നിരത്ഥകാ ഹോതി. തേന വുത്തം "ബ്രഹ്മചരിയവാസോ ന ഹോതീ"തി.

ദുതിയനയേ **അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീര**ന്തി യസ്സ അയം ദിട്ഠി, സോ "സരീരം ഇധേവ ഉച്ഛിജ്ജതി, ന ജീവിതം, ജീവിതം പന പഞ്ജരതോ സകുണോ വിയ യഥാസുഖം ഗച്ഛതീ"തി ഗണ്ഹാതി. ഏവം ഗണ്ഹതോ സാ ദിട്ഠി

‘‘ഇമസ്മാ ലോകാ ജീവിതം പരലോകം ഗത’’ന്തി ഗഹിതത്താ സസ്സതദിട്ഠി നാമ ഹോതി. അയഞ്ച അരിയമഗ്ഗോ തേഭൂമകവട്ടം വിവട്ടേന്തോ ഉപ്പജ്ജതി, സോ ഏകസങ്ഖാരേപി നിച്ചേ ധുവേ സസ്സതേ സതി ഉപ്പന്നോപി വട്ടം വിവട്ടേതും ന സക്കോതീതി മഗ്ഗഭാവനാ നിരത്ഥകാ ഹോതി. തേന വുത്തം ‘‘അഞ്ഞം ജീവം അഞ്ഞം സരീരന്തി വാ ഭിക്ഖു ദിട്ഠിയാ സതി ബ്രഹ്മചരിയവാസോ ന ഹോതീ’’തി.

വിസൂകായികാനീതിആദി സബ്ബം മിച്ഛാദിട്ഠിവേവചനമേവ. സാ ഹി സമ്മാദിട്ഠിയാ വിനിവിജ്ഝനട്ഠേന വിസൂകമിവ അത്താനം ആവരണതോ **വിസൂകായികം,** സമ്മാദിട്ഠിം അനനുവത്തിത്വാ തസ്സാ വിരോധേന പവത്തനതോ **വിസേവിതം,** കദാചി ഉച്ഛേദസ്സ കദാചി സസ്സതസ്സ ഗഹണതോ വിരൂപം ഫന്ദിതം **വിപ്ഫന്ദിത**ന്തി വുച്ചതി. **താലാവത്ഥുകതാനീ**തി താലവത്ഥു വിയ കതാനി, പുന അവിരുഹണട്ഠേന മത്ഥകച്ഛിന്നതാലോ വിയ സമൂലം താലം ഉദ്ധരിത്വാ തസ്സ പതിട്ഠിതട്ഠാനം വിയ ച കതാനീതി അത്ഥോ. **അനഭാവംകതാനീ**തി അനുഅഭാവം കതാനീതി. പഞ്ചമം.

൬. ദുതിയഅവിജ്ജാപച്ചയസുത്തവണ്ണനാ

൩൬. ഛട്ഠേ **ഇതി വാ, ഭിക്ഖവേ, യോ വദേയ്യാ**തി തസ്സം പരിസതി ദിട്ഠിഗതികോ പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമോ അത്ഥി, സോ പന അവിസാരദധാതുകോ ഉട്ഠായ ദസബലം പുച്ഛിതും ന സക്കോതി, തസ്മാ തസ്സ അജ്ഝാസയേന സയമേവ പുച്ഛിത്വാ വിസ്സജ്ജേന്തോ സത്ഥാ ഏവമാഹ. ഛട്ഠം.

൭. നതുമ്ഹസുത്തവണ്ണനാ

൩൭. സത്തമേ **ന തുമ്ഹാക**ന്തി അത്തനി ഹി സതി അത്തനിയം നാമ ഹോതി. അത്തായേവ ച നത്ഥി, തസ്മാ ‘‘ന തുമ്ഹാക’’ന്തി ആഹ. **നപി അഞ്ഞേസ**ന്തി അഞ്ഞോ നാമ പരേസം അത്താ, തസ്മിം സതി അഞ്ഞേസം നാമ സിയാ, സോപി നത്ഥി, തസ്മാ ‘‘നപി അഞ്ഞേസ’’ന്തി ആഹ. **പുരാണമിദം, ഭിക്ഖവേ, കമ്മ**ന്തി നയിദം പുരാണകമ്മമേവ, പുരാണകമ്മനിബ്ബത്തോ പനേസ കായോ, തസ്മാ പച്ചയവോഹാരേന ഏവം വുത്തോ. **അഭിസങ്ഖത**ന്തിആദി കമ്മവോഹാരസ്സേവ വസേന പുരിമലിങ്ഗസഭാഗതായ വുത്തം, അയം പനേത്ഥ അത്ഥോ - **അഭിസങ്ഖത**ന്തി പച്ചയേഹി കതോതി ദട്ഠബ്ബോ. **അഭിസഞ്ചേതയിത**ന്തി ചേതനാവത്ഥുകോ ചേതനാമൂലകോതി ദട്ഠബ്ബോ. **വേദനിയ**ന്തി വേദനിയവത്ഥൂതി ദട്ഠബ്ബോ. സത്തമം.

൮. ചേതനാസുത്തവണ്ണനാ

൩൮. അട്ഠമേ **യഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ചേതേതീ**തി യം ചേതനം ചേതേതി, പവത്തേതീതി അത്ഥോ. **യഞ്ച പകപ്പേതീ**തി യം പകപ്പനം പകപ്പേതി, പവത്തേതിച്ചേവ അത്ഥോ. **യഞ്ച അനുസേതീ**തി യഞ്ച അനുസയം അനുസേതി, പവത്തേതിച്ചേവ അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച **ചേതേതീ**തി തേഭൂമകകുസലാകുസലചേതനാ ഗഹിതാ, **പകപ്പേതീ**തി അട്ഠസു ലോഭസഹഗതചിത്തേസു തണ്ഹാദിട്ഠികപ്പാ ഗഹിതാ, **അനുസേതീ**തി ദ്വാദസന്നം

ചേതനാനം സഹജാതകോടിയാ ചേവ ഉപനിസ്സയകോടിയാ ച അനുസയോ ഗഹിതോ. **ആരമ്മണമേതം ഹോതീ**തി (ചേതനാദിധമ്മജാതേ സതി കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പത്തിയാ അവാരിതത്താ) ഏതം ചേതനാദിധമ്മജാതം പച്ചയോ ഹോതി. പച്ചയോ ഹി ഇധ ആരമ്മണന്തി അധിപ്പേതാ. **വിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതിയാ**തി കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സ ഠിതത്ഥം. **ആരമ്മണേ സതീ**തി തസ്മിം പച്ചയേ സതി. **പതിട്ഠാ വിഞ്ഞാണസ്സ ഹോതീ**തി തസ്സ കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സ പതിട്ഠാ ഹോതി. **തസ്മിം പതിട്ഠിതേ വിഞ്ഞാണേ**തി തസ്മിം കമ്മവിഞ്ഞാണേ പതിട്ഠിതേ. **വിരൂള്ഹേ**തി കമ്മം ജവാപേത്വാ പടിസന്ധിആകഡ്ഢനസമത്ഥതായ നിബ്ബത്തമൂലേ ജാതേ. **പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തീ**തി പുനബ്ഭവസങ്ഖാതാ അഭിനിബ്ബത്തി.

നോ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ചേതേതീതി ഇമിനാ തേഭൂമകചേതനായ അപ്പവത്തനക്ഖണോ വുത്തോ. **നോ ചേ പകപ്പേതീ**തി ഇമിനാ തണ്ഹാദിട്ഠികപ്പാനം അപ്പവത്തനക്ഖണോ. **അഥ ചേ അനുസേതീ**തി ഇമിനാ തേഭൂമകവിപാകേസു പരിത്തകിരിയാസു രൂപേതി ഏത്ഥ അപ്പഹീനകോടിയാ അനുസയോ ഗഹിതോ. **ആരമ്മണമേതം ഹോതീ**തി അനുസയേ സതി കമ്മവിഞ്ഞാണസ്സ ഉപ്പത്തിയാ അവാരിതത്താ ഏതം അനുസയജാതം പച്ചയോവ ഹോതി.

നോ ചേവ ചേതേതീതിആദീസു പഠമപദേ തേഭൂമകകുസലാകുസലചേതനാ നിവത്താ, ദുതിയപദേ അട്ഠസു ചിത്തേസു തണ്ഹാദിട്ഠിയോ, തതിയപദേ വുത്തപ്പകാരേസു ധമ്മേസു യോ അപ്പഹീനകോടിയാ അനുസയിതോ അനുസയോ, സോ നിവത്തോ.

അപിചേത്ഥ അസമ്മോഹത്ഥം ചേതേതി പകപ്പേതി അനുസേതി, ചേതേതി ന പകപ്പേതി അനുസേതി, ന ചേതേതി ന പകപ്പേതി അനുസേതി, ന ചേതേതി ന പകപ്പേതി ന അനുസേതീതി ഇദമ്പി ചതുക്കം വേദിതബ്ബം. തത്ഥ പഠമനയേ ധമ്മപരിച്ഛേദോ ദസ്സിതോ. ദുതിയനയേ **ചേതേതീ**തി തേഭൂമകകുസലചേതനാ ചേവ ചതസ്സോ ച അകുസലചേതനാ ഗഹിതാ. **ന പകപ്പേതീ**തി അട്ഠസു ചിത്തേസു തണ്ഹാദിട്ഠിയോ നിവത്താ. **അനുസേതീ**തി തേഭൂമകകുസലേ ഉപനിസ്സയകോടിയാ, ചതൂസു അകുസലചേതനാസു സഹജാതകോടിയാ ചേവ ഉപനിസ്സയകോടിയാ ച അനുസയോ ഗഹിതോ. തതിയനയേ **ന ചേതേതീ**തി തേഭൂമകകുസലാകുസലം നിവത്തം, **ന പകപ്പേതീ**തി അട്ഠസു ചിത്തേസു തണ്ഹാദിട്ഠിയോ നിവത്താ, **അനുസേതീ**തി സുത്തേ ആഗതം വാരേത്വാ തേഭൂമകകുസലാകുസലവിപാകകിരിയാരൂപേസു അപ്പഹീനകോടിയാ ഉപനിസ്സയോ ഗഹിതോ. ചതുത്ഥനയോ പുരിമസദിസോവ.

തദപ്പതിട്ഠിതേതി തസ്മിം അപ്പതിട്ഠിതേ. **അവിരൂള്ഹേ**തി കമ്മം ജവാപേത്വാ പടിസന്ധിആകഡ്ഢനസമത്ഥതായ അനിബ്ബത്തമൂലേ. ഏത്ഥ പന കിം കഥിതന്തി? അരഹത്തമഗ്ഗസ്സ കിച്ചം, ഖീണാസവസ്സ കിച്ചകരണന്തിപി നവലോകുത്തരധമ്മാതിപി വത്തും വട്ടതി. ഏത്ഥ ച വിഞ്ഞാണസ്സ ചേവ ആയതിം പുനബ്ഭവസ്സ ച അന്തരേ ഏകോ സന്ധി, വേദനാതണ്ഹാനമന്തരേ ഏകോ, ഭവജാതീനമന്തരേ ഏകോതി. അട്ഠമം.

൯. ദുതിയചേതനാസുത്തവണ്ണനാ

൩൯. നവമേ വിഞ്ഞാണനാമരൂപാനം അന്തരേ ഏകോ സന്ധി, വേദനാതണ്ഹാനമന്തരേ ഏകോ, ഭവജാതീനമന്തരേ ഏകോതി. നവമം.

൧൦. നതിയചേതനാസുത്തവണ്ണനാ

൪൦. ദസമേ **നതീ**തി തണ്ഹാ. സാ ഹി പിയരൂപേസു രൂപാദീസു നമനട്ഠേന "നതീ"തി വുച്ചതി. **ആഗതി ഗതി ഹോതീ**തി ആഗതിമ്ഹി ഗതി ഹോതി, ആഗതേ പച്ചുപട്ഠിതേ കമ്മേ വാ കമ്മനിമിത്തേ വാ ഗഹിനിമിത്തേ വാ പടിസന്ധിവസേന വിഞ്ഞാണസ്സ ഗതി ഹോതി. **ചുതൂപപാതോ**തി ഏവം വിഞ്ഞാണസ്സ ആഗതേ പടിസന്ധിവിസയേ ഗതിയാ സതി ഇതോ ചവനസങ്ഖാതാ ചുതി, തത്ഥൂപപത്തിസങ്ഖാതോ ഉപപാതോതി അയം ചുതൂപപാതോ നാമ ഹോതി. ഏവം ഇമസ്മിം സുത്തേ നതിയാ ച ആഗതിഗതിയാ ച അന്തരേ ഏകോവ സന്ധി കഥിതോതി. ദസമം.

കളാരഖത്തിയവഗ്ഗോ ചതുത്ഥോ.

൫. ഗഹപതിവഗ്ഗോ

൧. പഞ്ചവേരഭയസുത്തവണ്ണനാ

൪൧. ഗഹപതിവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **യതോ**തി യദാ. **ഭയാനി വേരാനീ**തി ഭയവേരചേതനായോ. **സോതാപത്തിയങ്ഗേഹീ**തി ദുവിധം സോതാപത്തിയാ അങ്ഗം, (സോതാപത്തിയാ ച അങ്ഗം,) യം പുബ്ബഭാഗേ സോതാപത്തിപടിലാഭായ സംവത്തതി, "സപ്പുരിസസംസേവോ സദ്ധമ്മസ്സവനം യോനിസോമനസികാരോ ധമ്മാനുധമ്മപ്പടിപത്തീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൧൧) ഏവം ആഗതം, പടിലദ്ധഗുണസ്സ ച സോതാപത്തിം പത്വാ ഠിതസ്സ അങ്ഗം, യം സോതാപന്നസ്സ അങ്ഗന്തിപി വുച്ചതി, ബുദ്ധേ അവേച്ചപ്പസാദാദീനം ഏതം അധിവചനം. ഇദമിധ അധിപ്പേതം. **അരിയോ**തി നിദ്ദോസോ നിരുപാരമ്ഭോ. **ഞായോ**തി പടിച്ചസമുപ്പന്നം ഞത്വാ ഠിതഞാണമ്പി പടിച്ചസമുപ്പാദോപി. യഥാഹ - "ഞായോ വുച്ചതി പടിച്ചസമുപ്പാദോ, അരിയോപി അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ഞായോ"തി. **പഞ്ഞായാ**തി അപരാപരം ഉപ്പന്നായ വിപസ്സനാപഞ്ഞായ. **സുദിട്ഠോ ഹോതീ**തി അപരാപരം ഉപ്പജ്ജിത്വാ ദസ്സനവസേന സുട്ഠു ദിട്ഠോ.

ഖീണനിരയോതിആദീസു ആയതിം തത്ഥ അനുപ്പജ്ജനതായ ഖീണോ നിരയോ മയ്ഹന്തി സോ അഹം ഖീണനിരയോ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **സോതാപന്നോ**തി മഗ്ഗസോതം ആപന്നോ. **അവിനിപാതധമ്മോ**തി ന വിനിപാതസഭാവോ . **നിയതോ**തി പഠമമഗ്ഗസങ്ഖാതേന സമ്മത്തനിയാമേന നിയതോ. **സമ്ബോധിപരായനോ**തി ഉത്തരിമഗ്ഗത്തയസങ്ഖാതോ സമ്ബോധി പരം അയനം മയ്ഹന്തി സോഹം സമ്ബോധിപരായനോ, തം സമ്ബോധിം അവസ്സം അഭിസമ്ബുജ്ഝനകോതി അത്ഥോ.

പാണാതിപാതപച്ചയാതി പാണാതിപാതകമ്മകാരണാ. **ഭയം വേര**ന്തി അത്ഥതോ ഏകം. വേരഞ്ച നാമേതം ദുവിധം ഹോതി ബാഹിരം അജ്ഝത്തികന്തി. ഏകേന ഹി ഏകസ്സ പിതാ മാരിതോ ഹോതി, സോ ചിന്തേസി "ഏതേന കിര മേ പിതാ മാരിതോ, അഹമ്പി തംയേവ മാരേസ്സാമീ"തി നിസിതം സത്ഥം ആദായ ചരതി. യാ തസ്സ അബ്ഭന്തരേ

ഉപ്പന്നവേരചേതനാ, ഇദം ബാഹിരം വേരം നാമ. യാ പന ഇതരസ്സ ''അയം കിര മം മാരേസ്സാമീതി ചരതി, അഹമേവ നം പഠമതരം മാരേസ്സാമീ''തി ചേതനാ ഉപ്പജ്ജതി, ഇദം അജ്ഝത്തികം വേരം നാമ. ഇദം താവ ഉഭയമ്പി ദിട്ഠധമ്മികമേവ. യാ പന തം നിരയേ ഉപ്പന്നം ദിസ്വാ ''ഏതം പഹരിസ്സാമീ''തി ജലിതം അയമുഗ്ഗരം ഗണ്ഹതോ നിരയപാലസ്സ ചേതനാ ഉപ്പജ്ജതി, ഇദമസ്സ സമ്പരായികം ബാഹിരവേരം. യാ ചസ്സ ''അയം നിദ്ദോസം മം പഹരിസ്സാമീതി ആഗച്ഛതി, അഹമേവ നം പഠമതരം പഹരിസ്സാമീ''തി ചേതനാ ഉപ്പജ്ജതി, ഇദമസ്സ സമ്പരായികം അജ്ഝത്തവേരം. യം പനേതം ബാഹിരവേരം, തം അട്ഠകഥായം ''പുഗ്ഗലവേര''ന്തി വുത്തം. **ദുക്ഖം ദോമനസ്സ**ന്തി അത്ഥതോ ഏകമേവ. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം സേസപദേസുപി ''ഇമിനാ മമ ഭണ്ഡം ഹടം , മയ്ഹം ദാരേസു ചാരിത്തം ആപന്നം, മുസാ വത്വാ അത്ഥോ ഭഗ്ഗോ, സുരാമദമത്തേന ഇദം നാമ കത''ന്തിആദിനാ നയേന വേരുപ്പത്തി വേദിതബ്ബാ. **അവേച്ചപ്പസാദേനാ**തി അധിഗതേന അചലപ്പസാദേന. **അരിയകന്തേഹീ**തി പഞ്ചഹി സീലേഹി. താനി ഹി അരിയാനം കന്താനി പിയാനി. ഭവന്തരഗതാപി അരിയാ താനി ന വിജഹന്തി, തസ്മാ ''അരിയകന്താനീ''തി വുച്ചന്തി. സേസമേത്ഥ യം വത്തബ്ബം സിയാ, തം സബ്ബം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ അനുസ്സതിനിദ്ദേസേ വുത്തമേവ. പഠമം.

൨. ദുതിയപഞ്ചവേരഭയസുത്തവണ്ണനാ

൪൨. ദുതിയേ ഭിക്ഖൂനം കഥിതഭാവമത്തമേവ വിസേസോ. ദുതിയം.

൩. ദുക്ഖസുത്തവണ്ണനാ

൪൩. തതിയേ **ദുക്ഖസ്സാ**തി വട്ടദുക്ഖസ്സ. **സമുദയ**ന്തി ദ്വേ സമുദയാ ഖണികസമുദയോ ച പച്ചയസമുദയോ ച. പച്ചയസമുദയം പസ്സന്തോപി ഭിക്ഖു ഖണികസമുദയം പസ്സതി, ഖണികസമുദയം പസ്സന്തോപി പച്ചയസമുദയം പസ്സതി. അത്ഥങ്ഗമോപി അച്ചന്തത്ഥങ്ഗമോ ഭേദത്ഥങ്ഗമോതി ദുവിധോ. അച്ചന്തത്ഥങ്ഗമം പസ്സന്തോപി ഭേദത്ഥങ്ഗമം പസ്സതി, ഭേദത്ഥങ്ഗമം പസ്സന്തോപി അച്ചന്തത്ഥങ്ഗമം പസ്സതി. **ദേസേസ്സാമീ**തി ഇദം വട്ടദുക്ഖസ്സ സമുദയഅത്ഥങ്ഗമം നിബ്ബത്തിഭേദം നാമ ദേസേസ്സാമി, തം സുണാഥാതി അത്ഥോ. **പടിച്ചാ**തി നിസ്സയവസേന ചേവ ആരമ്മണവസേന ച പച്ചയം കത്വാ. **തിണ്ണം സങ്ഗതി ഫസ്സോ**തി തിണ്ണം സങ്ഗതിയാ ഫസ്സോ. **അയം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖസ്സ സമുദയോ**തി അയം വട്ടദുക്ഖസ്സ നിബ്ബത്തി നാമ. **അത്ഥങ്ഗമോ**തി ഭേദോ. ഏവഞ്ഹി വട്ടദുക്ഖം ഭിന്നം ഹോതി അപ്പടിസന്ധിയം. തതിയം.

൪. ലോകസുത്തവണ്ണനാ

൪൪. ചതുത്ഥേ **ലോകസ്സാ**തി സങ്ഖാരലോകസ്സ. അയമേത്ഥ വിസേസോ. ചതുത്ഥം.

൫. ഞാതികസുത്തവണ്ണനാ

൪൫. പഞ്ചമേ **ഞാതികേ**തി ദ്വിന്നം ഞാതകാനം ഗാമേ. **ഗിഞ്ജകാവസഥേ**തി ഇട്ഠകാഹി കതേ മഹാപാസാദേ. **ധമ്മപരിയായ**ന്തി ധമ്മകാരണം. **ഉപസ്സുതീ**തി ഉപസ്സുതിട്ഠാനം, യം ഠാനം ഉപഗതേന സക്കാ ഹോതി ഭഗവതോ സദ്ദം

സോതും, തത്ഥ ഠിതോതി അത്ഥോ. സോ കിര ഗന്ധകുടിപരിവേണസമ്മജ്ജനത്ഥം ആഗതോ അത്തനോ കമ്മം പഹായ ഭഗവതോ ധമ്മഘോസം സുണന്തോ അട്ഠാസി. **അദ്ദസാ**തി തദാ കിര ഭഗവതോ ആദിതോവ പച്ചയാകാരം മനസികരോന്തസ്സ "ഇദം ഇമിനാ പച്ചയേന ഹോതി, ഇദം ഇമിനാ"തി ആവജ്ജതോ യാവ ഭവഗ്ഗാ ഏകങ്ഗണം അഹോസി, സത്ഥാ മനസികാരം പഹായ വചസാ സജ്ഝായം കരോന്തോ യഥാനുസന്ധിനാ ദേസനം നിട്ഠപേത്വാ, "അപി നു ഖോ ഇമം ധമ്മപരിയായം കോചി അസ്സോസീ"തി ആവജ്ജേന്തോ തം ഭിക്ഖുമദ്ദസ. തേന വുത്തം "അദ്ദസാ ഖോ ഭഗവാ"തി.

അസ്സോസി നോതി അസ്സോസി നു. അഥ വാ **അസ്സോസി നോ**തി അമ്ഹാകം ഭാസന്താനം അസ്സോസീതി. **ഉഗ്ഗണ്ഹാഹീ**തിആദീസു സുത്വാ തുണ്ഹീഭൂതോവ പഗുണം കരോന്തോ ഉഗ്ഗണ്ഹാതി നാമ. പദാനുപദം ഘടേത്വാ വാചായ പരിചിതം കരോന്തോ പരിയാപുണാതി നാമ. ഉഭയഥാപി പഗുണം ആധാരപ്പത്തം കരോന്തോ ധാരേതി നാമ. **അത്ഥസംഹിതോ**തി കാരണനിസ്സിതോ. **ആദിബ്രഹ്മചരിയകോ**തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദി പതിട്ഠാനഭൂതോ. ഇതി തീസുപി ഇമേസു സുത്തേസു വട്ടവിവട്ടമേവ കഥിതം. പഞ്ചമം.

൬. അഞ്ഞതരബ്രാഹ്മണസുത്തവണ്ണനാ

൪൬. ഛട്ഠേ **അഞ്ഞതരോ**തി നാമവസേന അപാകടോ അഞ്ഞതരോ ബ്രാഹ്മണോ. ഛട്ഠം.

൭. ജാണുസ്സോണിസുത്തവണ്ണനാ

൪൭. സത്തമേ **ജാണുസ്സോണീ**തി ഠാനന്തരവസേന ഏവംലദ്ധനാമോ അസീതികോടിവിഭവോ മഹാപുരോഹിതോ. സത്തമം.

൮. ലോകായതികസുത്തവണ്ണനാ

൪൮. അട്ഠമേ **ലോകായതികോ**തി വിതണ്ഡസത്ഥേ ലോകായതേ കതപരിചയോ. **ജേട്ഠമേതം ലോകായത**ന്തി പഠമം ലോകായതം. **ലോകായത**ന്തി ച ലോകസ്സേവ ആയതം, ബാലപുഥുജ്ജനലോകസ്സ ആയതം, മഹന്തം ഗമ്ഭീരന്തി ഉപധാരിതബ്ബം പരിത്തം ഭാവം ദിട്ഠിഗതം. **ഏകത്ത**ന്തി ഏകസഭാവം, നിച്ചസഭാവമേവാതി പുച്ഛതി. **പുഥുത്ത**ന്തി പുരിമസഭാവേന നാനാസഭാവം, ദേവമനുസ്സാദിഭാവേന പഠമം ഹുത്വാ പച്ഛാ ന ഹോതീതി ഉച്ഛേദം സന്ധായ പുച്ഛതി. ഏവമേത്ഥ "സബ്ബമത്ഥി, സബ്ബമേകത്ത"ന്തി ഇമാ ദ്വേപി സസ്സതദിട്ഠിയോ, "സബ്ബം നത്ഥി, സബ്ബം പുഥുത്ത"ന്തി ഇമാ ദ്വേ ഉച്ഛേദദിട്ഠിയോതി വേദിതബ്ബാ. അട്ഠമം.

൯. അരിയസാവകസുത്തവണ്ണനാ

൪൯. നവമേ **കിം നു ഖോ**തി സംസയുപ്പത്തിആകാരദസ്സനം. **സമുദയതീ**തി ഉപ്പജ്ജതി. നവമം.

൧൦. ദുതിയഅരിയസാവകസുത്തവണ്ണനാ

൧൦. ദസമേ ദ്വേപി നയാ ഏകതോ വുത്താ. ഇദമേവ പുരിമേന നാനത്തം, സേസം താദിസമേവാതി. ദസമം.

ഗഹപതിവഗ്ഗോ പഞ്ചമോ.

൬. ദുക്ഖവഗ്ഗോ

൧. പരിവീമംസനസുത്തവണ്ണനാ

൫൧. ദുക്ഖവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **പരിവീമംസമാനോ**തി ഉപപരിക്ഖമാനോ. **ജരാമരണ**ന്തി കസ്മാ ജരാമരണം ഏകമേവ "അനേകവിധം നാനപ്പകാരക"ന്തി വത്വാ ഗഹിതന്തി ചേ? തസ്മിം ഗഹിതേ സബ്ബദുക്ഖസ്സ ഗഹിതത്താ. യഥാ ഹി ചൂളായ ഗഹിതേ പുരിസേ സോ പുരിസോ ഗഹിതോവ ഹോതി, ഏവം ജരാമരണേ ഗഹിതേ സബ്ബദുക്ഖം ഗഹിതമേവ ഹോതി. തസ്മാ "യം ഖോ ഇദം അനേകവിധം നാനപ്പകാരകം ദുക്ഖം ലോകേ ഉപ്പജ്ജതീ"തി ന്ഹത്വാ ഠിതം പുരിസം വിയ സബ്ബദുക്ഖം ദസ്സേത്വാ തം ചൂളായ ഗണ്ഹന്തോ വിയ ജരാമരണം ഗണ്ഹി.

ജരാമരണനിരോധസാരുപ്പഗാമിനീതി ജരാമരണനിരോധസ്സ സാരുപ്പഭാവേന നിക്കിലേസതായ പരിസുദ്ധതായ സദിസാവ ഹുത്വാ ഗാമിനീതി അത്ഥോ. **തഥാ പടിപന്നോ ച ഹോതീ**തി യഥാ തം പടിപന്നോതി വുച്ചതി, ഏവം പടിപന്നോ ഹോതി. **അനുധമ്മചാരീ**തി നിബ്ബാനധമ്മം അനുഗതം പടിപത്തിധമ്മം ചരതി, പൂരേതീതി അത്ഥോ. **ദുക്ഖക്ഖയായ പടിപന്നോ**തി സീലം ആദിം കത്വാ ജരാമരണദുക്ഖസ്സ നിരോധത്ഥായ പടിപന്നോ. **സങ്ഖാരനിരോധായാ**തി സങ്ഖാരദുക്ഖസ്സ നിരോധത്ഥായ. ഏത്താവതാ യാവ അരഹത്താ ദേസനാ കഥിതാ.

ഇദാനി അരഹത്തഫലപച്ചവേക്ഖണം സതതവിഹാരഞ്ച ദസ്സേത്വാ ദേസനാ നിവത്തേതബ്ബാ സിയാ, തഥാ അകത്വാ **അവിജ്ജാഗതോ**തി ഇദം കസ്മാ ഗണ്ഹാതീതി? ഖീണാസവസ്സ സമതിക്കന്തവട്ടദുക്ഖദസ്സനത്ഥം . അപിച പുന വട്ടം ആരഭിത്വാ വിവട്ടേ കഥിയമാനേ ബുജ്ഝനകസത്തോ ചേത്ഥ അത്ഥി, തസ്സ അജ്ഝാസയവസേനാപി ഇദം ഗണ്ഹാതീതി വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ **അവിജ്ജാഗതോ**തി അവിജ്ജായ ഗതോ ഉപഗതോ സമന്നാഗതോ. **പുരിസപുഗ്ഗലോ**തി പുരിസോയേവ പുഗ്ഗലോ. ഉഭയേനാപി സമ്മുതികഥം കഥേതി. ബുദ്ധാനഞ്ഹി സമ്മുതികഥാ പരമത്ഥകഥാതി ദ്വേ കഥാ ഹോന്തി. തത്ഥ "സത്തോ നരോ പുരിസോ പുഗ്ഗലോ തിസ്സോ നാഗോ"തി ഏവം പവത്താ സമ്മുതികഥാ നാമ. "ഖന്ധാ ധാതുയോ ആയതനാനീ"തി ഏവം പവത്താ പരമത്ഥകഥാ നാമ. പരമത്ഥം കഥേന്താപി സമ്മുതിം അമുഞ്ചിത്വാ കഥേന്തി. തേ സമ്മുതിം കഥേന്താപി പരമത്ഥം കഥേന്താപി സച്ചമേവ കഥേന്തി. തേനേവ വുത്തം -

> "ദുവേ സച്ചാനി അക്ഖാസി, സമ്ബുദ്ധോ വദതം വരോ;
> സമ്മുതിം പരമത്ഥഞ്ച, തതിയം നൂപലബ്ഭതി;
> സങ്കേതവചനം സച്ചം, ലോകസമ്മുതികാരണം;
> പരമത്ഥവചനം സച്ചം, ധമ്മാനം ഭൂതലക്ഖണ"ന്തി.

പുഞ്ഞം ചേ സങ്ഖാരന്തി തേരസചേതനാഭേദം പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരം. **അഭിസങ്ഖരോതീ**തി കരോതി. **പുഞ്ഞൂപഗം ഹോതി വിഞ്ഞാണന്തി** കമ്മവിഞ്ഞാണം കമ്മപുഞ്ഞേന ഉപഗതം സമ്പയുത്തം ഹോതി, വിപാകവിഞ്ഞാണം വിപാകപുഞ്ഞേന. **അപുഞ്ഞം ചേ സങ്ഖാരന്തി** ദ്വാദസചേതനാഭേദം അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖരോതി. **ആനേഞ്ജം ചേ സങ്ഖാരന്തി** ചതുചേതനാഭേദം ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരം. **ആനേഞ്ജൂപഗം ഹോതി വിഞ്ഞാണന്തി** കമ്മാനേഞ്ജേന കമ്മവിഞ്ഞാണം, വിപാകാനേഞ്ജേന വിപാകവിഞ്ഞാണം ഉപഗതം ഹോതി. ഏത്ഥ ച തിവിധസ്സ കമ്മാഭിസങ്ഖാരസ്സ ഗഹിതത്താ ദ്വാദസപദികോ പച്ചയാകാരോ ഗഹിതോവ ഹോതി. ഏത്താവതാ വട്ടം ദസ്സിതം.

ഇദാനി വിവട്ടം ദസ്സേന്തോ **യതോ ഖോ, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അവിജ്ജാ**തി ചതൂസു സച്ചേസു അഞ്ഞാണം. **വിജ്ജാ**തി അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം. ഏത്ഥ ച പഠമമേവ അവിജ്ജായ പഹീനായ വിജ്ജാ ഉപ്പജ്ജതി. യഥാ പന ചതുരങ്ഗേപി തമേ രത്തിം പദീപുജ്ജലേന അന്ധകാരോ പഹീയതി, ഏവം വിജ്ജുപ്പാദാ അവിജ്ജായ പഹാനം വേദിതബ്ബം. **ന കിഞ്ചി ലോകേ ഉപാദിയതീ**തി ലോകേ കിഞ്ചി ധമ്മം ന ഗണ്ഹാതി ന പരാമസതി. **അനുപാദിയം ന പരിതസ്സതീ**തി അനുപാദിയന്തോ അഗണ്ഹന്തോ നേവ തണ്ഹാപരിതസ്സനായ, ന ഭയപരിതസ്സനായ പരിതസ്സതി, ന തണ്ഹായതി ന ഭായതീതി അത്ഥോ. **പച്ചത്തഞ്ഞേവാ**തി സയമേവ അത്തനാവ പരിനിബ്ബായതി, ന അഞ്ഞസ്സ ആനുഭാവേന.

സോ സുഖം ചേ വേദനന്തി ഇദം കസ്മാ ആരഭി? ഖീണാസവസ്സ പച്ചവേക്ഖണഞാണം ദസ്സേത്വാ സതതവിഹാരം ദസ്സേതും ആരഭി. **അനജ്ഝോസിതാ**തി തണ്ഹായ ഗിലിത്വാ പരിനിട്ഠപേത്വാ അഗഹിതാ. അഥ ദുക്ഖവേദനാ കസ്മാ വുത്താ, കിം തമ്പി അഭിനന്ദന്തോ അത്ഥീതി? ആമ അത്ഥി. സുഖം അഭിനന്ദന്തോയേവ ഹി ദുക്ഖം അഭിനന്ദതി നാമ ദുക്ഖം പത്വാ സുഖം പത്ഥനതോ സുഖസ്സ ച വിപരിണാമദുക്ഖതോതി. **കായപരിയന്തികന്തി** കായപരിച്ഛിന്നം, യാവ പഞ്ചദ്വാരകായോ പവത്തതി, താവ പവത്തം പഞ്ചദ്വാരികവേദനന്തി അത്ഥോ. **ജീവിതപരിയന്തികന്തി** ജീവിതപരിച്ഛിന്നം . യാവ ജീവിതം പവത്തതി, താവ പവത്തം മനോദ്വാരികവേദനന്തി അത്ഥോ.

തത്ഥ പഞ്ചദ്വാരികവേദനാ പച്ഛാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ പഠമം നിരുജ്ഝതി, മനോദ്വാരികവേദനാ പഠമം ഉപ്പജ്ജിത്വാ പച്ഛാ നിരുജ്ഝതി. സാ ഹി പടിസന്ധിക്ഖണേ വത്ഥുരൂപസ്മിംയേവ പതിട്ഠാതി. പഞ്ചദ്വാരികാ പവത്തേ പഞ്ചദ്വാരവസേന പവത്തമാനാ പഠമവയേ വീസതിവസ്സകാലേ രജ്ജനദുസ്സനമുയ്ഹനവസേന അധിമത്താ ബലവതീ ഹോതി, പണ്ണാസവസ്സകാലേ ഠിതാ ഹോതി, സട്ഠിവസ്സകാലതോ പട്ഠായ പരിഹായമാനാ അസീതിനവുതിവസ്സകാലേ മന്ദാ ഹോതി. തദാ ഹി സത്താ ''ചിരരത്തം ഏകതോ നിസീദിമ്ഹാ നിപജ്ജിമ്ഹാ''തി വദന്തേപി ''ന സഞ്ജാനാമാ''തി വദന്തി. അധിമത്താനിപി രൂപാദിആരമ്മണാനി ''ന പസ്സാമ ന സുണാമ'', ''സുഗന്ധം ദുഗ്ഗന്ധം വാ സാദും അസാദും വാ ഥദ്ധം മുദുകന്തി വാ ന ജാനാമാ''തി വദന്തി. ഇതി നേസം പഞ്ചദ്വാരികവേദനാ ഭഗ്ഗാ ഹോതി, മനോദ്വാരികാവ പവത്തതി. സാപി അനുപുബ്ബേന പരിഹായമാനാ മരണസമയേ ഹദയകോടിംയേവ നിസ്സായ പവത്തതി. യാവ പനേസാ

പവത്തതി, താവ സത്തോ ജീവതീതി വുച്ചതി. യദാ നപ്പവത്തതി, തദാ മതോ നിരുദ്ധോതി വുച്ചതി.

സ്വായമത്ഥോ വാപിയാ ദീപേതബ്ബോ -

യഥാ ഹി പുരിസോ പഞ്ചഉദകമഗ്ഗസമ്പന്നം വാപിം കരേയ്യ, പഠമം ദേവേ വുട്ഠേ പഞ്ചഹി ഉദകമഗ്ഗേഹി ഉദകം പവിസിത്വാ അന്തോവാപിയം ആവാടേ പൂരേയ്യ, പുനപ്പുനം ദേവേ വസ്സന്തേ ഉദകമഗ്ഗേ പൂരേത്വാ ഗാവുതഡ്ഢയോജനമത്തം ഓത്ഥരിത്വാ ഉദകം തിട്ഠേയ്യ തതോ തതോ വിസ്സന്ദമാനം, അഥ നിദ്ധമനതുമ്ബേ വിവരിത്വാ ഖേത്തേസു കമ്മേ കരിയമാനേ ഉദകം നിക്ഖമന്തം, സസ്സപാകകാലേ (ഉദകം നിക്ഖമന്തം,) ഉദകം പരിഹീനം "മച്ഛേ ഗണ്ഹാമാ"തി വത്തബ്ബതം ആപജ്ജേയ്യ, തതോ കതിപാഹേന ആവാടേസുയേവ ഉദകം സണ്ഠഹേയ്യ. യാവ പന തം ആവാടേസു ഹോതി, താവ "മഹാവാപിയം ഉദകം അത്ഥീ"തി സങ്ഖം ഗച്ഛതി. യദാ പന തത്ഥ ഛിജ്ജതി, തദാ "വാപിയം ഉദകം നത്ഥീ"തി വുച്ചതി, ഏവംസമ്പദമിദം വേദിതബ്ബം.

പഠമം ദേവേ വസ്സന്തേ പഞ്ചഹി മഗ്ഗേഹി ഉദകേ പവിസന്തേ ആവാടാനം പൂരണകാലോ വിയ ഹി പഠമമേവ പടിസന്ധിക്ഖണേ മനോദ്വാരികവേദനായ വത്ഥുരൂപേ പതിട്ഠിതകാലോ, പുനപ്പുനം ദേവേ വസ്സന്തേ പഞ്ചന്നം മഗ്ഗാനം പൂരിതകാലോ വിയ പവത്തേ പഞ്ചദ്വാരികവേദനായ പവത്തികാലോ, ഗാവുതഡ്ഢയോജനമത്തം അജ്ഝോത്ഥരണം വിയ പഠമവയേ വീസതിവസ്സകാലേ രജ്ജനാദിവസേന തസ്സാ അധിമത്തബലവഭാവോ, യാവ വാപിതോ ഉദകം ന നിഗ്ഗച്ഛതി, താവ പൂരായ വാപിയാ ഠിതകാലോ വിയ പഞ്ഞാസവസ്സകാലേ തസ്സാ ഠിതകാലോ, നിദ്ധമനതുമ്ബേസു വിവടേസു കമ്മന്തേ കരിയമാനേ ഉദകസ്സ നിക്ഖമനകാലോ വിയ സട്ഠിവസ്സകാലതോ പട്ഠായ തസ്സാ പരിഹാനി, ഉദകേ ഭട്ഠേ ഉദകമഗ്ഗേസു പരിത്തോദകസ്സ ഠിതകാലോ വിയ അസീതിനവുതിവസ്സകാലേ പഞ്ചദ്വാരികവേദനായ മന്ദകാലോ, ആവാടേസുയേവ ഉദകസ്സ പതിട്ഠാനകാലോ വിയ ഹദയവത്ഥുകോടിം നിസ്സായ മനോദ്വാരികവേദനായ പവത്തികാലോ, ആവാടേസു പരിത്തേപി ഉദകേ സതി "വാപിയം ഉദകം അത്ഥീ"തി വത്തബ്ബകാലോ വിയ യാവ സാ പവത്തതി, താവ "സത്തോ ജീവതീ"തി വുച്ചതി. യഥാ പന ആവാടേസു ഉദകേ ഛിന്നേ "നത്ഥി വാപിയം ഉദക"ന്തി വുച്ചതി, ഏവം മനോദ്വാരികവേദനായ അപ്പവത്തമാനായ "സത്തോ മതോ"തി വുച്ചതി. ഇമം വേദനം സന്ധായ വുത്തം "ജീവിതപരിയന്തികം വേദനം വേദിയമാനോ"തി.

കായസ്സ ഭേദാതി കായസ്സ ഭേദേന. **ജീവിതപരിയാദാനാ ഉദ്ധ**ന്തി ജീവിതക്ഖയതോ ഉദ്ധം. **ഇധേവാ**തി പടിസന്ധിവസേന പരതോ അഗന്ത്വാ ഇധേവ. **സീതീഭവിസ്സന്തീ**തി പവത്തിവിപ്ഫന്ദദരഥരഹിതാനി സീതാനി അപ്പവത്തനധമ്മാനി ഭവിസ്സന്തി. **സരീരാനീ**തി ധാതുസരീരാനി. **അവസിസ്സന്തീ**തി അവസിട്ഠാനി ഭവിസ്സന്തി.

കുമ്ഭകാരപാകാതി കുമ്ഭകാരസ്സ ഭാജനപചനട്ഠാനതോ. **പടിസിസ്സേയ്യാ**തി ഠപേയ്യ. **കപല്ലാനീ**തി സഹ മുഖവട്ടിയാ ഏകാബദ്ധാനി കുമ്ഭകപല്ലാനി. **അവസിസ്സേയ്യു**ന്തി തിട്ഠേയ്യും. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - ആദിത്തകുമ്ഭകാരപാകോ വിയ ഹി തയോ ഭവാ ദട്ഠബ്ബാ, കുമ്ഭകാരോ

വിയ യോഗാവചരോ, പാകതോ കുമ്ഭകാരഭാജനാനം നീഹരണദണ്ഡകോ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗഞാണം, സമോ ഭൂമിഭാഗോ വിയ അസങ്ഖതം നിബ്ബാനതലം, ദണ്ഡകേന ഉണ്ഹകുമ്ഭം ആകഡ്ഢിത്വാ സമേ ഭൂമിഭാഗേ കുമ്ഭസ്സ ഠപിതകാലോ വിയ ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ രൂപസത്തകം അരൂപസത്തകം വിപസ്സന്തസ്സ കമ്മട്ഠാനേ ച പഗുണേ വിഭൂതേ ഉപട്ഠഹമാനേ തഥാരൂപം ഉതുസപ്പായാദിം ലഭിത്വാ ഏകാസനേ നിസിന്നസ്സ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അഗ്ഗഫലം അരഹത്തം പത്വാ ചതൂഹി അപായേഹി അത്തഭാവം ഉദ്ധരിത്വാ ഫലസമാപത്തിവസേന അസങ്ഖതേ നിബ്ബാനതലേ ഠിതകാലോ ദട്ഠബ്ബോ. ഖീണാസവോ പന ഉണ്ഹകുമ്ഭോ വിയ അരഹത്തപ്പത്തദിവസേയേവ ന പരിനിബ്ബാതി, സാസനപ്പവേണിം പന ഘടയമാനോ പണ്ണാസസട്ഠിവസ്സാനി ഠത്വാ ചരിമകചിത്തപ്പത്തിയാ ഉപാദിണ്ണകക്ഖന്ധഭേദാ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബാതി. അഥസ്സ കുമ്ഭസ്സ വിയ കപല്ലാനി അനുപാദിണ്ണകസരീരാനേവ അവസിസ്സന്തീതി. **സരീരാനി അവസിസ്സന്തീതി പജാനാതീ**തി ഇദം പന ഖീണാസവസ്സ അനുയോഗാരോപനത്ഥം വുത്തം.

വിഞ്ഞാണം പഞ്ഞായേഥാതി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം പഞ്ഞായേഥ. **സാധു സാധൂ**തി ഥേരാനം ബ്യാകരണം സമ്പഹംസതി. **ഏവമേത**ന്തി യദേതം തിവിധേ അഭിസങ്ഖാരേ അസതി പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണസ്സ അപ്പഞ്ഞാണന്തിആദി, ഏവമേവ ഏതം. **അധിമുച്ചഥാ**തി സന്നിട്ഠാനസങ്ഖാതം അധിമോക്ഖം പടിലഭഥ. **ഏസേവന്തോ ദുക്ഖസ്സാ**തി അയമേവ വട്ടദുക്ഖസ്സ അന്തോ അയം പരിച്ഛേദോ, യദിദം നിബ്ബാനന്തി. പഠമം.

൨. ഉപാദാനസുത്തവണ്ണനാ

൫൨. ദുതിയേ **ഉപാദാനിയേസൂ**തി ചതുന്നം ഉപാദാനാനം പച്ചയേസു തേഭൂമകധമ്മേസു. **അസ്സാദാനുപസ്സിനോ**തി അസ്സാദം അനുപസ്സന്തസ്സ. **തത്രാ**തി തസ്മിം അഗ്ഗിക്ഖന്ധേ. **തദാഹാരോ**തി തംപച്ചയോ. **തദുപാദാനോ**തി തസ്സേവ വേവചനം. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ അഗ്ഗിക്ഖന്ധോ വിയ ഹി തയോ ഭവാ, തേഭൂമകവട്ടന്തിപി ഏതദേവ, അഗ്ഗിജഗ്ഗകപുരിസോ വിയ വട്ടനിസ്സിതോ ബാലപുഥുജ്ജനോ, സുക്ഖതിണഗോമയാദിപക്ഖിപനം വിയ അസ്സാദാനുപസ്സിനോ പുഥുജ്ജനസ്സ തണ്ഹാദിവസേന ഛഹി ദ്വാരേഹി കുസലാകുസലകമ്മകരണം. തിണഗോമയാദീസു ഖീണേസു പുനപ്പുനം തേസം പക്ഖിപനേന അഗ്ഗിക്ഖന്ധസ്സ വഡ്ഢനം വിയ ബാലപുഥുജ്ജനസ്സ ഉട്ഠായ സമുട്ഠായ യഥാവുത്തകമ്മായൂഹനേന അപരാപരം വട്ടദുക്ഖനിബ്ബത്തനം.

ന കാലേന കാലം സുക്ഖാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യാതി തഞ്ഹി കോചി അത്ഥകാമോ ഏവം വദേയ്യ - ''ഭോ കസ്മാ ഉട്ഠായ സമുട്ഠായ കലാപേ ബന്ധിത്വാ സുക്ഖതിണകട്ഠാനം പച്ഛിയഞ്ച പൂരേത്വാ സുക്ഖഗോമയാനി പക്ഖിപന്തോ ഏതം അഗ്ഗിം ജാലേസി? അപി നു തേ അത്ഥി ഇതോനിദാനം കാചി വഡ്ഢീതി? വംസാഗതമേതം ഭോ അമ്ഹാകം, ഇതോനിദാനം പന മേ അവഡ്ഢിയേവ, കുതോ വഡ്ഢി? അഹഞ്ഹി ഇമം അഗ്ഗിം ജഗ്ഗന്തോ നേവ ന്ഹായിതും ന ഭുഞ്ജിതും ന നിപജ്ജിതും ലഭാമീതി. തേന ഹി ഭോ കിം തേ ഇമിനാ നിരത്ഥകേന അഗ്ഗിജാലനേന? ഏഹി ത്വം ഏതാനി ആഭതാനി തിണാദീനി ഏത്ഥ നിക്ഖിപ, താനി സയമേവ ഝായിസ്സന്തി, ത്വം പന അസുകസ്മിം ഠാനേ സീതോദകാ പോക്ഖരണീ അത്ഥി, തത്ഥ ന്ഹത്വാ, മാലാഗന്ധവിലേപനേഹി അത്താനം മണ്ഡേത്വാ സുനിവത്ഥോ

സുപാരുതോവ പാദുകാഹി നഗരം പവിസിത്വാ പാസാദവരമാരുയ്ഹ വാതപാനം വിവരിത്വാ മഹാവീഥിയം വിരോചമാനോ നിസീദ ഏകഗ്ഗോ സുഖസമപ്പിതോ ഹുത്വാ, തത്ഥ തേ നിസിന്നസ്സ തിണാദീനം ഖയേന സയമേവ അയം അഗ്ഗി അപ്പണ്ണത്തിഭാവം ഗമിസ്സതീ''തി. സോ തഥാ കരേയ്യ. തഥേവ ച തത്ഥ നിസിന്നസ്സ സോ അഗ്ഗി ഉപാദാനക്ഖയേന അപ്പണ്ണത്തിഭാവം ഗച്ഛേയ്യ. ഇദം സന്ധായേതം ''ന കാലേന കാല''ന്തിആദി വുത്തം.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ പന ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - ചത്താലീസായ കട്ഠവാഹാനം ജലമാനോ മഹാഅഗ്ഗിക്ഖന്ധോ വിയ ഹി തേഭൂമകവട്ടം ദട്ഠബ്ബം, അഗ്ഗിജഗ്ഗനകപുരിസോ വിയ വട്ടസന്നിസ്സിതകോ യോഗാവചരോ, അത്ഥകാമോ പുരിസോ വിയ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, തേന പുരിസേന തസ്സ ദിന്നഓവാദോ വിയ തഥാഗതേന ''ഏഹി ത്വം, ഭിക്ഖു, തേഭൂമകധമ്മേസു നിബ്ബിന്ദ, ഏവം വട്ടദുക്ഖാ മുച്ചിസ്സസീ''തി തസ്സ തേഭൂമകധമ്മേസു കമ്മട്ഠാനസ്സ കഥിതകാലോ, തസ്സ പുരിസസ്സ യഥാനുസിട്ഠം പടിപജ്ജിത്വാ പാസാദേ നിസിന്നകാലോ വിയ യോഗിനോ സുഗതോവാദം സമ്പടിച്ഛിത്വാ സുഞ്ഞാഗാരം പവിട്ഠസ്സ തേഭൂമകധമ്മേസു വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ അനുക്കമേന യഥാനുരൂപം ആഹാരസപ്പായാദിം ലഭിത്വാ, ഏകാസനേ നിസിന്നസ്സ അഗ്ഗഫലേ പതിട്ഠിതകാലോ, തസ്സ ന്ഹാനവിലേപനാദീഹി സുധോതമണ്ഡിതകായത്താ തസ്മിം നിസിന്നസ്സ ഏകഗ്ഗസുഖസമപ്പിതകാലോ വിയ യോഗിനോ അരിയമഗ്ഗപോക്ഖരണിയം മഗ്ഗഞാണോദകേന സുന്ഹാതസുധോതകിലേസമലസ്സ ഹിരോത്തപ്പസാടകേ നിവാസേത്വാ സീലവിലേപനാനുലിത്തസ്സ അരഹത്തമണ്ഡനേന അത്തഭാവം മണ്ഡേത്വാ വിമുത്തിപുപ്ഫദാമം പിളന്ധിത്വാ ഇദ്ധിപാദപാദുകാ ആരുയ്ഹ നിബ്ബാനനഗരം പവിസിത്വാ ധമ്മപാസാദം ആരുയ്ഹ സതിപട്ഠാനമഹാവീഥിയം വിരോചമാനസ്സ നിബ്ബാനാരമ്മണം ഫലസമാപത്തിം അപ്പേത്വാ നിസിന്നകാലോ. തസ്സ പന പുരിസസ്സ തസ്മിം നിസിന്നസ്സ തിണാദീനം ഖയേന അഗ്ഗിക്ഖന്ധസ്സ അപ്പണ്ണത്തിഗമനകാലോ വിയ ഖീണാസവസ്സ യാവതായുകം ഠത്വാ ഉപാദിണ്ണകക്ഖന്ധഭേദേന അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതസ്സ മഹാവട്ടവൂപസമോ ദട്ഠബ്ബോ. ദുതിയം.

൩. സംയോജനസുത്തവണ്ണനാ

൫൩. തതിയേ **സംയോജനിയേസൂ**തി ദസന്നം സംയോജനാനം പച്ചയേസു. **ഝായേയ്യാ**തി ജലേയ്യ. **തേലം ആസിഞ്ചേയ്യ വട്ടിം ഉപസംഹരേയ്യാ**തി ദീപപടിജഗ്ഗനത്ഥം തേലഭാജനഞ്ച മഹന്തഞ്ച വട്ടികപാലം ഗഹേത്വാ സമീപേ നിച്ചം ഠിതോവ തേലേ ഖീണേ തേലം ആസിഞ്ചേയ്യ, വട്ടിയാ ഖീണായ വട്ടിം ഉപസംഹരേയ്യ. സേസമേത്ഥ സദ്ധിം ഓപമ്മസംസന്ദനേന പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബം. തതിയം.

൪. ദുതിയസംയോജനസുത്തവണ്ണനാ

൫൪. ചതുത്ഥേ ഉപമം പഠമം കത്വാ പച്ഛാ അത്ഥോ വുത്തോ. സേസം താദിസമേവ. ചതുത്ഥം.

൫. മഹാരുക്ഖസുത്തവണ്ണനാ

൫൫. പഞ്ചമേ **ഉദ്ധം ഓജം അഭിഹരന്തീ**തി പഥവീരസഞ്ച ആപോരസഞ്ച ഉപരി ആരോപേന്തി. ഓജായ ആരോപിതത്താ ഹത്ഥസതുബ്ബേധസ്സ രുക്ഖസ്സ അങ്കുരഗ്ഗേസു ബിന്ദുബിന്ദൂനി വിയ ഹുത്വാ സിനേഹോ തിട്ഠതി. ഇദം പനേത്ഥ ഓപമ്മസംസന്ദനം - മഹാരുക്ഖോ വിയ ഹി തേഭൂമകവട്ടം, മൂലാനി വിയ ആയതനാനി, മൂലേഹി ഓജായ ആരോഹനം വിയ ഛഹി ദ്വാരേഹി കമ്മാരോഹനം, ഓജായ അഭിരുള്ഹത്താ മഹാരുക്ഖസ്സ യാവകപ്പട്ഠാനം വിയ വട്ടനിസ്സിതബാലപുഥുജ്ജനസ്സ ഛഹി ദ്വാരേഹി കമ്മം ആയൂഹന്തസ്സ അപരാപരം വട്ടസ്സ വഡ്ഢനവസേന ദീഘരത്തം ഠാനം.

കുദ്ദാലപിടകന്തി കുദ്ദാലഞ്ചേവ പച്ഛിഭാജനഞ്ച. **ഖണ്ഡാഖണ്ഡികം ഛിന്ദേയ്യാ**തി ഖുദ്ദകമഹന്താനി ഖണ്ഡാഖണ്ഡാനി കരോന്തോ ഛിന്ദേയ്യ. ഇദം പനേത്ഥ ഓപമ്മസംസന്ദനം - ഇധാപി ഹി മഹാരുക്ഖോ വിയ തേഭൂമകവട്ടം, രുക്ഖം നാസേതുകാമോ പുരിസോ വിയ യോഗാവചരോ, കുദ്ദാലോ വിയ ഞാണം, പച്ഛി വിയ സമാധി, രുക്ഖച്ഛേദനഫരസു വിയ ഞാണം, രുക്ഖസ്സ മൂലേ ഛിന്നകാലോ വിയ യോഗിനോ ആചരിയസന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ മനസികരോന്തസ്സ പഞ്ഞാ, ഖണ്ഡാഖണ്ഡികം ഛിന്ദനകാലോ വിയ സങ്ഖേപതോ ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം മനസികാരോ, ഫാലനം വിയ ദ്വേചത്താലീസായ കോട്ഠാസേസു വിത്ഥാരമനസികാരോ, സകലികം സകലികം കരണകാലോ വിയ ഉപാദാരൂപസ്സ ചേവ രൂപക്ഖന്ധാരമ്മണസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ ചാതി ഇമേസം വസേന നാമരൂപപരിഗ്ഗഹോ, മൂലാനം ഉപച്ഛേദനം വിയ തസ്സേവ നാമരൂപസ്സ പച്ചയപരിയേസനം, വാതാതപേ വിസോസേത്വാ അഗ്ഗിനാ ഡഹനകാലോ വിയ അനുപുബ്ബേന വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അഞ്ഞതരം സപ്പായം ലഭിത്വാ കമ്മട്ഠാനേ വിഭൂതേ ഉപട്ഠഹമാനേ ഏകപല്ലങ്കേ നിസിന്നസ്സ സമണധമ്മം കരോന്തസ്സ അഗ്ഗഫലപ്പത്തി, മസികരണം വിയ അരഹത്തപ്പത്തദിവസേയേവ അപരിനിബ്ബായന്തസ്സ യാവതായുകം ഠിത കാലോ, മഹാവാതേ ഓപുനനം നദിയാ പവാഹനം വിയ ച ഉപാദിണ്ണകക്ഖന്ധഭേദേന അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതസ്സ വട്ടവൂപസമോ വേദിതബ്ബോ. പഞ്ചമം.

൬. ദുതിയമഹാരുക്ഖസുത്തവണ്ണനാ

൫൬. ഛട്ഠേപി ഉപമം പഠമം വത്വാ പച്ഛാ അത്ഥോ വുത്തോ, ഇദമേവ നാനത്തം. ഛട്ഠം.

൭. തരുണരുക്ഖസുത്തവണ്ണനാ

൫൭-൫൯. സത്തമേ **തരുണോ**തി അജാതഫലോ. **പലിമജ്ജേയ്യാ**തി സോധേയ്യ. **പംസും ദദേയ്യാ**തി ഥദ്ധഫരുസപംസും ഹരിത്വാ മുദുഗോമയചുണ്ണമിസ്സം മധുരപംസും പക്ഖിപേയ്യ. **വുദ്ധി**ന്തി വുദ്ധിം ആപജ്ജിത്വാ പുപ്ഫൂപഗോ പുപ്ഫം, ഫലൂപഗോ ഫലം ഗണ്ഹേയ്യ. ഇദം പനേത്ഥ ഓപമ്മസംസന്ദനം - തരുണരുക്ഖോ വിയ ഹി തേഭൂമകവട്ടം, രുക്ഖജഗ്ഗകോ പുരിസോ വിയ വട്ടനിസ്സിതോ പുഥുജ്ജനോ, മൂലഫലസന്താനാദീനി വിയ തീഹി ദ്വാരേഹി കുസലാകുസലകമ്മായൂഹനം, രുക്ഖസ്സ വുഡ്ഢിആപജ്ജനം വിയ പുഥുജ്ജനസ്സ തീഹി ദ്വാരേഹി കമ്മം ആയൂഹതോ അപരാപരം വട്ടപ്പവത്തി. വിവട്ടം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. അട്ഠമനവമാനി ഉത്താനത്ഥാനേവ. സത്തമാദീനി.

൧൦. നിദാനസുത്തവണ്ണനാ

൬൦. ദസമേ **കുരൂസു വിഹരതീ**തി കുരൂതി ഏവം ബഹുവചനവസേന ലദ്ധവോഹാരേ ജനപദേ വിഹരതി. **കമ്മാസധമ്മം നാമ കുരൂനം നിഗമോ**തി ഏവംനാമകോ കുരൂനം നിഗമോ, തം ഗോചരഗാമം കത്വാതി അത്ഥോ. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനമേതം ഗരുവചനമേതം. **ആനന്ദോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം. **ഏകമന്തം നിസീദീ**തി ഛ നിസജ്ജദോസേ വിവജ്ജേന്തോ ദക്ഖിണജാണുമണ്ഡലസ്സ അഭിമുഖട്ഠാനേ ഛബ്ബണ്ണാനം ബുദ്ധരസ്മീനം അന്തോ പവിസിത്വാ പസന്നലാഖാരസം വിഗാഹന്തോ വിയ സുവണ്ണപടം പാരുപന്തോ വിയ രത്തകമ്ബലവിതാനമജ്ഝം പവിസന്തോ വിയ ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ നിസീദി. തേന വുത്തം ''ഏകമന്തം നിസീദീ''തി.

കായ പന വേലായ കേന കാരണേന അയമായസ്മാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമന്തോതി? സായന്ഹവേലായ പച്ചയാകാരപഞ്ഹം പുച്ഛനകാരണേന. തം ദിവസം കിര അയമായസ്മാ കുലസങ്ഗഹത്ഥായ ഘരദ്വാരേ ഘരദ്വാരേ സഹസ്സഭണ്ഡികം നിക്ഖിപന്തോ വിയ കമ്മാസധമ്മം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തോ സത്ഥു വത്തം ദസ്സേത്വാ സത്ഥരി ഗന്ധകുടിം പവിട്ഠേ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ അത്തനോ ദിവാട്ഠാനം ഗന്ത്വാ അന്തേവാസികേസു വത്തം ദസ്സേത്വാ പടിക്കന്തേസു ദിവാട്ഠാനം പടിസമ്മജ്ജിത്വാ ചമ്മക്ഖണ്ഡം പഞ്ഞപേത്വാ ഉദകതുമ്ബതോ ഉദകേന ഹത്ഥപാദേ സീതലം കത്വാ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസിന്നോ സോതാപത്തിഫലസമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ. അഥ പരിച്ഛിന്നകാലവസേന സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ പച്ചയാകാരേ ഞാണം ഓതാരേസി. സോ ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തിആദിതോ പട്ഠായ അന്തം, അന്തതോ പട്ഠായ ആദിം, ഉഭയന്തതോ പട്ഠായ മജ്ഝം, മജ്ഝതോ പട്ഠായ ഉഭോ അന്തേ പാപേന്തോ തിക്ഖത്തും ദ്വാദസപദം പച്ചയാകാരം സമ്മസി. തസ്സേവം സമ്മസന്തസ്സ പച്ചയാകാരോ വിഭൂതോ ഹുത്വാ ഉത്താനകുത്താനകോ വിയ ഉപട്ഠാസി. തതോ ചിന്തേസി - ''അയം പച്ചയാകാരോ സബ്ബബുദ്ധേഹി ഗമ്ഭീരോ ചേവ ഗമ്ഭീരാവഭാസോ ചാതി കഥിതോ, മയ്ഹം ഖോ പന പദേസഞാണേ ഠിതസ്സ സാവകസ്സ സതോ ഉത്താനോ വിയ വിഭൂതോ പാകടോ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി, മയ്ഹംയേവ നു ഖോ ഏസ ഉത്താനകോ വിയ ഉപട്ഠാതി, ഉദാഹു അഞ്ഞേസമ്പീതി അത്തനോ ഉപട്ഠാനകാരണം സത്ഥു ആരോചേസ്സാമീ''തി നിസിന്നട്ഠാനതോ ഉട്ഠായ ചമ്മക്ഖണ്ഡം പപ്ഫോടേത്വാ ആദായ സായന്ഹസമയേ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമി. തേന വുത്തം - ''സായന്ഹവേലായം പച്ചയാകാരപഞ്ഹം പുച്ഛനകാരണേന ഉപസങ്കമന്തോ''തി.

യാവ ഗമ്ഭീരോതി ഏത്ഥ **യാവ**സദ്ദോ പമാണാതിക്കമേ. അതിക്കമ്മ പമാണം ഗമ്ഭീരോ, അതിഗമ്ഭീരോതി അത്ഥോ. **ഗമ്ഭീരാവഭാസോ**തി ഗമ്ഭീരോവ ഹുത്വാ അവഭാസതി, ദിസ്സതീതി അത്ഥോ. ഏകഞ്ഹി ഉത്താനമേവ ഗമ്ഭീരാവഭാസം ഹോതി പൂതിപണ്ണരസവസേന കാളവണ്ണം പുരാണഉദകം വിയ. തഞ്ഹി ജാണുപ്പമാണമ്പി സതപോരിസം വിയ ദിസ്സതി. ഏകം ഗമ്ഭീരം ഉത്താനാവഭാസം ഹോതി മണിഭാസം വിപ്പസന്നഉദകം വിയ. തഞ്ഹി സതപോരിസമ്പി ജാണുപ്പമാണം വിയ ഖായതി. ഏകം ഉത്താനം ഉത്താനാവഭാസം ഹോതി പാതിആദീസു ഉദകം വിയ. ഏകം ഗമ്ഭീരം ഗമ്ഭീരാവഭാസം ഹോതി സിനേരുപാദകമഹാസമുദ്ദേ ഉദകം വിയ. ഏവം ഉദകമേവ ചത്താരി നാമാനി ലഭതി. പടിച്ചസമുപ്പാദേ പനേതം നത്ഥി. അയഞ്ഹി ഗമ്ഭീരോ ച ഗമ്ഭീരാവഭാസോ ചാതി ഏകമേവ നാമം ലഭതി .

ഏവരൂപോ സമാനോപി അഥ ച പന മേ ഉത്താനകുത്താനകോ വിയ ഖായതി, തദിദം അച്ഛരിയം, ഭന്തേ, അബ്ഭുതം, ഭന്തേതി ഏവം അത്തനോ വിമ്ഹയം പകാസേന്തോ പഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ തുണ്ഹീഭൂതോ നിസീദി.

ഭഗവാ തസ്സ വചനം സുത്വാ "ആനന്ദോ ഭവഗ്ഗഗഹണായ ഹത്ഥം പസാരേന്തോ വിയ സിനേരും ഭിന്ദിത്വാ മിഞ്ജം നീഹരിതും വായമമാനോ വിയ വിനാ നാവായ മഹാസമുദ്ദം തരിതുകാമോ വിയ പഥവിം പരിവത്തേത്വാ പഥവോജം ഗഹേതും വായമമാനോ വിയ ബുദ്ധവിസയം പഞ്ഹം അത്തനോ ഉത്താനുത്താനന്തി വദതി, ഹന്ദസ്സ ഗമ്ഭീരഭാവം ആചിക്ഖാമീ"തി ചിന്തേത്വാ **മാ ഹേവന്തി**ആദിമാഹ.

തത്ഥ **മാ ഹേവന്തി ഹ**-കാരോ നിപാതമത്തം, ഏവം മാ ഭണീതി അത്ഥോ. "മാ ഹേവ"ന്തി ച ഇദം വചനം ഭഗവാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ഉസ്സാദേന്തോപി ഭണതി അപസാദേന്തോപി. തത്ഥ ഉസ്സാദേന്തോപീതി, ആനന്ദ, ത്വം മഹാപഞ്ഞോ വിസദഞാണോ, തേന തേ ഗമ്ഭീരോപി പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനകോ വിയ ഖായതി, അഞ്ഞേസം പനേസ ഉത്താനകോതി ന സല്ലക്ഖേതബ്ബോ, ഗമ്ഭീരോയേവ ച സോ ഗമ്ഭീരാവഭാസോ ച.

തത്ഥ ചതസ്സോ ഉപമാ വദന്തി - ഛ മാസേ സുഭോജനരസപുട്ഠസ്സ കിര കതയോഗസ്സ മഹാമല്ലസ്സ സമജ്ജസമയേ കതമല്ലപാസാണപരിചയസ്സ യുദ്ധഭൂമിം ഗച്ഛന്തസ്സ അന്തരാ മല്ലപാസാണം ദസ്സേസും. സോ "കിം ഏത"ന്തി ആഹ. മല്ലപാസാണോതി. ആഹരഥ നന്തി. "ഉക്ഖിപിതും ന സക്കോമാ"തി വുത്തേ സയം ഗന്ത്വാ "കുഹിം ഇമസ്സ ഭാരിയട്ഠാന"ന്തി വത്വാ ദ്വീഹി ഹത്ഥേഹി ദ്വേ പാസാണേ ഉക്ഖിപിത്വാ കീളാഗുളേ വിയ ഖിപിത്വാ അഗമാസി. തത്ഥ മല്ലസ്സ മല്ലപാസാണോ ലഹുകോതി ന അഞ്ഞേസമ്പി ലഹുകോതി വത്തബ്ബോ. ഛ മാസേ സുഭോജനരസപുട്ഠോ മല്ലോ വിയ ഹി കപ്പസതസഹസ്സം അഭിനീഹാരസമ്പന്നോ ആയസ്മാ ആനന്ദോ. യഥാ മല്ലസ്സ മഹാബലതായ മല്ലപാസാണോ ലഹുകോ, ഏവം ഥേരസ്സ മഹാപഞ്ഞതായ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനോതി വത്തബ്ബോ, സോ അഞ്ഞേസം ഉത്താനോതി ന വത്തബ്ബോ.

മഹാസമുദ്ദേ ച തിമി നാമ മഹാമച്ഛോ ദ്വിയോജനസതികോ, തിമിങ്ഗലോ തിയോജനസതികോ, തിമിരപിങ്ഗലോ പഞ്ചയോജനസതികോ, ആനന്ദോ തിമിനന്ദോ അജ്ഝാരോഹോ മഹാതിമീതി ഇമേ ചത്താരോ യോജനസഹസ്സികാ. തത്ഥ തിമിരപിങ്ഗലേനേവ ദീപേന്തി. തസ്സ കിര ദക്ഖിണകണ്ണം ചാലേന്തസ്സ പഞ്ചയോജനസതേ പദേസേ ഉദകം ചലതി, തഥാ വാമകണ്ണം, തഥാ നങ്ഗുട്ഠം, തഥാ സീസം. ദ്വേ പന കണ്ണേ ചാലേത്വാ നങ്ഗുട്ഠേന പഹരിത്വാ സീസം അപരാപരം കത്വാ കീളിതും ആരദ്ധസ്സ സത്തട്ഠയോജനസതേ ഠാനേ ഭാജനേ പക്ഖിപിത്വാ ഉദ്ധനേ ആരോപിതം വിയ ഉദകം പക്കുഥതി. യോജനസതമത്തേ പദേസേ ഉദകം പിട്ഠിം ഛാദേതും ന സക്കോതി. സോ ഏവം വദേയ്യ - "അയം മഹാസമുദ്ദോ ഗമ്ഭീരോതി വദന്തി, കുതസ്സ ഗമ്ഭീരതാ, മയം പിട്ഠിമത്തച്ഛാദനമ്പി ഉദകം ന ലഭാമാ"തി. തത്ഥ കായൂപപന്നസ്സ തിമിരപിങ്ഗലസ്സ മഹാസമുദ്ദോ ഉത്താനോതി അഞ്ഞേസഞ്ച ഖുദ്ദകമച്ഛാനം ഉത്താനോതി ന വത്തബ്ബോ, ഏവമേവ ഞാണൂപപന്നസ്സ ഥേരസ്സ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനോതി അഞ്ഞേസമ്പി ഉത്താനോതി ന വത്തബ്ബോ. സുപണ്ണരാജാ ച ദിയഡ്ഢയോജനസതികോ ഹോതി. തസ്സ ദക്ഖിണപക്ഖോ പഞ്ഞാസയോജനികോ ഹോതി, തഥാ വാമപക്ഖോ, പിഞ്ഛവട്ടി ച

സട്ഠിയോജനികാ, ഗീവാ തിംസയോജനികാ, മുഖം നവയോജനം, പാദാ ദ്വാദസയോജനികാ, തസ്മിം സുപണ്ണവാതം ദസ്സേതും ആരദ്ധേ സത്തട്ഠയോജനസതം ഠാനം നപ്പഹോതി. സോ ഏവം വദേയ്യ - "അയം ആകാസോ അനന്തോതി വദന്തി, കുതസ്സ അനന്തതാ, മയം പക്ഖവാതപ്പത്ഥരണോകാസമ്പി ന ലഭാമാ"തി. തഥ കായൂപപന്നസ്സ സുപണ്ണരഞ്ഞോ ആകാസോ പരിത്തോതി അഞ്ഞേസഞ്ച ഖുദ്ദകപക്ഖീനം പരിത്തോതി ന വത്തബ്ബോ, ഏവമേവ ഞാണൂപപന്നസ്സ ഥേരസ്സ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനോതി അഞ്ഞേസമ്പി ഉത്താനോതി ന വത്തബ്ബോ.

രാഹു അസുരിന്ദോ പന പാദന്തതോ യാവ കേസന്താ യോജനാനം ചത്താരി സഹസ്സാനി അട്ഠ ച സതാനി ഹോന്തി. തസ്സ ദ്വിന്നം ബാഹാനം അന്തരേ ദ്വാദസയോജനസതികം, ബഹലത്തേന ഛയോജനസതികം, ഹത്ഥപാദതലാനി തിയോജനസതികാനി, തഥാ മുഖം, ഏകങ്ഗുലിപബ്ബം പഞ്ഞാസയോജനം, തഥാ ഭമുകന്തരം, നലാടം തിയോജനസതികം, സീസം നവയോജനസതികം. തസ്സ മഹാസമുദ്ദം ഓതിണ്ണസ്സ ഗമ്ഭീരം ഉദകം ജാണുപ്പമാണം ഹോതി. സോ ഏവം വദേയ്യ - "അയം മഹാസമുദ്ദോ ഗമ്ഭീരോതി വദന്തി. കുതസ്സ ഗമ്ഭീരതാ? മയം ജാണുപ്പടിച്ഛാദനമത്തമ്പി ഉദകം ന ലഭാമാ"തി. തഥ കായൂപപന്നസ്സ രാഹുനോ മഹാസമുദ്ദോ ഉത്താനോതി അഞ്ഞേസഞ്ച ഉത്താനോതി ന വത്തബ്ബോ. ഏവമേവ ഞാണൂപപന്നസ്സ ഥേരസ്സ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനോതി അഞ്ഞേസമ്പി ഉത്താനോതി ന വത്തബ്ബോ. ഏതമത്ഥം സന്ധായ ഭഗവാ **മാ ഹേവം, ആനന്ദ, മാ ഹേവം, ആനന്ദാ**തി ആഹ.

ഥേരസ്സ ഹി ചതൂഹി കാരണേഹി ഗമ്ഭീരോ പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനോതി ഉപട്ഠാസി. കതമേഹി ചതൂഹി? പുബ്ബൂപനിസ്സയസമ്പത്തിയാ തിത്ഥവാസേന സോതാപന്നതായ ബഹുസ്സുതഭാവേനാതി.

ഇതോ കിര സതസഹസ്സിമേ കപ്പേ പദുമുത്തരോ നാമ സത്ഥാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജി. തസ്സ ഹംസവതീ നാമ നഗരം അഹോസി, ആനന്ദോ നാമ രാജാ പിതാ, സുമേധാ നാമ ദേവീ മാതാ, ബോധിസത്തോ ഉത്തരകുമാരോ നാമ അഹോസി. സോ പുത്തസ്സ ജാതദിവസേ മഹാഭിനിക്ഖമനം നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിത്വാ പധാനമനുയുത്തോ അനുക്കമേന സബ്ബഞ്ഞുതം പത്വാ, "അനേകജാതിസംസാര"ന്തി ഉദാനം ഉദാനേത്വാ സത്താഹം ബോധിപല്ലങ്കേ വീതിനാമേത്വാ "പഥവിയം പാദം ഠപേസ്സാമീ"തി പാദം അഭിനീഹരി. അഥ പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ മഹന്തം പദുമം ഉട്ഠാസി. തസ്സ ധുരപത്താനി നവുതിഹത്ഥാനി, കേസരം തിംസഹത്ഥം, കണ്ണികാ ദ്വാദസഹത്ഥാ, നവഘടപ്പമാണാ രേണു അഹോസി.

സത്ഥാ പന ഉബ്ബേധതോ അട്ഠപഞ്ഞാസഹത്ഥോ അഹോസി, തസ്സ ഉഭിന്നം ബാഹാനമന്തരം അട്ഠാരസഹത്ഥം, നലാടം പഞ്ചഹത്ഥം, ഹത്ഥപാദാ ഏകാദസഹത്ഥാ. തസ്സ ഏകാദസഹത്ഥേന പാദേന ദ്വാദസഹത്ഥായ കണ്ണികായ അക്കന്തമത്തായ നവഘടപ്പമാണാ രേണു ഉട്ഠായ അട്ഠപഞ്ഞാസഹത്ഥം പദേസം ഉഗ്ഗന്ത്വാ ഓകിണ്ണമനോസിലാചുണ്ണം വിയ പച്ചോകിണ്ണം. തദുപാദായ ഭഗവാ "പദുമുത്തരോ"ത്വേവ പഞ്ഞായിത്ഥ. തസ്സ ദേവിലോ ച സുജാതോ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ അഹേസും, അമിതാ ച അസമാ ച ദ്വേ അഗ്ഗസാവികാ, സുമനോ നാമ ഉപട്ഠാകോ. പദുമുത്തരോ ഭഗവാ പിതുസങ്ഗഹം കുരുമാനോ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സപരിവാരോ ഹംസവതിയാ രാജധാനിയാ വസതി.

കനിട്ഠഭാതാ പനസ്സ സുമനകുമാരോ നാമ. തസ്സ രാജാ ഹംസവതിതോ വീസയോജനസതേ ഭോഗം അദാസി. സോ കദാചി ആഗന്ത്വാ പിതരഞ്ച സത്ഥാരഞ്ച പസ്സതി. അഥേകദിവസം പച്ചന്തോ കുപിതോ. സുമനോ രഞ്ഞോ സാസനം പേസേസി. രാജാ "ത്വം മയാ, താത, കസ്മാ ഠപിതോ"തി പടിപേസേസി. സോ ചോരേ വൂപസമേത്വാ "ഉപസന്തോ, ദേവ, ജനപദോ"തി രഞ്ഞോ പേസേസി. രാജാ തുട്ഠോ "സീഘം മമ പുത്തോ ആഗച്ഛതൂ"തി ആഹ. തസ്സ സഹസ്സമത്താ അമച്ചാ ഹോന്തി. സോ തേഹി സദ്ധിം അന്തരാമഗ്ഗേ മന്തേസി - "മയ്ഹം പിതാ തുട്ഠോ സചേ മേ വരം ദേതി, കിം ഗണ്ഹാമീ"തി? അഥ നം ഏകച്ചേ "ഹത്ഥിം ഗണ്ഹഥ, അസ്സം ഗണ്ഹഥ, ജനപദം ഗണ്ഹഥ, സത്തരതനാനി ഗണ്ഹഥാ"തി ആഹംസു. അപരേ "തുമ്ഹേ പഥവിസ്സരസ്സ പുത്താ, ന തുമ്ഹാകം ധനം ദുല്ലഭം, ലദ്ധമ്പി ചേതം സബ്ബം പഹായ ഗമനീയം, പുഞ്ഞമേവ ഏകം ആദായ ഗമനീയം, തസ്മാ ദേവേ വരം ദദമാനേ തേമാസം പദുമുത്തരം ഭഗവന്തം ഉപട്ഠാതും വരം ഗണ്ഹഥാ"തി. സോ "തുമ്ഹേ മയ്ഹം കല്യാണമിത്താ നാമ, മമേതം ചിത്തം നത്ഥി, തുമ്ഹേഹി പന ഉപ്പാദിതം, ഏവം കരിസ്സാമീ"തി, ഗന്ത്വാ പിതരം വന്ദിത്വാ പിതരാ ആലിങ്ഗേത്വാ, മത്ഥകേ ചുമ്ബിത്വാ "വരം തേ, പുത്ത, ദേമീ"തി വുത്തേ "ഇച്ഛാമഹം, മഹാരാജ, ഭഗവന്തം തേമാസം ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠഹന്തോ ജീവിതം അവഞ്ഝം കാതും, ഇദം മേ വരം ദേഹീ"തി ആഹ. ന സക്കാ, താത, അഞ്ഞം വരേഹീതി. ദേവ, ഖത്തിയാനം നാമ ദ്വേകഥാ നത്ഥി, ഏതമേവ മേ ദേഹി, ന മമഞ്ഞേന അത്ഥോതി. താത, ബുദ്ധാനം നാമ ചിത്തം ദുജ്ജാനം, സചേ ഭഗവാ ന ഇച്ഛിസ്സതി, മയാ ദിന്നമ്പി കിം ഭവിസ്സതീതി? "സാധു, ദേവ, അഹം ഭഗവതോ ചിത്തം ജാനിസ്സാമീ"തി വിഹാരം ഗതോ.

തേന ച സമയേന ഭത്തകിച്ചം നിട്ഠാപേത്വാ ഭഗവാ ഗന്ധകുടിം പവിട്ഠോ ഹോതി. സോ മണ്ഡലമാളേ സന്നിസിന്നാനം ഭിക്ഖൂനം സന്തികം അഗമാസി. തേ നം ആഹംസു - "രാജപുത്ത കസ്മാ ആഗതോസീ"തി? ഭഗവന്തം ദസ്സനായ, ദസ്സേഥ മേ ഭഗവന്തന്തി. "ന മയം, രാജപുത്ത, ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ സത്ഥാരം ദട്ഠും ലഭാമാ"തി. കോ പന, ഭന്തേ, ലഭതീതി? സുമനത്ഥേരോ നാമ രാജപുത്താതി. സോ "കുഹിം ഭന്തേ ഥേരോ"തി? ഥേരസ്സ നിസിന്നട്ഠാനം പുച്ഛിത്വാ ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ - "ഇച്ഛാമഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം പസ്സിതും, ദസ്സേഥ മേ ഭഗവന്ത"ന്തി ആഹ. ഥേരോ "ഏഹി, രാജപുത്താ"തി തം ഗഹേത്വാ ഗന്ധകുടിപരിവേണേ ഠപേത്വാ ഗന്ധകുടിം ആരുഹി. അഥ നം ഭഗവാ "സുമന, കസ്മാ ആഗതോസീ"തി ആഹ. രാജപുത്തോ, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം ദസ്സനായ ആഗതോതി. തേന ഹി ഭിക്ഖു ആസനം പഞ്ഞപേഹീതി. ഥേരോ ആസനം പഞ്ഞപേസി. നിസീദി ഭഗവാ പഞ്ഞത്തേ ആസനേ. രാജപുത്തോ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ പടിസന്ഥാരം അകാസി, "കദാ ആഗതോസി രാജപുത്താ"തി? ഭന്തേ, തുമ്ഹേസു ഗന്ധകുടിം പവിട്ഠേസു, ഭിക്ഖൂ പന "ന മയം ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ ഭഗവന്തം ദട്ഠും ലഭാമാ"തി മം ഥേരസ്സ സന്തികം പാഹേസും, ഥേരോ പന ഏകവചനേനേവ ദസ്സേസി, ഥേരോ, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം സാസനേ വല്ലഭോ മഞ്ഞേതി. ആമ, രാജകുമാര, വല്ലഭോ ഏസ ഭിക്ഖു മയ്ഹം സാസനേതി. ഭന്തേ, ബുദ്ധാനം സാസനേ കിം കത്വാ വല്ലഭോ ഹോതീതി? ദാനം ദത്വാ സീലം സമാദിയിത്വാ ഉപോസഥകമ്മം കത്വാ, കുമാരാതി. ഭഗവാ അഹമ്പി ഥേരോ വിയ ബുദ്ധസാസനേ വല്ലഭോ ഹോതുകാമോ, തേമാസം മേ വസ്സാവാസം അധിവാസേഥാതി. ഭഗവാ, "അത്ഥി നു ഖോ ഗതേന അത്ഥോ"തി ഓലോകേത്വാ "അത്ഥീ"തി ദിസ്വാ "സുഞ്ഞാഗാരേ ഖോ, രാജകുമാര, തഥാഗതാ

അഭിരമന്തീ''തി ആഹ. കുമാരോ ''അഞ്ഞാതം ഭഗവാ, അഞ്ഞാതം സുഗതാ''തി വത്വാ - ''അഹം, ഭന്തേ, പുരിമതരം ഗന്ത്വാ വിഹാരം കാരേമി, മയാ പേസിതേ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സേന സദ്ധിം ആഗച്ഛഥാ''തി പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ പിതു സന്തികം ഗന്ത്വാ, ''ദിന്നാ മേ, ദേവ, ഭഗവതാ പടിഞ്ഞാ, മയാ പഹിതേ തുമ്ഹേ ഭഗവന്തം പേസേയ്യാഥാ''തി പിതരം വന്ദിത്വാ നിക്ഖമിത്വാ യോജനേ യോജനേ വിഹാരം കാരേത്വാ വീസയോജനസതം അദ്ധാനം ഗതോ. ഗന്ത്വാ അത്തനോ നഗരേ വിഹാരട്ഠാനം വിചിനന്തോ സോഭനസ്സ നാമ കുടുമ്ബികസ്സ ഉയ്യാനം ദിസ്വാ സതസഹസ്സേന കിണിത്വാ സതസഹസ്സം വിസ്സജ്ജേത്വാ വിഹാരം കാരേസി. തത്ഥ ഭഗവതോ ഗന്ധകുടിം, സേസഭിക്ഖൂനഞ്ച രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനത്ഥായ കുടിലേണമണ്ഡപേ കാരാപേത്വാ പാകാരപരിക്ഖേപം ദ്വാരകോട്ഠകഞ്ച നിട്ഠാപേത്വാ പിതു സന്തികം പേസേസി ''നിട്ഠിതം മയ്ഹം കിച്ചം, സത്ഥാരം പഹിണഥാ''തി.

രാജാ ഭഗവന്തം ഭോജേത്വാ ''ഭഗവാ സുമനസ്സ കിച്ചം നിട്ഠിതം, തുമ്ഹാകം ആഗമനം പച്ചാസീസതീ''തി. ഭഗവാ സതസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരോ യോജനേ യോജനേ വിഹാരേസു വസമാനോ അഗമാസി. കുമാരോ ''സത്ഥാ ആഗച്ഛതീ''തി സുത്വാ യോജനം പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജയമാനോ വിഹാരം പവേസേത്വാ -

''സതസഹസ്സേന മേ കീതം, സതസഹസ്സേന മാപിതം;
സോഭനം നാമ ഉയ്യാനം പടിഗ്ഗണ്ഹ, മഹാമുനീ''തി. -

വിഹാരം നിയ്യാതേസി. സോ വസ്സൂപനായികദിവസേ ദാനം ദത്വാ അത്തനോ പുത്തദാരേ ച അമച്ചേ ച പക്കോസാപേത്വാ ആഹ -''സത്ഥാ അമ്ഹാകം സന്തികം ദൂരതോ ആഗതോ, ബുദ്ധാ ച നാമ ധമ്മഗരുനോവ, നാമിസഗരുകാ. തസ്മാ അഹം ഇമം തേമാസം ദ്വേ സാടകേ നിവാസേത്വാ ദസ സീലാനി സമാദിയിത്വാ ഇധേവ വസിസ്സാമി, തുമ്ഹേ ഖീണാസവസതസഹസ്സസ്സ ഇമിനാവ നീഹാരേന തേമാസം ദാനം ദദേയ്യാഥാ''തി.

സോ സുമനത്ഥേരസ്സ വസനട്ഠാനസഭാഗേയേവ ഠാനേ വസന്തോ യം ഥേരോ ഭഗവതോ വത്തം കരോതി, തം സബ്ബം ദിസ്വാ, ''ഇമസ്മിം ഠാനേ ഏകന്തവല്ലഭോ ഏസ ഥേരോ, ഏതസ്സേവ ഠാനന്തരം പത്ഥേതും വട്ടതീ''തി ചിന്തേത്വാ, ഉപകട്ഠായ പവാരണായ ഗാമം പവിസിത്വാ സത്താഹം മഹാദാനം ദത്വാ സത്തമേ ദിവസേ ഭിക്ഖൂസതസഹസ്സസ്സ പാദമൂലേ തിചീവരം ഠപേത്വാ ഭഗവന്തം വന്ദിത്വാ, ''ഭന്തേ, യദേതം മയാ മഗ്ഗേ യോജനന്തരികവിഹാരകാരാപനതോ പട്ഠായ പുഞ്ഞം കതം, തം നേവ സക്കസമ്പത്തിം, ന മാരബ്രഹ്മസമ്പത്തിം പത്ഥയന്തേന, ബുദ്ധസ്സ പന ഉപട്ഠാകഭാവം പത്ഥേന്തേന കതം. തസ്മാ അഹമ്പി ഭഗവാ അനാഗതേ സുമനത്ഥേരോ വിയ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ ഉപട്ഠാകോ ഹോമീ''തി പഞ്ചപതിട്ഠിതേന പതിത്വാ വന്ദിത്വാ നിപന്നോ. ഭഗവാ ''മഹന്തം കുലപുത്തസ്സ ചിത്തം, ഇജ്ഝിസ്സതി നു ഖോ, നോ''തി ഓലോകേന്തോ , ''അനാഗതേ ഇതോ സതസഹസ്സിമേ കപ്പേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്സേവ ഉപട്ഠാകോ ഭവിസ്സതീ''തി ഞത്വാ -

''ഇച്ഛിതം പത്ഥിതം തുയ്ഹം, സബ്ബമേവ സമിജ്ഝതു;
സബ്ബേ പൂരേന്തു സങ്കപ്പാ, ചന്ദോ പന്നരസോ യഥാ''തി. -

ആഹ. കുമാരോ സുത്വാ "ബുദ്ധാ നാമ അദ്ധേജ്ഝകഥാ ഹോന്തീ"തി ദുതിയദിവസേയേവ തസ്സ ഭഗവതോ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ പിട്ഠിതോ പിട്ഠിതോ ഗച്ഛന്തോ വിയ അഹോസി. സോ തസ്മിം ബുദ്ധുപ്പാദേ വസ്സസതസഹസ്സം ദാനം ദത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിത്വാ കസ്സപബുദ്ധകാലേപി പിണ്ഡായ ചരതോ ഥേരസ്സ പത്തഗ്ഗഹണത്ഥം ഉത്തരിസാടകം ദത്വാ പൂജം അകാസി. പുന സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിത്വാ തതോ ചുതോ ബാരാണസിരാജാ ഹുത്വാ അട്ഠന്നം പച്ചേകബുദ്ധാനം പണ്ണസാലായോ കാരേത്വാ മണിആധാരകേ ഉപട്ഠപേത്വാ ചതൂഹി പച്ചയേഹി ദസവസ്സസഹസ്സാനി ഉപട്ഠാനം അകാസി. ഏതാനി പാകടട്ഠാനാനി.

കപ്പസതസഹസ്സം പന ദാനം ദദമാനോവ അമ്ഹാകം ബോധിസത്തേന സദ്ധിം തുസിതപുരേ നിബ്ബത്തിത്വാ തതോ ചുതോ അമിതോദനസക്കസ്സ ഗേഹേ പടിസന്ധിം ഗഹേത്വാ അനുപുബ്ബേന കതാഭിനിക്ഖമനോ സമ്മാസമ്ബോധിം പത്വാ പഠമഗമനേന കപിലവത്ഥും ആഗന്ത്വാ തതോ നിക്ഖമന്തേ ഭഗവതി ഭഗവതോ പരിവാരത്ഥം രാജകുമാരേസു പബ്ബജന്തേസു ഭദ്ദിയാദീഹി സദ്ധിം നിക്ഖമിത്വാ ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ നചിരസ്സേവ ആയസ്മതോ പുണ്ണസ്സ മന്താണിപുത്തസ്സ സന്തികേ ധമ്മകഥം സുത്വാ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹി. ഏവമേസ ആയസ്മാ പുബ്ബൂപനിസ്സയസമ്പന്നോ, തസ്സിമായ പുബ്ബൂപനിസ്സയസമ്പത്തിയാ ഗമ്ഭീരോപി പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനകോ വിയ ഉപട്ഠാസി.

തിത്ഥവാസോതി പന ഗരൂനം സന്തികേ ഉഗ്ഗഹണസവനപരിപുച്ഛനധാരണാനി വുച്ചന്തി. സോ ഥേരസ്സ അതിവിയ പരിസുദ്ധോ. തേനാപിസ്സായം ഗമ്ഭീരോപി ഉത്താനകോ വിയ ഉപട്ഠാസി. സോതാപന്നാനഞ്ച നാമ പച്ചയാകാരോ ഉത്താനകോ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി, അയഞ്ച ആയസ്മാ സോതാപന്നോ. ബഹുസ്സുതാനം ചതുഹത്ഥേ ഓവരകേ പദീപേ ജലമാനേ മഞ്ചപീഠം വിയ നാമരൂപപരിച്ഛേദോ പാകടോ ഹോതി, അയഞ്ച ആയസ്മാ ബഹുസ്സുതാനം അഗ്ഗോ. ഇതി **ബാഹുസച്ചഭാവേന**പിസ്സ ഗമ്ഭീരോപി പച്ചയാകാരോ ഉത്താനകോ വിയ ഉപട്ഠാസി. പടിച്ചസമുപ്പാദോ ചതൂഹി ഗമ്ഭീരതാഹി ഗമ്ഭീരോ. സാ പനസ്സ ഗമ്ഭീരതാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വിത്ഥാരിതാവ. സാ സബ്ബാപി ഥേരസ്സ ഉത്താനകാ വിയ ഉപട്ഠാസി. തേന ഭഗവാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ഉസ്സാദേന്തോ **മാ ഹേവന്**തിആദിമാഹ. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - ആനന്ദ, ത്വം മഹാപഞ്ഞോ വിസദഞാണോ, തേന തേ ഗമ്ഭീരോപി പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഉത്താനകോ വിയ ഖായതി. തസ്മാ "മയ്ഹമേവ നു ഖോ ഏസ ഉത്താനകോ വിയ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി, ഉദാഹു അഞ്ഞേസമ്പീ"തി മാ ഏവം അവച.

യം പന വുത്തം "അപസാദേന്തോ"തി, തത്ഥായമധിപ്പായോ - ആനന്ദ, "അഥ ച പന മേ ഉത്താനകുത്താനകോ വിയ ഖായതീ"തി മാ ഹേവം അവച. യദി ഹി തേ ഏസ ഉത്താനകുത്താനകോ വിയ ഖായതി, കസ്മാ ത്വം അത്തനോ ധമ്മതായ സോതാപന്നോ നാഹോസി, മയാ ദിന്നനയേ ഠത്വാ സോതാപത്തിമഗ്ഗം പടിവിജ്ഝി? ആനന്ദ , ഇദം നിബ്ബാനമേവ ഗമ്ഭീരം, പച്ചയാകാരോ പന ഉത്താനകോ ജാതോ, അഥ കസ്മാ ഓളാരികം കാമരാഗസംയോജനം പടിഘസംയോജനം ഓളാരികം കാമരാഗാനുസയം പടിഘാനുസയന്തി ഇമേ ചത്താരോ കിലേസേ സമുഗ്ഘാതേത്വാ സകദാഗാമിഫലം ന സച്ഛികരോസി, തേയേവ അണുസഹഗതേ ചത്താരോ കിലേസേ സമുഗ്ഘാതേത്വാ അനാഗാമിഫലം ന സച്ഛികരോസി, രൂപരാഗാദീനി പഞ്ച സംയോജനാനി,

മാനാനുസയം ഭവരാഗാനുസയം അവിജ്ജാനുസയന്തി ഇമേ അട്ഠ കിലേസേ സമുഗ്ഘാതേത്വാ അരഹത്തം ന സച്ഛികരോസി? കസ്മാ വാ സതസഹസ്സകപ്പാധികം ഏകം അസങ്ഖ്യേയ്യം പൂരിതപാരമിനോ സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാ വിയ സാവകപാരമീഞാണം ന പടിവിജ്ഝസി, സതസഹസ്സകപ്പാധികാനി ദ്വേ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി പൂരിതപാരമിനോ പച്ചേകബുദ്ധാ വിയ ച പച്ചേകബോധിഞാണം ന പടിവിജ്ഝസി? യദി വാ തേ സബ്ബഥാവ ഏസ ഉത്താനകോ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാസി. അഥ കസ്മാ സതസഹസ്സകപ്പാധികാനി ചത്താരി അട്ഠ സോളസ വാ അസങ്ഖ്യേയ്യാനി പൂരിതപാരമിനോ ബുദ്ധാ വിയ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം ന സച്ഛികരോസി? കിം അനത്ഥികോസി ഏതേഹി വിസേസാധിഗമേഹി? പസ്സ യാവ ച തേ അപരദ്ധം, ത്വം നാമ സാവകപദേസഞാണേ ഠിതോ അതിഗമ്ഭീരം പച്ചയാകാരം "ഉത്താനകോ വിയ മേ ഉപട്ഠാതീ"തി വദസി. തസ്സ തേ ഇദം വചനം ബുദ്ധാനം കഥായ പച്ചനീകം ഹോതി. താദിസേന നാമ ഭിക്ഖുനാ ബുദ്ധാനം കഥായ പച്ചനീകം കഥേതബ്ബന്തി ന യുത്തമേതം. നനു മയ്ഹം, ആനന്ദ, ഇമം പച്ചയാകാരം പടിവിജ്ഝിതും വായമന്തസ്സേവ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി അതിക്കന്താനി. പച്ചയാകാരപടിവിജ്ഝനത്ഥായ ച പന മേ അദിന്നദാനം നാമ നത്ഥി, അപൂരിതപാരമീ നാമ നത്ഥി. "അജ്ജ പച്ചയാകാരം പടിവിജ്ഝിസ്സാമീ"തി പന മേ നിരുസ്സാഹം വിയ മാരബലം വിധമന്തസ്സ അയം മഹാപഥവീ ദ്വങ്ഗുലമത്തമ്പി നാകമ്പി, തഥാ പഠമയാമേ പുബ്ബേനിവാസം, മജ്ഝിമയാമേ ദിബ്ബചക്ഖും സമ്പാദേന്തസ്സ. പച്ഛിമയാമേ പന മേ ബലവപച്ചൂസസമയേ, "അവിജ്ജാ സങ്ഖാരാനം നവഹി ആകാരേഹി പച്ചയോ ഹോതീ"തി ദിട്ഠമത്തേയേവ ദസസഹസ്സിലോകധാതു അയദണ്ഡേന ആകോടിതകംസഥാലോ വിയ വിരവസതം വിരവസഹസ്സം മുഞ്ചമാനാ വാതാഹതേ പദുമിനിപണ്ണേ ഉദകബിന്ദു വിയ പകമ്പിത്ഥ. ഏവം ഗമ്ഭീരോ ചായം, ആനന്ദ, പടിച്ചസമുപ്പാദോ ഗമ്ഭീരാവഭാസോ ച, ഏതസ്സ, ആനന്ദ, ധമ്മസ്സ അനനുബോധാ...പേ॰... നാതിവത്തതീതി.

ഏതസ്സ ധമ്മസ്സാതി ഏതസ്സ പച്ചയധമ്മസ്സ. **അനനുബോധാ**തി ഞാതപരിഞ്ഞാവസേന അനനുബുജ്ഝനാ. **അപ്പടിവേധാ**തി തീരണപ്പഹാനപരിഞ്ഞാവസേന അപ്പടിവിജ്ഝനാ. **തന്താകുലകജാതാ**തി തന്തം വിയ ആകുലജാതാ. യഥാ നാമ ദുന്നിക്ഖിത്തം മൂസികച്ഛിന്നം പേസകാരാനം തന്തം തഹിം തഹിം ആകുലം ഹോതി, "ഇദം അഗ്ഗം, ഇദം മൂല"ന്തി അഗ്ഗേന വാ അഗ്ഗം, മൂലേന വാ മൂലം സമാനേതും ദുക്കരം ഹോതി. ഏവമേവ സത്താ ഇമസ്മിം പച്ചയാകാരേ ഖലിതാ ആകുലാ ബ്യാകുലാ ഹോന്തി , ന സക്കോന്തി പച്ചയാകാരം ഉജും കാതും. തത്ഥ തന്തം പച്ചത്തപുരിസകാരേ ഠത്വാ സക്കാപി ഭവേയ്യ ഉജും കാതും, ഠപേത്വാ പന ദ്വേ ബോധിസത്തേ അഞ്ഞോ സത്തോ അത്തനോ ധമ്മതായ പച്ചയാകാരം ഉജും കാതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി. യഥാ പന ആകുലം തന്തം കഞ്ജിയം ദത്വാ കോച്ഛേന പഹടം തത്ഥ തത്ഥ ഗുളകജാതം ഹോതി ഗണ്ഠിബദ്ധം, ഏവമിമേ സത്താ പച്ചയേസു പക്ഖലിത്വാ പച്ചയേ ഉജും കാതും അസക്കോന്താ ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗതവസേന ഗുളകജാതാ ഹോന്തി ഗണ്ഠിബദ്ധാ. യേ ഹി കേചി ദിട്ഠിയോ സന്നിസ്സിതാ, സബ്ബേ തേ പച്ചയം ഉജും കാതും അസക്കോന്തായേവ.

കുലാഗണ്ഠികജാതാതി കുലാഗണ്ഠികം വുച്ചതി പേസകാരകഞ്ജിയസുത്തം. കുലാ നാമ സകുണികാ, തസ്സാ കുലാവകോതിപി ഏകേ. യഥാ ഹി തദുഭയമ്പി

ആകുലം അഗ്ഗേന വാ അഗ്ഗം, മൂലേന വാ മൂലം സമാനേതും ദുക്കരന്തി പുരിമനയേനേവ യോജേതബ്ബം.

മുഞ്ജപബ്ബജഭൂതാതി മുഞ്ജതിണം വിയ പബ്ബജതിണം വിയ ച ഭൂതാ താദിസാ ജാതാ. യഥാ ഹി താനി തിണാനി കോട്ടേത്വാ കതരജ്ജു ജിണ്ണകാലേ കത്ഥചി പതിതം ഗഹേത്വാ തേസം തിണാനം "ഇദം അഗ്ഗം, ഇദം മൂല"ന്തി അഗ്ഗേന വാ അഗ്ഗം, മൂലേന വാ മൂലം സമാനേതും ദുക്കരം, തമ്പി പച്ചത്തപുരിസകാരേ ഠത്വാ സക്കാ ഭവേയ്യ ഉജും കാതും, ഠപേത്വാ പന ദ്വേ ബോധിസത്തേ അഞ്ഞോ സത്തോ അത്തനോ ധമ്മതായ പച്ചയാകാരം ഉജും കാതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി, ഏവമയം പജാ പച്ചയം ഉജും കാതും അസക്കോന്തീ ദിട്ഠിഗതവസേന ഗണ്ഠികജാതാ ഹുത്വാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം സംസാരം നാതിവത്തതി.

തത്ഥ **അപായോ**തി നിരയതിരച്ഛാനയോനിപേത്തിവിസയഅസുരകായാ. സബ്ബേപി ഹി തേ വഡ്ഢിസങ്ഖാതസ്സ അയസ്സ അഭാവതോ "അപായോ"തി വുച്ചതി, തഥാ ദുക്ഖസ്സ ഗതിഭാവതോ **ദുഗ്ഗതി,** സുഖസമുസ്സയതോ വിനിപതിതത്താ **വിനിപാതോ**. ഇതരോ പന -

> "ഖന്ധാനഞ്ച പടിപാടി, ധാതുആയതനാന ച;
> അബ്ഭോച്ഛിന്നം വത്തമാനാ, **സംസാരോ**തി പവുച്ചതി".

തം സബ്ബമ്പി നാതിവത്തതി നാതിക്കമതി, അഥ ഖോ ചുതിതോ പടിസന്ധിം, പടിസന്ധിതോ ചുതിന്തി ഏവം പുനപ്പുനം ചുതിപടിസന്ധിയോ ഗണ്ഹമാനാ തീസു ഭവേസു ചതൂസു യോനീസു പഞ്ചസു ഗതീസു സത്തസു വിഞ്ഞാണട്ഠിതീസു നവസു സത്താവാസേസു മഹാസമുദ്ദേ വാതക്ഖിത്താ നാവാ വിയ യന്തേ യുത്തഗോണോ വിയ ച പരിബ്ഭമതിയേവ. ഇതി സബ്ബമേതം ഭഗവാ ആയസ്മന്തം ആനന്ദം അപസാദേന്തോ ആഹ. സേസമേത്ഥ വുത്തനയമേവാതി. ദസമം.

ദുക്ഖവഗ്ഗോ ഛട്ഠോ.

൭. മഹാവഗ്ഗോ

൧. അസ്സുതവാസുത്തവണ്ണനാ

൬൧. മഹാവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **അസ്സുതവാ**തി ഖന്ധധാതുആയതനപച്ചയാകാരസതിപട്ഠാനാദീസു ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാവിനിച്ഛയരഹിതോ. **പുഥുജ്ജനോ**തി പുഥൂനം നാനപ്പകാരാനം കിലേസാദീനം ജനനാദികാരണേഹി പുഥുജ്ജനോ. വുത്തഞ്ഹേതം - "പുഥു കിലേസേ ജനേന്തീതി പുഥുജ്ജനാ"തി സബ്ബം വിത്ഥാരേതബ്ബം. അപിച പുഥൂനം ഗണനപഥമതീതാനം അരിയധമ്മപരമ്മുഖാനം നീചധമ്മസമാചാരാനം ജനാനം അന്തോഗധത്താപി പുഥുജ്ജനോ, പുഥു വാ അയം വിസുംയേവ സങ്ഖം ഗതോ, വിസംസട്ഠോ സീലസുതാദിഗുണയുത്തേഹി അരിയേഹി ജനോതി പുഥുജ്ജനോ. ഏവമേതേഹി "അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ"തി ദ്വീഹിപി പദേഹി യേ തേ -

> "ദുവേ പുഥുജ്ജനാ വുത്താ, ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാ;

അന്ധോ പുഥുജ്ജനോ ഏകോ, കല്യാണേകോ പുഥുജ്ജനോ”തി. (മഹാനിം ൻർ); -

ദ്വേ പുഥുജ്ജനാ വുത്താ, തേസു അന്ധപുഥുജ്ജനോ ഗഹിതോ. **ഇമസ്മി**ന്തി പച്ചുപ്പന്നപച്ചക്ഖകായം ദസ്സേതി. **ചാതുമഹാഭൂതികസ്മി**ന്തി ചതുമഹാഭൂതകായേ ചതുമഹാഭൂതേഹി നിബ്ബത്തേ ചതുമഹാഭൂതമയേതി അത്ഥോ. **നിബ്ബിന്ദേയ്യാ**തി ഉക്കണ്ഠേയ്യ. **വിരജ്ജേയ്യാ**തി ന രജ്ജേയ്യ. **വിമുച്ചേയ്യാ**തി മുച്ചിതുകാമോ ഭവേയ്യ. **ആചയോ**തി വുഡ്ഢി. **അപചയോ**തി പരിഹാനി. **ആദാന**ന്തി നിബ്ബത്തി. **നിക്ഖേപന**ന്തി ഭേദോ.

തസ്മാതി യസ്മാ ഇമേ ചത്താരോ വുഡ്ഢിഹാനിനിബ്ബത്തിഭേദാ പഞ്ഞായന്തി, തസ്മാ തംകാരണാതി അത്ഥോ. ഇതി ഭഗവാ ചാതുമഹാഭൂതികേ കായേ രൂപം പരിഗ്ഗഹേതും അയുത്തരൂപം കത്വാ അരൂപം പരിഗ്ഗഹേതും യുത്തരൂപം കരോതി. കസ്മാ? തേസഞ്ഹി ഭിക്ഖൂനം രൂപസ്മിം ഗാഹോ ബലവാ അധിമത്തോ, തേന തേസം രൂപേ ഗാഹസ്സ പരിഗ്ഗഹേതബ്ബരൂപതം ദസ്സേത്വാ നിക്കഡ്ഢന്തോ അരൂപേ പതിട്ഠാപനത്ഥം ഏവമാഹ.

ചിത്തന്തിആദി സബ്ബം മനായതനസ്സേവ നാമം. തഞ്ഹി ചിത്തവത്ഥുതായ ചിത്തഗോചരതായ സമ്പയുത്തധമ്മചിത്തതായ ച **ചിത്തം,** മനനട്ഠേന **മനോ,** വിജാനനട്ഠേന **വിഞ്ഞാണ**ന്തി വുച്ചതി. **നാല**ന്തി ന സമത്ഥോ. **അജ്ഝോസിത**ന്തി തണ്ഹായ ഗിലിത്വാ പരിനിട്ഠപേത്വാ ഗഹിതം. **മമായിത**ന്തി തണ്ഹാമമത്തേന മമ ഇദന്തി ഗഹിതം. **പരാമട്ഠ**ന്തി ദിട്ഠിയാ പരാമസിത്വാ ഗഹിതം. **ഏതം മമാ**തി തണ്ഹാഗാഹോ, തേന അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതം ഗഹിതം ഹോതി. **ഏസോഹമസ്മീ**തി മാനഗാഹോ, തേന നവ മാനാ ഗഹിതാ ഹോന്തി. **ഏസോ മേ അത്താ**തി ദിട്ഠിഗാഹോ, തേന ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിയോ ഗഹിതാ ഹോന്തി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ഏവം ദീഘരത്തം ഗഹിതം, തസ്മാ നിബ്ബിന്ദിതും ന സമത്ഥോ.

വരം, ഭിക്ഖവേതി ഇദം കസ്മാ ആഹ? പഠമഞ്ഹി തേന രൂപം പരിഗ്ഗഹേതും അയുത്തരൂപം കതം, അരൂപം യുത്തരൂപം, അഥ “തേസം ഭിക്ഖൂനം രൂപതോ ഗാഹോ നിക്ഖമിത്വാ അരൂപം ഗതോ”തി ഞത്വാ തം നിക്കഡ്ഢിതും ഇമം ദേസനം ആരഭി. തത്ഥ **അത്തതോ ഉപഗച്ഛേയ്യാ**തി അത്താതി ഗണ്ഹേയ്യ. **ഭിയ്യോപീ**തി വസ്സസതതോ ഉദ്ധമ്പി. കസ്മാ പന ഭഗവാ ഏവമാഹ? കിം അതിരേകവസ്സസതം തിട്ഠമാനം രൂപം നാമ അത്ഥി? നനു പഠമവയേ പവത്തം രൂപം മജ്ഝിമവയം ന പാപുണാതി, മജ്ഝിമവയേ പവത്തം പച്ഛിമവയം, പുരേഭത്തേ പവത്തം പച്ഛാഭത്തം, പച്ഛാഭത്തേ പവത്തം പഠമയാമം, പഠമയാമേ പവത്തം മജ്ഝിമയാമം, മജ്ഝിമയാമേ പവത്തം പച്ഛിമയാമം ന പാപുണാതി? തഥാ ഗമനേ പവത്തം ഠാനം, ഠാനേ പവത്തം നിസജ്ജം, നിസജ്ജായ പവത്തം സയനം ന പാപുണാതി. ഏകഇരിയാപഥേപി പാദസ്സ ഉദ്ധരണേ പവത്തം അതിഹരണം, അതിഹരണേ പവത്തം വീതിഹരണം, വീതിഹരണേ പവത്തം വോസ്സജ്ജനം, വോസ്സജ്ജനേ പവത്തം സന്നിക്ഖേപനം, സന്നിക്ഖേപനേ പവത്തം സന്നിരുജ്ഝനം ന പാപുണാതി, തത്ഥ തത്ഥേവ ഓധി ഓധി പബ്ബം പബ്ബം ഹുത്വാ തത്തകപാലേ പക്ഖിത്തതിലാ വിയ പടപടായന്താ സങ്ഖാരാ ഭിജ്ജന്തീതി? സച്ചമേതം. യഥാ പന പദീപസ്സ ജലതോ ജാതാ തം തം വട്ടിപ്പദേസം അനതിക്കമിത്വാ തത്ഥ തത്ഥേവ ഭിജ്ജതി, അഥ ച പന പവേണിസമ്ബന്ധവസേന സബ്ബരത്തിം

ജലിതോ പദീപോതി വുച്ചതി, ഏവമിധാപി പവേണിവസേന അയമ്പി കായോ ഏവം ചിരട്ഠിതികോ വിയ കത്വാ ദസ്സിതോ.

രത്തിയാ ച ദിവസസ്സ ചാതി രത്തിമ്ഹി ച ദിവസേ ച. ഭുമ്മത്ഥേ ഹേതം സാമിവചനം. **അഞ്ഞദേവ ഉപ്പജ്ജതി, അഞ്ഞം നിരുജ്ഝതീ**തി യം രത്തിം ഉപ്പജ്ജതി ച നിരുജ്ഝതി ച, തതോ അഞ്ഞദേവ ദിവാ ഉപ്പജ്ജതി ച നിരുജ്ഝതി ചാതി അത്ഥോ. അഞ്ഞം ഉപ്പജ്ജതി, അനുപ്പന്നമേവ അഞ്ഞം നിരുജ്ഝതീതി ഏവം പന അത്ഥോ ന ഗഹേതബ്ബോ. ''രത്തിയാ ച ദിവസസ്സ ചാ''തി ഇദം പുരിമപവേണിതോ പരിത്തകം പവേണിം ഗഹേത്വാ പവേണിവസേനേവ വുത്തം, ഏകരത്തിം പന ഏകദിവസം വാ ഏകമേവ ചിത്തം ഠാതും സമത്ഥം നാമ നത്ഥി. ഏകസ്മിഞ്ഹി അച്ഛരാക്ഖണേ അനേകാനി ചിത്തകോടിസതസഹസ്സാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. വുത്തമ്പി ചേതം മിലിന്ദപഞ്ഹേ -

> ''വാഹസതം ഖോ, മഹാരാജ , വീഹീനം, അഡ്ഢചൂളഞ്ച വാഹാ, വീഹിസത്തമ്ബണാനി, ദ്വേ ച തുമ്ബാ, ഏകച്ഛരാക്ഖണേ പവത്തസ്സ ചിത്തസ്സ ഏത്തകാ വീഹീ ലക്ഖം ഠപീയമാനാ പരിക്ഖയം പരിയാദാനം ഗച്ഛേയ്യു''ന്തി.

പവനേതി മഹാവനേ. **തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം ഗണ്ഹാതി, തം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞം ഗണ്ഹാതീ**തി ഇമിനാ ന സോ ഗണ്ഹിതബ്ബസാഖം അലഭിത്വാ ഭൂമിം ഓതരതി. അഥ ഖോ തസ്മിം മഹാവനേ വിചരന്തോ തം തം സാഖം ഗണ്ഹന്തോയേവ ചരതീതി അയമത്ഥോ ദസ്സിതോ.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - അരഞ്ഞമഹാവനം വിയ ഹി ആരമ്മണവനം വേദിതബ്ബം. തസ്മിം വനേ വിചരണമക്കടോ വിയ ആരമ്മണവനേ ഉപ്പജ്ജനകചിത്തം. സാഖാഗഹണം വിയ ആരമ്മണേ ലുബ്ഭനം. യഥാ സോ അരഞ്ഞേ വിചരന്തോ മക്കടോ തം തം സാഖം പഹായ തം തം സാഖം ഗണ്ഹാതി, ഏവമിദം ആരമ്മണവനേ വിചരന്തം ചിത്തമ്പി കദാചി രൂപാരമ്മണം ഗഹേത്വാ ഉപ്പജ്ജതി, കദാചി സദ്ദാദീസു അഞ്ഞതരം, കദാചി അതീതം, കദാചി അനാഗതം വാ പച്ചുപ്പന്നം വാ, തഥാ കദാചി അജ്ഝത്തം, കദാചി ബാഹിരം. യഥാ ച സോ അരഞ്ഞേ വിചരന്തോ മക്കടോ സാഖം അലഭിത്വാ ഓരുയ്ഹ ഭൂമിയം നിസിന്നോതി ന വത്തബ്ബോ, ഏകം പന പണ്ണസാഖം ഗഹേത്വാവ നിസീദതി, ഏവമേവ ആരമ്മണവനേ വിചരന്തം ചിത്തമ്പി ഏകം ഓലുബ്ഭാരമ്മണം അലഭിത്വാ ഉപ്പന്നന്തി ന വത്തബ്ബം, ഏകജാതിയം പന ആരമ്മണം ഗഹേത്വാവ ഉപ്പജ്ജതീതി വേദിതബ്ബം. ഏത്താവതാ ച പന ഭഗവതാ രൂപതോ നീഹരിത്വാ അരൂപേ ഗാഹോ പതിട്ഠാപിതോ, അരൂപതോ നീഹരിത്വാ രൂപേ.

ഇദാനി തം ഉഭയതോ നിക്കഡ്ഢിതുകാമോ **തത്ര, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ**തി ദേസനം ആരഭി. അയം പനത്ഥോ ആസീവിസദട്ഠൂപമായ ദീപേതബ്ബോ - ഏകോ കിര പുരിസോ ആസീവിസേന ദട്ഠോ, അഥസ്സ വിസം ഹരിസ്സാമീതി ഛേകോ ഭിസക്കോ ആഗന്ത്വാ വമനം കാരേത്വാ ഹേട്ഠാ ഗരുളോ, ഉപരി നാഗോതി മന്തം പരിവത്തേത്വാ വിസം ഉപരി ആരോപേസി. സോ യാവ അക്ഖിപ്പദേസാ ആരുള്ഹഭാവം ഞത്വാ ''ഇതോ പരം അഭിരുഹിതും ന ദസ്സാമി, ദട്ഠട്ഠാനേയേവ ഠപേസ്സാമീ''തി ഉപരി ഗരുളോ,

ഹേട്ഠാ നാഗോതി മന്തം പരിവത്തേത്വാ കണ്ണേ ധുമേത്വാ ദണ്ഡകേന പഹരിത്വാ വിസം ഓതാരേത്വാ ദട്ഠട്ഠാനേയേവ ഠപേസി. തത്രസ്സ ഠിതഭാവം ഞത്വാ അഗദലേപേന വിസം നിമ്മഥേത്വാ ന്ഹാപേത്വാ "സുഖീ ഹോഹീ"തി വത്വാ യേനകാമം പക്കാമി.

തത്ഥ ആസീവിസേന ദട്ഠസ്സ കായേ വിസപതിട്ഠാനം വിയ ഇമേസം ഭിക്ഖൂനം രൂപേ അധിമത്തഗാഹകാലോ, ഛേകോ ഭിസക്കോ വിയ തഥാഗതോ, മന്തം പരിവത്തേത്വാ ഉപരി വിസസ്സ ആരോപിതകാലോ വിയ തഥാഗതേന തേസം ഭിക്ഖൂനം രൂപതോ ഗാഹം നീഹരിത്വാ അരൂപേ പതിട്ഠാപിതകാലോ, യാവ അക്ഖിപ്പദേസാ ആരുള്ഹവിസസ്സ ഉപരി അഭിരുഹിതും അദത്വാ പുന മന്തബലേന ഓതാരേത്വാ ദട്ഠട്ഠാനേയേവ ഠപനം വിയ സത്ഥാരാ തേസം ഭിക്ഖൂനം അരൂപതോ ഗാഹം നീഹരിത്വാ രൂപേ പതിട്ഠാപിതകാലോ. ദട്ഠട്ഠാനേ ഠിതസ്സ വിസസ്സ അഗദലേപേന നിമ്മഥനം വിയ ഉഭയതോ ഗാഹം നീഹരണത്ഥായ ഇമിസ്സാ ദേസനായ ആരദ്ധകാലോ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ **നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതീ**തി ഇമിനാ മഗ്ഗോ കഥിതോ, **വിരാഗാ വിമുച്ചതീ**തി ഫലം, **വിമുത്തസ്മി**ന്തിആദിനാ പച്ചവേക്ഖണാ. പഠമം.

൨. ദുതിയഅസ്സുതവാസുത്തവണ്ണനാ

൬൨. ദുതിയേ **സുഖവേദനിയ**ന്തി സുഖവേദനായ പച്ചയം. **ഫസ്സ**ന്തി ചക്ഖുസമ്ഫസ്സാദിം. നനു ച ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ സുഖവേദനായ പച്ചയോ ന ഹോതീതി? സഹജാതപച്ചയേന ന ഹോതി, ഉപനിസ്സയപച്ചയേന പന ജവനവേദനായ ഹോതി , തം സന്ധായേതം വുത്തം. സോതസമ്ഫസ്സാദീസുപി ഏസേവ നയോ. **തജ്ജ**ന്തി തജ്ജാതികം തസ്സാരുപ്പം, തസ്സ ഫസ്സസ്സ അനുരൂപന്തി അത്ഥോ. **ദുക്ഖവേദനിയ**ന്തിആദി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. **സങ്ഘട്ടനസമോധാനാ**തി സങ്ഘട്ടനേന ചേവ സമോധാനേന ച, സങ്ഘട്ടനസമ്പിണ്ഡനേനാതി അത്ഥോ. **ഉസ്മാ**തി ഉണ്ഹാകാരോ. **തേജോ അഭിനിബ്ബത്തതീ**തി അഗ്ഗിചുണ്ണോ നിക്ഖമതീതി ന ഗഹേതബ്ബം, ഉസ്മാകാരസ്സേവ പന ഏതം വേവചനം. തത്ഥ **ദ്വിന്നം കട്ഠാന**ന്തി ദ്വിന്നം അരണീനം. തത്ഥ അധോഅരണീ വിയ വത്ഥു, ഉത്തരാരണീ വിയ ആരമ്മണം, സങ്ഘട്ടനം വിയ ഫസ്സോ, ഉസ്മാധാതു വിയ വേദനാ. ദുതിയം.

൩. പുത്തമംസൂപമസുത്തവണ്ണനാ

൬൩. തതിയേ **ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ആഹാരാ**തിആദി വുത്തനയമേവ. യസ്മാ പനസ്സ അട്ഠുപ്പത്തികോ നിക്ഖേപോ, തസ്മാ തം ദസ്സേത്വാവേത്ഥ അനുപുബ്ബപദവണ്ണനം കരിസ്സാമി. കതരായ പന ഇദം അട്ഠുപ്പത്തിയാ നിക്ഖിത്തന്തി? ലാഭസക്കാരേ. ഭഗവതോ കിര മഹാലാഭസക്കാരോ ഉപ്പജ്ജി, യഥാ തം ചത്താരോ അസങ്ഖ്യേയ്യേ പൂരിതദാനപാരമീസഞ്ചയസ്സ. സബ്ബദിസാസു ഹിസ്സ യമകമഹാമേഘോ വുട്ഠഹിത്വാ മഹോഘം വിയ സബ്ബപാരമിയോ "ഏകസ്മിം അത്തഭാവേ വിപാകം ദസ്സാമാ"തി സമ്പിണ്ഡിതാ വിയ ലാഭസക്കാരമഹോഘം നിബ്ബത്തയിംസു. തതോ തതോ അന്നപാനയാനവത്ഥമാലാഗന്ധവിലേപനാദിഹത്ഥാ ഖത്തിയബ്രാഹ്മണാദയോ ആഗന്ത്വാ, "കഹം ബുദ്ധോ, കഹം ഭഗവാ, കഹം ദേവദേവോ നരാസഭോ പുരിസസീഹോ"തി? ഭഗവന്തം പരിയേസന്തി. സകടസതേഹിപി പച്ചയേ ആഹരിത്വാ ഓകാസം അലഭമാനാ സമന്താ ഗാവുതപ്പമാണമ്പി സകടധുരേന

സകടധുരം ആഹച്ച തിട്ഠന്തി ചേവ അനുപ്പവത്തന്തി ച അന്ധകവിന്ദബ്രാഹ്മണാദയോ വിയ. സബ്ബം ഖന്ധകേ തേസു തേസു സുത്തേസു ച ആഗതനയേന വേദിതബ്ബം.

യഥാ ഭഗവതോ, ഏവം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സാപി. വുത്തഞ്ചേതം -

> ''തേന ഖോ പന സമയേന ഭഗവാ സക്കതോ ഹോതി ഗരുകതോ മാനിതോ പൂജിതോ അപചിതോ ലാഭീ ചീവര-പിണ്ഡപാത-സേനാസന-ഗിലാന-പച്ചയ-ഭേസജ്ജ-പരിക്ഖാരാനം. ഭിക്ഖുസങ്ഘോപി ഖോ സക്കതോ ഹോതി...പേ॰... പരിക്ഖാരാന''ന്തി (ഉദാ॰ ൧൪; സം॰ നി॰ ൨.൭൦).

> തഥാ ''യാവതാ ഖോ, ചുന്ദ, ഏതരഹി സങ്ഘോ വാ ഗണോ വാ ലോകേ ഉപ്പന്നോ, നാഹം, ചുന്ദ, അഞ്ഞം ഏകസങ്ഘമ്പി സമനുപസ്സാമി ഏവം ലാഭഗ്ഗയസഗ്ഗപത്തം യഥരിവായം, ചുന്ദ, ഭിക്ഖുസങ്ഘോ''തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൧൭൬).

സ്വായം ഭഗവതോ ച സങ്ഘസ്സ ച ഉപ്പന്നോ ലാഭസക്കാരോ ഏകതോ ഹുത്വാ ദ്വിന്നം മഹാനദീനം ഉദകം വിയ അപ്പമേയ്യോ അഹോസി. അഥ സത്ഥാ രഹോഗതോ ചിന്തേസി - ''മഹാലാഭസക്കാരോ അതീതബുദ്ധാനമ്പി ഏവരൂപോ അഹോസി, അനാഗതാനമ്പി ഏവരൂപോ ഭവിസ്സതി . കിം നു ഖോ ഭിക്ഖൂ ആഹാരപരിഗ്ഗാഹകേന സതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതാ മജ്ഝത്താ നിച്ഛന്ദരാഗാ ഹുത്വാ ആഹാരം പരിഭുഞ്ജിതും സക്കോന്തി, ന സക്കോന്തീ''തി?

സോ അദ്ദസ ഏകച്ചേ അധുനാ പബ്ബജിതേ കുലപുത്തേ അപച്ചവേക്ഖിത്വാ ആഹാരം പരിഭുഞ്ജമാനേ. ദിസ്വാനസ്സ ഏതദഹോസി - ''മയാ കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി പാരമിയോ പൂരേന്തേന ന ചീവരാദിഹേതു പൂരിതാ, ഉത്തമഫലസ്സ പന അരഹത്തസ്സത്ഥായ പൂരിതാ. ഇമേപി ഭിക്ഖൂ മമ സന്തികേ പബ്ബജന്താ ന ചീവരാദിഹേതു പബ്ബജിതാ, അരഹത്തസ്സേവ പന അത്ഥായ പബ്ബജിതാ. തേ ഇദാനി അസാരമേവ സാരം അനത്ഥമേവ ച അത്ഥം കരോന്തീ''തി ഏവമസ്സ ധമ്മസംവേഗോ ഉദപാദി. തതോ ചിന്തേസി - ''സചേ പഞ്ചമം പാരാജികം പഞ്ഞപേതും സക്കാ അഭവിസ്സ, അപച്ചവേക്ഖിതാഹാരപരിഭോഗോ പഞ്ചമം പാരാജികം കത്വാ പഞ്ഞപേതബ്ബോ ഭവേയ്യ. ന പന സക്കാ ഏവം കാതും, ധുവപടിസേവനട്ഠാനഞ്ഹേതം സത്താനം. യഥാ പന കഥിതേ പഞ്ചമം പാരാജികം വിയ നം പസ്സിസ്സന്തി. ഏവം ധമ്മാദാസം സംവരം മരിയാദം ഠപേസ്സാമി, യം ആവജ്ജിത്വാ ആവജ്ജിത്വാ അനാഗതേ ഭിക്ഖൂ ചത്താരോ പച്ചയേ പച്ചവേക്ഖിത്വാ പരിഭുഞ്ജിസ്സന്തീ''തി. ഇമായ അട്ഠുപ്പത്തിയാ ഇമം പുത്തമംസൂപമസുത്തന്തം നിക്ഖിപി. തത്ഥ **ചത്താരോമേ, ഭിക്ഖവേ, ആഹാരാ**തിആദി ഹേട്ഠാ വുത്തത്ഥമേവ.

ചത്താരോ പന ആഹാരേ വിത്ഥാരേത്വാ ഇദാനി തേസു ആദീനവം ദസ്സേതും **കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, കബളീകാരോ ആഹാരോ ദട്ഠബ്ബോ**തിആദിമാഹ? തത്ഥ **ജായമ്പതികാ**തി ജായാ ചേവ പതി ച. **പരിത്തം സമ്ബല**ന്തി പുടഭത്തസത്തുമോദകാദീനം അഞ്ഞതരം അപ്പമത്തകം പാഥേയ്യം. **കന്താരമഗ്ഗ**ന്തി കന്താരഭൂതം മഗ്ഗം, കന്താരേ വാ മഗ്ഗം. **കന്താര**ന്തി ചോരകന്താരം വാളകന്താരം അമനുസ്സകന്താരം നിരുദകകന്താരം അപ്പഭക്ഖകന്താരന്തി പഞ്ചവിധം. തേസു

യത്ഥ ചോരഭയം അത്ഥി , തം ചോരകന്താരം. യത്ഥ സീഹബ്യഗ്ഘാദയോ വാളാ അത്ഥി, തം വാളകന്താരം. യത്ഥ ബലവാമുഖയക്ഖിനിആദീനം അമനുസ്സാനം വസേന ഭയം അത്ഥി, തം അമനുസ്സകന്താരം. യത്ഥ പാതും വാ ന്ഹായിതും വാ ഉദകം നത്ഥി, തം നിരുദകകന്താരം. യത്ഥ ഖാദിതബ്ബം വാ ഭുഞ്ജിതബ്ബം വാ അന്തമസോ കന്ദമൂലാദിമത്തമ്പി നത്ഥി, തം അപ്പഭക്ഖകന്താരം നാമ. യത്ഥ പനേതം പഞ്ചവിധമ്പി ഭയം അത്ഥി, തം കന്താരമേവ. തം പനേതം ഏകാഹദ്വീഹതീഹാദിവസേന നിത്ഥരിതബ്ബമ്പി അത്ഥി, ന തം ഇധ അധിപ്പേതം. ഇധ പന നിരുദകം അപ്പഭക്ഖം യോജനസതികകന്താരം അധിപ്പേതം. ഏവരൂപേ കന്താരേ മഗ്ഗം. **പടിപജ്ജേയ്യുന്തി** ഛാതകഭയേന ചേവ രോഗഭയേന ച രാജഭയേന ച ഉപദ്ദുതാ പടിപജ്ജേയ്യും "ഏതം കന്താരം നിത്ഥരിത്വാ ധമ്മികസ്സ രഞ്ഞോ നിരുപദ്ദവേ രട്ഠേ സുഖം വസിസ്സാമാ"തി മഞ്ഞമാനാ.

ഏകപുത്തകോതി ഉക്ഖിപിത്വാ ഗഹിതോ അനുകമ്പിതബ്ബയുത്തോ അധിരസരീരോ ഏകപുത്തകോ. **വല്ലൂരഞ്ച സോണ്ഡികഞ്ചാതി** ഘനഘനട്ഠാനതോ ഗഹേത്വാ വല്ലൂരം, അട്ഠിനിസ്സിതസിരാനിസ്സിതട്ഠാനാനി ഗഹേത്വാ സൂലമംസഞ്ചാതി അത്ഥോ. **പടിപിസേയ്യുന്തി** പഹരേയ്യും. **കഹം ഏകപുത്തകാതി** അയം തേസം പരിദേവനാകാരോ.

അയം പനേത്ഥ ഭൂതമത്ഥം കത്വാ ആദിതോ പട്ഠായ സങ്ഖേപതോ അത്ഥവണ്ണനാ - ദ്വേ കിര ജായമ്പതികാ പുത്തം ഗഹേത്വാ പരിത്തേന പാഥേയ്യേന യോജനസതികം കന്താരമഗ്ഗം പടിപജ്ജിംസു. തേസം പഞ്ഞാസയോജനാനി ഗന്ത്വാ പാഥേയ്യം നിട്ഠാസി, തേ ഖുപ്പിപാസാതുരാ വിരളച്ഛായായം നിസീദിംസു. തതോ പുരിസോ ഭരിയം ആഹ - "ഭദ്ദേ ഇതോ സമന്താ പഞ്ഞാസയോജനാനി ഗാമോ വാ നിഗമോ വാ നത്ഥി. തസ്മാ യം തം പുരിസേന കാതബ്ബം ബഹുമ്പി കസിഗോരക്ഖാദികമ്മം, ന ദാനി സക്കാ തം മയാ കാതും, ഏഹി മം മാരേത്വാ ഉപഡ്ഢമംസം ഖാദിത്വാ ഉപഡ്ഢം പാഥേയ്യം കത്വാ പുത്തേന സദ്ധിം കന്താരം നിത്ഥരാഹീ"തി. പുന സാപി തം ആഹ - "സാമി മയാ ദാനി യം തം ഇത്ഥിയാ കാതബ്ബം ബഹുമ്പി സുത്തകന്തനാദികമ്മം, തം കാതും ന സക്കാ, ഏഹി മം മാരേത്വാ ഉപഡ്ഢമംസം ഖാദിത്വാ ഉപഡ്ഢം പാഥേയ്യം കത്വാ പുത്തേന സദ്ധിം കന്താരം നിത്ഥരാഹീ"തി. പുന സോപി തം ആഹ - "ഭദ്ദേ മാതുഗാമമരണേന ദ്വിന്നം മരണം പഞ്ഞായതി . ന ഹി മന്ദോ കുമാരോ മാതരാ വിനാ ജീവിതും സക്കോതി. യദി പന മയം ജീവാമ. പുന ദാരകം ലഭേയ്യാമ. ഹന്ദ ദാനി പുത്തകം മാരേത്വാ, മംസം ഗഹേത്വാ കന്താരം നിത്ഥരാമാ"തി. തതോ മാതാ പുത്തമാഹ - "താത, പിതുസന്തികം ഗച്ഛാ"തി, സോ അഗമാസി. അഥസ്സ പിതാ, "മയാ 'പുത്തകം പോസേസ്സാമീ'തി കസിഗോരക്ഖാദീഹി അനപ്പകം ദുക്ഖമനുഭൂതം, ന സക്കോമി അഹം പുത്തം മാരേതും, ത്വംയേവ തവ പുത്തം മാരേഹീ"തി വത്വാ, "താത മാതുസന്തികം ഗച്ഛാ"തി ആഹ. സോ അഗമാസി. അഥസ്സ മാതാപി, "മയാ പുത്തം പത്ഥേന്തിയാ ഗോവതകുക്കുരവതദേവതായാചനാദീഹിപി താവ അനപ്പകം ദുക്ഖമനുഭൂതം, കോ പന വാദോ കുച്ഛിനാ പരിഹരന്തിയാ? ന സക്കോമി അഹം പുത്തം മാരേതു"ന്തി വത്വാ "താത, പിതുസന്തികമേവ ഗച്ഛാ"തി ആഹ. ഏവം സോ ദ്വിന്നമന്തരാ ഗച്ഛന്തോയേവ മതോ. തേ തം ദിസ്വാ പരിദേവിത്വാ വുത്തനയേന മംസാനി ഗഹേത്വാ ഖാദന്താ പക്കമിംസു.

തേസം സോ പുത്തമംസാഹാരോ നവഹി കാരണേഹി പടികൂലത്താ നേവ ദവായ ഹോതി, ന മദായ, ന മണ്ഡനായ, ന വിഭൂസനായ, കേവലം കന്താരനിത്ഥരണത്ഥായേവ ഹോതി. കതമേഹി നവഹി കാരണേഹി പടികൂലോതി ചേ? സജാതിമംസതായ ഞാതിമംസതായ പുത്തമംസതായ പിയപുത്തമംസതായ തരുണമംസതായ ആമകമംസതായ അഭോഗമംസതായ അലോണതായ അധൂപിതതായാതി. ഏവഞ്ഹി തേ നവഹി കാരണേഹി പടികൂലം തം പുത്തമംസം ഖാദന്താ ന സാരത്താ ഗിദ്ധമാനസാ ഹുത്വാ ഖാദിംസു, മജ്ഝത്തഭാവേയേവ പന നിച്ഛന്ദരാഗപരിഭോഗേ ഠിതാ ഖാദിംസു. ന അട്ഠിന്ഹാരുചമ്മനിസ്സിതട്ഠാനാനി അപനേത്വാ ഥൂലഥൂലം വരമംസമേവ ഖാദിംസു, ഹത്ഥസമ്പത്തം മംസമേവ പന ഖാദിംസു. ന യാവദത്ഥം കണ്ഠപ്പമാണം കത്വാ ഖാദിംസു, ഥോകം ഥോകം പന ഏകദിവസം യാപനമത്തമേവ ഖാദിംസു. ന അഞ്ഞമഞ്ഞം മച്ഛരായന്താ ഖാദിംസു, വിഗതമച്ഛേരമലേന പന പരിസുദ്ധേനേവ ചേതസാ ഖാദിംസു. ന അഞ്ഞം കിഞ്ചി മിഗമംസം വാ മോരമംസാദീനം വാ അഞ്ഞതരം ഖാദാമാതി സമ്മൂള്ഹാ ഖാദിംസു, പിയപുത്തമംസഭാവം പന ജാനന്താവ ഖാദിംസു. ന “അഹോ വത മയം പുനപി ഏവരൂപം പുത്തമംസം ഖാദേയ്യാമാ”തി പത്ഥനം കത്വാ ഖാദിംസു, പത്ഥനം പന വീതിവത്താവ ഹുത്വാ ഖാദിംസു. ന “ഏത്തകം കന്താരേ ഖാദിത്വാ അവസിട്ഠം കന്താരം അതിക്കമ്മ ലോണമ്ബിലാദീഹി യോജേത്വാ ഖാദിസ്സാമാ”തി സന്നിധിം അകംസു, കന്താരപരിയോസാനേ പന “പുരേ മഹാജനോ പസ്സതീ”തി ഭൂമിയം വാ നിഖണിംസു, അഗ്ഗിനാ വാ ഝാപയിംസു. ന “കോചി അഞ്ഞോ അമ്ഹേ വിയ ഏവരൂപം പുത്തമംസം ഖാദിതും ന ലഭതീ”തി മാനം വാ ദപ്പം വാ അകംസു, നിഹതമാനാ പന നിഹതദപ്പാ ഹുത്വാ ഖാദിംസു. “കിം ഇമിനാ അലോണേന അനമ്ബിലേന അധൂപിതേന ദുഗ്ഗന്ധേനാ”തി ന ഹീളേത്വാ ഖാദിംസു, ഹീളനം പന വീതിവത്താ ഹുത്വാ ഖാദിംസു . ന “തുയ്ഹം ഭാഗോ മയ്ഹം ഭാഗോ തവ പുത്തോ മമ പുത്തോ”തി അഞ്ഞമഞ്ഞം അതിമഞ്ഞിംസു. സമഗ്ഗാ പന സമ്മോദമാനാ ഹുത്വാ ഖാദിംസു. ഇമം നേസം ഏവരൂപം നിച്ഛന്ദരാഗാദിപരിഭോഗം സമ്പസ്സമാനോ സത്ഥാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമ്പി തം കാരണം അനുജാനാപേന്തോ **തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, അപി നു തേ ദവായ വാ ആഹാരം ആഹാരേയ്യു**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ദവായ** വാതിആദീനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൮) വിത്ഥാരിതാനേവ. **കന്താരസ്സാ**തി നിത്തിണ്ണാവസേസസ്സ കന്താരസ്സ.

ഏവമേവ ഖോതി നവന്നം പാടികുല്യാനം വസേന പിയപുത്തമംസസദിസോ കത്വാ ദട്ഠബ്ബോതി അത്ഥോ. കതമേസം നവന്നം? ഗമനപാടികുല്യതാദീനം. ഗമനപാടികുല്യതം പച്ചവേക്ഖന്തോപി കബളീകാരാഹാരം പരിഗ്ഗണ്ഹാതി, പരിയേസനപാടികുല്യതം പച്ചവേക്ഖന്തോപി, പരിഭോഗനിധാനആസയപരിപക്കാപരിപക്കസമ്മക്ഖണനിസ്സന്ദപാടികുല്യതം പച്ചവേക്ഖന്തോപി, താനി പനേതാനി ഗമനപാടികുല്യതാദീനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൨൯൪) ആഹാരപാടികുല്യതാനിദ്ദേസേ വിത്ഥാരിതാനേവ. ഇതി ഇമേസം നവന്നം പാടികുല്യാനം വസേന പുത്തമംസൂപമം കത്വാ ആഹാരോ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ.

യഥാ തേ ജായമ്പതികാ പാടികുല്യം പിയപുത്തമംസം ഖാദന്താ ന സാരത്താ ഗിദ്ധമാനസാ ഹുത്വാ ഖാദിംസു, മജ്ഝത്തഭാവേയേവ

നിച്ഛന്ദരാഗപരിഭോഗേ ഠിതാ ഖാദിംസു, ഏവം നിച്ഛന്ദരാഗപരിഭോഗം കത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ. യഥാ ച തേ ന അട്ഠിന്ഹാരുചമ്മനിസ്സിതം അപനേത്വാ ഥൂലഥൂലം വരമംസമേവ ഖാദിംസു, ഹത്ഥസമ്പത്തമേവ പന ഖാദിംസു, ഏവം സുക്ഖഭത്തമന്ദബ്യഞ്ജനാദീനി പിട്ഠിഹത്ഥേന അപടിക്ഖിപിത്വാ വട്ടകേന വിയ കുക്കുടേന വിയ ച ഓധിം അദസ്സേത്വാ തതോ തതോ സപ്പിമംസാദിസംസട്ഠവരഭോജനംയേവ വിചിനിത്വാ അഭുഞ്ജന്തേന സീഹേന വിയ സപദാനം പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ.

യഥാ ച തേ ന യാവദത്ഥം കണ്ഠപ്പമാണം ഖാദിംസു, ഥോകം ഥോകം പന ഏകേകദിവസം യാപനമത്തമേവ ഖാദിംസു, ഏവമേവ ആഹരഹത്ഥകാദിബ്രാഹ്മണാനം അഞ്ഞതരേന വിയ യാവദത്ഥം ഉദരാവദേഹകം അഭുഞ്ജന്തേന ചതുന്നം പഞ്ചന്നം വാ ആലോപാനം ഓകാസം ഠപേത്വാവ ധമ്മസേനാപതിനാ വിയ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ. സോ കിര പഞ്ചചത്താലീസ വസ്സാനി തിട്ഠമാനോ "പച്ഛാഭത്തേ അമ്ബിലുഗ്ഗാരസമുട്ഠാപകം കത്വാ ഏകദിവസമ്പി ആഹാരം ന ആഹാരേസി"ന്തി വത്വാ സീഹനാദം നദന്തോ ഇമം ഗാഥമാഹ -

"ചത്താരോ പഞ്ച ആലോപേ, അഭുത്വാ ഉദകം പിവേ;
അലം ഫാസുവിഹാരായ, പഹിതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ"തി. (ഥേരഗാം ൻവ്വന്ധ);

യഥാ ച തേ ന അഞ്ഞമഞ്ഞം മച്ഛരായന്താ ഖാദിംസു, വിഗതമലമച്ഛേരേന പന പരിസുദ്ധേനേവ ചേതസാ ഖാദിംസു, ഏവമേവ പിണ്ഡപാതം ലഭിത്വാ അമച്ഛരായിത്വാ "ഇമം സബ്ബം ഗണ്ഹന്തസ്സ സബ്ബം ദസ്സാമി, ഉപഡ്ഢം ഗണ്ഹന്തസ്സ ഉപഡ്ഢം, സചേ ഗഹിതാവസേസോ ഭവിസ്സതി, അത്തനാ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീ"തി സാരണീയധമ്മേ ഠിതേനേവ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ. യഥാ ച തേ ന "അഞ്ഞം കിഞ്ചി മയം മിഗമംസം വാ മോരമംസാദീനം വാ അഞ്ഞതരം ഖാദാമാ"തി സമ്മൂള്ഹാ ഖാദിംസു, പിയപുത്തമംസഭാവം പന ജാനന്താവ ഖാദിംസു, ഏവമേവ പിണ്ഡപാതം ലഭിത്വാ "അഹം ഖാദാമി ഭുഞ്ജാമീ"തി അത്തൂപലദ്ധിസമ്മോഹം അനുപ്പാദേത്വാ "കബളീകാരാഹാരോ ന ജാനാതി 'ചാതുമഹാഭൂതികകായം വഡ്ഢേമീ'തി, കായോപി ന ജാനാതി 'കബളീകാരാഹാരോ മം വഡ്ഢേതീ'"തി, ഏവം സമ്മോഹം പഹായ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ. സതിസമ്പജഞ്ഞവസേനാപി ചേസ അസമ്മൂള്ഹേനേവ ഹുത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ.

യഥാ ച തേ ന "അഹോ വത മയം പുനപി ഏവരൂപം പുത്തമംസം ഖാദേയ്യാമാ"തി പത്ഥനം കത്വാ ഖാദിംസു, പത്ഥനം പന വീതിവത്താവ ഹുത്വാ ഖാദിംസു, ഏവമേവ പണീതഭോജനം ലദ്ധാ 'അഹോ വതാഹം സ്വേപി പുനദിവസേപി ഏവരൂപം ലഭേയ്യം', ലൂഖം വാ പന ലദ്ധാ "ഹിയ്യോ വിയ മേ അജ്ജ പണീതഭോജനം ന ലദ്ധ"ന്തി പത്ഥനം വാ അനുസോചനം വാ അകത്വാ നിത്തണ്ഹേന -

"അതീതം നാനുസോചാമി, നപ്പജപ്പാമിനാഗതം;
പച്ചുപ്പന്നേന യാപേമി, തേന വണ്ണോ പസീദതീ"തി. (ജാം ൨.൨൨.൩൪) -

ഇമം ഓവാദം അനുസ്സരന്തേന "പച്ചുപ്പന്നേനേവ യാപേസ്സാമീ"തി പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ.

യഥാ ച തേ ന "ഏത്തകം കന്താരേ ഖാദിത്വാ അവസിട്ഠം കന്താരം അതിക്കമ്മ ലോണമ്ബിലാദീഹി യോജേത്വാ ഖാദിസ്സാമാ"തി സന്നിധിം അകംസു, കന്താരപരിയോസാനേ പന "പുരേ മഹാജനോ പസ്സതീ"തി ഭൂമിയം വാ നിഖണിംസു, അഗ്ഗിനാ വാ ഝാപയിംസു, ഏവമേവ -

"അന്നാനമഥോ പാനാനം,
ഖാദനീയാനം അഥോപി വത്ഥാനം;
ലദ്ധാ ന സന്നിധിം കയിരാ,
ന ച പരിത്തസേ താനി അലഭമാനോ"തി. (സു॰ നി॰ ൯൩൪); -

ഇമം ഓവാദം അനുസ്സരന്തേന ചതൂസു പച്ചയേസു യം യം ലഭതി, തതോ തതോ അത്തനോ യാപനമത്തം ഗഹേത്വാ, സേസം സബ്രഹ്മചാരീനം വിസ്സജ്ജേത്വാ സന്നിധിം പരിവജ്ജന്തേന പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ. യഥാ ച തേ ന "കോചി അഞ്ഞോ അമ്ഹേ വിയ ഏവരൂപം പുത്തമംസം ഖാദിതും ന ലഭതീ"തി മാനം വാ ദപ്പം വാ അകംസു, നിഹതമാനാ പന നിഹതദപ്പാ ഹുത്വാ ഖാദിംസു, ഏവമേവ പണീതഭോജനം ലഭിത്വാ "അഹമസ്മി ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതാദീന"ന്തി ന മാനോ വാ ദപ്പോ വാ കാതബ്ബോ. "നായം പബ്ബജ്ജാ ചീവരാദിഹേതു, അരഹത്തഹേതു പനായം പബ്ബജ്ജാ"തി പച്ചവേക്ഖിത്വാ നിഹതമാനദപ്പേനേവ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ.

യഥാ ച തേ "കിം ഇമിനാ അലോണേന അനമ്ബിലേന അധൂപിതേന ദുഗ്ഗന്ധേനാ"തി ഹീളേത്വാ ന ഖാദിംസു, ഹീളനം പന വീതിവത്താ ഹുത്വാ ഖാദിംസു, ഏവമേവ പിണ്ഡപാതം ലഭിത്വാ "കിം ഇമിനാ അസ്സഗോണഭത്തസദിസേന ലൂഖേന നിരസേന, സുവാനദോണിയം തം പക്ഖിപഥാ"തി ഏവം പിണ്ഡപാതം വാ "കോ ഇമം ഭുഞ്ജിസ്സതി, കാകസുനഖാദീനം ദേഹീ"തി ഏവം ദായകം വാ അഹീളേന്തേന -

"സ പത്തപാണി വിചരന്തോ, അമൂഗോ മൂഗസമ്മതോ;
അപ്പം ദാനം ന ഹീളേയ്യ, ദാതാരം നാവജാനിയാ"തി. (സു॰ നി॰ ൭൧൮);
-

ഇമം ഓവാദം അനുസ്സരന്തേന പരിഭുഞ്ജിതബ്ബോ. യഥാ ച തേ ന "തുയ്ഹം ഭാഗോ, മയ്ഹം ഭാഗോ, തവ പുത്തോ മമ പുത്തോ"തി അഞ്ഞമഞ്ഞം അതിമഞ്ഞിംസു, സമഗ്ഗാ പന, സമ്മോദമാനാ ഹുത്വാ ഖാദിംസു, ഏവമേവം പിണ്ഡപാതം ലഭിത്വാ യഥാ ഏകച്ചോ "കോ തുമ്ഹാദിസാനം ദസ്സതി നിക്കാരണാ ഉമ്മാരേസു പക്ഖലന്താനം ആഹിണ്ഡന്താനം വിജാതമാതാപി വോ ദാതബ്ബം ന മഞ്ഞതി, മയം പന ഗതഗതട്ഠാനേ പണീതാനി ചീവരാദീനി ലഭാമാ"തി സീലവന്തേ സബ്രഹ്മചാരീ അതിമഞ്ഞതി, യം സന്ധായ വുത്തം -

"സോ തേന ലാഭസക്കാരസിലോകേന അഭിഭൂതോ പരിയാദിണ്ണചിത്തോ അഞ്ഞേ പേസലേ ഭിക്ഖൂ അതിമഞ്ഞതി. തഞ്ഹി തസ്സ, ഭിക്ഖവേ, മോഘപുരിസസ്സ ഹോതി ദീഘരത്തം അഹിതായ ദുക്ഖായാ"തി (സം॰ നി॰ ൨.൧൭൧).

ഏവം കഞ്ചി അനതിമഞ്ഞിത്വാ സബ്ബേഹി സബ്രഹ്മചാരീഹി സദ്ധിം സമഗ്ഗേന സമ്മോദമാനേന ഹുത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബം.

പരിഞ്ഞാതേതി ഞാതപരിഞ്ഞാ തീരണപരിഞ്ഞാ പഹാനപരിഞ്ഞാതി ഇമാഹി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിഞ്ഞാതേ. കഥം? ഇധ ഭിക്ഖു "കബളീകാരാഹാരോ നാമ അയം സവത്ഥുകവസേന ഓജട്ഠമകരൂപം ഹോതി, ഓജട്ഠമകരൂപം കത്ഥ പടിഹഞ്ഞതി? ജിവ്ഹാപസാദേ, ജിവ്ഹാപസാദോ കിന്നിസ്സിതോ? ചതുമഹാഭൂതനിസ്സിതോ. ഇതി ഓജട്ഠമകം ജിവ്ഹാപസാദോ തസ്സ പച്ചയാനി മഹാഭൂതാനീതി ഇമേ ധമ്മാ രൂപക്ഖന്ധോ നാമ, തം പരിഗ്ഗണ്ഹതോ ഉപ്പന്നാ ഫസ്സപഞ്ചമകാ ധമ്മാ ചത്താരോ അരൂപക്ഖന്ധാ. ഇതി സബ്ബേപിമേ പഞ്ചക്ഖന്ധാ സങ്ഖേപതോ നാമരൂപമത്തം ഹോതീ"തി പജാനാതി. സോ തേ ധമ്മേ സരസലക്ഖണതോ വവത്ഥപേത്വാ തേസം പച്ചയം പരിയേസന്തോ അനുലോമപടിലോമം പടിച്ചസമുപ്പാദം പസ്സതി. എത്താവതാനേന കബളീകാരാഹാരമുഖേന സപ്പച്ചയസ്സ നാമരൂപസ്സ യാഥാവതോ ദിട്ഠത്താ കബളീകാരാഹാരോ ഞാതപരിഞ്ഞായ പരിഞ്ഞാതോ ഹോതി. സോ തദേവ സപ്പച്ചയം നാമരൂപം അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താതി തീണി ലക്ഖണാനി ആരോപേത്വാ സത്തന്നം അനുപസ്സനാനം വസേന സമ്മസതി. എത്താവതാനേന സോ തിലക്ഖണപടിവേധസമ്മസനഞാണസങ്ഖാതായ തീരണപരിഞ്ഞായ പരിഞ്ഞാതോ ഹോതി. തസ്മിംയേവ നാമരൂപേ ഛന്ദരാഗാവകഡ്ഢനേന അനാഗാമിമഗ്ഗേന പരിജാനതാ പഹാനപരിഞ്ഞായ പരിഞ്ഞാതോ ഹോതീതി.

പഞ്ചകാമഗുണികോതി പഞ്ചകാമഗുണസമ്ഭവോ രാഗോ പരിഞ്ഞാതോ ഹോതി. എത്ഥ പന തിസ്സോ പരിഞ്ഞാ ഏകപരിഞ്ഞാ സബ്ബപരിഞ്ഞാ മൂലപരിഞ്ഞാതി. കതമാ **ഏകപരിഞ്ഞാ**? യോ ഭിക്ഖു ജിവ്ഹാദ്വാരേ ഏകരസതണ്ഹം പരിജാനാതി, തേന പഞ്ചകാമഗുണികോ രാഗോ പരിഞ്ഞാതോവ ഹോതീതി. കസ്മാ? തസ്സായേവ തത്ഥ ഉപ്പജ്ജനതോ. സായേവ ഹി തണ്ഹാ ചക്ഖുദ്വാരേ ഉപ്പന്നാ രൂപരാഗോ നാമ ഹോതി, സോതദ്വാരാദീസു ഉപ്പന്നാ സദ്ദരാഗാദയോ. ഇതി യഥാ ഏകസ്സേവ ചോരസ്സ പഞ്ചമഗ്ഗേ ഹനതോ ഏകസ്മിം മഗ്ഗേ ഗഹേത്വാ സീസേ ഛിന്നേ പഞ്ചപി മഗ്ഗാ ഖേമാ ഹോന്തി, ഏവം ജിവ്ഹാദ്വാരേ രസതണ്ഹായ പരിഞ്ഞാതായ പഞ്ചകാമഗുണികോ രാഗോ പരിഞ്ഞാതോ ഹോതീതി അയം ഏകപരിഞ്ഞാ നാമ.

കതമാ **സബ്ബപരിഞ്ഞാ**? പത്തേ പക്ഖിത്തപിണ്ഡപാതസ്മിഞ്ഹി ഏകസ്മിംയേവ പഞ്ചകാമഗുണികരാഗോ ലബ്ഭതി. കഥം? പരിസുദ്ധം താവസ്സ വണ്ണം ഓലോകയതോ രൂപരാഗോ ഹോതി, ഉണ്ഹേ സപ്പിമ്ഹി തത്ഥ ആസിഞ്ചന്തേ പടപടാതി സദ്ദോ ഉട്ഠഹതി, തഥാരൂപം ഖാദനീയം വാ ഖാദന്തസ്സ മുരുമുരൂതി സദ്ദോ ഉപ്പജ്ജതി, തം അസ്സാദയതോ സദ്ദരാഗോ. ജീരകാദിവസഗന്ധം അസ്സാദേന്തസ്സ ഗന്ധരാഗോ, സാദുരസവസേന രസരാഗോ. മുദുഭോജനം ഫസ്സവന്തന്തി അസ്സാദയതോ ഫോട്ഠബ്ബരാഗോ. ഇതി ഇമസ്മിം ആഹാരേ സതിസമ്പജഞ്ഞേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ നിച്ഛന്ദരാഗപരിഭോഗേന പരിഭുത്തേ സബ്ബോപി സോ പരിഞ്ഞാതോ ഹോതീതി അയം സബ്ബപരിഞ്ഞാ നാമ.

കതമാ **മൂലപരിഞ്ഞാ**? പഞ്ചകാമഗുണികരാഗസ്സ ഹി കബളീകാരാഹാരോ മൂലം. കസ്മാ? തസ്മിം സതി തസ്സുപ്പത്തിതോ . ബ്രാഹ്മണതിസ്സഭയേ കിര

ദ്വാദസ വസ്സാനി ജായമ്പതികാനം ഉപനിജ്ഝാനചിത്തം നാമ നാഹോസി. കസ്മാ? ആഹാരമന്ദതായ. ഭയേ പന വൂപസന്തേ യോജനസതികോ തമ്ബപണ്ണിദീപോ ദാരകാനം ജാതമങ്ഗലേഹി ഏകമങ്ഗലോ അഹോസി. ഇതി മൂലഭൂതേ ആഹാരേ പരിഞ്ഞാതേ പഞ്ചകാമഗുണികോ രാഗോ പരിഞ്ഞാതോവ ഹോതീതി അയം മൂലപരിഞ്ഞാ നാമ.

നത്ഥി തം സംയോജനന്തി തേന രാഗേന സദ്ധിം പഹാനേകട്ഠതായ പഹീനത്താ നത്ഥി. ഏവമയം ദേസനാ യാവ അനാഗാമിമഗ്ഗാ കഥിതാ. "ഏത്തകേന പന മാ വോസാനം ആപജ്ജിംസൂ"തി ഏതേസംയേവ രൂപാദീനം വസേന പഞ്ചസു ഖന്ധേസു വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ യാവ അരഹത്താ കഥേതും വട്ടതീതി. പഠമാഹാരോ (നിട്ഠിതോ).

ദുതിയേ **നിച്ചമ്മാ**തി ഖുരതോ പട്ഠായ യാവ സിങ്ഗമൂലാ സകലസരീരതോ ഉദ്ദാലിതചമ്മാ കിംസുകരാസിവണ്ണാ. കസ്മാ പന അഞ്ഞം ഹത്ഥിഅസ്സഗോണാദിഉപമം അഗഹേത്വാ നിച്ചമ്മഗാവൂപമാ ഗഹിതാതി? തിതിക്ഖിതും അസമത്ഥഭാവദീപനത്ഥം. മാതുഗാമോ ഹി ഉപ്പന്നം ദുക്ഖവേദനം തിതിക്ഖിതും അധിവാസേതും ന സക്കോതി, ഏവമേവ ഫസ്സാഹാരോ അബലോ ദുബ്ബലോതി ദസ്സനത്ഥം സദിസമേവ ഉപമം ആഹരി. **കുട്ടന്തി** സിലാകുട്ടാദീനം അഞ്ഞതരം. **കുട്ടനിസ്സിതാ** പാണാ നാമ ഉണ്ണനാഭിസരബൂമൂസികാദയോ. **രുക്ഖനിസ്സിതാ**തി ഉച്ചാലിങ്ഗപാണകാദയോ. **ഉദകനിസ്സിതാ**തി മച്ഛസുംസുമാരാദയോ. **ആകാസനിസ്സിതാ**തി ഡംസമകസകാകകുലലാദയോ. **ഖാദേയ്യുന്തി** ലുഞ്ചിത്വാ ഖാദേയ്യും. സാ തസ്മിം തസ്മിം ഠാനേ തം തംഠാനസന്നിസ്സയമൂലികം പാണഖാദനഭയം സമ്പസ്സമാനാ നേവ അത്തനോ സക്കാരസമ്മാനം, ന പിട്ഠിപരികമ്മസരീരസമ്ബാഹനഉണ്ഹോദകാനി ഇച്ഛതി, ഏവമേവ ഭിക്ഖു ഫസ്സാഹാരമൂലകം കിലേസപാണകഖാദനഭയം സമ്പസ്സമാനോ തേഭൂമകഫസ്സേന അനത്ഥികോ ഹോതി.

ഫസ്സേ, ഭിക്ഖവേ, ആഹാരേ പരിഞ്ഞാതേതി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിഞ്ഞാതേ. ഇധാപി തിസ്സോ പരിഞ്ഞാ. തത്ഥ "ഫസ്സോ സങ്ഖാരക്ഖന്ധോ , തംസമ്പയുത്താ വേദനാ വേദനാക്ഖന്ധോ, സഞ്ഞാ സഞ്ഞാക്ഖന്ധോ, ചിത്തം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ, തേസം വത്ഥാരമ്മണാനി രൂപക്ഖന്ധോ"തി ഏവം സപ്പച്ചയസ്സ നാമരൂപസ്സ യാഥാവതോ ദസ്സനം ഞാതപരിഞ്ഞാ. തത്ഥേവ തിലക്ഖണം ആരോപേത്വാ സത്തന്നം അനുപസ്സനാനം വസേന അനിച്ചാദിതോ തുലനം തീരണപരിഞ്ഞാ. തസ്മിംയേവ പന നാമരൂപേ ഛന്ദരാഗനിക്കഡ്ഢനോ അരഹത്തമഗ്ഗോ പഹാനപരിഞ്ഞാ. **തിസ്സോ വേദനാ**തി ഏവം ഫസ്സാഹാരേ തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിഞ്ഞാതേ തിസ്സോ വേദനാ പരിഞ്ഞാതാവ ഹോന്തി തമ്മൂലകത്താ തംസമ്പയുത്തത്താ ച. ഇതി ഫസ്സാഹാരവസേന ദേസനാ യാവ അരഹത്താ കഥിതാ. ദുതിയാഹാരോ.

തതിയേ **അങ്ഗാരകാസൂ**തി അങ്ഗാരാനം കാസു. **കാസൂ**തി രാസിപി വുച്ചതി ആവാടോപി.

> "അങ്ഗാരകാസും അപരേ ഫുണന്തി,
> നരാ രുദന്താ പരിദഡ്ഢഗത്താ;
> ഭയഞ്ഹി മം വിന്ദതി സൂത ദിസ്വാ,

പുച്ഛാമി തം മാതലി ദേവസാരഥീ’’തി. (ജാ॰ ൧.൧൧.൪൬); -

എത്ഥ രാസി ‘‘കാസൂ’’തി വുത്തോ.

‘‘കിന്നു സന്തരമാനോവ, കാസും ഖനസി സാരഥീ’’തി? (ജാ॰ ൧.൧൧.൩൩). -

എത്ഥ ആവാടോ. ഇധാപി അയമേവ അധിപ്പേതോ. **സാധികപോരിസാ**തി അതിരേകപോരിസാ പഞ്ചരതനപ്പമാണാ. **വീതച്ചികാനം വീതധൂമാന**ന്തി ഏതേനസ്സ മഹാപരിളാഹതം ദസ്സേതി. ജാലായ വാ ഹി ധൂമേ വാ സതി വാതോ സമുട്ഠാതി, പരിളാഹോ മഹാ ന ഹോതി, തദഭാവേ വാതാഭാവതോ പരിളാഹോ മഹാ ഹോതി. **ആരകാവസ്സാ**തി ദൂരേയേവ ഭവേയ്യ.

ഏവമേവ ഖോതി എത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - അങ്ഗാരകാസു വിയ ഹി തേഭൂമകവട്ടം ദട്ഠബ്ബം. ജീവിതുകാമോ പുരിസോ വിയ വട്ടനിസ്സിതോ ബാലപുഥുജ്ജനോ. ദ്വേ ബലവന്തോ പുരിസാ വിയ കുസലാകുസലകമ്മം. തേസം തം പുരിസം നാനാബാഹാസു ഗഹേത്വാ അങ്ഗാരകാസും ഉപകഡ്ഢനകാലോ വിയ പുഥുജ്ജനസ്സ കമ്മായൂഹനകാലോ. കമ്മഞ്ഹി ആയൂഹിയമാനമേവ പടിസന്ധിം ആകഡ്ഢതി നാമ. അങ്ഗാരകാസുനിദാനം ദുക്ഖം വിയ കമ്മനിദാനം വട്ടദുക്ഖം വേദിതബ്ബം.

പരിഞ്ഞാതേതി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിഞ്ഞാതേ. പരിഞ്ഞായോജനാ പനേത്ഥ ഫസ്സേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ. **തിസ്സോ തണ്ഹാ**തി കാമതണ്ഹാ ഭവതണ്ഹാ വിഭവതണ്ഹാതി ഇമാ പരിഞ്ഞാതാ ഹോന്തി. കസ്മാ? തണ്ഹാമൂലകത്താ മനോസഞ്ചേതനായ. ന ഹി ഹേതുമ്ഹി അപ്പഹീനേ ഫലം പഹീയതി. ഇതി മനോസഞ്ചേതനാഹാരവസേനപി യാവ അരഹത്താ ദേസനാ കഥിതാ. തതിയാഹാരോ.

ചതുത്ഥേ **ആഗുചാരി**ന്തി പാപചാരിം ദോസകാരകം. **കഥം സോ പുരിസോ**തി സോ പുരിസോ കഥംഭൂതോ, കിം യാപേതി, ന യാപേതീതി പുച്ഛതി? **തഥേവ ദേവ ജീവതീ**തി യഥാ പുബ്ബേ, ഇദാനിപി തഥേവ ജീവതി.

ഏവമേവ ഖോതി ഇധാപി ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - രാജാ വിയ ഹി കമ്മം ദട്ഠബ്ബം, ആഗുചാരീ പുരിസോ വിയ വട്ടസന്നിസ്സിതോ ബാലപുഥുജ്ജനോ, തീണി സത്തിസതാനി വിയ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം, ആഗുചാരിം പുരിസം ‘‘തീഹി സത്തിസതേഹി ഹനഥാ’’തി രഞ്ഞാ ആണത്തകാലോ വിയ കമ്മരഞ്ഞാ വട്ടസന്നിസ്സിതപുഥുജ്ജനം ഗഹേത്വാ പടിസന്ധിയം പക്ഖിപനകാലോ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി തീണി സത്തിസതാനി വിയ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം, സത്തീസു പന ദുക്ഖം നത്ഥി, സത്തീഹി പഹടവണമൂലകം ദുക്ഖം, ഏവമേവ പടിസന്ധിയമ്പി ദുക്ഖം നത്ഥി, ദിന്നായ പന പടിസന്ധിയാ പവത്തേ വിപാകദുക്ഖം സത്തിപഹടവണമൂലകം ദുക്ഖം വിയ ഹോതി.

പരിഞ്ഞാതേതി തീഹേവ പരിഞ്ഞാഹി പരിഞ്ഞാതേ. ഇധാപി പരിഞ്ഞായോജനാ ഫസ്സാഹാരേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ. **നാമരൂപ**ന്തി വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപം. വിഞ്ഞാണസ്മിഞ്ഹി പരിഞ്ഞാതേ തം പരിഞ്ഞാതമേവ ഹോതി തമ്മൂലകത്താ സഹുപ്പന്നത്താ ച. ഇതി

വിഞ്ഞാണാഹാരവസേനപി യാവ അരഹത്താ ദേസനാ കഥിതാതി. ചതുത്ഥാഹാരോ. തതിയം.

൪. അത്ഥിരാഗസുത്തവണ്ണനാ

൬൪. ചതുത്ഥേ **രാഗോ**തിആദീനി ലോഭസ്സേവ നാമാനി. സോ ഹി രഞ്ജനവസേന രാഗോ, നന്ദനവസേന നന്ദീ, തണ്ഹായനവസേന തണ്ഹാതി വുച്ചതി. **പതിട്ഠിതം തത്ഥ വിഞ്ഞാണം വിരൂള്ഹ**ന്തി കമ്മം ജവാപേത്വാ പടിസന്ധിആകഡ്ഢനസമത്ഥതായ പതിട്ഠിതഞ്ചേവ വിരൂള്ഹഞ്ച. **യത്ഥാ**തി തേഭൂമകവട്ടേ ഭുമ്മം, സബ്ബത്ഥ വാ പുരിമപുരിമപദേ ഏതം ഭുമ്മം. **അത്ഥി തത്ഥ സങ്ഖാരാനം വുദ്ധീ**തി ഇദം ഇമസ്മിം വിപാകവട്ടേ ഠിതസ്സ ആയതിവട്ടഹേതുകേ സങ്ഖാരേ സന്ധായ വുത്തം. **യത്ഥ അത്ഥി ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തീ**തി യസ്മിം ഠാനേ ആയതിം പുനബ്ഭവാഭിനിബ്ബത്തി അത്ഥി.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - രജകചിത്തകാരാ വിയ ഹി സഹകമ്മസമ്ഭാരം കമ്മം, ഫലകഭിത്തിദുസ്സപടാ വിയ തേഭൂമകവട്ടം. യഥാ രജകചിത്തകാരാ പരിസുദ്ധേസു ഫലകാദീസു രൂപം സമുട്ഠാപേന്തി, ഏവമേവ സസമ്ഭാരകകമ്മം ഭവേസു രൂപം സമുട്ഠാപേതി. തത്ഥ യഥാ അകുസലേന ചിത്തകാരേന സമുട്ഠാപിതം രൂപം വിരൂപം ഹോതി ദുസ്സണ്ഠിതം അമനാപം, ഏവമേവ ഏകച്ചോ കമ്മം കരോന്തോ ഞാണവിപ്പയുത്തേന ചിത്തേന കരോതി, തം കമ്മം രൂപം സമുട്ഠാപേന്തം ചക്ഖാദീനം സമ്പത്തിം അദത്വാ ദുബ്ബണ്ണം ദുസ്സണ്ഠിതം മാതാപിതൂനമ്പി അമനാപം രൂപം സമുട്ഠാപേതി. യഥാ പന കുസലേന ചിത്തകാരേന സമുട്ഠാപിതം രൂപം സുരൂപം ഹോതി സുസണ്ഠിതം മനാപം, ഏവമേവ ഏകച്ചോ കമ്മം കരോന്തോ ഞാണസമ്പയുത്തേന ചിത്തേന കരോതി, തം കമ്മം രൂപം സമുട്ഠാപേന്തം ചക്ഖാദീനം സമ്പത്തിം ദത്വാ സുവണ്ണം സുസണ്ഠിതം അലങ്കതപടിയത്തം വിയ രൂപം സമുട്ഠാപേതി.

ഏത്ഥ ച ആഹാരം വിഞ്ഞാണേന സദ്ധിം സങ്ഖിപിത്വാ ആഹാരനാമരൂപാനം അന്തരേ ഏകോ സന്ധി, വിപാകവിധിം നാമരൂപേന സങ്ഖിപിത്വാ നാമരൂപസങ്ഖാരാനം അന്തരേ ഏകോ സന്ധി, സങ്ഖാരാനഞ്ച ആയതിഭവസ്സ ച അന്തരേ ഏകോ സന്ധീതി വേദിതബ്ബോ.

കൂടാഗാരന്തി ഏകകണ്ണികം ഗാഹാപേത്വാ കതം അഗാരം. **കൂടാഗാരസാലാ**തി ദ്വേ കണ്ണികേ ഗഹേത്വാ കതസാലാ. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ ഖീണാസവസ്സ കമ്മം സൂരിയരസ്മിസമം വേദിതബ്ബം. സൂരിയരസ്മി പന അത്ഥി, സാ കേവലം പതിട്ഠായ അഭാവേന അപ്പതിട്ഠാ നാമ ജാതാ, ഖീണാസവസ്സ കമ്മം നത്ഥിതായ ഏവ അപ്പതിട്ഠം. തസ്സ ഹി കായാദയോ അത്ഥി, തേഹി പന കതകമ്മം കുസലാകുസലം നാമ ന ഹോതി, കിരിയമത്തേ ഠത്വാ അവിപാകം ഹോതി. ഏവമസ്സ കമ്മം നത്ഥിതായ ഏവ അപ്പതിട്ഠം നാമ ജാതന്തി. ചതുത്ഥം.

൫. നഗരസുത്തവണ്ണനാ

൹൫. പഞ്ചമേ **നാമരൂപേ ഖോ സതി വിഞ്ഞാണ**ന്തി ഏത്ഥ "സങ്ഖാരേസു സതി വിഞ്ഞാണ"ന്തി ച "അവിജ്ജായ സതി സങ്ഖാരാ"തി ച വത്തബ്ബം ഭവേയ്യ, തദുഭയമ്പി ന വുത്തം. കസ്മാ? അവിജ്ജാസങ്ഖാരാ ഹി തതിയോ ഭവോ, തേഹി സദ്ധിം അയം വിപസ്സനാ ന ഘടീയതി. മഹാപുരിസോ ഹി പച്ചുപ്പന്നപഞ്ചവോകാരവസേന അഭിനിവിട്ഠോതി.

നനു ച അവിജ്ജാസങ്ഖാരേസു അദിട്ഠേസു ന സക്കാ ബുദ്ധേന ഭവിതുന്തി. സച്ചം ന സക്കാ, ഇമിനാ പന തേ ഭവഉപാദാനതണ്ഹാവസേന ദിട്ഠാവ. തസ്മാ യഥാ നാമ ഗോധം അനുബന്ധന്തോ പുരിസോ തം കൂപം പവിട്ഠം ദിസ്വാ ഓതരിത്വാ പവിട്ഠട്ഠാനം ഖണിത്വാ ഗോധം ഗഹേത്വാ പക്കമേയ്യ, ന പരഭാഗം ഖനേയ്യ , കസ്മാ? കസ്സചി നത്ഥിതായ. ഏവം മഹാപുരിസോപി ഗോധം അനുബന്ധന്തോ പുരിസോ വിയ ബോധിപല്ലങ്കേ നിസിന്നോ ജരാമരണതോ പട്ഠായ "ഇമസ്സ അയം പച്ചയോ, ഇമസ്സ അയം പച്ചയോ"തി പരിയേസന്തോ യാവ നാമരൂപധമ്മാനം പച്ചയം ദിസ്വാ തസ്സപി പച്ചയം പരിയേസന്തോ വിഞ്ഞാണമേവ അദ്ദസ. തതോ "ഏത്തകോ പഞ്ചവോകാരഭവവസേന സമ്മസനചാരോ"തി വിപസ്സനം പടിനിവത്തേസി, പരതോ തുച്ഛകൂപസ്സ അഭിന്നട്ഠാനം വിയ അവിജ്ജാസങ്ഖാരദ്വയം അത്ഥി, തദേതം ഹേട്ഠാ വിപസ്സനായ ഗഹിതത്താ പാടിയേക്കം സമ്മസനൂപഗം ന ഹോതീതി ന അഗ്ഗഹേസി.

പച്ചുദാവത്തതീതി പടിനിവത്തതി. കതമം പനേത്ഥ വിഞ്ഞാണം പച്ചുദാവത്തതീതി? പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണമ്പി വിപസ്സനാവിഞ്ഞാണമ്പി. തത്ഥ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം പച്ചയതോ പടിനിവത്തതി, വിപസ്സനാവിഞ്ഞാണം ആരമ്മണതോ. ഉഭയമ്പി നാമരൂപം നാതിക്കമതി, നാമരൂപതോ പരം ന ഗച്ഛതി. **ഏത്താവതാ ജായേഥ വാ**തിആദീസു വിഞ്ഞാണേ നാമരൂപസ്സ പച്ചയേ ഹോന്തേ, നാമരൂപേ വിഞ്ഞാണസ്സ പച്ചയേ ഹോന്തേ, ദ്വീസുപി അഞ്ഞമഞ്ഞപച്ചയേസു ഹോന്തേസു ഏത്തകേന ജായേഥ വാ ഉപപജ്ജേഥ വാ. ഇതോ ഹി പരം കിമഞ്ഞം ജായേഥ വാ ഉപപജ്ജേഥ വാ, നനു ഏതദേവ ജായതി ച ഉപപജ്ജതി ചാതി?

ഏവം സദ്ധിം അപരാപരചുതിപടിസന്ധീഹി പഞ്ച പദാനി ദസ്സേത്വാ പുന തം ഏത്താവതാതി വുത്തമത്ഥം നിയ്യാതേന്തോ **യദിദം നാമരൂപപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപ**ന്തി വത്വാ തതോ പരം അനുലോമപച്ചയാകാരവസേന വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപമൂലകം ആയതിജരാമരണം ദസ്സേതും **നാമരൂപപച്ചയാ സളായതന**ന്തിആദിമാഹ.

അഞ്ജസന്തി മഗ്ഗസ്സേവ വേവചനം. **ഉദ്ധാപവന്ത**ന്തി ആപതോ ഉഗ്ഗതത്താ ഉദ്ധാപന്തി ലദ്ധവോഹാരേന പാകാരവത്ഥുനാ സമന്നാഗതം. **രമണീയ**ന്തി സമന്താ ചതുന്നം ദ്വാരാനം അബ്ഭന്തരേ ച നാനാഭണ്ഡാനം സമ്പത്തിയാ രമണീയം. **മാപേഹീ**തി മഹാജനം പേസേത്വാ വാസം കാരേഹി. **മാപേയ്യാ**തി വാസം കാരേയ്യ. കാരേന്തോ ച പഠമം അട്ഠാരസ മനുസ്സകോടിയോ പേസേത്വാ "സമ്പുണ്ണ"ന്തി പുച്ഛിത്വാ "ന താവ സമ്പുണ്ണ"ന്തി വുത്തേ അപരാനി പഞ്ചകുലാനി പേസേയ്യ. പുന പുച്ഛിത്വാ "ന താവ സമ്പുണ്ണ"ന്തി വുത്തേ അപരാനി പഞ്ചപഞ്ഞാസകുലാനി പേസേയ്യ. പുന പുച്ഛിത്വാ "ന താവ സമ്പുണ്ണ"ന്തി വുത്തേ അപരാനി തിംസ കുലാനി പേസേയ്യ. പുന പുച്ഛിത്വാ "ന താവ സമ്പുണ്ണ"ന്തി വുത്തേ അപരം കുലസഹസ്സം പേസേയ്യ. പുന പുച്ഛിത്വാ

“ന താവ സമ്പുണ്ണ”ന്തി വുത്തേ അപരാനി ഏകാദസനഹുതാനി കുലാനി പേസേയ്യ. പുന പുച്ഛിത്വാ “ന താവ സമ്പുണ്ണ”ന്തി വുത്തേ അപരാനി ചതുരാസീതികുലസഹസ്സാനി പേസേയ്യ. പുന “സമ്പുണ്ണ”ന്തി പുച്ഛിതേ, “മഹാരാജ, കിം വദേസി? മഹന്തം നഗരം അസമ്ബാധം, ഇമിനാ നയേന കുലാനി പേസേത്വാ ന സക്കാ പൂരേതും, ഭേരിം പന ചരാപേത്വാ ‘അമ്ഹാകം നഗരം ഇമായ ച ഇമായ ച സമ്പത്തിയാ സമ്പന്നം, യേ തത്ഥ വസിതുകാമാ, യഥാസുഖം ഗച്ഛന്തു, ഇമഞ്ചിമഞ്ച പരിഹാരം ലഭിസ്സന്തീ’തി നഗരസ്സ ചേവ വണ്ണം ലോകസ്സ ച പരിഹാരലാഭം ഘോസാപേഥാ”തി വദേയ്യ. സോ ഏവം കരേയ്യ. തതോ മനുസ്സാ നഗരഗുണഞ്ചേവ പരിഹാരലാഭഞ്ച സുത്വാ സബ്ബദിസാഹി സമോസരിത്വാ നഗരം പൂരേയ്യും. തം അപരേന സമയേന ഇദ്ധഞ്ചേവ അസ്സ ഫീതഞ്ച. തം സന്ധായ **തദസ്സ നഗരം അപരേന സമയേന ഇദ്ധഞ്ചേവ ഫീതഞ്ചാ**തിആദി വുത്തം.

തത്ഥ **ഇദ്ധ**ന്തി സമിദ്ധം സുഭിക്ഖം. **ഫീത**ന്തി സബ്ബസമ്പത്തീഹി പുപ്ഫിതം. **ബാഹുജഞ്ഞ**ന്തി ബഹൂഹി ഞാതബ്ബം, ബഹുജനാനം ഹിതം വാ. “ബഹുജന”ന്തിപി പാഠോ. **ആകിണ്ണമനുസ്സ**ന്തി മനുസ്സേഹി ആകിണ്ണം നിരന്തരം ഫുട്ഠം. **വുഡ്ഢിവേപുല്ലപ്പത്ത**ന്തി വുഡ്ഢിപ്പത്തഞ്ചേവ വേപുല്ലപ്പത്തഞ്ച, സേട്ഠഭാവഞ്ചേവ വിപുലഭാവഞ്ച പത്തം, ദസസഹസ്സചക്കവാളേ അഗ്ഗനഗരം ജാതന്തി അത്ഥോ.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - അരഞ്ഞപവനേ ചരമാനപുരിസോ വിയ ഹി ദീപങ്കരപാദമൂലതോ പട്ഠായ പാരമിയോ പൂരയമാനോ മഹാപുരിസോ ദട്ഠബ്ബോ, തസ്സ പുരിസസ്സ പുബ്ബകേഹി മനുസ്സേഹി അനുയാതമഗ്ഗദസ്സനം വിയ മഹാസത്തസ്സ അനുപുബ്ബേന ബോധിപല്ലങ്കേ നിസിന്നസ്സ പുബ്ബഭാഗേ അട്ഠങ്ഗികസ്സ വിപസ്സനാമഗ്ഗസ്സ ദസ്സനം, പുരിസസ്സ തം ഏകപദികമഗ്ഗം അനുഗച്ഛതോ അപരഭാഗേ മഹാമഗ്ഗദസ്സനം വിയ മഹാസത്തസ്സ ഉപരിവിപസ്സനായ ചിണ്ണന്തേ ലോകുത്തരമഗ്ഗദസ്സനം, പുരിസസ്സ തേനേവ മഗ്ഗേന ഗച്ഛതോ പുരതോ നഗരദസ്സനം വിയ തഥാഗതസ്സ നിബ്ബാനനഗരദസ്സനം, ബഹിനഗരം പനേത്ഥ അഞ്ഞേന ദിട്ഠം, അഞ്ഞേന മനുസ്സവാസം കതം, നിബ്ബാനനഗരം സത്ഥാ സയമേവ പസ്സി, സയം വാസമകാസി. തസ്സ പുരിസസ്സ ചതുന്നം ദ്വാരാനം ദിട്ഠകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ ചതുന്നം മഗ്ഗാനം ദിട്ഠകാലോ, തസ്സ ചതൂഹി ദ്വാരേഹി നഗരം പവിട്ഠകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി നിബ്ബാനം പവിട്ഠകാലോ, തസ്സ നഗരബ്ഭന്തരേ ഭണ്ഡവവത്ഥാനകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ പച്ചവേക്ഖണഞാണേന പരോപണ്ണാസകുസലധമ്മവവത്ഥാനകാലോ. നഗരസ്സ അഗാരകരണത്ഥം കുലപരിയേസനകാലോ വിയ സത്ഥു ഫലസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ വേനേയ്യസത്തേ വോലോകനകാലോ, തേന പുരിസേന യാചിതസ്സ രഞ്ഞോ ഏകം മഹാകുടുമ്ബികം ദിട്ഠകാലോ വിയ മഹാബ്രഹ്മുനാ യാചിതസ്സ ഭഗവതോ അഞ്ഞാസികോണ്ഡഞ്ഞത്ഥേരം ദിട്ഠകാലോ, രഞ്ഞോ മഹാകുടുമ്ബികം പക്കോസാപേത്വാ “നഗരവാസം കരോഹീ”തി പഹിതകാലോ വിയ ഭഗവതോ ഏകസ്മിം പച്ഛാഭത്തേ അട്ഠാരസയോജനമഗ്ഗം ഗന്ത്വാ ആസാള്ഹിപുണ്ണമദിവസേ ബാരാണസിയം ഇസിപതനം പവിസിത്വാ ഥേരം കായസക്ഖിം കത്വാ ധമ്മം ദേസിതകാലോ, മഹാകുടുമ്ബികേന അട്ഠാരസ പുരിസകോടിയോ ഗഹേത്വാ നഗരം അജ്ഝാവുട്ഠകാലോ വിയ തഥാഗതേന ധമ്മചക്കേ പവത്തിതേ ഥേരസ്സ അട്ഠാരസഹി ബ്രഹ്മകോടീഹി സദ്ധിം

സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠിതകാലോ, ഏവം നിബ്ബാനനഗരം പഠമം ആവാസിതം, തതോ സമ്പുണ്ണം നഗരന്തി പുച്ഛിത്വാ ന താവാതി വുത്തേ പഞ്ച കുലാനി ആദിം കത്വാ യാവ ചതുരാസീതികുലസഹസ്സപേസനം വിയ തഥാഗതസ്സ പഞ്ചമദിവസതോ പട്ഠായ അനത്തലക്ഖണസുത്താദീനി ദേസേത്വാ പഞ്ചവഗ്ഗിയേ ആദിം കത്വാ യസപമുഖാ പഞ്ചപണ്ണാസ കുലപുത്താ, തിംസ ഭദ്ദവഗ്ഗിയാ, സഹസ്സപുരാണജടിലാ, ബിമ്ബിസാരപമുഖാനി ഏകാദസപുരിസനഹുതാനി, തിരോകുട്ടാനുമോദനേ ചതുരാസീതിസഹസ്സാനീതി ഏത്തകസ്സ ജനസ്സ അരിയമഗ്ഗം ഓതാരേത്വാ നിബ്ബാനനഗരം പേസിതകാലോ, അഥ തേന നയേന നഗരേ അപൂരിയമാനേ ഭേരിം ചരാപേത്വാ നഗരസ്സ വണ്ണഘോസനം കുലാനം പരിഹാരലാഭഘോസനം വിയ ച മാസസ്സ അട്ഠ ദിവസേ തത്ഥ തത്ഥ നിസീദിത്വാ ധമ്മകഥികാനം നിബ്ബാനവണ്ണസ്സ ചേവ നിബ്ബാനപ്പത്താനം ജാതികന്താരാദിനിത്ഥരണാനിസംസസ്സ ച ഘോസനം, തതോ സബ്ബദിസാഹി ആഗന്ത്വാ മനുസ്സാനം നഗരസമോസരണം വിയ തത്ഥ തത്ഥ ധമ്മകഥം സുത്വാ തതോ തതോ നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജ്ജം ആദിം കത്വാ അനുലോമപടിപദം പടിപന്നാനം അപരിമാണാനം കുലപുത്താനം നിബ്ബാനസമോസരണം ദട്ഠബ്ബം.

പുരാണം മഗ്ഗന്തി അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം. അയഞ്ഹി അരിയമഗ്ഗോ പവാരണസുത്തേ (സം॰ നി॰ ൧.൨൧൫) അവത്തമാനകട്ഠേന ''അനുപ്പന്നമഗ്ഗോ''തി വുത്തോ, ഇമസ്മിം സുത്തേ അവളഞ്ജനട്ഠേന ''പുരാണമഗ്ഗോ''തി. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹം സകലസാസനം. **ഇദ്ധ**ന്തി ഝാനസ്സാദേന സമിദ്ധം സുഭിക്ഖം. **ഫീത**ന്തി അഭിഞ്ഞാഭരണേഹി പുപ്ഫിതം. **വിത്ഥാരിക**ന്തി വിത്ഥിണ്ണം. **ബാഹുജഞ്ഞ**ന്തി ബഹുജനവിഞ്ഞേയ്യം. **യാവ ദേവമനുസ്സേഹി സുപ്പകാസിത**ന്തി യാവ ദസസഹസ്സചക്കവാളേ ദേവമനുസ്സേഹി പരിച്ഛേദോ അത്ഥി, ഏതസ്മിം അന്തരേ സുപ്പകാസിതം സുദേസിതം തഥാഗതേനാതി. പഞ്ചമം.

൬. സമ്മസസുത്തവണ്ണനാ

൬൬. ഛട്ഠേ **ആമന്തേസീ**തി കസ്മാ ആമന്തേസി? യസ്മാസ്സ സുഖുമാ തിലക്ഖണാഹതാ ധമ്മദേസനാ ഉപട്ഠാസി. തസ്മിം കിര ജനപദേ മനുസ്സാ സഹേതുകാ പഞ്ഞവന്തോ. സിനിദ്ധാനി കിരേത്ഥ ഭോജനാനി, താനിസേവതോ ജനസ്സ പഞ്ഞാ വഡ്ഢതി, തേ ഗമ്ഭീരം തിലക്ഖണാഹതം ധമ്മകഥം പടിവിജ്ഝിതും സമത്ഥാ ഹോന്തി. തേനേവ ഭഗവാ ദീഘമജ്ഝിമേസു മഹാസതിപട്ഠാനാനി (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭൨ ആദയോ) മഹാനിദാനം (ദീ॰ നി॰ ൨.൯൫ ആദയോ), ആനേഞ്ജസപ്പായം (മ॰ നി॰ ൩.൬൬ ആദയോ), സംയുത്തകേ ചൂളനിദാനാദിസുത്തന്തി ഏവമാദീനി അഞ്ഞാനി ഗമ്ഭീരാനി സുത്താനി തത്ഥേവ കഥേസി. **സമ്മസഥ നോ**തി സമ്മസഥ നു. **അന്തരം സമ്മസ**ന്തി അബ്ഭന്തരം പച്ചയസമ്മസനം. **ന സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ ചിത്തം ആരാധേസീ**തി പച്ചയാകാരവസേന ബ്യാകാരാപേതുകാമസ്സ ഭഗവതോ തഥാ അബ്യാകരിത്വാ ദ്വത്തിംസാകാരവസേന ബ്യാകരോന്തോ അജ്ഝാസയം ഗഹേതും നാസക്ഖി.

ഏതദവോചാതി ദേസനാ യഥാനുസന്ധിം ന ഗതാ, ദേസനായ യഥാനുസന്ധിഗമനത്ഥം ഏതദവോച. **തേനഹാനന്ദ, സുണാഥാ**തി ഇദം തേപിടകേ ബുദ്ധവചനേ അസമ്ഭിന്നപദം. അഞ്ഞത്ഥ ഹി ഏവം വുത്തം നാമ നത്ഥി. **ഉപധിനിദാന**ന്തി ഖന്ധുപധിനിദാനം. ഖന്ധപഞ്ചകഞ്ഹേത്ഥ ഉപധീതി

അധിപ്പേതം. **ഉപ്പജ്ജതീ**തി ജായതി. **നിവിസതീ**തി പുനപ്പുനം പവത്തിവസേന പതിട്ഠഹതി.

യം ഖോ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപന്തി യം ലോകസ്മിം പിയസഭാവഞ്ചേവ മധുരസഭാവഞ്ച. **ചക്ഖും ലോകേ**തിആദീസു ലോകസ്മിഞ്ഹി ചക്ഖാദീസു മമത്തേന അഭിനിവിട്ഠാ സത്താ സമ്പത്തിയം പതിട്ഠിതാ അത്തനോ ചക്ഖും ആദാസാദീസു നിമിത്തഗ്ഗഹണാനുസാരേന വിപ്പസന്നപഞ്ചപസാദം സുവണ്ണവിമാനേ ഉഗ്ഘാടിതമണിസീഹപഞ്ജരം വിയ മഞ്ഞന്തി, സോതം രജതപനാളികം വിയ പാമങ്ഗസുത്തം വിയ ച മഞ്ഞന്തി, തുങ്ഗനാസാതി ലദ്ധവോഹാരം ഘാനം വട്ടേത്വാ ഠപിതഹരിതാലവട്ടിം വിയ മഞ്ഞന്തി, ജിവ്ഹം രത്തകമ്ബലപടലം വിയ മുദുസിനിദ്ധമധുരരസദം മഞ്ഞന്തി, കായം സാലലട്ഠിം വിയ സുവണ്ണതോരണം വിയ ച മഞ്ഞന്തി, മനം അഞ്ഞേസം മനേന അസദിസം ഉളാരം മഞ്ഞന്തി.

നിച്ചതോ അദ്ദക്ഖുന്തി നിച്ചന്തി അദ്ദസംസു. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **ന പരിമുച്ചിംസു ദുക്ഖസ്മാ**തി സകലസ്മാപി വട്ടദുക്ഖാ ന പരിമുച്ചിംസു. **ദക്ഖിസ്സന്തീ**തി പസ്സിസ്സന്തി. **ആപാനീയകംസോ**തി സരകസ്സ നാമം. യസ്മാ പനേത്ഥ ആപം പിവന്തി, തസ്മാ ''ആപാനീയോ''തി വുച്ചതി. ആപാനീയോ ച സോ കംസോ ചാതി ആപാനീയകംസോ. സുരാമണ്ഡസരകസ്സേതം നാമം. ''വണ്ണസമ്പന്നോ''തിആദിവചനതോ പന കംസേ ഠിതപാനമേവ ഏവം വുത്തം. **ഘമ്മാഭിതത്തോ**തി ഘമ്മേന അഭിതത്തോ. **ഘമ്മപരേതോ**തി ഘമ്മേന ഫുട്ഠോ, അനുഗതോതി അത്ഥോ. **പിവതോ ഹി ഖോ തം ഛാദേസ്സതീ**തി പിവന്തസ്സ തം പാനീയം വണ്ണാദിസമ്പത്തിയാ രുച്ചിസ്സതി, സകലസരീരം വാ ഫരിത്വാ തുട്ഠിം ഉപ്പാദയമാനം ഠസ്സതി. **അപ്പടിസങ്ഖാ**തി അപച്ചവേക്ഖിത്വാ.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - ആപാനീയകംസോ വിയ ഹി ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം ആരമ്മണം ദട്ഠബ്ബം, ഘമ്മാഭിതത്തപുരിസോ വിയ വട്ടനിസ്സിതോ പുഥുജ്ജനോ, ആപാനീയകംസേന നിമന്തനപുരിസോ വിയ ലോകേ പിയരൂപേന സാതരൂപേന ആരമ്മണേന നിമന്തകജനോ, ആപാനീയകംസേ സമ്പത്തിഞ്ച ആദീനവഞ്ച ആരോചേന്തോ ആപാനകമനുസ്സോ വിയ ആചരിയുപജ്ഝായാദികോ കല്യാണമിത്തോ. യഥേവ ഹി തസ്സ പുരിസസ്സ അപലോകിതമനുസ്സോ ആപാനീയകംസേ ഗുണഞ്ച ആദീനവഞ്ച ആരോചേതി, ഏവമേവ ആചരിയോ വാ ഉപജ്ഝായോ വാ ഭിക്ഖുനോ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു അസ്സാദഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച കഥേതി.

തത്ഥ യഥാ ആപാനീയകംസമ്ഹി ഗുണേ ച ആദീനവേ ച ആരോചിതേ സോ പുരിസോ പിയവണ്ണാദിസമ്പദായമേവ സഞ്ജാതവേഗോ ''സചേ മരണം ഭവിസ്സതി, പച്ഛാ ജാനിസ്സാമീ''തി സഹസാ അപ്പടിസങ്ഖായ തം പിവിത്വാ മരണം വാ മരണമത്തം വാ ദുക്ഖം നിഗച്ഛതി, ഏവമേവ, ഭിക്ഖു, ''പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ദസ്സനാദിവസേന ഉപ്പന്നസോമനസ്സമത്തമേവ അസ്സാദോ, ആദീനവോ പന ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികോ ബഹു നാനപ്പകാരോ, അപ്പസ്സാദാ കാമാ ബഹുദുക്ഖാ ബഹുപായാസാ''തി ഏവം ആചരിയുപജ്ഝായേഹി ആനിസംസഞ്ച ആദീനവഞ്ച കഥേത്വാ - ''സമണപടിപദം പടിപജ്ജ, ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരോ ഭവ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞൂ ജാഗരിയം അനുയുത്തോ''തി ഏവം ഓവദിതോപി അസ്സാദബദ്ധചിത്തതായ ''സചേ വുത്തപ്പകാരോ ആദീനവോ

ഭവിസ്സതി, പച്ഛാ ജാനിസ്സാമീ''തി ആചരിയുപജ്ഝായേ അപസാദേത്വാ ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛാദീനി ചേവ വത്തപടിപത്തിഞ്ച പഹായ ലോകാമിസകഥം കഥേന്തോ കാമേ പരിഭുഞ്ജിതുകാമതായ സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ ഹീനായാവത്തതി. തതോ ദുച്ചരിതാനി പൂരേന്തോ സന്ധിച്ഛേദനാദികാലേ ''ചോരോ അയ''ന്തി ഗഹേത്വാ രഞ്ഞോ ദസ്സിതോ ഇധേവ ഹത്ഥപാദാദിഛേദനം പത്വാ സമ്പരായേ ചതൂസു അപായേസു മഹാദുക്ഖം അനുഭോതി.

പാനീയേന വാ വിനേതുന്തി സീതേന വാരിനാ ഹരിതും. **ദധിമണ്ഡകേനാ**തി ദധിമണ്ഡനമത്തേന. **ഭട്ഠലോണികായാ**തി സലോണേന സത്തുപാനീയേന. **ലോണസോവീരകേനാ**തി സബ്ബധഞ്ഞഫലകളീരാദീനി പക്ഖിപിത്വാ ലോണസോവീരകം നാമ കരോന്തി, തേന.

ഓപമ്മസംസന്ദനം പനേത്ഥ - ഘമ്മാഭിതത്തപുരിസോ വിയ വട്ടസന്നിസ്സിതകാലേ യോഗാവചരോ ദട്ഠബ്ബോ, തസ്സ പുരിസസ്സ പടിസങ്ഖാ ആപാനീയകംസം പഹായ പാനീയാദീഹി പിപാസസ്സ വിനോദനം വിയ ഭിക്ഖുനോ ആചരിയുപജ്ഝായാനം ഓവാദേ ഠത്വാ ഛദ്വാരാദീനി പരിഗ്ഗഹേത്വാ അനുക്കമേന വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തസ്സ അരഹത്തഫലാധിഗമോ, പാനീയാദീനി ചത്താരി പാനാനി വിയ ഹി ചത്താരോ മഗ്ഗാ, തേസു അഞ്ഞതരം പിവിത്വാ സുരാപിപാസിതം വിനോദേത്വാ സുഖിനോ യേന കാമം ഗമനം വിയ ഖീണാസവസ്സ ചതുമഗ്ഗപാനം പിവിത്വാ തണ്ഹം വിനോദേത്വാ അഗതപുബ്ബം നിബ്ബാനദിസം ഗമനകാലോ വേദിതബ്ബോ. ഛട്ഠം.

൭. നളകലാപീസുത്തവണ്ണനാ

൬൭. സത്തമേ **കിന്നു ഖോ, ആവുസോ**തി കസ്മാ പുച്ഛതി? ''ഏവം പുട്ഠോ കഥം നു ഖോ ബ്യാകരേയ്യാ''തി. ഥേരസ്സ അജ്ഝാസയജാനനത്ഥം. അപിച അതീതേ ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ ഇമം പഞ്ഹം വിനിച്ഛയിംസൂതി അനാഗതേ ഭിക്ഖൂ ജാനിസ്സന്തീതിപി പുച്ഛതി. **ഇദാനേവ ഖോ മയ**ന്തി ഇദം ഥേരോ യസ്സ നാമരൂപസ്സ വിഞ്ഞാണം പച്ചയോതി വുത്തം, തദേവ നാമരൂപം വിഞ്ഞാണസ്സ പച്ചയോതി വുത്തത്താ ആഹ . **നളകലാപിയോ**തി ഇധ പന അയകലാപാദിവസേന ഉപമം അനാഹരിത്വാ വിഞ്ഞാണനാമരൂപാനം അബലദുബ്ബലഭാവദസ്സനത്ഥം അയം ഉപമാ ആഭതാ.

നിരോധോ ഹോതീതി ഏത്തകേ ഠാനേ പച്ചയുപ്പന്നപഞ്ചവോകാരഭവവസേന ദേസനാ കഥിതാ. **ഛത്തിംസായ വത്ഥൂഹീ**തി ഹേട്ഠാ വിസ്സജ്ജിതേസു ദ്വാദസസു പദേസു ഏകേകസ്മിം തിണ്ണം തിണ്ണം വസേന ഛത്തിംസായ കാരണേഹി. ഏത്ഥ ച പഠമോ ധമ്മകഥികഗുണോ, ദുതിയാ പടിപത്തി, തതിയം പടിപത്തിഫലം. തത്ഥ പഠമനയേന ദേസനാസമ്പത്തി കഥിതാ, ദുതിയേന സേക്ഖഭൂമി, തതിയേന അസേക്ഖഭൂമീതി. സത്തമം.

൮. കോസമ്ബിസുത്തവണ്ണനാ

൬൮. അട്ഠമേ **അഞ്ഞത്രേവാ**തി ഏകച്ചോ ഹി പരസ്സ സദ്ദഹിത്വാ യം ഏസ ഭണതി, തം ഭൂതന്തി ഗണ്ഹാതി. അപരസ്സ നിസീദിത്വാ ചിന്തേന്തസ്സ യം കാരണം രുച്ചതി, സോ ''അത്ഥി ഏത''ന്തി രുചിയാ ഗണ്ഹാതി. ഏകോ ''ചിരകാലതോ പട്ഠായ ഏവം അനുസ്സവോ അത്ഥി, ഭൂതമേത''ന്തി അനുസ്സവേന

ഗണ്ഹാതി. അഞ്ഞസ്സ വിതക്കയതോ ഏകം കാരണം ഉപട്ഠാതി, സോ "അത്ഥേത"ന്തി ആകാരപരിവിതക്കേന ഗണ്ഹാതി. അപരസ്സ ചിന്തയതോ ഏകാ ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി, യായസ്സ തം കാരണം നിജ്ഝായന്തസ്സ ഖമതി, സോ "അത്ഥേത"ന്തി ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ ഗണ്ഹാതി. ഥേരോ പന പഞ്ചപി ഏതാനി കാരണാനി പടിക്ഖിപിത്വാ പച്ചക്ഖഞാണേന പടിവിദ്ധഭാവം പുച്ഛന്തോ **അഞ്ഞത്രേവ, ആവുസോ മുസില, സദ്ധായാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഞ്ഞത്രേവാ**തി സദ്ധാദീനി കാരണാനി ഠപേത്വാ, വിനാ ഏതേഹി കാരണേഹീതി അത്ഥോ. **ഭവനിരോധോ നിബ്ബാന**ന്തി പഞ്ചക്ഖന്ധനിരോധോ നിബ്ബാനം.

തുണ്ഹീ അഹോസീതി ഥേരോ ഖീണാസവോ, അഹം പന ഖീണാസവോതി വാ ന വാതി വാ അവത്വാ തുണ്ഹീയേവ അഹോസി. **ആയസ്മാ നാരദോ ആയസ്മന്തം പവിട്ഠം ഏതദവോചാ**തി കസ്മാ അവോച? സോ കിര ചിന്തേസി - "ഭവനിരോധോ നിബ്ബാനം നാമാതി സേഖേഹിപി ജാനിതബ്ബോ പഞ്ഹോ ഏസ, അയം പന ഥേരോ ഇമം ഥേരം അസേഖഭൂമിയാ കാരേതി, ഇമം ഠാനം ജാനാപേസ്സാമീ"തി ഏതം അവോച.

സമ്മപ്പഞ്ഞായ സുദിട്ഠന്തി സഹ വിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ സുട്ഠു ദിട്ഠം. **ന ചമ്ഹി അരഹ**ന്തി അനാഗാമിമഗ്ഗേ ഠിതത്താ അരഹം ന ഹോമീതി ദീപേതി. യം പനസ്സ ഇദാനി "ഭവനിരോധോ നിബ്ബാന"ന്തി ഞാണം, തം ഏകൂനവീസതിയാ പച്ചവേക്ഖണഞാണേഹി വിമുത്തം പച്ചവേക്ഖണഞാണം. **ഉദപാനോ**തി വീസതിംസഹത്ഥഗമ്ഭീരോ പാനീയകൂപോ. **ഉദകവാരകോ**തി ഉദകഉസ്സിഞ്ചനവാരകോ. **ഉദകന്തി ഹി ഖോ ഞാണം അസ്സാ**തി തീരേ ഠിതസ്സ ഓലോകയതോ ഏവം ഞാണം ഭവേയ്യ. **ന ച കായേന ഫുസിത്വാ**തി ഉദകം പന നീഹരിത്വാ കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരിതും ന സക്കുണേയ്യ. ഉദപാനേ ഉദകദസ്സനം വിയ ഹി അനാഗാമിനോ നിബ്ബാനദസ്സനം, ഘമ്മാഭിതത്തപുരിസോ വിയ അനാഗാമീ, ഉദകവാരകോ വിയ അരഹത്തമഗ്ഗോ, യഥാ ഘമ്മാഭിതത്തപുരിസോ ഉദപാനേ ഉദകം പസ്സതി. ഏവം അനാഗാമീ പച്ചവേക്ഖണഞാണേന "ഉപരി അരഹത്തഫലസമയോ നാമ അത്ഥീ"തി ജാനാതി. യഥാ പന സോ പുരിസോ ഉദകവാരകസ്സ നത്ഥിതായ ഉദകം നീഹരിത്വാ കായേന ഫുസിതും ന ലഭതി, ഏവം അനാഗാമീ അരഹത്തമഗ്ഗസ്സ നത്ഥിതായ നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കത്വാ അരഹത്തഫലസമാപത്തിം അപ്പേത്വാ നിസീദിതും ന ലഭതി. അട്ഠമം.

൯. ഉപയന്തിസുത്തവണ്ണനാ

൬൯. നവമേ **ഉപയന്തോ**തി ഉദകവഡ്ഢനസമയേ ഉപരി ഗച്ഛന്തോ. **മഹാനദിയോ**തി ഗങ്ഗായമുനാദികാ മഹാസരിതായോ. **ഉപയാപേതീ**തി ഉപരി യാപേതി, വഡ്ഢേതി പൂരേതീതി അത്ഥോ. **അവിജ്ജാ ഉപയന്തീ**തി അവിജ്ജാ ഉപരി ഗച്ഛന്തീ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ഭവിതും സക്കുണന്തീ. **സങ്ഖാരേ ഉപയാപേതീ**തി സങ്ഖാരേ ഉപരി യാപേതി വഡ്ഢേതി. ഏവം സബ്ബപദേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **അപയന്തോ**തി അപഗച്ഛന്തോ ഓസരന്തോ. **അവിജ്ജാ അപയന്തീ**തി അവിജ്ജാ അപഗച്ഛമാനാ ഓസരമാനാ ഉപരി സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ഭവിതും ന സക്കുണന്തീതി അത്ഥോ. **സങ്ഖാരേ അപയാപേതീ**തി സങ്ഖാരേ അപഗച്ഛാപേതി. ഏസ നയോ സബ്ബപദേസു. നവമം.

൧൦. സുസിമസുത്തവണ്ണനാ

൭൦. ദസമേ **ഗരുകതോ**തി സബ്ബേഹി ദേവമനുസ്സേഹി പാസാണച്ഛത്തം വിയ ചിത്തേന ഗരുകതോ. **മാനിതോ**തി മനേന പിയായിതോ. **പൂജിതോ**തി ചതുപച്ചയപൂജായ പൂജിതോ. **അപചിതോ**തി നീചവുത്തികരണേന അപചിതോ. സത്ഥാരഞ്ഹി ദിസ്വാ മനുസ്സാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധാദീഹി ഓതരന്തി മഗ്ഗം ദേന്തി, അംസകൂടതോ സാടകം അപനേന്തി, ആസനതോ വുട്ഠഹന്തി വന്ദന്തി. ഏവം സോ തേഹി അപചിതോ നാമ ഹോതി. **സുസിമോ**തി ഏവംനാമകോ വേദങ്ഗേസു കുസലോ പണ്ഡിതപരിബ്ബാജകോ. **ഏഹി ത്വ**ന്തി തേസം കിര ഏതദഹോസി - "സമണോ ഗോതമോ ന ജാതിഗോത്താദീനി ആഗമ്മ ലാഭഗ്ഗപ്പത്തോ ജാതോ, കവിസേട്ഠോ പനേസ ഉത്തമകവിതായ സാവകാനം ഗന്ഥം ബന്ധിത്വാ ദേതി, തം തേ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ ഉപട്ഠാകാനം ഉപനിസിന്നകഥമ്പി അനുമോദനമ്പി സരഭഞ്ഞമ്പീതി ഏവമാദീനി കഥേന്തി, തേ തേസം പസന്നാ ലാഭം ഉപസംഹരന്തി. സചേ മയം യം സമണോ ഗോതമോ ജാനാതി, തതോ ഥോകം ജാനേയ്യാമ, അത്തനോ സമയം തത്ഥ പക്ഖിപിത്വാ മയമ്പി ഉപട്ഠാകാനം കഥേയ്യാമ, തതോ ഏതേഹി ലാഭിതരാ ഭവേയ്യാമ. കോ നു ഖോ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ഖിപ്പമേവ ഉഗ്ഗണ്ഹിതും സക്ഖിസ്സതീ"തി. തേ ഏവം ചിന്തേത്വാ "സുസിമോ പടിബലോ"തി ദിസ്വാ തം ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവമാഹംസു.

യേനായസ്മാ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമീതി കസ്മാ ഉപസങ്കമി? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി, "കസ്സ നു ഖോ സന്തികം ഗന്ത്വാ അഹം ഇമം ധമ്മം ഖിപ്പം ലദ്ധും സക്ഖിസ്സാമീ"തി? തതോ ചിന്തേസി - "സമണോ ഗോതമോ ഗരു തേജുസ്സദോ നിയമമനുയുത്തോ, ന സക്കാ അകാലേ ഉപസങ്കമിതും, അഞ്ഞേപി ബഹൂ ഖത്തിയാദയോ സമണം ഗോതമം ഉപസങ്കമന്തി, തസ്മിമ്പി സമയേ ന സക്കാ ഉപസങ്കമിതും. സാവകേസുപിസ്സ സാരിപുത്തോ മഹാപഞ്ഞോ വിപസ്സനാലക്ഖണമ്ഹി ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ, മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ സമാധിലക്ഖണസ്മിം ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ, മഹാകസ്സപോ ധുതങ്ഗധരേസു അനുരുദ്ധോ ദിബ്ബചക്ഖുകേസു, പുണ്ണോ മന്താണിപുത്തോ ധമ്മകഥികേസു, ഉപാലിത്ഥേരോ വിനയധരേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ, അയം പന ആനന്ദോ ബഹുസ്സുതോ തിപിടകധരോ, സത്ഥാപിസ്സ തത്ഥ തത്ഥ കഥിതം ധമ്മം ആഹരിത്വാ കഥേതി, പഞ്ചസു ഠാനേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ, അട്ഠന്നം വരാനം ലാഭീ, ചതൂഹി അച്ഛരിയബ്ഭുതധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ, തസ്സ സമീപം ഗതോ ഖിപ്പം ധമ്മം ലദ്ധും സക്ഖിസ്സാമീ"തി. തസ്മാ യേനായസ്മാ ആനന്ദോ തേനുപസങ്കമി.

യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീതി കസ്മാ സയം അപബ്ബാജേത്വാ ഉപസങ്കമി? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "അയം തിത്ഥിയസമയേ പാടിയേക്കോ 'അഹം സത്ഥാ'തി പടിജാനന്തോ ചരതി, പബ്ബജിത്വാ സാസനസ്സ അലാഭായപി പരിസക്കേയ്യ. ന ഖോ പനസ്സാഹം അജ്ഝാസയം ആജാനാമി, സത്ഥാ ജാനിസ്സതീ"തി. തസ്മാ തം ആദായ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി. **തേനഹാനന്ദ, സുസിമം പബ്ബാജേഥാ**തി സത്ഥാ കിര ചിന്തേസി - "അയം പരിബ്ബാജകോ തിത്ഥിയസമയേ 'അഹം പാടിയേക്കോ സത്ഥാ'തി പടിജാനമാനോ ചരതി, 'ഇധ മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയം ചരിതും ഇച്ഛാമീ'തി കിര വദതി. കിം നു ഖോ മയി പസന്നോ, ഉദാഹു മയ്ഹം സാവകേസു, ഉദാഹു മയ്ഹം വാ മമ സാവകാനം വാ ധമ്മകഥായ പസന്നോ"തി? അഥസ്സ ഏകട്ഠാനേപി പസാദാഭാവം ഞത്വാ,

“അയം മമ സാസനേ ധമ്മം ഥേനേസ്സാമീതി പബ്ബജതി. ഇതിസ്സ ആഗമനം അപരിസുദ്ധം; നിപ്ഫത്തി നു ഖോ കീദിസാ”തി? ഓലോകേന്തോ “കിഞ്ചാപി ‘ധമ്മം ഥേനേസ്സാമീ’തി പബ്ബജതി, കതിപാഹേനേവ പന ഘടേത്വാ അരഹത്തം ഗണ്ഹിസ്സതീ”തി ഞത്വാ “തേനഹാനന്ദ, സുസിമം പബ്ബാജേഥാ”തി ആഹ.

അഞ്ഞാ ബ്യാകതാ ഹോതീതി തേ കിര ഭിക്ഖൂ സത്ഥു സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ തേമാസം വസ്സം വസന്താ തസ്മിംയേവ അന്തോതേമാസേ ഘടേന്താ വായമന്താ അരഹത്തം പടിലഭിംസു. തേ “പടിലദ്ധഗുണം സത്ഥു ആരോചേസ്സാമാ”തി പവാരിതപവാരണാ സേനാസനം സംസാമേത്വാ സത്ഥു സന്തികം ആഗന്ത്വാ അത്തനോ പടിലദ്ധഗുണം ആരോചേസും. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **അഞ്ഞാ**തി അരഹത്തസ്സ നാമം. **ബ്യാകതാ**തി ആരോചിതാ. **അസ്സോസീ**തി സോ കിര ഓഹിതസോതോ ഹുത്വാ തേസം തേസം ഭിക്ഖൂനം ഠിതട്ഠാനം ഗച്ഛതി തം തം കഥം സുണിതുകാമോ. **യേന തേ ഭിക്ഖൂ തേനുപസങ്കമീ**തി കസ്മാ ഉപസങ്കമി? തം കിരസ്സ പവത്തിം സുത്വാ ഏതദഹോസി - “അഞ്ഞാ നാമ ഇമസ്മിം സാസനേ പരമപ്പമാണം സാരഭൂതാ ആചരിയമുട്ഠി മഞ്ഞേ ഭവിസ്സതി, പുച്ഛിത്വാ നം ജാനിസ്സാമീ”തി. തസ്മാ ഉപസങ്കമി.

അനേകവിഹിതന്തി അനേകവിധം. **ഇദ്ധിവിധ**ന്തി ഇദ്ധികോട്ഠാസം. **ആവിഭാവം തിരോഭാവ**ന്തി ആവിഭാവം ഗഹേത്വാ തിരോഭാവം, തിരോഭാവം ഗഹേത്വാ ആവിഭാവം കാതും സക്കോഥാതി പുച്ഛതി. **തിരോകുട്ട**ന്തി പരകുട്ടം. ഇതരപദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. **ഉമ്മുജ്ജനിമുജ്ജ**ന്തി ഉമ്മുജ്ജനഞ്ച നിമുജ്ജനഞ്ച. **പല്ലങ്കേനാ**തി പല്ലങ്കബന്ധനേന. **കമഥാ**തി നിസീദിതും വാ ഗന്തും വാ സക്കോഥാതി പുച്ഛതി? **പക്ഖീ സകുണോ**തി പക്ഖയുത്തോ സകുണോ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പന ഇമസ്സ ഇദ്ധിവിധസ്സ, ഇതോ പരേസം ദിബ്ബസോതാദീനഞ്ച വണ്ണനാനയോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വുത്തനയേന വേദിതബ്ബോതി.

സന്താ വിമോക്ഖാതി അങ്ഗസന്തതായ ചേവ ആരമ്മണസന്തതായ ച സന്താ ആരുപ്പവിമോക്ഖാ. **കായേന ഫുസിത്വാ**തി നാമകായേന ഫുസിത്വാ പടിലഭിത്വാ. **പഞ്ഞാവിമുത്താ ഖോ മയം, ആവുസോ**തി, ആവുസോ, മയം നിജ്ഝാനകാ സുക്ഖവിപസ്സകാ പഞ്ഞാമത്തേനേവ വിമുത്താതി ദസ്സേതി. **ആജാനേയ്യാസി വാ ത്വം, ആവുസോ സുസിമ, ന വാ ത്വം ആജാനേയ്യാസീ**തി കസ്മാ ഏവമാഹംസു? ഏവം കിര നേസം അഹോസി - “മയം ഇമസ്സ അജ്ഝാസയം ഗഹേത്വാ കഥേതും ന സക്ഖിസ്സാമ, ദസബലം പന പുച്ഛിത്വാ നിക്കങ്ഖോ ഭവിസ്സതീ”തി. **ധമ്മട്ഠിതിഞാണ**ന്തി വിപസ്സനാഞാണം, തം പഠമതരം ഉപ്പജ്ജതി. **നിബ്ബാനേ ഞാണ**ന്തി വിപസ്സനായ ചിണ്ണന്തേ പവത്തമഗ്ഗഞാണം, തം പച്ഛാ ഉപ്പജ്ജതി. തസ്മാ ഭഗവാ ഏവമാഹ.

ആജാനേയ്യാസി വാതിആദി കസ്മാ വുത്തം? വിനാപി സമാധിം ഏവം ഞാണുപ്പത്തിദസ്സനത്ഥം. ഇദഞ്ഹി വുത്തം ഹോതി - സുസിമ, മഗ്ഗോ വാ ഫലം വാ ന സമാധിനിസ്സന്ദോ, ന സമാധിആനിസംസോ, ന സമാധിസ്സ നിപ്ഫത്തി, വിപസ്സനായ പനേസോ നിസ്സന്ദോ, വിപസ്സനായ ആനിസംസോ, വിപസ്സനായ നിപ്ഫത്തി, തസ്മാ ജാനേയ്യാസി വാ ത്വം, ന വാ ത്വം ജാനേയ്യാസി, അഥ ഖോ ധമ്മട്ഠിതിഞാണം പുബ്ബേ, പച്ഛാ നിബ്ബാനേ ഞാണന്തി.

ഇദാനിസ്സ പടിവേധഭബ്ബതം ഞത്വാ തേപരിവട്ടം ധമ്മദേസനം ദേസേന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസി, സുസിമ? രൂപം നിച്ചം വാ അനിച്ചം** വാതിആദിമാഹ? തേപരിവട്ടദേസനാവസാനേ പന ഥേരോ അരഹത്തം പത്തോ. ഇദാനിസ്സ അനുയോഗം ആരോപേന്തോ **ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണന്തി, സുസിമ, പസ്സസീ**തിആദിമാഹ. **അപി പന ത്വം, സുസിമാ**തി ഇദം കസ്മാ ആരഭി? നിജ്ഝാനകാനം സുക്ഖവിപസ്സകഭിക്ഖൂനം പാകടകരണത്ഥം. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - ന കേവലം ത്വമേവ നിജ്ഝാനകോ സുക്ഖവിപസ്സകോ, ഏതേപി ഭിക്ഖൂ ഏവരൂപായേവാതി. സേസം സബ്ബത്ഥ പാകടമേവാതി. ദസമം.

മഹാവഗ്ഗോ സത്തമോ.

൮. സമണബ്രാഹ്മണവഗ്ഗോ

൧. ജരാമരണസുത്താദിവണ്ണനാ

൭൧-൮൧. സമണബ്രാഹ്മണവഗ്ഗേ ജരാമരണാദീസു ഏകേകപദവസേന ഏകേകം കത്വാ ഏകാദസ സുത്താനി വുത്താനി, താനി ഉത്താനത്ഥാനേവാതി.

സമണബ്രാഹ്മണവഗ്ഗോ അട്ഠമോ.

൯. അന്തരപേയ്യാലം

൧. സത്ഥുസുത്താദിവണ്ണനാ

൮൨. ഇതോ പരം ''സത്ഥാ പരിയേസിതബ്ബോ''തിആദിനയപ്പവത്താ ദ്വാദസ അന്തരപേയ്യാലവഗ്ഗാ നാമ ഹോന്തി. തേ സബ്ബേപി തഥാ തഥാ ബുജ്ഝനകാനം വേനേയ്യപുഗ്ഗലാനം അജ്ഝാസയവസേന വുത്താ. തത്ഥ **സത്ഥാ**തി ബുദ്ധോ വാ ഹോതു സാവകോ വാ, യം നിസ്സായ മഗ്ഗഞാണം ലഭതി, അയം സത്ഥാ നാമ, സോ പരിയേസിതബ്ബോ. **സിക്ഖാ കരണീയാ**തി തിവിധാപി സിക്ഖാ കാതബ്ബാ. യോഗാദീസു **യോഗോ**തി പയോഗോ. **ഛന്ദോ**തി കത്തുകമ്യതാകുസലച്ഛന്ദോ. **ഉസ്സോള്ഹീ**തി സബ്ബസഹം അധിമത്തവീരിയം. **അപ്പടിവാനീ**തി അനിവത്തനാ. **ആതപ്പ**ന്തി കിലേസതാപനവീരിയമേവ. **സാതച്ച**ന്തി സതതകിരിയം. **സതീ**തി ജരാമരണാദിവസേന ചതുസച്ചപരിഗ്ഗാഹികാ സതി. **സമ്പജഞ്ഞ**ന്തി താദിസമേവ ഞാണം. **അപ്പമാദോ**തി സച്ചഭാവനായ അപ്പമാദോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അന്തരപേയ്യാലോ നവമോ.

നിദാനസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. അഭിസമയസംയുത്തം

൧. നഖസിഖാസുത്തവണ്ണനാ

൭൪. അഭിസമയസംയുത്തസ്സ പഠമേ **നഖസിഖായ**ന്തി മംസട്ഠാനേന വിമുത്തേ നഖഗ്ഗേ. നഖസിഖാ ച നാമ ലോകിയാനം മഹതീപി ഹോതി, സത്ഥു പന രത്തുപ്പലപത്തകോടി വിയ സുഖുമാ. കഥം പനേത്ഥ പംസു പതിട്ഠിതോതി? അധിട്ഠാനബലേന. ഭഗവതാ ഹി അത്ഥം ഞാപേതുകാമേന അധിട്ഠാനബലേന തത്ഥ പതിട്ഠാപിതോ. **സതിമം കല**ന്തി മഹാപഥവിയാ പംസും സതകോട്ഠാസേ കത്വാ തതോ ഏകകോട്ഠാസം. പരതോപി ഏസേവ നയോ. **അഭിസമേതാവിനോ**തി പഞ്ഞായ അരിയസച്ചാനി അഭിസമേത്വാ ഠിതസ്സ. **പുരിമം ദുക്ഖക്ഖന്ധം പരിക്ഖീണം പരിയാദിണ്ണം ഉപനിധായാ**തി ഏതദേവ ബഹുതരം ദുക്ഖം, യദിദം പരിക്ഖീണന്തി ഏവം പഠമം വുത്തം ദുക്ഖക്ഖന്ധം ഉപനിധായ, ഞാണേന തം തസ്സ സന്തികേ ഠപേത്വാ ഉപപരിക്ഖിയമാനേതി അത്ഥോ. കതമം പനേത്ഥ പുരിമദുക്ഖം നാമ? യം പരിക്ഖീണം. കതമം പന പരിക്ഖീണം? യം പഠമമഗ്ഗസ്സ അഭാവിതത്താ ഉപ്പജ്ജേയ്യ. കതമം പന ഉപനിധായ? യം സത്തസു അത്തഭാവേസു അപായേ അട്ഠമഞ്ച പടിസന്ധിം ആദിം കത്വാ യത്ഥ കത്ഥചി ഉപ്പജ്ജേയ്യ, സബ്ബം തം പരിക്ഖീണന്തി വേദിതബ്ബം. **സത്തക്ഖത്തു**ന്തി സത്ത വാരേ, സത്തസു അത്തഭാവേസൂതി അത്ഥോ. **പരമതാ**തി ഇദമസ്സ പരം പമാണന്തി ദസ്സേതി. **മഹത്ഥിയോ**തി മഹതോ അത്ഥസ്സ നിപ്ഫാദകോ. പഠമം.

൨. പോക്ഖരണീസുത്തവണ്ണനാ

൭൫. ദുതിയേ **പോക്ഖരണീ**തി വാപീ. **ഉബ്ബേധേനാ**തി ഗമ്ഭീരതായ. **സമതിത്തികാ**തി മുഖവട്ടിസമാ. **കാകപേയ്യാ**തി സക്കാ ഹോതി തീരേ ഠിതേന കാകേന പകതിയാപി മുഖതുണ്ഡികം ഓതാരേത്വാ പാതും. ദുതിയം.

൩. സംഭേജ്ജഉദകസുത്താദിവണ്ണനാ

൭൬-൭൭. തതിയേ **യത്ഥിമാ**തി യസ്മിം സമ്ഭിജ്ജട്ഠാനേ ഇമാ. **സംസന്ദന്തീ**തി സമാഗന്ത്വാ സന്ദന്തി. **സമേന്തീ**തി സമാഗച്ഛന്തി. **ദ്വേ വാ തി വാ**തി ദ്വേ വാ തീണി വാ. **ഉദകഫുസിതാനീ**തി ഉദകബിന്ദൂനി. **സംഭേജ്ജഉദക**ന്തി അഞ്ഞാഹി നദീഹി സദ്ധിം സമ്ഭിന്നട്ഠാനേ ഉദകം. ചതുത്ഥം ഉത്താനത്ഥമേവ. തതിയചതുത്ഥാനി.

൫. പഥവീസുത്താദിവണ്ണനാ

൭൮-൮൪. പഞ്ചമേ **മഹാപഥവിയാ**തി ചക്കവാളബ്ഭന്തരായ മഹാപഥവിയാ ഉദ്ധരിത്വാ. **കോലട്ഠിമത്തിയോ**തി പദരട്ഠിപമാണാ. **ഗുളികാ**തി മത്തികഗുളികാ. **ഉപനിക്ഖിപേയ്യാ**തി ഏകസ്മിം ഠാനേ ഠപേയ്യ. ഛട്ഠാദീസു വുത്തനയേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. പരിയോസാനേ പന **അഞ്ഞതിത്ഥിയസമണബ്രാഹ്മണപരിബ്ബാജകാനം അധിഗമോ**തി ബാഹിരകാനം സബ്ബോപി ഗുണാധിഗമോ പഠമമഗ്ഗേന അധിഗതഗുണാനം സതഭാഗമ്പി സഹസ്സഭാഗമ്പി സതസഹസ്സഭാഗമ്പി ന ഉപഗച്ഛതീതി. പഞ്ചമാദീനി.

അഭിസമയസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

૨. ധാതുസംയുത്തം

൧. നാനത്തവഗ്ഗോ

൧.ധാതുനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൫. ധാതുസംയുത്തസ്സ പഠമേ നിസ്സത്തട്ഠസുഞ്ഞതട്ഠസങ്ഖാതേന സഭാവട്ഠേന ധാതൂതി ലദ്ധനാമാനം ധമ്മാനം നാനാസഭാവോ **ധാതുനാനത്തം. ചക്ഖുധാതൂ**തിആദീസു ചക്ഖുപസാദോ ചക്ഖുധാതു, രൂപാരമ്മണം രൂപധാതു, ചക്ഖുപസാദവത്ഥുകം ചിത്തം ചക്ഖുവിഞ്ഞാണധാതു. സോതപസാദോ സോതധാതു, സദ്ദാരമ്മണം സദ്ദധാതു, സോതപസാദവത്ഥുകം ചിത്തം സോതവിഞ്ഞാണധാതു. ഘാനപസാദോ ഘാനധാതു, ഗന്ധാരമ്മണം ഗന്ധധാതു, ഘാനപസാദവത്ഥുകം ചിത്തം ഘാനവിഞ്ഞാണധാതു. ജിവ്ഹാപസാദോ ജിവ്ഹാധാതു, രസാരമ്മണം രസധാതു, ജിവ്ഹാപസാദവത്ഥുകം ചിത്തം ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണധാതു. കായപസാദോ കായധാതു, ഫോട്ഠബ്ബാരമ്മണം ഫോട്ഠബ്ബധാതു, കായപസാദവത്ഥുകം ചിത്തം കായവിഞ്ഞാണധാതു. തിസ്സോ മനോധാതുയോ മനോധാതു, വേദനാദയോ തയോ ഖന്ധാ സുഖുമരൂപാനി നിബ്ബാനഞ്ച ധമ്മധാതു, സബ്ബമ്പി മനോവിഞ്ഞാണം മനോവിഞ്ഞാണധാതൂതി. ഏത്ഥ ച സോളസ ധാതുയോ കാമാവചരാ, അവസാനേ ദ്വേ ചതുഭൂമികാതി. പഠമം.

൨. ഫസ്സനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൬. ദുതിയേ **ഉപ്പജ്ജതി ഫസ്സനാനത്ത**ന്തി നാനാസഭാവോ ഫസ്സോ ഉപ്പജ്ജതി. തത്ഥ ചക്ഖുസമ്ഫസ്സാദയോ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദിസമ്പയുത്താ, മനോസമ്ഫസ്സോ മനോദ്വാരേ പഠമജവനസമ്പയുത്തോ, തസ്മാ. **മനോധാതും പടിച്ചാ**തി മനോദ്വാരാവജ്ജനം കിരിയാമനോവിഞ്ഞാണധാതും പടിച്ച പഠമജവനസമ്ഫസ്സോ ഉപ്പജ്ജതീതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. ദുതിയം.

൩. നോഫസ്സനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൭. തതിയേ **നോ മനോസമ്ഫസ്സം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി മനോധാതൂ**തി മനോദ്വാരേ പഠമജവനസമ്പയുത്തം ഫസ്സം പടിച്ച ആവജ്ജനകിരിയാമനോവിഞ്ഞാണധാതു നോ ഉപ്പജ്ജതീതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. തതിയം.

൪. വേദനാനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൮. ചതുത്ഥേ **ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ**തി സമ്പടിച്ഛനമനോധാതുതോ പട്ഠായ സബ്ബാപി തസ്മിം ദ്വാരേ വേദനാ വത്തേയ്യും, നിബ്ബത്തിഫാസുകത്ഥം പന അനന്തരം സമ്പടിച്ഛനവേദനമേവ ഗഹേതും വട്ടതീതി വുത്തം. **മനോസമ്ഫസ്സം പടിച്ചാ**തി മനോദ്വാരേ ആവജ്ജനസമ്ഫസ്സം പടിച്ച പഠമജവനവേദനാ, പഠമജവനസമ്ഫസ്സം പടിച്ച ദുതിയജവനവേദനാതി അയമധിപ്പായോ. ചതുത്ഥം.

൫. ദുതിയവേദനാനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൮൯. പഞ്ചമേ തതിയചതുത്ഥേസു വുത്തനയാവ ഏകതോ കത്വാ ദേസിതാതി. ഇതി ദുതിയാദീസു ചതൂസു സുത്തേസു മനോധാതും മനോധാതൂതി അഗഹേത്വാ മനോദ്വാരാവജ്ജനം മനോധാതൂതി ഗഹിതം. സബ്ബാനി ചേതാനി തഥാ തഥാ കഥിതേ ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയേന ദേസിതാനി. ഇതോ പരേസുപി ഏസേവ നയോ. പഞ്ചമം.

൬. ബാഹിരധാതുനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൯൦. ഛട്ഠേ പന പഞ്ച ധാതുയോ കാമാവചരാ, ധമ്മധാതു ചതുഭൂമികാതി. ഛട്ഠം.

൭. സഞ്ഞാനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൯൧. സത്തമേ **രൂപധാതൂ**തി ആപാഥേ പതിതം അത്തനോ വാ പരസ്സ വാ സാടകവേഠനാദിവത്ഥുകം രൂപാരമ്മണം. **രൂപസഞ്ഞാ**തി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണസമ്പയുത്താ സഞ്ഞാ. **രൂപസങ്കപ്പോ**തി സമ്പടിച്ഛനാദീഹി തീഹി ചിത്തേഹി സമ്പയുത്തോ സങ്കപ്പോ. **രൂപച്ഛന്ദോ**തി രൂപേ ഛന്ദികതട്ഠേന ഛന്ദോ. **രൂപപരിളാഹോ**തി രൂപേ അനുഡഹനട്ഠേന പരിളാഹോ. **രൂപപരിയേസനാ**തി പരിളാഹേ ഉപ്പന്നേ സന്ദിട്ഠസമ്ഭത്തേ ഗഹേത്വാ തസ്സ രൂപസ്സ പടിലാഭത്ഥായ പരിയേസനാ. ഏത്ഥ ച സഞ്ഞാസങ്കപ്പഛന്ദാ ഏകജവനവാരേപി നാനാജവനവാരേപി ലബ്ഭന്തി, പരിളാഹപരിയേസനാ പന നാനാജവനവാരേയേവ ലബ്ഭന്തീതി. **ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ധാതുനാനത്ത**ന്തി ഏത്ഥ ച ഏവം രൂപാദിനാനാസഭാവം ധാതും പടിച്ച രൂപസഞ്ഞാദിനാനാസഭാവസഞ്ഞാ ഉപ്പജ്ജതീതി ഇമിനാ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. സത്തമം.

൮. നോപരിയേസനാനാനത്തസുത്തവണ്ണനാ

൯൨. അട്ഠമേ **നോ ധമ്മപരിയേസനം പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി ധമ്മപരിളാഹോ**തി ഏവം ആഗതം പടിസേധമത്തമേവ നാനം. അട്ഠമം.

൯. ബാഹിരഫസ്സനാനത്തസുത്താദിവണ്ണനാ

൯൩-൯൪. നവമേ **ഉപ്പജ്ജതി രൂപസഞ്ഞാ**തി വുത്തപ്പകാരേ ആരമ്മണേ ഉപ്പജ്ജതി സഞ്ഞാ. **രൂപസങ്കപ്പോ**തി തസ്മിംയേവ ആരമ്മണേ തീഹി ചിത്തേഹി സമ്പയുത്തസങ്കപ്പോ. **രൂപസമ്ഫസ്സോ**തി തദേവാരമ്മണം ഫുസമാനോ **ഫസ്സോ. വേദനാ**തി തദേവ ആരമ്മണം അനുഭവമാനാ വേദനാ. ഛന്ദാദയോ വുത്തനയാവ. **രൂപലാഭോ**തി പരിയേസിത്വാ ലദ്ധം സഹ തണ്ഹായ ആരമ്മണം "രൂപലാഭോ"തി വുത്തം. അയം താവ സബ്ബസങ്ഗാഹികനയോ ഏകസ്മിം യേവാരമ്മണേ സബ്ബധമ്മാനം ഉപ്പത്തിവസേന വുത്തോ. അപരോ ആഗന്തുകാരമ്മണമിസ്സകോ ഹോതി - രൂപസഞ്ഞാ രൂപസങ്കപ്പോ ഫസ്സോ വേദനാതി ഇമേ താവ ചത്താരോ ധമ്മാ ധുവപരിഭോഗേ നിബദ്ധാരമ്മണേ ഹോന്തി. നിബദ്ധാരമ്മണഞ്ഹി ഇട്ഠം കന്തം മനാപം പിയം യംകിഞ്ചി വിയ ഉപട്ഠാതി, ആഗന്തുകാരമ്മണം പന യംകിഞ്ചി സമാനമ്പി ഖോഭേത്വാ തിട്ഠതി.

തത്രിദം വത്ഥു - ഏകോ കിര അമച്ചപുത്തോ ഗാമിയേഹി പരിവാരിതോ ഗാമമജ്ഝേ ഠത്വാ കമ്മം കരോതി. തസ്മിഞ്ചസ്സ സമയേ ഉപാസികാ നദിം

ഗന്ത്വാ ന്ഹത്വാ അലങ്കതപടിയത്താ ധാതിഗണപരിവുതാ ഗേഹം ഗച്ഛതി. സോ ദൂരതോ ദിസ്വാ ''ആഗന്തുകമാതുഗാമോ ഭവിസ്സതീ''തി സഞ്ഞം ഉപ്പാദേത്വാ ''ഗച്ഛ, ഭണേ ജാനാഹി, കാ ഏസാ''തി പുരിസം പേസേസി. സോ ഗന്ത്വാ തം ദിസ്വാ പച്ചാഗതോ, ''കാ ഏസാ''തി പുട്ഠോ യഥാസഭാവം ആരോചേസി. ഏവം ആഗന്തുകാരമ്മണം ഖോഭേതി . തസ്മിം ഉപ്പന്നോ ഛന്ദോ രൂപഛന്ദോ നാമ, തദേവ ആരമ്മണം കത്വാ ഉപ്പന്നോ പരിളാഹോ രൂപപരിളാഹോ നാമ, സഹായേ ഗണ്ഹിത്വാ തസ്സ പരിയേസനം രൂപപരിയേസനാ നാമ, പരിയേസിത്വാ ലദ്ധം സഹ തണ്ഹായ ആരമ്മണം രൂപലാഭോ നാമ.

ഉരുവല്ലിയവാസീ ചൂളതിസ്സത്ഥേരോ പനാഹ - ''കിഞ്ചാപി ഭഗവതാ ഫസ്സവേദനാ പാളിയാ മജ്ഝേ ഗഹിതാ, പാളിം പന പരിവട്ടേത്വാ വുത്തപ്പകാരേ ആരമ്മണേ ഉപ്പന്നാ സഞ്ഞാ രൂപസഞ്ഞാ, തസ്മിംയേവ സങ്കപ്പോ രൂപസങ്കപ്പോ തസ്മിം ഛന്ദോ രൂപച്ഛന്ദോ, തസ്മിം പരിളാഹോ രൂപപരിളാഹോ, തസ്മിം പരിയേസനാ രൂപപരിയേസനാ, പരിയേസിത്വാ ലദ്ധം സഹ തണ്ഹായ ആരമ്മണം രൂപലാഭോ. ഏവം ലദ്ധാരമ്മണേ പന ഫുസനം ഫസ്സോ, അനുഭവനം വേദനാ. രൂപസമ്ഫസ്സോ രൂപസമ്ഫസ്സജാ വേദനാതി ഇദം ദ്വയം ലബ്ഭതീ''തി. അപരമ്പി അവിഭൂതവാരം നാമ ഗണ്ഹന്തി. ആരമ്മണഞ്ഹി സാണിപാകാരേഹി വാ പരിക്ഖിത്തം തിണപണ്ണാദീഹി വാ പടിച്ഛന്നം ഹോതി, തം ''ഉപഡ്ഢം ദിട്ഠം മേ ആരമ്മണം, സുട്ഠു നം പസ്സിസ്സാമീ''തി ഓലോകയതോ തസ്മിം ആരമ്മണേ ഉപ്പന്നാ സഞ്ഞാ രൂപസഞ്ഞാ നാമ. തസ്മിംയേവ ഉപ്പന്നാ സങ്കപ്പാദയോ രൂപസങ്കപ്പാദയോ നാമാതി വേദിതബ്ബാ. ഏത്ഥാപി ച സഞ്ഞാസങ്കപ്പഫസ്സവേദനാഛന്ദാ ഏകജവനവാരേപി നാനാജവനവാരേപി ലബ്ഭന്തി, പരിളാഹപരിയേസനാലാഭാ നാനാജവനവാരേയേവാതി. ദസമം ഉത്താനമേവാതി. നവമദസമാനി.

നാനത്തവഗ്ഗോ പഠമോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. സത്തധാതുസുത്തവണ്ണനാ

൯൫. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ആഭാധാതൂ**തി ആലോകധാതു. ആലോകസ്സപി ആലോകകസിണേ പരികമ്മം കത്വാ ഉപ്പന്നജ്ഝാനസ്സാപീതി സഹാരമ്മണസ്സ ഝാനസ്സ ഏതം നാമം. **സുഭധാതൂ**തി സുഭകസിണേ ഉപ്പന്നജ്ഝാനവസേന സഹാരമ്മണജ്ഝാനമേവ . ആകാസാനഞ്ചായതനമേവ **ആകാസാനഞ്ചായതനധാതു**. സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധോവ **സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധധാതു**. ഇതി ഭഗവാ അനുസന്ധികുസലസ്സ ഭിക്ഖുനോ തത്ഥ നിസീദിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമസ്സ ഓകാസം ദേന്തോ ദേസനം നിട്ഠാപേസി.

അന്ധകാരം പടിച്ചാതി അന്ധകാരോ ഹി ആലോകേന പരിച്ഛിന്നോ, ആലോകോപി അന്ധകാരേന. അന്ധകാരേന ഹി സോ പാകടോ ഹോതി. തസ്മാ ''അന്ധകാരം പടിച്ച പഞ്ഞായതീ''തി ആഹ. **അസുഭം പടിച്ചാ**തി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. അസുഭഞ്ഹി സുഭേന, സുഭഞ്ച അസുഭേന പരിച്ഛിന്നം, അസുഭേ സതി സുഭം പഞ്ഞായതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **രൂപം**

പടിച്ചാതി രൂപാവചരസമാപത്തിം പടിച്ച. രൂപാവചരസമാപത്തിയാ ഹി സതി ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തി നാമ ഹോതി രൂപസമതിക്കമോ വാ, തസ്മാ ഏവമാഹ. **വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനധാതു**ആദീസുപി ഏസേവ നയോ. **നിരോധം പടിച്ചാ**തി ചതുന്നം ഖന്ധാനം പടിസങ്ഖാഅപ്പവത്തിം പടിച്ച. ഖന്ധനിരോധഞ്ഹി പടിച്ച നിരോധസമാപത്തി നാമ പഞ്ഞായതി, ന ഖന്ധപവത്തിം, തസ്മാ ഏവമാഹ. ഏത്ഥ ച ചതുന്നം ഖന്ധാനം നിരോധോവ നിരോധസമാപത്തീതി വേദിതബ്ബോ.

കഥം സമാപത്തി പത്തബ്ബാതി കഥം സമാപത്തിയോ കീദിസാ സമാപത്തിയോ നാമ ഹുത്വാ പത്തബ്ബാതി? **സഞ്ഞാസമാപത്തി പത്തബ്ബാ**തി സഞ്ഞായ അത്ഥിഭാവേന സഞ്ഞാസമാപത്തിയോ സഞ്ഞാസമാപത്തിയോ നാമ ഹുത്വാ പത്തബ്ബാ. **സങ്ഖാരാവസേസസമാപത്തി പത്തബ്ബാ**തി സുഖുമസങ്ഖാരാനം അവസിട്ഠതായ സങ്ഖാരാവസേസസമാപത്തി നാമ ഹുത്വാ പത്തബ്ബാ. **നിരോധസമാപത്തി പത്തബ്ബാ**തി നിരോധോവ നിരോധസമാപത്തി നിരോധസമാപത്തി നാമ ഹുത്വാ പത്തബ്ബാതി അത്ഥോ. പഠമം.

൨. സനിദാനസുത്തവണ്ണനാ

൯൭. ദുതിയേ **സനിദാന**ന്തി ഭാവനപുംസകമേതം, സനിദാനോ സപച്ചയോ ഹുത്വാ ഉപ്പജ്ജതീതി അത്ഥോ. **കാമധാതും, ഭിക്ഖവേ, പടിച്ചാ**തി ഏത്ഥ കാമവിതക്കോപി കാമധാതു കാമാവചരധമ്മാപി, വിസേസതോ സബ്ബാകുസലമ്പി. യഥാഹ -

> ''തത്ഥ കതമാ കാമധാതു? കാമപടിസംയുത്തോ തക്കോ വിതക്കോ സങ്കപ്പോ അപ്പനാ ബ്യപ്പനാ ചേതസോ അഭിനിരോപനാ മിച്ഛാസങ്കപ്പോ, അയം വുച്ചതി കാമധാതു. ഹേട്ഠതോ അവീചിനിരയം പരിയന്തം കരിത്വാ ഉപരിതോ പരനിമ്മിതവസവത്തീ ദേവേ അന്തോകരിത്വാ യം ഏതസ്മിം അന്തരേ ഏത്ഥാവചരാ ഏത്ഥ പരിയാപന്നാ ഖന്ധധാതുആയതനാ രൂപാ വേദനാ സഞ്ഞാ സങ്ഖാരാ വിഞ്ഞാണം, അയം വുച്ചതി കാമധാതു. സബ്ബേപി അകുസലാ ധമ്മാ കാമധാതൂ''തി (വിഭ॰ ൧൮൨).

ഏത്ഥ സബ്ബസങ്ഗാഹികാ അസമ്ഭിന്നാതി ദ്വേ കഥാ ഹോന്തി. കഥം? കാമധാതുഗ്ഗഹണേന ഹി ബ്യാപാദധാതുവിഹിംസാധാതുയോ ഗഹിതാ ഹോന്തീതി അയം സബ്ബസങ്ഗാഹികാ. താസം പന ദ്വിന്നം ധാതൂനം വിസും ആഗതത്താ സേസധമ്മാ കാമധാതൂതി അയം അസമ്ഭിന്നകഥാ. അയമിധ ഗഹേതബ്ബാ ഇമം കാമധാതും ആരമ്മണവസേന വാ സമ്പയോഗവസേന വാ പടിച്ച കാമസഞ്ഞാ നാമ ഉപ്പജ്ജതി. **കാമസഞ്ഞം പടിച്ചാ**തി കാമസഞ്ഞം പന സമ്പയോഗവസേന വാ ഉപനിസ്സയവസേന വാ പടിച്ച കാമസങ്കപ്പോ നാമ ഉപ്പജ്ജതി. ഇമിനാ നയേന സബ്ബപദേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **തീഹി ഠാനേഹീ**തി തീഹി കാരണേഹി. **മിച്ഛാ പടിപജ്ജതീ**തി അയാഥാവപടിപദം അനിയ്യാനികപടിപദം പടിപജ്ജതി.

ബ്യാപാദധാതും, ഭിക്ഖവേതി ഏത്ഥ ബ്യാപാദവിതക്കോപി ബ്യാപാദധാതു ബ്യാപാദോപി. യഥാഹ -

> “തത്ഥ കതമാ ബ്യാപാദധാതു? ബ്യാപാദപടിസംയുത്തോ തക്കോ വിതക്കോ…പേ॰… അയം വുച്ചതി ബ്യാപാദധാതു. ദസസു ആഘാതവത്ഥൂസു ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിവിരോധോ കോപോ പകോപോ…പേ॰… അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ, അയം വുച്ചതി ബ്യാപാദധാതൂ”തി (വിഭ॰ ൧൮൨).

ഇമം ബ്യാപാദധാതും സഹജാതപച്ചയാദിവസേന പടിച്ച ബ്യാപാദസഞ്ഞാ നാമ ഉപ്പജ്ജതി. സേസം പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

വിഹിംസാധാതും, ഭിക്ഖവേതി ഏത്ഥ വിഹിംസാവിതക്കോപി വിഹിംസാധാതു വിഹിംസാപി. യഥാഹ -

> “തത്ഥ കതമാ വിഹിംസാധാതു? വിഹിംസാപടിസംയുത്തോ തക്കോ വിതക്കോ…പേ॰… അയം വുച്ചതി വിഹിംസാധാതു. ഇധേകച്ചോ പാണിനാ വാ ലേഡ്ഡുനാ വാ ദണ്ഡേന വാ സത്ഥേന വാ രജ്ജുയാ വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ സത്തേ വിഹേഠേതി. യാ ഏവരൂപാ ഹേഠനാ വിഹേഠനാ ഹിംസനാ വിഹിംസനാ രോസനാ പരൂപഘാതോ, അയം വുച്ചതി വിഹിംസാധാതൂ”തി (വിഭ॰ ൧൮൨).

ഇമം വിഹിംസാധാതും സഹജാതപച്ചയാദിവസേന പടിച്ച വിഹിംസാസഞ്ഞാ നാമ ഉപ്പജ്ജതി. സേസമിധാപി പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

തിണദായേതി തിണഗഹനേ അരഞ്ഞേ. **അനയബ്യസന**ന്തി അവുഡ്ഢിം വിനാസം. **ഏവമേവ ഖോ**തി ഏത്ഥ സുക്ഖതിണദായോ വിയ ആരമ്മണം ദട്ഠബ്ബം, തിണുക്കാ വിയ അകുസലസഞ്ഞാ, തിണകട്ഠനിസ്സിതാ പാണാ വിയ ഇമേ സത്താ. യഥാ സുക്ഖതിണദായേ ഠപിതം തിണുക്കം ഖിപ്പം വായമിത്വാ അനിബ്ബാപേന്തസ്സ തേ പാണാ അനയബ്യസനം പാപുണന്തി. ഏവമേവ യേ സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ ഉപ്പന്നം അകുസലസഞ്ഞം വിക്ഖമ്ഭനതദങ്ഗസമുച്ഛേദപ്പഹാനേഹി നപ്പജഹന്തി, തേ ദുക്ഖം വിഹരന്തി.

വിസമഗതന്തി രാഗവിസമാദീനി അനുഗതം അകുസലസഞ്ഞം. **ന ഖിപ്പമേവ പജഹതീ**തി വിക്ഖമ്ഭനാദിവസേന സീഘം നപ്പജഹതി. **ന വിനോദേതീ**തി ന നീഹരതി. **ന ബ്യന്തീകരോതീ**തി ഭങ്ഗമത്തമ്പി അനവസേസേന്തോ ന വിഗതന്തം കരോതി. **ന അനഭാവം ഗമേതീ**തി ന അനുഅഭാവം ഗമേതി. ഏവം സബ്ബപദേസു ന - കാരോ ആഹരിതബ്ബോ. **പാടികങ്ഖാ**തി പാടികങ്ഖിതബ്ബാ ഇച്ഛിതബ്ബാ.

നേക്ഖമ്മധാതും, ഭിക്ഖവേതി ഏത്ഥ നേക്ഖമ്മവിതക്കോപി നേക്ഖമ്മധാതു സബ്ബേപി കുസലാ ധമ്മാ. യഥാഹ -

> “തത്ഥ കതമാ നേക്ഖമ്മധാതു? നേക്ഖമ്മപടിസംയുത്തോ തക്കോ വിതക്കോ…പേ॰… സമ്മാസങ്കപ്പോ, അയം വുച്ചതി നേക്ഖമ്മധാതൂ”തി (വിഭ॰ ൧൮൨).

ഇധാപി ദുവിധാ കഥാ. നേക്ഖമ്മധാതുഗ്ഗഹണേന ഹി ഇതരാപി ദ്വേ ധാതുയോ ഗഹണം ഗച്ഛന്തി കുസലധമ്മപരിയാപന്നത്താ, അയം

സബ്ബസങ്ഗാഹികാ. താ പന ധാതുയോ വിസും ദീപേതബ്ബാതി താ ഠപേത്വാ സേസാ സബ്ബകുസലാ നേക്ഖമ്മധാതൂതി അയം അസമ്ഭിന്നാ. ഇമം നേക്ഖമ്മധാതും സഹജാതാദിപച്ചയവസേന പടിച്ച നേക്ഖമ്മസഞ്ഞാ നാമ ഉപ്പജ്ജതി. സഞ്ഞാദീനി പടിച്ച വിതക്കാദയോ യഥാനുരൂപം.

അബ്യാപാദധാതും, ഭിക്ഖവേതി എത്ഥ അബ്യാപാദവിതക്കോപി അബ്യാപാദധാതു അബ്യാപാദോപി. യഥാഹ -

> ''തത്ഥ കതമാ അബ്യാപാദധാതു ? അബ്യാപാദപടിസംയുത്തോ തക്കോ...പേ॰... അയം വുച്ചതി അബ്യാപാദധാതു. യാ സത്തേസു മേത്തി മേത്തായനാ മേത്തായിതത്തം മേത്താചേതോവിമുത്തി, അയം വുച്ചതി അബ്യാപാദധാതൂ''തി (വിഭ॰ ൧൮൨).

ഇമം അബ്യാപാദധാതും പടിച്ച വുത്തനയേനേവ അബ്യാപാദസഞ്ഞാ നാമ ഉപ്പജ്ജതി.

അവിഹിംസാധാതും, ഭിക്ഖവേതി എത്ഥാപി അവിഹിംസാവിതക്കോപി അവിഹിംസാധാതു കരുണാപി. യഥാഹ -

> ''തത്ഥ കതമാ അവിഹിംസാധാതു? അവിഹിംസാപടിസംയുത്തോ തക്കോ...പേ॰... അയം വുച്ചതി അവിഹിംസാധാതു. യാ സത്തേസു കരുണാ കരുണായനാ കരുണായിതത്തം കരുണാചേതോവിമുത്തി, അയം വുച്ചതി അവിഹിംസാധാതൂ''തി (വിഭ॰ ൧൮൨).

ഇമം അവിഹിംസാധാതും പടിച്ച വുത്തനയേനേവ അവിഹിംസാസഞ്ഞാ നാമ ഉപ്പജ്ജതി. സേസം സബ്ബത്ഥ വുത്താനുസാരേനേവ വേദിതബ്ബം. ദുതിയം.

൩. ഗിഞ്ജകാവസഥസുത്തവണ്ണനാ

൯൭. തതിയേ **ധാതും, ഭിക്ഖവേ**തി ഇതോ പട്ഠായ അജ്ഝാസയം ധാതൂതി ദീപേതി. **ഉപ്പജ്ജതി സഞ്ഞാ**തി അജ്ഝാസയം പടിച്ച സഞ്ഞാ ഉപ്പജ്ജതി, ദിട്ഠി ഉപ്പജ്ജതി, വിതക്കോ ഉപ്പജ്ജതീതി. ഇധാപി ''കച്ചാനോ പഞ്ഹം പുച്ഛിസ്സതീ''തി തസ്സ ഓകാസദാനത്ഥം എത്താവതാവ ദേസനം നിട്ഠാപേസി. **അസമ്മാസമ്ബുദ്ധേസൂ**തി ഛസു സത്ഥാരേസു. **സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ**തി മയമസ്മ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാതി. **കിം പടിച്ച പഞ്ഞായതീ**തി കിസ്മിം സതി ഹോതീതി? സത്ഥാരാനം ഉപ്പന്നം ദിട്ഠിം പുച്ഛതി. അസമ്മാസമ്ബുദ്ധേസു തേസു സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ ഏതേതി ഏവം ഉപ്പന്നം തിത്ഥിയസാവകാനമ്പി ദിട്ഠിം പുച്ഛതിയേവ.

ഇദാനി യസ്മാ തേസം അവിജ്ജാധാതും പടിച്ച സാ ദിട്ഠി ഹോതി, അവിജ്ജാധാതു ച നാമ മഹതീ ധാതു, തസ്മാ മഹതിം ധാതും പടിച്ച തസ്സാ ഉപ്പത്തിം ദീപേന്തോ **മഹതീ ഖോ ഏസാ**തിആദിമാഹ. **ഹീനം, കച്ചാന, ധാതും പടിച്ചാ**തി ഹീനം അജ്ഝാസയം പടിച്ച. **പണിധീ**തി ചിത്തട്ഠപനം. സാ പനേസാ ഇത്ഥിഭാവം വാ മക്കടാദിതിരച്ഛാനഭാവം വാ പത്ഥേന്തസ്സ ഉപ്പജ്ജതി. **ഹീനോ പുഗ്ഗലോ**തി യസ്സേതേ ഹീനാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി, സബ്ബോ സോ പുഗ്ഗലോപി ഹീനോ നാമ. **ഹീനാ വാചാ**തി യാ തസ്സ വാചാ, സാപി ഹീനാ.

ഹീനം ആചിക്ഖതീതി സോ ആചിക്ഖന്തോപി ഹീനമേവ ആചിക്ഖതി, ദേസേന്തോപി ഹീനമേവ ദേസേതീതി സബ്ബപദാനി യോജേതബ്ബാനി. **ഉപപത്തീ**തി ദ്വേ ഉപപത്തിയോ പടിലാഭോ ച നിബ്ബത്തി ച. നിബ്ബത്തി ഹീനകുലാദിവസേന വേദിതബ്ബാ, പടിലാഭോ ചിത്തുപ്പാദക്ഖണേ ഹീനത്തികവസേന. കഥം? തസ്സ ഹി പഞ്ചസു നീചകുലേസു ഉപ്പജ്ജനതോ ഹീനാ നിബ്ബത്തി, വേസ്സസുദ്ദകുലേസു ഉപ്പജ്ജനതോ മജ്ഝിമാ, ഖത്തിയബ്രാഹ്മണകുലേസു ഉപ്പജ്ജനതോ പണീതാ. ദ്വാദസാകുസലചിത്തുപ്പാദാനം പന പടിലാഭതോ ഹീനോ പടിലാഭോ, തേഭൂമകധമ്മാനം പടിലാഭതോ മജ്ഝിമോ, നവലോകുത്തരധമ്മാനം പടിലാഭതോ പണീതോ. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ നിബ്ബത്തിയേവ അധിപ്പേതാതി. തതിയം.

४. ഹീനാധിമുത്തികസുത്തവണ്ണനാ

९७. ചതുത്ഥേ **സംസന്ദന്തീ**തി ഏകതോ ഹോന്തി. **സമേന്തീ**തി സമാഗച്ഛന്തി, നിരന്തരാ ഹോന്തി. **ഹീനാധിമുത്തികാ**തി ഹീനജ്ഝാസയാ. **കല്യാണാധിമുത്തികാ**തി കല്യാണജ്ഝാസയാ. ചതുത്ഥം.

५. ചങ്കമസുത്തവണ്ണനാ

९८. പഞ്ചമേ **പസ്സഥ നോ**തി പസ്സഥ നു. **സബ്ബേ ഖോ ഏതേ**തി സാരിപുത്തത്ഥേരോ ഭഗവതാ ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം മഹാപഞ്ഞാനം യദിദം സാരിപുത്തോ’’തി (അ॰ നി॰ ൧.൧൮൯) മഹാപഞ്ഞേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. ഇതി നം ‘‘ഖന്ധന്തരം ധാതുന്തരം ആയതനന്തരം സതിപട്ഠാനബോധിപക്ഖിയധമ്മന്തരം തിലക്ഖണാഹതം ഗമ്ഭീരം പഞ്ഹം പുച്ഛിസ്സാമാ’’തി മഹാപഞ്ഞാവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം പഥവിം പത്ഥരേന്തോ വിയ സിനേരുപാദതോ വാലികം ഉദ്ധരന്തോ വിയ ചക്കവാളപബ്ബതം ഭിന്ദന്തോ വിയ സിനേരും ഉക്ഖിപന്തോ വിയ ആകാസം വിത്ഥാരേന്തോ വിയ ചന്ദിമസൂരിയേ ഉട്ഠാപേന്തോ വിയ ച പുച്ഛിതപുച്ഛിതം കഥേതി. തേന വുത്തം ‘‘സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ മഹാപഞ്ഞാ’’തി.

മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോപി ഭഗവതാ ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ഇദ്ധിമന്താനം യദിദം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ’’തി ഇദ്ധിമന്തേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. ഇതി നം ‘‘പരികമ്മം ആനിസംസം അധിട്ഠാനം വികുബ്ബനം പുച്ഛിസ്സാമാ’’തി ഇദ്ധിമന്തോവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം വുത്തനയേനേവ പുച്ഛിതപുച്ഛിതം കഥേതി. തേന വുത്തം ‘‘സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ മഹിദ്ധികാ’’തി.

മഹാകസ്സപോപി ഭഗവതാ ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ധുതവാദാനം യദിദം മഹാകസ്സപോ’’തി ധുതവാദേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. ഇതി നം ‘‘ധുതങ്ഗപരിഹാരം ആനിസംസം സമോധാനം അധിട്ഠാനം ഭേദം പുച്ഛിസ്സാമാ’’തി ധുതവാദാവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം തഥേവ പുച്ഛിതപുച്ഛിതം ബ്യാകരോതി. തേന വുത്തം ‘‘സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ധുതവാദാ’’തി.

അനുരുദ്ധത്ഥേരോപി ഭഗവതാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ദിബ്ബചക്ഖുകാനം യദിദം അനുരുദ്ധോ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൯൨) ദിബ്ബചക്ഖുകേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. ഇതി നം "ദിബ്ബചക്ഖുസ്സ പരികമ്മം ആനിസംസം ഉപക്കിലേസം പുച്ഛിസ്സാമാ"തി ദിബ്ബചക്ഖുകാവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം തഥേവ പുച്ഛിതപുച്ഛിതം കഥേതി. തേന വുത്തം "സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ദിബ്ബചക്ഖുകാ"തി.

പുണ്ണത്ഥേരോപി ഭഗവതാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ധമ്മകഥികാനം യദിദം പുണ്ണോ മന്താണിപുത്തോ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൯൬) ധമ്മകഥികേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. ഇതി നം "ധമ്മകഥായ സങ്ഖേപവിത്ഥാരഗമ്ഭീരുത്താനവിചിത്രകഥാദീസു തം തം ആകാരം പുച്ഛിസ്സാമാ"തി ധമ്മകഥികാവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം "ആവുസോ, ധമ്മകഥികേന നാമ ആദിതോ പരിസം വണ്ണേതും വട്ടതി, മജ്ഝേ സുഞ്ഞതം പകാസേതും, അന്തേ ചതുസച്ചവസേന കൂടം ഗണ്ഹിതു"ന്തി ഏവം തം തം ധമ്മകഥാനയം ആചിക്ഖതി. തേന വുത്തം "സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ധമ്മകഥികാ"തി.

ഉപാലിത്ഥേരോപി ഭഗവതാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം വിനയധരാനം യദിദം ഉപാലീ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൨൮) വിനയധരേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. ഇതി നം "ഗരുകലഹുകം സതേകിച്ഛഅതേകിച്ഛം ആപത്താനാപത്തിം പുച്ഛിസ്സാമാ"തി വിനയധരാവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം പുച്ഛിതപുച്ഛിതം തഥേവ കഥേതി. തേന വുത്തം "സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ വിനയധരാ"തി.

ആനന്ദത്ഥേരോപി ഭഗവതാ "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ബഹുസ്സുതാനം യദിദം ആനന്ദോ"തി (അം॰ നി॰ ൧.൨൨൩) ബഹുസ്സുതേസു ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. ഇതി നം "ദസവിധം ബ്യഞ്ജനബുദ്ധിം അട്ഠുപ്പത്തിം അനുസന്ധിം പുബ്ബാപരം പുച്ഛിസ്സാമാ"തി ബഹുസ്സുതാവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം "ഇദം ഏവം വത്തബ്ബം, ഇദം ഏവം ഗഹേതബ്ബ"ന്തി സബ്ബം കഥേതി. തേന വുത്തം "സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ ബഹുസ്സുതാ"തി.

ദേവദത്തോ പന പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ, തേന നം "കുലസങ്ഗണ്ഹനപരിഹാരം നാനപ്പകാരകം കോഹഞ്ഞതം പുച്ഛിസ്സാമാ"തി പാപിച്ഛാവ പരിവാരേന്തി. സോപി തേസം തം തം നിയാമം ആചിക്ഖതി. തേന വുത്തം "സബ്ബേ ഖോ ഏതേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ പാപിച്ഛാ"തി.

കസ്മാ പനേതേ അവിദൂരേ ചങ്കമിംസൂതി. "ദേവദത്തോ സത്ഥരി പദുട്ഠചിത്തോ അനത്ഥമ്പി കാതും ഉപക്കമേയ്യാ"തി ആരക്ഖഗ്ഗഹണത്ഥം. അഥ ദേവദത്തോ കസ്മാ ചങ്കമീതി? "അകാരകോ അയം, യദി കാരകോ ഭവേയ്യ, ന ഇധ ആഗച്ഛേയ്യാ"തി അത്തനോ കതദോസപടിച്ഛാദനത്ഥം. കിം പന ദേവദത്തോ ഭഗവതോ അനത്ഥം കാതും സമത്ഥോ, ഭഗവതോ വാ ആരക്ഖകിച്ചം അത്ഥീതി? നത്ഥി. തേന വുത്തം "അട്ഠാനമേതം, ആനന്ദ, അനവകാസോ, യം തഥാഗതോ പരൂപക്കമേന പരിനിബ്ബായേയ്യാ"തി (ചൂളവ॰ ൩൪൧). ഭിക്ഖൂ പന സത്ഥരി ഗാരവേന ആഗതാ. തേനേവ ഭഗവാ ഏവം വത്വാ "വിസ്സജ്ജേഹി, ആനന്ദ, ഭിക്ഖുസങ്ഘ"ന്തി വിസ്സജ്ജാപേസി. പഞ്ചമം.

൬. സഗാഥാസുത്തവണ്ണനാ

൮൦. ഛട്ഠേ **ഗൂഥോ ഗൂഥേന സംസന്ദതി സമേതീ**തി സമുദ്ദന്തരേ ജനപദന്തരേ ചക്കവാളന്തരേ ഠിതോപി വണ്ണേനപി ഗന്ധേനപി രസേനപി നാനത്തം അനുപഗച്ഛന്തോ സംസന്ദതി സമേതി, ഏകസദിസോവ ഹോതി നിരന്തരോ. സേസേസുപി ഏസേവ നയോ. അയം പന അനിട്ഠഉപമാ ഹീനജ്ഝാസയാനം ഹീനഅജ്ഝാസയസ്സ സരിക്ഖഭാവദസ്സനത്ഥം ആഹടാ, ഖീരാദിവിസിട്ഠോപമാ കല്യാണജ്ഝാസയാനം അജ്ഝാസയസ്സ സരിക്ഖഭാവദസ്സനത്ഥം.

സംസഗ്ഗാതി ദസ്സനസവനസംസഗ്ഗാദിവത്ഥുകേന തണ്ഹാസ്നേഹേന. **വനഥോ ജാതോ**തി കിലേസവനം ജാതം . **അസംസഗ്ഗേന ഛിജ്ജതീ**തി ഏകതോ ഠാനനിസജ്ജാദീനി അകരോന്തസ്സ അസംസഗ്ഗേന അദസ്സനേന ഛിജ്ജതി. **സാധുജീവീ**തി പരിസുദ്ധജീവിതം ജീവമാനോ. **സഹാവസേ**തി സഹവാസം വസേയ്യ. ഛട്ഠം.

൭. അസ്സദ്ധസംസന്ദനസുത്തവണ്ണനാ

൮൧. സത്തമേ **അസ്സദ്ധാ അസ്സദ്ധേഹീ**തിആദീസു ബുദ്ധേ വാ ധമ്മേ വാ സങ്ഘേ വാ സദ്ധാവിരഹിതാ നിരോജാ നിരസാ പുഗ്ഗലാ സമുദ്ദസ്സ ഓരിമതീരേ ഠിതാ പാരിമതീരേപി ഠിതേഹി അസ്സദ്ധേഹി സദ്ധിം തായ അസ്സദ്ധതായ ഏകസദിസാ നിരന്തരാ ഹോന്തി. തഥാ അഹിരികാ ഭിന്നമരിയാദാ അലജ്ജിപുഗ്ഗലാ അഹിരികേഹി, അനോത്തപ്പിനോ പാപകിരിയായ അഭായമാനാ അനോത്തപ്പീഹി, അപ്പസ്സുതാ സുതവിരഹിതാ അപ്പസ്സുതേഹി, കുസീതാ ആലസിയപുഗ്ഗലാ കുസീതേഹി, മുട്ഠസ്സതിനോ ഭത്തനിക്ഖിത്തകാകമംസനിക്ഖിത്തസിങ്ഗാലസദിസാ മുട്ഠസ്സതീഹി, ദുപ്പഞ്ഞാ ഖന്ധാദിപരിച്ഛേദികായ പഞ്ഞായ അഭാവേന നിപ്പഞ്ഞാ താദിസേഹേവ ദുപ്പഞ്ഞേഹി, സദ്ധാസമ്പന്നാ ചേതിയവന്ദനാദികിച്ചപസുതാ സദ്ധേഹി, ഹിരിമനാ ലജ്ജിപുഗ്ഗലാ ഹിരിമനേഹി, ഓത്തപ്പിനോ പാപഭീരുകാ ഓത്തപ്പീഹി, ബഹുസ്സുതാ സുതധരാ ആഗമധരാ തന്തിപാലകാ വംസാനുരക്ഖകാ ബഹുസ്സുതേഹി, ആരദ്ധവീരിയാ പരിപുണ്ണപരക്കമാ ആരദ്ധവീരിയേഹി, ഉപട്ഠിതസ്സതീ സബ്ബകിച്ചപരിഗ്ഗാഹികായ സതിയാ സമന്നാഗതാ ഉപട്ഠിതസ്സതീഹി, പഞ്ഞവന്തോ മഹാപഞ്ഞേഹി വജിരൂപമഞാണേഹി പഞ്ഞവന്തേഹി സദ്ധിം ദൂരേ ഠിതാപി തായ പഞ്ഞാസമ്പത്തിയാ സംസന്ദന്തി സമേന്തി. സത്തമം.

൮-൧൨. അസ്സദ്ധമൂലകസുത്താദിവണ്ണനാ

൮൨-൮൬. അട്ഠമാദീനി തേയേവ അസ്സദ്ധാദിധമ്മേ തികവസേന കത്വാ ദേസിതാനി. തത്ഥ അട്ഠമേ അസ്സദ്ധാദിമൂലകാ കണ്ഹപക്ഖസുക്കപക്ഖവസേന പഞ്ച തികാ വുത്താ, നവമേ അഹിരികമൂലകാ ചത്താരോ. ദസമേ അനോത്തപ്പമൂലകാ തയോ, ഏകാദസമേ അപ്പസ്സുതമൂലകാ ദ്വേ, ദ്വാദസമേ കുസീതമൂലകോ ഏകോ തികോ വുത്തോതി സബ്ബേപി പഞ്ചസു സുത്തന്തേസു പന്നരസ തികാ ഹോന്തി. പന്നരസ ചേതേ സുത്തന്താതിപി വദന്തി. അയം തികപേയ്യാലോ നാമ. അട്ഠമാദീനി.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

൧. കമ്മപഥവഗ്ഗോ

൧-൨. അസമാഹിതസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൦൭-൧൦൮. ഇതോ പരേസു പഠമം അസ്സദ്ധാദിപഞ്ചകവസേന വുത്തം, തഥാ ദുതിയം. പഠമേ പന അസമാഹിതപദം ചതുത്ഥം, ദുതിയേ ദുസ്സീലപദം. ഏവം വുച്ചമാനേ ബുജ്ഝനകപുഗ്ഗലാനം അജ്ഝാസയേന ഹി ഏതാനി വുത്താനി. ഏത്ഥ **അസമാഹിതാ**തി ഉപചാരപ്പനാസമാധിരഹിതാ. **ദുസ്സീലാ**തി നിസ്സീലാ. പഠമദുതിയാനി.

൧-൫. പഞ്ചസിക്ഖാപദസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൦൯-൧൧൧. തതിയം പഞ്ചകമ്മപഥവസേന ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയവസേന വുത്തം, ചതുത്ഥം സത്തകമ്മപഥവസേന, പഞ്ചമം ദസകമ്മപഥവസേന. തത്ഥ തതിയേ **സുരാമേരയമജ്ജപ്പമാദട്ഠായിനോ**തി സുരാമേരയസങ്ഖാതം മജ്ജം യായ പമാദചേതനായ പിവന്തി, സാ ‘‘സുരാമേരയമജ്ജപ്പമാദോ’’തി വുച്ചതി, തസ്മിം തിട്ഠന്തീതി സുരാമേരയമജ്ജപ്പമാദട്ഠായിനോ. അയം താവേത്ഥ അസാധാരണപദസ്സ അത്ഥോ.

പഞ്ചമേ പാണം അതിപാതേന്തീതി **പാണാതിപാതിനോ,** പാണഘാതികാതി അത്ഥോ. അദിന്നം ആദിയന്തീതി **അദിന്നാദായിനോ,** പരസ്സഹാരിനോതി അത്ഥോ. വത്ഥുകാമേസു കിലേസകാമേന മിച്ഛാ ചരന്തീതി **കാമേസുമിച്ഛാചാരിനോ**. മുസാ വദന്തീതി **മുസാവാദിനോ** , പരേസം അത്ഥഭഞ്ജകം തുച്ഛം അലികം വാചം ഭാസിതാരോതി അത്ഥോ. പിസുണാ വാചാ ഏതേസന്തി **പിസുണവാചാ**. മമ്മച്ഛേദികാ ഫരുസാ വാചാ ഏതേസന്തി **ഫരുസവാചാ**. സമ്ഫം നിരത്ഥകം വചനം പലപന്തീതി **സമ്ഫപ്പലാപിനോ**. അഭിജ്ഝായന്തീതി **അഭിജ്ഝാലുനോ,** പരഭണ്ഡേ ലുബ്ഭനസീലാതി അത്ഥോ. ബ്യാപന്നം പൂതിഭൂതം ചിത്തമേതേസന്തി **ബ്യാപന്നചിത്താ**. മിച്ഛാ പാപികാ വിഞ്ഞുഗരഹിതാ ഏതേസം ദിട്ഠീതി **മിച്ഛാദിട്ഠികാ,** കമ്മപഥപരിയാപന്നായ ‘‘നത്ഥി ദിന്ന’’ന്തിആദിവത്ഥുകായ മിച്ഛത്തപരിയാപന്നായ അനിയ്യാനികദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതാതി അത്ഥോ. സമ്മാ സോഭനാ വിഞ്ഞുപസത്ഥാ ഏതേസം ദിട്ഠീതി **സമ്മാദിട്ഠികാ,** കമ്മപഥപരിയാപന്നായ ‘‘അത്ഥി ദിന്ന’’ന്തിആദികായ കമ്മസ്സകതദിട്ഠിയാ സമ്മത്തപരിയാപന്നായ മഗ്ഗദിട്ഠിയാ ച സമന്നാഗതാതി അത്ഥോ. ഇദം താവേത്ഥ അനുത്താനാനം പദാനം പദവണ്ണനാമത്തം.

യോ പന തേസം പാണാതിപാതോ അദിന്നാദാനം കാമേസുമിച്ഛാചാരോ മുസാവാദോ പിസുണവാചാ ഫരുസവാചാ സമ്ഫപ്പലാപോ അഭിജ്ഝാ ബ്യാപാദോ മിച്ഛാദിട്ഠീതി കണ്ഹപക്ഖേ ദസവിധോ അത്ഥോ ഹോതി. തത്ഥ പാണസ്സ അതിപാതോ **പാണാതിപാതോ**, പാണവധോ പാണഘാതോതി വുത്തം ഹോതി. **പാണോ**തി ചേത്ഥ വോഹാരതോ സത്തോ, പരമത്ഥതോ ജീവിതിന്ദ്രിയം. തസ്മിം പന പാണേ പാണസഞ്ഞിനോ ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദകഉപക്കമസമുട്ഠാപികാ കായവചീദ്വാരാനം അഞ്ഞതരദ്വാരപ്പവത്താ വധകചേതനാ പാണാതിപാതോ. സോ ഗുണവിരഹിതേസു തിരച്ഛാനഗതാദീസു പാണേസു ഖുദ്ദകേ പാണേ അപ്പസാവജ്ജോ, മഹാസരീരേ മഹാസാവജ്ജോ. കസ്മാ? പയോഗമഹന്തതായ ,

പയോഗസമത്തേപി വത്ഥുമഹന്തതായ. ഗുണവന്തേസു മനുസ്സാദീസു അപ്പഗുണേ അപ്പസാവജ്ജോ, മഹാഗുണേ മഹാസാവജ്ജോ. സരീരഗുണാനം പന സമഭാവേ സതി കിലേസാനം ഉപക്കമാനഞ്ച മുദുതായ അപ്പസാവജ്ജോ, തിബ്ബതായ മഹാസാവജ്ജോതി വേദിതബ്ബോ.

തസ്സ പഞ്ച സമ്ഭാരാ ഹോന്തി - പാണോ, പാണസഞ്ഞിതാ, വധകചിത്തം, ഉപക്കമോ, തേന മരണന്തി. ഛ പയോഗാ സാഹത്ഥികോ, ആണത്തികോ, നിസ്സഗ്ഗിയോ, ഥാവരോ, വിജ്ജാമയോ, ഇദ്ധിമയോതി. ഇമസ്മിം പനത്ഥേ വിത്ഥാരിയമാനേ അതിപ്പപഞ്ചോ ഹോതി, തസ്മാ തം ന വിത്ഥാരയാമ, അഞ്ഞഞ്ച ഏവരൂപം. അത്ഥികേഹി പന സമന്തപാസാദികം വിനയട്ഠകഥം (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧൭൨) ഓലോകേത്വാ ഗഹേതബ്ബോ.

അദിന്നസ്സ ആദാനം **അദിന്നാദാനം,** പരസ്സഹരണം ഥേയ്യം ചോരികാതി വുത്തം ഹോതി. തത്ഥ **അദിന്ന**ന്തി പരപരിഗ്ഗഹിതം, യത്ഥ പരോ യഥാകാമകാരിതം ആപജ്ജന്തോ അദണ്ഡാരഹോ അനുപവജ്ജോ ഹോതി. തസ്മിം പന പരപരിഗ്ഗഹിതേ പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞിനോ തദാദായകഉപക്കമസമുട്ഠാപികാ ഥേയ്യചേതനാ അദിന്നാദാനം. തം ഹീനേ പരസന്തകേ അപ്പസാവജ്ജം, പണീതേ മഹാസാവജ്ജം. കസ്മാ? വത്ഥുപണീതതായ. വത്ഥുസമത്തേ സതി ഗുണാധികാനം സന്തകേ വത്ഥുസ്മിം മഹാസാവജ്ജം, തം തം ഗുണാധികം ഉപാദായ തതോ തതോ ഹീനഗുണസ്സ സന്തകേ വത്ഥുസ്മിം അപ്പസാവജ്ജം.

തസ്സ പഞ്ച സമ്ഭാരാ ഹോന്തി - പരപരിഗ്ഗഹിതം, പരപരിഗ്ഗഹിതസഞ്ഞിതാ, ഥേയ്യചിത്തം, ഉപക്കമോ, തേന ഹരണന്തി. ഛ പയോഗാ സാഹത്ഥികാദയോവ. തേ ച ഖോ യഥാനുരൂപം ഥേയ്യാവഹാരോ, പസയ്ഹാവഹാരോ, പടിച്ഛന്നാവഹാരോ, പരികപ്പാവഹാരോ, കുസാവഹാരോതി ഇമേസം അവഹാരാനം വസേന പവത്താതി അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന സമന്തപാസാദികായം (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൯൨) വുത്തോ.

കാമേസുമിച്ഛാചാരോതി ഏത്ഥ പന **കാമേസൂ**തി മേഥുനസമാചാരേസു. **മിച്ഛാചാരോ**തി ഏകന്തനിന്ദിതോ ലാമകാചാരോ. ലക്ഖണതോ പന അസദ്ധമ്മാധിപ്പായേന കായദ്വാരപ്പവത്താ അഗമനീയട്ഠാനവീതിക്കമചേതനാ കാമേസുമിച്ഛാചാരോ. തത്ഥ **അഗമനീയട്ഠാനം** നാമ പുരിസാനം താവ മാതുരക്ഖിതാ പിതുരക്ഖിതാ മാതാപിതുരക്ഖിതാ ഭാതുരക്ഖിതാ ഭഗിനിരക്ഖിതാ ഞാതിരക്ഖിതാ ഗോത്തരക്ഖിതാ ധമ്മരക്ഖിതാ സാരക്ഖാ സപരിദണ്ഡാതി മാതുരക്ഖിതാദയോ ദസ, ധനക്കീതാ ഛന്ദവാസിനീ ഭോഗവാസിനീ പടവാസിനീ ഓദപത്തകിനീ ഓഭതചുമ്ബടാ ദാസീ ച ഭരിയാ ച കമ്മകാരീ ച ഭരിയാ ച ധജാഹടാ മുഹുത്തികാതി ഏതാ ധനക്കീതാദയോ ദസാതി വീസതി ഇത്ഥിയോ. ഇത്ഥീസു പന ദ്വിന്നം സാരക്ഖസപരിദണ്ഡാനം, ദസന്നഞ്ച ധനക്കീതാദീനന്തി ദ്വാദസന്നം ഇത്ഥീനം അഞ്ഞേ പുരിസാ. ഇദം അഗമനീയട്ഠാനം നാമ. സോ പനേസ മിച്ഛാചാരോ സീലാദിഗുണരഹിതേ അഗമനീയട്ഠാനേ അപ്പസാവജ്ജോ, സീലാദിഗുണസമ്പന്നേ മഹാസാവജ്ജോ. തസ്സ ചത്താരോ സമ്ഭാരാ - അഗമനീയവത്ഥു, തസ്മിം സേവനചിത്തം, സേവനപ്പയോഗോ, മഗ്ഗേനമഗ്ഗപടിപത്തിഅധിവാസനന്തി. ഏകോ പയോഗോ സാഹത്ഥികോ ഏവ.

മുസാതി വിസംവാദനപുരേക്ഖാരസ്സ അത്ഥഭഞ്ജനകോ വചീപയോഗോ കായപ്പയോഗോ വാ, വിസംവാദനാധിപ്പായേന പനസ്സ പരവിസംവാദനകായവചീപയോഗസമുട്ഠാപികാ ചേതനാ, മുസാവാദോ. അപരോ നയോ - **മുസാ**തി അഭൂതം അതച്ഛം വത്ഥു. **വാദോ**തി തസ്സ ഭൂതതോ തച്ഛതോ വിഞ്ഞാപനം. ലക്ഖണതോ പന അതഥം വത്ഥും തഥതോ പരം വിഞ്ഞാപേതുകാമസ്സ തഥാവിഞ്ഞത്തിസമുട്ഠാപികാ ചേതനാ മുസാവാദോ. സോ യമത്ഥം ഭഞ്ജതി, തസ്സ അപ്പതായ അപ്പസാവജ്ജോ, മഹന്തതായ മഹാസാവജ്ജോ. അപി ച ഗഹട്ഠാനം അത്തനോ സന്തകം അദാതുകാമതായ നത്ഥീതിആദിനയപ്പവത്തോ അപ്പസാവജ്ജോ, സക്ഖിനാ ഹുത്വാ അത്ഥഭഞ്ജനത്ഥം വുത്തോ മഹാസാവജ്ജോ. പബ്ബജിതാനം അപ്പകമ്പി തേലം വാ സപ്പിം വാ ലഭിത്വാ ഹസാധിപ്പായേന "അജ്ജ ഗാമേ തേലം നദീ മഞ്ഞേ സന്ദതീ"തി പൂരണകഥാനയേന പവത്തോ അപ്പസാവജ്ജോ, അദിട്ഠംയേവ പന "ദിട്ഠ"ന്തിആദിനാ നയേന വദന്താനം മഹാസാവജ്ജോ. തസ്സ ചത്താരോ സമ്ഭാരാ ഹോന്തി - അതഥം വത്ഥു, വിസംവാദനചിത്തം, തജ്ജോ വായാമോ, പരസ്സ തദത്ഥവിജാനനന്തി. ഏകോ പയോഗോ സാഹത്ഥികോവ. സോ കായേന വാ കായപടിബദ്ധേന വാ വാചായ വാ പരവിസംവാദകകിരിയാകരണേ ദട്ഠബ്ബോ. തായ ചേ കിരിയായ പരോ തമത്ഥം ജാനാതി, അയം കിരിയാസമുട്ഠാപികചേതനാക്ഖണേയേവ മുസാവാദകമ്മുനാ ബജ്ഝതി.

പിസുണവാചാതിആദീസു യായ വാചായ, യസ്സ തം വാചം ഭാസതി, തസ്സ ഹദയേ അത്തനോ പിയഭാവം, പരസ്സ ച സുഞ്ഞഭാവം കരോതി, സാ **പിസുണവാചാ** . യായ പന അത്താനമ്പി പരമ്പി ഫരുസം കരോതി, യാ വാചാ സയമ്പി ഫരുസാ, നേവ കണ്ണസുഖാ ന ഹദയങ്ഗമാ, അയം **ഫരുസവാചാ**. യേന പന സമ്ഫം പലപതി നിരത്ഥകം, സോ **സമ്ഫപ്പലാപോ**. തേസം മൂലഭൂതാ ചേതനാപി പിസുണവാചാദിനാമമേവ ലഭതി. സാ ഏവ ച ഇധ അധിപ്പേതാതി.

തത്ഥ സംകിലിട്ഠചിത്തസ്സ പരേസം വാ ഭേദായ, അത്തനോ പിയകമ്യതായ വാ കായവചീപയോഗസമുട്ഠാപികാ ചേതനാ **പിസുണവാചാ**. സാ യസ്സ ഭേദം കരോതി, തസ്സ അപ്പഗുണതായ അപ്പസാവജ്ജാ, മഹാഗുണതായ മഹാസാവജ്ജാ. തസ്സാ ചത്താരോ സമ്ഭാരാ - ഭിന്ദിതബ്ബോ പരോ, ഇതി ഇമേ നാനാ ഭവിസ്സന്തി, വിനാ ഭവിസ്സന്തീതി ഭേദപുരേക്ഖാരതാ, ഇതി അഹം പിയോ ഭവിസ്സാമി വിസ്സാസികോതി പിയകമ്യതാ വാ, തജ്ജോ വായാമോ, തസ്സ തദത്ഥവിജാനനന്തി.

പരസ്സ മമ്മച്ഛേദകകായവചീപയോഗസമുട്ഠാപികാ ഏകന്തഫരുസചേതനാ ഫരുസവാചാ. തസ്സാ ആവിഭാവത്ഥമിദം വത്ഥു - ഏകോ കിര ദാരകോ മാതു വചനം അനാദിയിത്വാ അരഞ്ഞം ഗച്ഛതി. മാതാ തം നിവത്തേതും അസക്കോന്തീ, "ചണ്ഡാ തം മഹിംസീ അനുബന്ധതൂ"തി അക്കോസി. അഥസ്സ തഥേവ അരഞ്ഞേ മഹിംസീ ഉട്ഠാസി. ദാരകോ, "യം മമ മാതാ മുഖേന കഥേസി, തം മാ ഹോതു, യം ചിത്തേന ചിന്തേസി, തം ഹോതൂ"തി സച്ചകിരിയം അകാസി. മഹിംസീ തത്ഥേവ ബദ്ധാ വിയ അട്ഠാസി. ഏവം മമ്മച്ഛേദകോപി പയോഗോ ചിത്തസണ്ഹതായ ഫരുസവാചാ ന ഹോതി. മാതാപിതരോ ഹി കദാചി പുത്തകേ ഏവം വദന്തി - "ചോരാ വോ ഖണ്ഡാഖണ്ഡികം കരോന്തൂ"തി, ഉപ്പലപത്തമ്പി ച നേസം ഉപരി പതന്തം ന ഇച്ഛന്തി. ആചരിയുപജ്ഝായാ ച കദാചി നിസ്സിതകേ ഏവം വദന്തി - "കിം

ഇമേ അഹിരികാ അനോത്തപ്പിനോ ചരന്തി, നിദ്ധമഥ നേ”തി. അഥ ച നേസം ആഗമാധിഗമസമ്പത്തിം ഇച്ഛന്തി. യഥാ ച ചിത്തസണ്ഹതായ ഫരുസവാചാ ന ഹോതി, ഏവം വചനസണ്ഹതായ അഫരുസവാചാപി ന ഹോതി. ന ഹി മാരാപേതുകാമസ്സ “ഇമം സുഖം സയാപേഥാ”തി വചനം അഫരുസവാചാ ഹോതി. ചിത്തഫരുസതായ പനേസാ ഫരുസവാചാവ. സാ യം സന്ധായ പവത്തിതാ, തസ്സ അപ്പഗുണതായ അപ്പസാവജ്ജാ, മഹാഗുണതായ മഹാസാവജ്ജാ. തസ്സാ തയോ സമ്ഭാരാ - അക്കോസിതബ്ബോ പരോ, കുപിതചിത്തം, അക്കോസനാതി.

അനത്ഥവിഞ്ഞാപികാ കായവചീപയോഗസമുട്ഠാപികാ അകുസലചേതനാ സമ്ഫപ്പലാപോ. സോ ആസേവനമന്ദതായ അപ്പസാവജ്ജോ, ആസേവനമഹന്തതായ മഹാസാവജ്ജോ. തസ്സ ദ്വേ സമ്ഭാരാ - ഭാരതയുദ്ധ-സീതാഹരണാദി-നിരത്ഥകകഥാ-പുരേക്ഖാരതാ, തഥാരൂപീകഥാകഥനഞ്ചാതി.

അഭിജ്ഝായതീതി **അഭിജ്ഝാ**. പരഭണ്ഡാഭിമുഖീ ഹുത്വാ തന്നിന്നതായ പവത്തതീതി അത്ഥോ. സാ “അഹോ വതിദം മമസ്സാ”തി ഏവം പരഭണ്ഡാഭിജ്ഝായനലക്ഖണാ അദിന്നാദാനം വിയ അപ്പസാവജ്ജാ മഹാസാവജ്ജാ ച. തസ്സാ ദ്വേ സമ്ഭാരാ പരഭണ്ഡം അത്തനോ പരിണാമനഞ്ച. പരഭണ്ഡവത്ഥുകേ ഹി ലോഭേ ഉപ്പന്നേപി ന താവ കമ്മപഥഭേദോ ഹോതി, യാവ ന “അഹോ വതിദം മമസ്സാ”തി അത്തനോ പരിണാമേതീതി.

ഹിതസുഖം ബ്യാപാദയതീതി, **ബ്യാപാദോ**. സോ പരവിനാസായ മനോപദോസലക്ഖണോ. ഫരുസവാചാ വിയ അപ്പസാവജ്ജോ മഹാസാവജ്ജോ ച. തസ്സ ദ്വേ സമ്ഭാരാ പരസത്തോ ച, തസ്സ ച വിനാസചിന്താ. പരസത്തവത്ഥുകേ ഹി കോധേ ഉപ്പന്നേപി ന താവ കമ്മപഥഭേദോ ഹോതി, യാവ ന “അഹോ വതായം ഉച്ഛിജ്ജേയ്യ വിനസ്സേയ്യാ”തി തസ്സ വിനാസം ചിന്തേതി.

യഥാഭുച്ചഗഹണാഭാവേന മിച്ഛാ പസ്സതീതി **മിച്ഛാദിട്ഠി**. സാ “നത്ഥി ദിന്ന”ന്തിആദിനാ നയേന വിപരീതദസ്സനലക്ഖണാ സമ്ഫപ്പലാപോ വിയ അപ്പസാവജ്ജാ മഹാസാവജ്ജാ ച. അപി ച അനിയതാ അപ്പസാവജ്ജാ, നിയതാ മഹാസാവജ്ജാ. തസ്സാ ദ്വേ സമ്ഭാരാ - വത്ഥുനോ ച ഗഹിതാകാരവിപരീതതാ യഥാ ച നം ഗണ്ഹാതി, തഥാഭാവേന തസ്സാ ഉപട്ഠാനന്തി.

ഇമേസം പന ദസന്നം അകുസലകമ്മപഥാനം ധമ്മതോ കോട്ഠാസതോ ആരമ്മണതോ വേദനാതോ മൂലതോതി പഞ്ചഹാകാരേഹി വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ **ധമ്മതോ**തി ഏതേസു ഹി പടിപാടിയാ സത്ത ചേതനാധമ്മാവ ഹോന്തി, അഭിജ്ഝാദയോ തിസ്സോ ചേതനാസമ്പയുത്താ. **കോട്ഠാസതോ**തി പടിപാടിയാ സത്ത, മിച്ഛാദിട്ഠി ചാതി ഇമേ അട്ഠ കമ്മപഥാ ഏവ ഹോന്തി, നോ മൂലാനി, അഭിജ്ഝാബ്യാപാദാ കമ്മപഥാ ചേവ മൂലാനി ച. അഭിജ്ഝാ ഹി മൂലം പത്വാ ലോഭോ അകുസലമൂലം ഹോതി, ബ്യാപാദോ ദോസോ അകുസലമൂലം.

ആരമ്മണതോതി പാണാതിപാതോ ജീവിതിന്ദ്രിയാരമ്മണതോ സങ്ഖാരാരമ്മണോ ഹോതി, അദിന്നാദാനം സത്താരമ്മണം വാ

സങ്ഖാരാരമ്മണം വാ, മിച്ഛാചാരോ ഫോട്ഠബ്ബവസേന സങ്ഖാരാരമ്മണോവ, സത്താരമ്മണോതിപി ഏകേ. മുസാവാദോ സത്താരമ്മണോ വാ സങ്ഖാരാരമ്മണോ വാ, തഥാ പിസുണവാചാ. ഫരുസവാചാ സത്താരമ്മണാവ. സമ്ഫപ്പലാപോ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതവസേന സത്താരമ്മണോ വാ സങ്ഖാരാരമ്മണോ വാ, തഥാ അഭിജ്ഝാ. ബ്യാപാദോ സത്താരമ്മണോവ. മിച്ഛാദിട്ഠി തേഭൂമകധമ്മവസേന സങ്ഖാരാരമ്മണാ.

വേദനാതോതി പാണാതിപാതോ ദുക്ഖവേദനോ ഹോതി. കിഞ്ചാപി ഹി രാജാനോ ചോരം ദിസ്വാ ഹസമാനാപി "ഗച്ഛഥ നം ഘാതേഥാ"തി വദന്തി, സന്നിട്ഠാപകചേതനാ പന നേസം ദുക്ഖസമ്പയുത്താവ ഹോതി. അദിന്നാദാനം തിവേദനം, മിച്ഛാചാരോ സുഖമജ്ഝത്തവസേന ദ്വിവേദനോ, സന്നിട്ഠാപകചിത്തേ പന മജ്ഝത്തവേദനോ ന ഹോതി. മുസാവാദോ തിവേദനോ, തഥാ പിസുണവാചാ ഫരുസവാചാ ദുക്ഖവേദനാ, സമ്ഫപ്പലാപോ തിവേദനോ, അഭിജ്ഝാ സുഖമജ്ഝത്തവസേന ദ്വിവേദനാ, തഥാ മിച്ഛാദിട്ഠി. ബ്യാപാദോ ദുക്ഖവേദനോ.

മൂലതോതി പാണാതിപാതോ ദോസമോഹവസേന ദ്വിമൂലകോ ഹോതി, അദിന്നാദാനം ദോസമോഹവസേന വാ ലോഭമോഹവസേന വാ, മിച്ഛാചാരോ ലോഭമോഹവസേന. മുസാവാദോ ദോസമോഹവസേന വാ ലോഭമോഹവസേന വാ, തഥാ പിസുണവാചാ സമ്ഫപ്പലാപോ ച. ഫരുസവാചാ ദോസമോഹവസേന, അഭിജ്ഝാ മോഹവസേന ഏകമൂലാ, തഥാ ബ്യാപാദോ. മിച്ഛാദിട്ഠി ലോഭമോഹവസേന ദ്വിമൂലാതി.

പാണാതിപാതാ പടിവിരതാതിആദീസു പാണാതിപാതാദയോ വുത്തത്ഥാ ഏവ. യായ പന വിരതിയാ ഏതേ പടിവിരതാ നാമ ഹോന്തി, സാ ഭേദതോ തിവിധാ ഹോതി സമ്പത്തവിരതി സമാദാനവിരതി സമുച്ഛേദവിരതീതി. തത്ഥ അസമാദിന്നസിക്ഖാപദാനം അത്തനോ ജാതിവയബാഹുസച്ചാദീനി പച്ചവേക്ഖിത്വാ "അയുത്തം അമ്ഹാകം ഏവരൂപം കാതു"ന്തി സമ്പത്തം വത്ഥും അവീതിക്കമന്താനം ഉപ്പജ്ജമാനാ വിരതി **സമ്പത്തവിരതീ**തി വേദിതബ്ബാ സീഹളദീപേ **ചക്കനഉപാസകസ്സ** വിയ. തസ്സ കിര ദഹരകാലേയേവ മാതു രോഗോ ഉപ്പജ്ജി. വേജ്ജേന ച "അല്ലസസകമംസം ലദ്ധും വട്ടതീ"തി വുത്തം. തതോ ചക്കനസ്സ ഭാതാ "ഗച്ഛ താത ഖേത്തം ആഹിണ്ഡാഹീ"തി ചക്കനം പേസേസി. സോ തത്ഥ ഗതോ. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഏകോ സസോ തരുണസസ്സം ഖാദിതും ആഗതോ ഹോതി. സോ തം ദിസ്വാ വേഗേന ധാവന്തോ വല്ലിയാ ബദ്ധോ "കിരി കിരീ"തി സദ്ദമകാസി . ചക്കനോ തേന സദ്ദേന ഗന്ത്വാ തം ഗഹേത്വാ ചിന്തേസി "മാതു ഭേസജ്ജം കരോമീ"തി. പുന ചിന്തേസി - "ന മേതം പതിരൂപം, യ്വാഹം മാതു ജീവിതകാരണാ പരം ജീവിതാ വോരോപേയ്യ"ന്തി. അഥ നം "ഗച്ഛ അരഞ്ഞേ സസേഹി സദ്ധിം തിണോദകം പരിഭുഞ്ജാ"തി മുഞ്ചി. ഭാതരാ ച "കിം താത സസോ ലദ്ധോ"തി? പുച്ഛിതോ തം പവത്തിം ആചിക്ഖി. തതോ നം ഭാതാ പരിഭാസി. സോ മാതു സന്തികം ഗന്ത്വാ, "യതോഹം ജാതോ , നാഭിജാനാമി സഞ്ചിച്ച പാണം ജീവിതാ വോരോപേതാ"തി സച്ചം വത്വാ അട്ഠാസി, താവദേവ ചസ്സ മാതാ അരോഗാ അഹോസി.

സമാദിന്നസിക്ഖാപദാനം പന സിക്ഖാപദസമാദാനേ ച തതുത്തരി ച അത്തനോ ജീവിതം പരിച്ചജിത്വാ വത്ഥും അവീതിക്കമന്താനം ഉപ്പജ്ജമാനാ

വിരതി **സമാദാനവിരതീ**തി വേദിതബ്ബാ, **ഉത്തരവഡ്ഢമാനപബ്ബതവാസീഉപാസകസ്സ** വിയ. സോ കിര അമ്ബരിയവിഹാരവാസീപിങ്ഗലബുദ്ധരക്ഖിതത്ഥേരസ്സ സന്തികേ സിക്ഖാപദാനി ഗഹേത്വാ ഖേത്തം കസതി. അഥസ്സ ഗോണോ നട്ഠോ, സോ തം ഗവേസന്തോ ഉത്തരവഡ്ഢമാനപബ്ബതം ആരുഹി, തത്ര നം മഹാസപ്പോ അഗ്ഗഹേസി. സോ ചിന്തേസി - ''ഇമായ തിഖിണായ വാസിയാ സീസം ഛിന്ദാമീ''തി. പുന ചിന്തേസി - ''ന മേതം പതിരൂപം, യ്വാഹം ഭാവനീയസ്സ ഗരുനോ സന്തികേ സിക്ഖാപദം ഗഹേത്വാ ഭിന്ദേയ്യ''ന്തി. ഏവം യാവതതിയം ചിന്തേത്വാ - ''ജീവിതം പരിച്ചജാമി, ന സിക്ഖാപദ''ന്തി അംസേ ഠപിതം തിഖിണദണ്ഡവാസിം അരഞ്ഞേ ഛഡ്ഡേസി. താവദേവ മഹാവാളോ നം മുഞ്ചിത്വാ അഗമാസീതി.

അരിയമഗ്ഗസമ്പയുത്താ പന വിരതി **സമുച്ഛേദവിരതീ**തി വേദിതബ്ബാ, യസ്സാ ഉപ്പത്തിതോ പഭുതി പാണം ഘാതേസ്സാമീതി അരിയപുഗ്ഗലാനം ചിത്തമ്പി ന ഉപ്പജ്ജതീതി.

യഥാ ച അകുസലാനം, ഏവം ഇമേസമ്പി കുസലകമ്മപഥാനം ധമ്മതോ കോട്ഠാസതോ ആരമ്മണതോ വേദനാതോ മൂലതോതി പഞ്ചഹാകാരേഹി വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ **ധമ്മതോ**തി ഏതേസു ഹി പടിപാടിയാ സത്ത ചേതനാപി വട്ടന്തി വിരതിയോപി, അന്തേ തയോ ചേതനാസമ്പയുത്താവ.

കോട്ഠാസതോതി പടിപാടിയാ സത്ത കമ്മപഥാ ഏവ, ന മൂലാനി, അന്തേ തയോ കമ്മപഥാ ചേവ മൂലാനി ച. അനഭിജ്ഝാ ഹി മൂലം പത്വാ അലോഭോ കുസലമൂലം ഹോതി, അബ്യാപാദോ അദോസോ കുസലമൂലം, സമ്മാദിട്ഠി അമോഹോ കുസലമൂലം.

ആരമ്മണതോതി പാണാതിപാതാദീനം. ആരമ്മണാനേവ ഏതേസം ആരമ്മണാനി. വീതിക്കമിതബ്ബവത്ഥുതോയേവ ഹി വിരതി നാമ ഹോതി. യഥാ പന നിബ്ബാനാരമ്മണോ അരിയമഗ്ഗോ കിലേസേ പജഹതി, ഏവം ജീവിതിന്ദ്രിയാദിആരമ്മണാപേതേ കമ്മപഥാ പാണാതിപാതാദീനി ദുസ്സീല്യാനി പജഹന്തീതി വേദിതബ്ബാ.

വേദനാതോതി സബ്ബേ സുഖവേദനാ വാ ഹോന്തി മജ്ഝത്തവേദനാ വാ. കുസലം പത്വാ ഹി ദുക്ഖവേദനാ നാമ നത്ഥി.

മൂലതോതി പടിപാടിയാ സത്ത ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേന വിരമന്തസ്സ അലോഭഅദോസഅമോഹവസേന തിമൂലാ ഹോന്തി, ഞാണവിപ്പയുത്തചിത്തേന വിരമന്തസ്സ ദ്വിമൂലാ. അനഭിജ്ഝാ ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേന വിരമന്തസ്സ ദ്വിമൂലാ ഹോതി, ഞാണവിപ്പയുത്തചിത്തേന ഏകമൂലാ. അലോഭോ പന അത്തനാവ അത്തനോ മൂലം ന ഹോതി. അബ്യാപാദേപി ഏസേവ നയോ. സമ്മാദിട്ഠി അലോഭഅദോസവസേന ദ്വിമൂലാവാതി. തതിയാദീനി.

ൻ. അട്ഠങ്ഗികസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൮. ഛട്ഠം അട്ഠമഗ്ഗങ്ഗവസേന ബുജ്ഝനകാനം അജ്ഝാസയവസേന വുത്തം. ഛട്ഠം.

൭. ദസങ്ഗസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൩. സത്തമം ദസമിച്ഛത്തസമ്മത്തവസേന. തത്ഥ **മിച്ഛാഞാണിനോ**തി മിച്ഛാപച്ചവേക്ഖണേന സമന്നാഗതാതി അത്ഥോ. **മിച്ഛാവിമുത്തിനോ**തി അനിയ്യാനികവിമുത്തിനോ കുസലവിമുത്തീതി ഗഹേത്വാ ഠിതാ. **സമ്മാഞാണിനോ**തി സമ്മാപച്ചവേക്ഖണാ. **സമ്മാവിമുത്തിനോ**തി നിയ്യാനികായ ഫലവിമുത്തിയാ സമന്നാഗതാതി. സത്തമം.

കമ്മപഥവഗ്ഗോ തതിയോ.

൪. ചതുത്ഥവഗ്ഗോ

൧. ചതുധാതുസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൪. ചതുത്ഥവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **പഥവീധാതൂ**തി പതിട്ഠാധാതു. **ആപോധാതൂ**തി ആബന്ധനധാതു. **തേജോധാതൂ**തി പരിപാചനധാതു. **വായോധാതൂ**തി വിത്ഥമ്ഭനധാതു. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പന വീസതികോട്ഠാസാദിവസേന ഏതാ കഥേതബ്ബാ. പഠമം.

൨. പുബ്ബേസമ്ബോധസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൫. ദുതിയേ **അയം പഥവീധാതുയാ അസ്സാദോ**തി അയം പഥവീധാതുനിസ്സയോ അസ്സാദോ. സ്വായം കായം അബ്ഭുന്നാമേത്വാ ഉദരം പസാരേത്വാ, ''ഇധ മേ അങ്ഗുലം പവേസിതും വായമഥാ''തി വാ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ, ''ഇമം നാമേതും വായമഥാ''തി വാ വദതി, ഏവം പവത്താനം വസേന വേദിതബ്ബോ. **അനിച്ചാ**തിആദീസു ഹുത്വാ അഭാവാകാരേന അനിച്ചാ, പടിപീളനാകാരേന ദുക്ഖാ, സഭാവവിഗമാകാരേന വിപരിണാമധമ്മാ. **അയം പഥവീധാതുയാ ആദീനവോ**തി യേന ആകാരേന സാ അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാ, അയമാകാരോ പഥവീധാതുയാ ആദീനവോതി അത്ഥോ. **ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാന**ന്തി നിബ്ബാനം ആഗമ്മ പഥവീധാതുയാ ഛന്ദരാഗോ വിനീയതി ചേവ പഹീയതി ച, തസ്മാ നിബ്ബാനമസ്സാ നിസ്സരണം.

അയം ആപോധാതുയാ അസ്സാദോതി അയം ആപോധാതുനിസ്സയോ അസ്സാദോ. സ്വായം അഞ്ഞം ആപോധാതുയാ ഉപദ്ദുതം ദിസ്വാ, ''കിം അയം നിപന്നകാലതോ പട്ഠായ പസ്സാവട്ഠാനാഭിമുഖോ നിക്ഖമതി ചേവ പവിസതി ച, അപ്പമത്തകമ്പിസ്സ കമ്മം കരോന്തസ്സ സേദതിന്തം വത്ഥം പീളേതബ്ബതാകാരം പാപുണാതി, അനുമോദനമത്തമ്പി കഥേന്തസ്സ താലവണ്ടം ഗണ്ഹിതബ്ബം ഹോതി, മയം പന സായം നിപന്നാ പാതോവ ഉട്ഠഹാമ, മാസപുണ്ണഘടോ വിയ നോ സരീരം, മഹാകമ്മം കരോന്താനം സേദമത്തമ്പി നോ ന ഉപ്പജ്ജതി, അസനിസദ്ദേന വിയ ധമ്മം കഥേന്താനം സരീരേ ഉസുമാകാരമത്തമ്പി നോ നത്ഥീ''തി ഏവം പവത്താനം വസേന വേദിതബ്ബോ.

അയം തേജോധാതുയാ അസ്സാദോതി അയം തേജോധാതുനിസ്സയോ അസ്സാദോ. സ്വായം സീതഗഹണികേ ദിസ്വാ, ''കിം ഇമേ കിഞ്ചിദേവ യാഗുഭത്തഖജ്ജമത്തം അജ്ഝോഹരിത്വാ ഥദ്ധകുച്ഛിനോ നിസീദിത്വാ സബ്ബരത്തിം അങ്ഗാരകടാഹം പരിയേസന്തി, ഫുസിതമത്തേസുപി സരീരേ പതിതേസു അങ്ഗാരകടാഹം ഓത്ഥരിത്വാ പാരുപിത്വാവ നിപജ്ജന്തി? മയം പന അതിഥദ്ധമ്പി മംസം വാ

പൂവം വാ ഖാദാമ, കുച്ഛിപൂരം ഭത്തം ഭുഞ്ജാമ, താവദേവ നോ സബ്ബം ഫേണപിണ്ഡോ വിയ വിലീയതി, സത്താഹവദ്ദലികായ വത്തമാനായ സരീരേ സീതാനുദഹനമത്തമ്പി നോ നത്ഥീ"തി ഏവം പവത്താനം വസേന വേദിതബ്ബോ.

അയം വായോധാതുയാ അസ്സാദോതി അയം വായോധാതുനിസ്സയോ അസ്സാദോ. സ്വായം അഞ്ഞേ വാതഭീരുകേ ദിസ്വാ, "ഇമേസം അപ്പമത്തകമ്പി കമ്മം കരോന്താനം അനുമോദനമത്തമ്പി കഥേന്താനം സരീരം വാതോ വിജ്ഝതി, ഗാവുതമത്തമ്പി അദ്ധാനം ഗതാനം ഹത്ഥപാദാ സീദന്തി, പിട്ഠി രുജ്ജതി, കുച്ഛിവാതസീസവാതകണ്ണവാതാദീഹി നിച്ചുപദ്ദുതാ തേലഫാണിതാദീനി വാതഭേസജ്ജാനേവ കരോന്താ അതിനാമേന്തി, അമ്ഹാകം പന മഹാകമ്മം കരോന്താനമ്പി തിയാമരത്തിം ധമ്മം കഥേന്താനമ്പി ഏകദിവസേനേവ ദസ യോജനാനി ഗച്ഛന്താനമ്പി ഹത്ഥപാദസംസീദനമത്തം വാ പിട്ഠിരുജ്ജനമത്തം വാ ന ഹോതീ"തി, ഏവം പവത്താനം വസേന വേദിതബ്ബോ. ഏവം പവത്താ ഹി ഏതാ ധാതുയോ അസ്സാദേന്തി നാമ.

അബ്ഭഞ്ഞാസിന്തി അഭിവിസിട്ഠേന ഞാണേന അഞ്ഞാസിം. **അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധി**ന്തി ഉത്തരവിരഹിതം സബ്ബസേട്ഠം സമ്മാ സാമഞ്ച ബോധിം, അഥ വാ പസത്ഥം സുന്ദരഞ്ച ബോധിം. **ബോധീ**തി രുക്ഖോപി മഗ്ഗോപി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണമ്പി നിബ്ബാനമ്പി. "ബോധിരുക്ഖമൂലേ പഠമാഭിസമ്ബുദ്ധോ"തി (മഹാവ॰ ൧; ഉദാ॰ ൧) ച "അന്തരാ ച ബോധിം അന്തരാ ച ഗയ"ന്തി (മഹാവ॰ ൧൧; മ॰നി॰ ൧.൨൮൫) ച ആഗതട്ഠാനേസു ഹി രുക്ഖോ ബോധീതി വുച്ചതി. "ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണ"ന്തി (ചൂളനി॰ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ൧൨൧) ആഗതട്ഠാനേ മഗ്ഗോ. "പപ്പോതി ബോധിം വരഭൂരിമേധസോ"തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൧൭) ആഗതട്ഠാനേ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. "പത്വാന ബോധിം അമതം അസങ്ഖത"ന്തി ആഗതട്ഠാനേ നിബ്ബാനം. ഇധ പന ഭഗവതോ അരഹത്തമഗ്ഗോ അധിപ്പേതോ.

സാവകാനം അരഹത്തമഗ്ഗോ അനുത്തരാ ബോധി ഹോതി, ന ഹോതീതി? ന ഹോതി. കസ്മാ? അസബ്ബഗുണദായകത്താ. തേസഞ്ഹി കസ്സചി അരഹത്തമഗ്ഗോ അരഹത്തഫലമേവ ദേതി, കസ്സചി തിസ്സോ വിജ്ജാ, കസ്സചി ഛ അഭിഞ്ഞാ, കസ്സചി ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദാ, കസ്സചി സാവകപാരമീഞാണം. പച്ചേകബുദ്ധാനമ്പി പച്ചേകബോധിഞാണമേവ ദേതി. ബുദ്ധാനം പന സബ്ബഗുണസമ്പത്തിം ദേതി അഭിസേകോ വിയ രഞ്ഞോ സബ്ബലോകിസ്സരിയഭാവം. തസ്മാ അഞ്ഞസ്സ കസ്സചിപി അനുത്തരാ ബോധി ന ഹോതി.

അഭിസമ്ബുദ്ധോതി പച്ചഞ്ഞാസിന്തി "അഭിസമ്ബുദ്ധോ അഹം പത്തോ പടിവിജ്ഝിത്വാ ഠിതോ"തി ഏവം പടിജാനിം. **ഞാണഞ്ച പന മേ ദസ്സനം ഉദപാദീ**തി അധിഗതഗുണദസ്സനസമത്ഥം പച്ചവേക്ഖണഞാണഞ്ച മേ ഉദപാദി. **അകുപ്പാ മേ വിമുത്തീ**തി "അയം മയ്ഹം അരഹത്തഫലവിമുത്തി അകുപ്പാ"തി ഏവം ഞാണം ഉദപാദി. തത്ഥ ദ്വീഹാകാരേഹി അകുപ്പതാ വേദിതബ്ബാ കാരണതോ ച ആരമ്മണതോ ച. സാ ഹി ചതൂഹി മഗ്ഗേഹി സമുച്ഛിന്നകിലേസാനം പുന അനിവത്തനതായ കാരണതോപി അകുപ്പാ, അകുപ്പധമ്മം നിബ്ബാനം ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തതായ ആരമ്മണതോപി അകുപ്പാ. **അന്തിമാ**തി പച്ഛിമാ. **നത്ഥി ദാനി പുനബ്ഭവോ**തി ഇദാനി പുന അഞ്ഞോ ഭവോ നാമ നത്ഥീതി.

ഇമസ്മിം സുത്തേ ചത്താരി സച്ചാനി കഥിതാനി. കഥം? ചതൂസു ഹി ധാതൂസു അസ്സാദോ സമുദയസച്ചം, ആദീനവോ ദുക്ഖസച്ചം, നിസ്സരണം നിരോധസച്ചം, നിരോധപ്പജാനനോ മഗ്ഗോ മഗ്ഗസച്ചം. വിത്ഥാരവസേനപി കഥേതും വട്ടതിയേവ. ഏത്ഥ ഹി യം പഥവീധാതും പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, അയം പഥവീധാതുയാ അസ്സാദോതി പഹാനപടിവേധോ സമുദയസച്ചം. യാ പഥവീധാതു അനിച്ചാ ദുക്ഖാ വിപരിണാമധമ്മാ, അയം പഥവീധാതുയാ, ആദീനവോതി പരിഞ്ഞാപടിവേധോ ദുക്ഖസച്ചം. യോ പഥവീധാതുയാ ഛന്ദരാഗവിനയോ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം, ഇദം പഥവീധാതുയാ നിസ്സരണന്തി സച്ഛികിരിയാപടിവേധോ നിരോധസച്ചം. യാ ഇമേസു തീസു ഠാനേസു ദിട്ഠി സങ്കപ്പോ വാചാ കമ്മന്തോ ആജീവോ വായാമോ സതി സമാധി, അയം ഭാവനാപടിവേധോ മഗ്ഗസച്ചന്തി. ദുതിയം.

൩. അചരിംസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൫. തതിയേ **അചരി**ന്തി ഞാണചാരേന അചരിം, അനുഭവനചാരേനാതി അത്ഥോ. **യാവതാ**തി യത്തകോ. തതിയം.

൪. നോചേദംസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൭. ചതുത്ഥേ **നിസ്സടാ**തിആദീനി ആദിതോ വുത്തപടിസേധേന യോജേത്വാ ''ന നിസ്സടാ, ന വിസംയുത്താ, ന വിപ്പമുത്താ, ന വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരിംസൂ''തി ഏവം വേദിതബ്ബാനി. ദുതിയനയേ **വിമരിയാദികതേനാ**തി നിമ്മരിയാദികതേന. തത്ഥ ദുവിധാ മരിയാദാ കിലേസമരിയാദാ വട്ടമരിയാദാതി. തത്ഥ ച യസ്സ ഉപഡ്ഢാ കിലേസാ പഹീനാ, ഉപഡ്ഢാ അപ്പഹീനാ, വട്ടം വാ പന ഉപഡ്ഢം പഹീനം, ഉപഡ്ഢം അപ്പഹീനം, തസ്സ ചിത്തം പഹീനകിലേസേ വാ വട്ടം വാ സന്ധായ വിമരിയാദികതം, അപ്പഹീനകിലേസേ വാ വട്ടം വാ സന്ധായ ന വിമരിയാദികതം. ഇധ പന ഉഭയസ്സാപി പഹീനത്താ ''വിമരിയാദികതേന ചേതസാ''തി വുത്തം, മരിയാദം അകത്വാ ഠിതേന അതിക്കന്തമരിയാദേന ചേതസാതി അത്ഥോ. ഇതി തീസുപി ഇമേസു സുത്തേസു ചതുസച്ചമേവ കഥിതം. ചതുത്ഥം.

൫. ഏകന്തദുക്ഖസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൮. പഞ്ചമേ **ഏകന്തദുക്ഖാ**തി അതിക്കമിത്വാ ഠിതസ്സ തത്തകാരോ വിയ ഏകന്തേനേവ ദുക്ഖാ. **ദുക്ഖാനുപതിതാ**തി ദുക്ഖേന അനുപതിതാ. **ദുക്ഖാവക്കന്താ**തി ദുക്ഖേന ഓക്കന്താ ഓതിണ്ണാ. **സുഖാ**തി സുഖവേദനായ പച്ചയഭൂതാ. ഏവം സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഇമസ്മിം സുത്തേ ദുക്ഖലക്ഖണം കഥിതം. പഞ്ചമം.

൬-൧൦. അഭിനന്ദസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൧൯-൧൨൩. ഛട്ഠസത്തമേസു വിവട്ടം, അവസാനേ തീസു ചതുസച്ചമേവാതി. ഛട്ഠാദീനി.

ചതുത്ഥോ വഗ്ഗോ.

ധാതുസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. അനമതഗ്ഗസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. തിണകട്ഠസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൪. അനമതഗ്ഗസംയുത്തസ്സ പഠമേ **അനമതഗ്ഗോ**തി അനു അമതഗ്ഗോ, വസ്സസതം വസ്സസഹസ്സം ഞാണേന അനുഗന്ത്വാപി അമതഗ്ഗോ അവിദിതഗ്ഗോ, നാസ്സ സക്കാ ഇതോ വാ ഏത്തോ വാ അഗ്ഗം ജാനിതും, അപരിച്ഛിന്നപുബ്ബാപരകോടികോതി അത്ഥോ. **സംസാരോ**തി ഖന്ധാദീനം അവിച്ഛിന്നപ്പവത്താ പടിപാടി. **പുബ്ബാ കോടി ന പഞ്ഞായതീ**തി പുരിമമരിയാദാ ന ദിസ്സതി. യദഗ്ഗേന ചസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി, പച്ഛിമാപി തദഗ്ഗേനേവ ന പഞ്ഞായതി, വേമജ്ഝേയേവ പന സത്താ സംസരന്തി. **പരിയാദാനം ഗച്ഛേയ്യാ**തി ഇദം ഉപമായ ഖുദ്ദകത്താ വുത്തം. ബാഹിരസമയസ്മിഞ്ഹി അത്ഥോ പരിത്തോ ഹോതി, ഉപമാ മഹതീ. ''ഹത്ഥീ വിയ അയം ഗോണോ, ഗോണോ വിയ സൂകരോ, സമുദ്ദോ വിയ തളാക''ന്തി ഹി വുത്തേ ന തേസം താദിസം പമാണം ഹോതി. ബുദ്ധസമയേ പന ഉപമാ പരിത്താ, അത്ഥോ മഹാ. പാളിയഞ്ഹി ഏകോ ജമ്ബുദീപോ ഗഹിതോ, ഏവരൂപാനം പന ജമ്ബുദീപാനം സതേപി സഹസ്സേപി സതസഹസ്സേപി തിണാദീനി തേന ഉപക്കമേന പരിയാദാനം ഗച്ഛേയ്യും, ന ത്വേവ പുരിസസ്സ മാതു മാതരോതി. **ദുക്ഖം പച്ചനുഭൂത**ന്തി തുമ്ഹേഹി ദുക്ഖം അനുഭൂതം. **തിബ്ബ**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. **ബ്യസന**ന്തി ഞാതിബ്യസനാദിഅനേകവിധം. **കടസീ**തി സുസാനം, പഥവീയേവ വാ. സാ ഹി പുനപ്പുനം മരന്തേഹി സരീരനിക്ഖേപേന വഡ്ഢിതാ. **അലമേവാ**തി യുത്തമേവ. പഠമം.

൨. പഥവീസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൫. ദുതിയേ **മഹാപഥവി**ന്തി ചക്കവാളപരിയന്തം മഹാപഥവിം. **നിക്ഖിപേയ്യാ**തി തം പഥവിം ഭിന്ദിത്വാ വുത്തപ്പമാണം ഗുളികം കരിത്വാ ഏകമന്തം ഠപേയ്യ. ദുതിയം.

൩. അസ്സുസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൬. തതിയേ **കന്ദന്താന**ന്തി സസദ്ദം രുദമാനാനം. **പസ്സന്ന**ന്തി സന്ദിതം പവത്തം. **ചതൂസു മഹാസമുദ്ദേസൂ**തി സിനേരുരസ്മീഹി പരിച്ഛിന്നേസു ചതൂസു മഹാസമുദ്ദേസു. സിനേരുസ്സ ഹി പാചീനപസ്സം രജതമയം, ദക്ഖിണപസ്സം മണിമയം, പച്ഛിമപസ്സം ഫലികമയം, ഉത്തരപസ്സം സുവണ്ണമയം. പുബ്ബദക്ഖിണപസ്സേഹി നിക്ഖന്താ രജതമണിരസ്മിയോ ഏകതോ ഹുത്വാ മഹാസമുദ്ദപിട്ഠേന ഗന്ത്വാ ചക്കവാളപബ്ബതം ആഹച്ച തിട്ഠന്തി, ദക്ഖിണപച്ഛിമപസ്സേഹി നിക്ഖന്താ മണിഫലികരസ്മിയോ, പച്ഛിമുത്തരപസ്സേഹി നിക്ഖന്താ ഫലികസുവണ്ണരസ്മിയോ, ഉത്തരപാചീനപസ്സേഹി നിക്ഖന്താ സുവണ്ണരജതരസ്മിയോ ഏകതോ ഹുത്വാ മഹാസമുദ്ദപിട്ഠേന ഗന്ത്വാ ചക്കവാളപബ്ബതം ആഹച്ച തിട്ഠന്തി. താസം രസ്മീനം അന്തരേസു ചത്താരോ മഹാസമുദ്ദാ ഹോന്തി. തേ സന്ധായ വുത്തം ''ചതൂസു മഹാസമുദ്ദേസൂ''തി. **ഞാതിബ്യസന**ന്തിആദീസു **ബ്യസന**ന്തി വിനാസനം,

വിനാസോതി അത്ഥോ. ഞാതീനം ബ്യസനം **ഞാതിബ്യസനം,** ഭോഗാനം ബ്യസനം **ഭോഗബ്യസനം**. രോഗോ പന സയമേവ ആരോഗ്യം വിയസതി വിനാസേതീതി ബ്യസനം, രോഗോവ ബ്യസനം **രോഗബ്യസനം**. തതിയം.

൪. ഖീരസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൭. ചതുത്ഥേ **മാതുഥഞ്ഞ**ന്തി ഏകനാമികായ മനുസ്സമാതു ഖീരം. ഇമേസഞ്ഹി സത്താനം ഗണ്ഡുപ്പാദകിപില്ലികാദീസു വാ മച്ഛകച്ഛപാദീസു വാ പക്ഖിജാതേസു വാ നിബ്ബത്തകാലേ മാതുഖീരമേവ നത്ഥി, അജപസുമഹിംസാദീസു നിബ്ബത്തകാലേ ഖീരം അത്ഥി, തഥാ മനുസ്സേസു. തത്ഥ അജാദികാലേ ച മനുസ്സേസു ചാപി "ദേവീ സുമനാ തിസ്സാ"തി ഏവം നാനാനാമികാനം കുച്ഛിയം നിബ്ബത്തകാലേ അഗ്ഗഹേത്വാ തിസ്സാതി ഏകനാമികായ ഏവ മാതു കുച്ഛിയം നിബ്ബത്തകാലേ പീതം ഥഞ്ഞം ചതൂസു മഹാസമുദ്ദേസു ഉദകതോ ബഹുതരന്തി വേദിതബ്ബം. ചതുത്ഥം.

൫. പബ്ബതസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൮. പഞ്ചമേ **സക്കാ പന, ഭന്തേ**തി സോ കിര ഭിക്ഖു ചിന്തേസി - "സത്ഥാ അനമതഗ്ഗസ്സ സംസാരസ്സ ദീഘതമത്താ 'ന സുകരം ന സുകര'ന്തി കഥേതിയേവ , കഥം നച്ഛിന്ദതി , സക്കാ നു ഖോ ഉപമം കാരാപേതു"ന്തി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **കാസികേനാ**തി തയോ കപ്പാസംസൂ ഏകതോ ഗഹേത്വാ കന്തിതസുത്തമയേന അതിസുഖുമവത്ഥേന. തേന പന പരിമട്ഠേ കിത്തകം ഖീയേയ്യാതി. സാസപമത്തം. പഞ്ചമം.

൬. സാസപസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൯. ഛട്ഠേ **ആയസം നഗര**ന്തി ആയസേന പാകാരേന പരിക്ഖിത്തം നഗരം, ന പന അന്തോ ആയസേഹി ഏകഭൂമികാദിപാസാദേഹി ആകിണ്ണന്തി ദട്ഠബ്ബം. ഛട്ഠം.

൭. സാവകസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൦. സത്തമേ **അനുസ്സരേയ്യു**ന്തി ഏകേന കപ്പസതസഹസ്സേ അനുസ്സരിതേ അപരോ തസ്സ ഠിതട്ഠാനതോ അഞ്ഞം സതസഹസ്സം, അഞ്ഞോപി അഞ്ഞന്തി ഏവം ചത്താരോപി ചത്താരിസതസഹസ്സാനി അനുസ്സരേയ്യും. സത്തമം.

൮-൯. ഗങ്ഗാസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൩൧-൧൩൨. അട്ഠമേ **യാ ഏതസ്മിം അന്തരേ വാലികാ**തി യാ ഏതസ്മിം ആയാമതോ പഞ്ചയോജനസതികേ അന്തരേ വാലികാ. നവമേ വത്തബ്ബം നത്ഥി. അട്ഠമനവമാനി.

൧൦. പുഗ്ഗലസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൩. ദസമേ **അട്ഠികങ്കലോ**തിആദീനി തീണിപി രാസിവേവചനാനേവ. ഇമേസം പന സത്താനം സഅട്ഠികാലതോ അനട്ഠികാലോവ ബഹുതരോ. ഗണ്ഡുപ്പാദകാദിപാണഭൂതാനഞ്ഹി ഏതേസം അട്ഠിമേവ നത്ഥി,

മച്ഛകച്ഛപാദിഭൂതാനം പന അട്ഠിമേവ ബഹുതരം, തസ്മാ അനട്ഠികാലഞ്ച ബഹുഅട്ഠികാലഞ്ച അഗ്ഗഹേത്വാ സമട്ഠികാലോവ ഗഹേതബ്ബോ. **ഉത്തരോ ഗിജ്ഝകൂടസ്സാ**തി ഗിജ്ഝകൂടസ്സ ഉത്തരപസ്സേ ഠിതോ. **മഗധാനം ഗിരിബ്ബജേ**തി മഗധരട്ഠസ്സ ഗിരിബ്ബജേ, ഗിരിപരിക്ഖേപേ ഠിതോതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. ദുഗ്ഗതസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൮. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ദുഗ്ഗത**ന്തി ദലിദ്ദം കപണം. **ദുരൂപേത**ന്തി ദുസ്സണ്ഠാനേഹി ഹത്ഥപാദേഹി ഉപേതം. പഠമം.

൨. സുഖിതസുത്തവണ്ണനാ

൧൩൯. ദുതിയേ **സുഖിത**ന്തി സുഖസമപ്പിതം മഹദ്ധനം മഹാഭോഗം. **സുസജ്ജിത**ന്തി അലങ്കതപടിയത്തം ഹത്ഥിക്ഖന്ധഗതം മഹാപരിവാരം. ദുതിയം.

൩. തിംസമത്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൦. തതിയേ **പാവേയ്യകാ**തി പാവേയ്യദേസവാസിനോ. **സബ്ബേ ആരഞ്ഞികാ**തിആദീസു ധുതങ്ഗസമാദാനവസേന തേസം ആരഞ്ഞികാദിഭാവോ വേദിതബ്ബോ. **സബ്ബേ സസംയോജനാ**തി സബ്ബേ സബന്ധനാ, കേചി സോതാപന്നാ, കേചി സകദാഗാമിനോ, കേചി അനാഗാമിനോ. തേസു ഹി പുഥുജ്ജനോ വാ ഖീണാസവോ വാ നത്ഥി. **ഗുന്ന**ന്തിആദീസു സേതകാളാദിവണ്ണേസു ഏകേകവണ്ണകാലോവ ഗഹേതബ്ബോ. **പാരിപന്ഥകാ**തി പരിപന്ഥേ തിട്ഠനകാ പന്ഥഘാതചോരാ. **പാരദാരികാ**തി പരദാരചാരിത്തം ആപജ്ജനകാ. തതിയം.

൪-൯. മാതുസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൪൧-൧൪൬. ചതുത്ഥാദീസു ലിങ്ഗനിയമേന ചേവ ചക്കവാളനിയമേന ച അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. പുരിസാനഞ്ഹി മാതുഗാമകാലോ, മാതുഗാമാനഞ്ച പുരിസകാലോതി ഏവമേത്ഥ ലിങ്ഗനിയമോ. ഇമമ്ഹാ ചക്കവാളാ സത്താ പരചക്കവാളം, പരചക്കവാളാ ച ഇമം ചക്കവാളം സംസരന്തി. തേസു ഇമസ്മിം ചക്കവാളേ മാതുഗാമകാലേ മാതുഭൂതഞ്ഞേവ ദസ്സേന്തോ **യോ നമാതാഭൂതപുബ്ബോ**തി ആഹ. **യോ നപിതാഭൂതപുബ്ബോ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. ചതുത്ഥാദീനി.

൧൦. വേപുല്ലപബ്ബതസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൩. ദസമേ **ഭൂതപുബ്ബ**ന്തി അതീതകാലേ ഏകം അപദാനം ആഹരിത്വാ ദസ്സേതി. **സമഞ്ഞാ ഉദപാദീ**തി പഞ്ഞത്തി അഹോസി. **ചതൂഹേന ആരോഹന്തീ**തി ഇദം ഥാമമജ്ഝിമേ സന്ധായ വുത്തം. **അഗ്ഗ**ന്തി ഉത്തമം. **ഭദ്ദയുഗ**ന്തി സുന്ദരയുഗലം. **തീഹേന ആരോഹന്തീ**തി ഏത്താവതാ കിര ദിന്നം ബുദ്ധാനം അന്തരേ യോജനം പഥവീ ഉസ്സന്നാ, സോ പബ്ബതോ തിയോജനുബ്ബേധോ ജാതോ.

അപ്പം വാ ഭിയ്യോതി വസ്സസതതോ ഉത്തരിം അപ്പം ദസ വാ വീസം വാ വസ്സാനി. പുന വസ്സസതമേവ ജീവനകോ നാമ നത്ഥി, ഉത്തമകോടിയാ പന സട്ഠി വാ അസീതി വാ വസ്സാനി ജീവന്തി. വസ്സസതം പന അപ്പത്വാ പഞ്ചവസ്സദസവസ്സാദികാലേ മീയമാനാവ ബഹുകാ. ഏത്ഥ ച കകുസന്ധോ ഭഗവാ ചത്താലീസവസ്സസഹസ്സായുകകാലേ, കോണാഗമനോ തിംസവസ്സസഹസ്സായുകകാലേ നിബ്ബത്തോതി ഇദം അനുപുബ്ബേന പരിഹീനസദിസം കതം, ന പന ഏവം പരിഹീനം, വഡ്ഢിത്വാ വഡ്ഢിത്വാ പരിഹീനന്തി വേദിതബ്ബം. കഥം? കകുസന്ധോ താവ ഭഗവാ ഇമസ്മിംയേവ കപ്പേ ചത്താലീസവസ്സസഹസ്സായുകകാലേ നിബ്ബത്തോ ആയുപ്പമാണം പഞ്ച കോട്ഠാസേ കത്വാ ചത്താരോ ഠത്വാ പഞ്ചമേ വിജ്ജമാനേയേവ പരിനിബ്ബുതോ. തം ആയു പരിഹായമാനം ദസവസ്സകാലം പത്വാ പുന വഡ്ഢമാനം അസങ്ഖേയ്യം ഹുത്വാ തതോ പരിഹായമാനം തിംസവസ്സസഹസ്സായുകകാലേ ഠിതം, തദാ കോണാഗമനോ നിബ്ബത്തോ. തസ്മിമ്പി തഥേവ പരിനിബ്ബുതേ തം ആയു ദസവസ്സകാലം പത്വാ പുന വഡ്ഢമാനം അസങ്ഖേയ്യം ഹുത്വാ പരിഹായിത്വാ വീസവസ്സസഹസ്സകാലേ ഠിതം, തദാ കസ്സപോ ഭഗവാ നിബ്ബത്തോ. തസ്മിമ്പി തഥേവ പരിനിബ്ബുതേ തം ആയു ദസവസ്സകാലം പത്വാ പുന വഡ്ഢമാനം അസങ്ഖേയ്യം ഹുത്വാ പരിഹായിത്വാ വസ്സസതകാലം പത്തം, അഥ അമ്ഹാകം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ നിബ്ബത്തോ. ഏവം അനുപുബ്ബേന പരിഹായിത്വാ വഡ്ഢിത്വാ വഡ്ഢിത്വാ പരിഹീനന്തി വേദിതബ്ബം. തത്ഥ ച യം ആയുപരിമാണേസു മന്ദേസു ബുദ്ധാ നിബ്ബത്തന്തി, തേസമ്പി തദേവ ആയുപരിമാണം ഹോതീതി. ദസമം.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

അനമതഗ്ഗസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

၅. കസ്സപസംയുത്തം

൧. സന്തുട്ഠസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൪. കസ്സപസംയുത്തസ്സ പഠമേ **സന്തുട്ഠായ**ന്തി സന്തുട്ഠോ അയം. **ഇതരീതരേനാ**തി ന ഥൂലസുഖുമലൂഖപണീതഥിരജിണ്ണാനം യേന കേനചി, അഥ ഖോ യഥാലദ്ധാദീനം ഇതരീതരേന യേന കേനചി സന്തുട്ഠോതി അത്ഥോ. ചീവരസ്മിഞ്ഹി തയോ സന്തോസാ യഥാലാഭസന്തോസോ യഥാബലസന്തോസോ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോതി. പിണ്ഡപാതാദീസുപി ഏസേവ നയോ.

തേസം അയം പഭേദസംവണ്ണനാ - ഇധ ഭിക്ഖു ചീവരം ലഭതി സുന്ദരം വാ അസുന്ദരം വാ, സോ തേനേവ യാപേതി, അഞ്ഞം ന പത്ഥേതി, ലഭന്തോപി ന ഗണ്ഹാതി. അയമസ്സ ചീവരേ യഥാലാഭസന്തോസോ. അഥ പന പകതിദുബ്ബലോ വാ ഹോതി ആബാധജരാഭിഭൂതോ വാ, ഗരുചീവരം പാരുപന്തോ കിലമതി, സോ സഭാഗേന ഭിക്ഖുനാ സദ്ധിം തം പരിവത്തേത്വാ ലഹുകേന യാപേന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ ചീവരേ യഥാബലസന്തോസോ. അപരോ പണീതപച്ചയലാഭീ ഹോതി, സോ പട്ടചീവരാദീനം അഞ്ഞതരം മഹഗ്ഘചീവരം ബഹൂനി വാ ചീവരാനി ലഭിത്വാ - "ഇദം ഥേരാനം ചിരപബ്ബജിതാനം, ഇദം ബഹുസ്സുതാനം അനുരൂപം, ഇദം ഗിലാനാനം, ഇദം അപ്പലാഭീനം ഹോതൂ"തി ദത്വാ തേസം പുരാണചീവരം വാ സങ്കാരകൂടാദിതോ വാ പന നന്തകാനി ഉച്ചിനിത്വാ തേഹി സങ്ഘാടിം കത്വാ ധാരേന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ ചീവരേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ.

ഇധ പന ഭിക്ഖു പിണ്ഡപാതം ലഭതി ലൂഖം വാ പണീതം വാ, സോ തേനേവ യാപേതി, അഞ്ഞം ന പത്ഥേതി, ലഭന്തോപി ന ഗണ്ഹാതി. അയമസ്സ പിണ്ഡപാതേ യഥാലാഭ സന്തോസോ. യോ പന അത്തനോ പകതിവിരുദ്ധം വാ ബ്യാധിവിരുദ്ധം വാ പിണ്ഡപാതം ലഭതി, യേനസ്സ പരിഭുത്തേന അഫാസു ഹോതി, സോ സഭാഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ തം ദത്വാ തസ്സ ഹത്ഥതോ സപ്പായഭോജനം ഭുത്വാ സമണധമ്മം കരോന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ പിണ്ഡപാതേ യഥാബലസന്തോസോ. അപരോ ബഹും പണീതം പിണ്ഡപാതം ലഭതി, സോ തം ചീവരം വിയ ചിരപബ്ബജിത-ബഹുസ്സുത-അപ്പലാഭഗിലാനാനം ദത്വാ , തേസം വാ സേസകം പിണ്ഡായ വാ ചരിത്വാ മിസ്സകാഹാരം ഭുഞ്ജന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ പിണ്ഡപാതേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ.

ഇധ പന ഭിക്ഖു സേനാസനം ലഭതി മനാപം വാ അമനാപം വാ, സോ തേന നേവ സോമനസ്സം ന പടിഘം ഉപ്പാദേതി, അന്തമസോ തിണസന്ഥാരകേനാപി യഥാലദ്ധേനേവ തുസ്സതി. അയമസ്സ സേനാസനേ യഥാലാഭസന്തോസോ. യോ പന അത്തനോ പകതിവിരുദ്ധം വാ ബ്യാധിവിരുദ്ധം വാ സേനാസനം ലഭതി, യത്ഥസ്സ വസതോ അഫാസു ഹോതി, സോ തം സഭാഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദത്വാ തസ്സ സന്തകേ സപ്പായസേനാസനേ വസന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ സേനാസനേ യഥാബലസന്തോസോ. അപരോ മഹാപുഞ്ഞോ ലേണമണ്ഡപകൂടാഗാരാദീനി ബഹൂനി പണീതസേനാസനാനി ലഭതി, സോ താനി ചീവരാദീനി വിയ

ചിരപബ്ബജിതബഹുസ്സുതഅപ്പലാഭഗിലാനാനം ദത്വാ യത്ഥ കത്ഥചി വസന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ സേനാസനേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ. യോപി "ഉത്തമസേനാസനം നാമ പമാദട്ഠാനം, തത്ഥ നിസിന്നസ്സ ഥിനമിദ്ധം ഓക്കമതി, നിദ്ദാഭിഭൂതസ്സ പടിബുജ്ഝതോ പാപവിതക്കാ പാതുഭവന്തീ"തി പടിസഞ്ചിക്ഖിത്വാ താദിസം സേനാസനം പത്തമ്പി ന സമ്പടിച്ഛതി, സോ തം പടിക്ഖിപിത്വാ അബ്ഭോകാസരുക്ഖമൂലാദീസു വസന്തോ സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമ്പി സേനാസനേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ.

ഇധ പന ഭിക്ഖു ഭേസജ്ജം ലഭതി ലൂഖം വാ പണീതം വാ, സോ യം ലഭതി തേനേവ തുസ്സതി, അഞ്ഞം ന പത്ഥേതി, ലഭന്തോപി ന ഗണ്ഹാതി. അയമസ്സ ഗിലാനപച്ചയേ യഥാലാഭസന്തോസോ. യോ പന തേലേനത്ഥികോ ഫാണിതം ലഭതി, സോ തം സഭാഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദത്വാ തസ്സ ഹത്ഥതോ തേലം ഗഹേത്വാ വാ അഞ്ഞദേവ വാ പരിയേസിത്വാ ഭേസജ്ജം കരോന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ ഗിലാനപച്ചയേ യഥാബലസന്തോസോ. അപരോ മഹാപുഞ്ഞോ ബഹും തേലമധുഫാണിതാദിപണീതഭേസജ്ജം ലഭതി, സോ തം ചീവരം വിയ ചിരപബ്ബജിത-ബഹുസ്സുത-അപ്പലാഭഗിലാനാനം ദത്വാ തേസം ആഭതേന യേന കേനചി യാപേന്തോപി സന്തുട്ഠോവ ഹോതി. യോ പന ഏകസ്മിം ഭാജനേ മുത്തഹരീതകം ഠപേത്വാ ഏകസ്മിം ചതുമധുരം "ഗണ്ഹ, ഭന്തേ, യദിച്ഛസീ"തി വുച്ചമാനോ സചസ്സ തേസു അഞ്ഞതരേനപി രോഗോ വൂപസമ്മതി, അഥ "മുത്തഹരീതകം നാമ ബുദ്ധാദീഹി വണ്ണിത"ന്തി ചതുമധുരം പടിക്ഖിപിത്വാ മുത്തഹരീതകേന ഭേസജ്ജം കരോന്തോ പരമസന്തുട്ഠോവ ഹോതി. അയമസ്സ ഗിലാനപച്ചയേ യഥാസാരുപ്പസന്തോസോ. ഇതി ഇമേ തയോ സന്തോസേ സന്ധായ "സന്തുട്ഠായം, ഭിക്ഖവേ, കസ്സപോ ഇതരീതരേന ചീവരേനാ"തി വുത്തം.

വണ്ണവാദീതി ഏകോ സന്തുട്ഠോ ഹോതി, സന്തോസസ്സ വണ്ണം ന കഥേതി. ഏകോ ന സന്തുട്ഠോ ഹോതി, സന്തോസസ്സ വണ്ണം കഥേതി. ഏകോ നേവ സന്തുട്ഠോ ഹോതി, ന സന്തോസസ്സ വണ്ണം കഥേതി. ഏകോ സന്തുട്ഠോ ച ഹോതി, സന്തോസസ്സ ച വണ്ണം കഥേതി. അയം താദിസോതി ദസ്സേതും **ഇതരീതരചീവരസന്തുട്ഠിയാ ച വണ്ണവാദീ**തി വുത്തം. **അനേസന**ന്തി ദൂതേയ്യപഹിണഗമനാനുയോഗപ്പഭേദം നാനപ്പകാരം അനേസനം. **അലദ്ധാ**തി അലഭിത്വാ. യഥാ ച ഏകച്ചോ "കഥം നു ഖോ ചീവരം ലഭിസ്സാമീ"തി പുഞ്ഞവന്തേഹി ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം ഏകതോ ഹുത്വാ കോഹഞ്ഞം കരോന്തോ ഉത്തസതി പരിതസ്സതി, അയം ഏവം അലദ്ധാ ച ചീവരം ന പരിതസ്സതി. **ലദ്ധാ ചാ**തി ധമ്മേന സമേന ലഭിത്വാ. **അഗധിതോ**തി വിഗതലോഭഗേധോ. **അമുച്ഛിതോ**തി അധിമത്തതണ്ഹായ മുച്ഛം അനാപന്നോ. **അനജ്ഝാപന്നോ**തി തണ്ഹായ അനോത്ഥടോ അപരിയോനദ്ധോ. **ആദീനവദസ്സാവീ**തി അനേസനാപത്തിയഞ്ച ഗധിതപരിഭോഗേ ച ആദീനവം പസ്സമാനോ. **നിസ്സരണപഞ്ഞോ**തി, "യാവദേവ സീതസ്സ പടിഘാതായാ"തി വുത്തനിസ്സരണമേവ ജാനന്തോ പരിഭുഞ്ജതീതി അത്ഥോ. **ഇതരീതരേന പിണ്ഡപാതേനാ**തിആദീസുപി യഥാലദ്ധാദീനം യേന കേനചി പിണ്ഡപാതേന, യേന കേനചി സേനാസനേന, യേന കേനചി ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേനാതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

കസ്സപേന വാ ഹി വോ, ഭിക്ഖവേ, ഓവദിസ്സാമീതി ഏത്ഥ യഥാ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ ചതൂസു പച്ചയേസു തീഹി സന്തോസേഹി സന്തുട്ഠോ, തുമ്ഹേപി തഥാരൂപാ ഭവഥാതി ഓവദന്തോ കസ്സപേന ഓവദതി നാമ. **യോ**

വാ പനസ്സ കസ്സപസദിസോതി ഏത്ഥാപി യോ വാ പനഞ്ഞോപി കസ്സപസദിസോ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ വിയ ചതൂസു പച്ചയേസു തീഹി സന്തോസേഹി സന്തുട്ഠോ ഭവേയ്യ, തുമ്ഹേപി തഥാരൂപാ ഭവഥാതി ഓവദന്തോ കസ്സപസദിസേന ഓവദതി നാമ. **തഥത്തായ പടിപജ്ജിതബ്ബ**ന്തി "സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ഇമായ ഇമസ്മിം സന്തുട്ഠിസുത്തേ വുത്തസല്ലേഖാചാരപടിപത്തിയാ കഥനം നാമ ഭാരോ, അമ്ഹാകമ്പി ഇമം പടിപത്തിം പരിപൂരം കത്വാ പൂരണം ഭാരോയേവ, ആഗതോ ഖോ പന ഭാരോ ഗഹേതബ്ബോ"തി ചിന്തേത്വാ യഥാ മയാ കഥിതം, തഥത്തായ തഥാഭാവായ തുമ്ഹേഹിപി പടിപജ്ജിതബ്ബന്തി. പഠമം.

൨. അനോത്തപ്പീസുത്തവണ്ണനാ

൮൩. ദുതിയേ **അനാതാപീ**തി യം വീരിയം കിലേസേ ആതപതി, തേന രഹിതോ. **അനോത്തപ്പീ**തി നിബ്ഭയോ കിലേസുപ്പത്തിതോ കുസലാനുപ്പത്തിതോ ച ഭയരഹിതോ. **സമ്ബോധായാ**തി സമ്ബുജ്ഝനത്ഥായ. **നിബ്ബാനായാ**തി നിബ്ബാനസച്ഛികിരിയായ. **അനുത്തരസ്സ യോഗക്ഖേമസ്സാ**തി അരഹത്തസ്സ തഞ്ഹി അനുത്തരഞ്ചേവ ചതൂഹി ച യോഗേഹി ഖേമം.

അനുപ്പന്നാതിആദീസു യേ പുബ്ബേ അപ്പടിലദ്ധപുബ്ബം ചീവരാദിം വാ പച്ചയം ഉപട്ഠാകസദ്ധിവിഹാരിക-അന്തേവാസീനം വാ അഞ്ഞതരതോ മനുഞ്ഞവത്ഥും പടിലഭിത്വാ തം സുഭം സുഖന്തി അയോനിസോ ഗണ്ഹന്തസ്സ അഞ്ഞതരം വാ പന അനനുഭൂതപുബ്ബം ആരമ്മണം യഥാ തഥാ വാ അയോനിസോ ആവജ്ജേന്തസ്സ ലോഭാദയോ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി, തേ അനുപ്പന്നാതി വേദിതബ്ബാ. അഞ്ഞഥാ ഹി അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ അനുപ്പന്നാ നാമ പാപകാ ധമ്മാ നത്ഥി. അനുഭൂതപുബ്ബേപി ച വത്ഥുമ്ഹി ആരമ്മണേ വാ യസ്സ പകതിബുദ്ധിയാ വാ ഉദ്ദേസപരിപുച്ഛായ വാ പരിയത്തിനവകമ്മയോനിസോമനസികാരാനം വാ അഞ്ഞതരവസേന പുബ്ബേ അനുപ്പജ്ജിത്വാ പച്ഛാ താദിസേന പച്ചയേന സഹസാ ഉപ്പജ്ജന്തി, ഇമേപി "അനുപ്പന്നാ ഉപ്പജ്ജമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യു"ന്തി വേദിതബ്ബാ. തേസുയേവ പന വത്ഥാരമ്മണേസു പുനപ്പുനം ഉപ്പജ്ജമാനാ നപ്പഹീയന്തി നാമ, തേ "ഉപ്പന്നാ അപ്പഹീയമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യു"ന്തി വേദിതബ്ബാ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പന ഉപ്പന്നാനുപ്പന്നഭേദോ ച പഹാനപ്പഹാനവിധാനഞ്ച സബ്ബം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ ഞാണദസ്സനവിസുദ്ധിനിദ്ദേസേ കഥിതം.

അനുപ്പന്നാ മേ കുസലാ ധമ്മാതി അപ്പടിലദ്ധാപി സീലസമാധിമഗ്ഗഫലസങ്ഖാതാ അനവജ്ജധമ്മാ. **ഉപ്പന്നാ**തി തേയേവ പടിലദ്ധാ. **നിരുജ്ഝമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യു**ന്തി തേ സീലാദിധമ്മാ പരിഹാനിവസേന പുന അനുപ്പത്തിയാ നിരുജ്ഝമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യുന്തി വേദിതബ്ബാ. ഏത്ഥ ച ലോകിയാ പരിഹായന്തി, ലോകുത്തരാനം പരിഹാനി നത്ഥീതി. "ഉപ്പന്നാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ഠിതിയാ"തി ഇമസ്സ പന സമ്മപ്പധാനസ്സ വസേനായം ദേസനാ കതാ. ദുതിയമഗ്ഗോ വാ സീഘം അനുപ്പജ്ജമാനോ, പഠമമഗ്ഗോ നിരുജ്ഝമാനോ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യാതി ഏവമ്പേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഇതി ഇമസ്മിം സുത്തേ ഇമേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ പുബ്ബഭാഗവിപസ്സനാവസേന കഥിതാതി. ദുതിയം.

൩. ചന്ദൂപമസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൬. തതിയേ **ചന്ദൂപമാ**തി ചന്ദസദിസാ ഹുത്വാ. കിം പരിമണ്ഡലതായ? നോ, അപിച ഖോ യഥാ ചന്ദോ ഗഗനതലം പക്ഖന്ദമാനോ ന കേനചി സദ്ധിം സന്ഥവം വാ സിനേഹം വാ ആലയം വാ നികന്തിം വാ പത്ഥനം വാ പരിയുട്ഠാനം വാ കരോതി, ന ച ന ഹോതി മഹാജനസ്സ പിയോ മനാപോ, തുമ്ഹേപി ഏവം കേനചി സദ്ധിം സന്ഥവാദീനം അകരണേന ബഹുജനസ്സ പിയാ മനാപാ ചന്ദൂപമാ ഹുത്വാ ഖത്തിയകുലാദീനി ചത്താരി കുലാനി ഉപസങ്കമഥാതി അത്ഥോ. അപിച യഥാ ചന്ദോ അന്ധകാരം വിധമതി, ആലോകം ഫരതി, ഏവം കിലേസന്ധകാരവിധമനേന ഞാണാലോകഫരണേന ചാപി ചന്ദൂപമാ ഹുത്വാതി ഏവമാദീഹിപി നയേഹി ഏത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

അപകസ്സേവ കായം അപകസ്സ ചിത്തന്തി തേനേവ സന്ഥവാദീനം അകരണേന കായഞ്ച ചിത്തഞ്ച അപകസ്സിത്വാ, അപനേത്വാതി അത്ഥോ. യോ ഹി ഭിക്ഖു അരഞ്ഞേപി ന വസതി, കാമവിതക്കാദയോപി വിതക്കേതി, അയം നേവ കായം അപകസ്സതി, ന ചിത്തം. യോ ഹി അരഞ്ഞേപി ഖോ വിഹരതി, കാമവിതക്കാദയോ പന വിതക്കേതി, അയം കായമേവ അപകസ്സതി, ന ചിത്തം. യോ ഗാമന്തേ വസതി , കാമവിതക്കാദയോപി ഖോ ന ച വിതക്കേതി, അയം ചിത്തമേവ അപകസ്സതി, ന കായം. യോ പന അരഞ്ഞേ ചേവ വസതി, കാമവിതക്കാദയോ ച ന വിതക്കേതി, അയം ഉഭയമ്പി അപകസ്സതി. ഏവരൂപാ ഹുത്വാ കുലാനി ഉപസങ്കമഥാതി ദീപേന്തോ "അപകസ്സേവ കായം അപകസ്സ ചിത്ത"ന്തി ആഹ.

നിച്ചനവകാതി നിച്ചം നവകാവ, ആഗന്തുകസദിസാ ഏവ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. ആഗന്തുകോ ഹി പടിപാടിയാ സമ്പത്തഗേഹം പവിസിത്വാ സചേ നം ഘരസാമികാ ദിസ്വാ, "അമ്ഹാകം പുത്തഭാതരോ വിപ്പവാസം ഗതാ ഏവം വിചരിംസൂ"തി അനുകമ്പമാനാ നിസീദാപേത്വാ ഭോജേന്തി, ഭുത്തമത്തോയേവ "തുമ്ഹാകം ഭാജനം ഗണ്ഹഥാ"തി ഉട്ഠായ പക്കമതി, ന തേഹി സദ്ധിം സന്ഥവം വാ കരോതി, ന കിച്ചകരണീയാനി വാ സംവിദഹതി, ഏവം തുമ്ഹേപി പടിപാടിയാ സമ്പത്തഘരം പവിസിത്വാ യം ഇരിയാപഥേസു പസന്നാ മനുസ്സാ ദേന്തി, തം ഗഹേത്വാ ഛിന്നസന്ഥവാ, തേസം കിച്ചകരണീയേ അബ്യാവടാ ഹുത്വാ നിക്ഖമഥാതി ദീപേതി.

ഇമസ്സ പന നിച്ചനവകഭാവസ്സ ആവിഭാവത്ഥം ദ്വേഭാതികവത്ഥു കഥേതബ്ബം - വസാളനഗരഗാമതോ കിര ദ്വേ ഭാതികാ നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിതാ, തേ ചൂളനാഗത്ഥേരോ ച മഹാനാഗത്ഥേരോ ചാതി പഞ്ഞായിംസു. തേ ചിത്തലപബ്ബതേ തിംസ വസ്സാനി വസിത്വാ അരഹത്തം പത്താ "മാതരം പസ്സിസ്സാമാ"തി ആഗന്ത്വാ വസാളനഗരവിഹാരേ വസിത്വാ പുനദിവസേ മാതുഗാമം പിണ്ഡായ പവിസിംസു. മാതാപി തേസം ഉളുങ്കേന യാഗും നീഹരിത്വാ ഏകസ്സ പത്തേ ആകിരി. തസ്സാ തം ഓലോകയമാനായ പുത്തസിനേഹോ ഉപ്പജ്ജി. അഥ നം ആഹ - "ത്വം, താത, മയ്ഹം പുത്തോ മഹാനാഗോ"തി. ഥേരോ "പച്ഛിമം ഥേരം പുച്ഛ ഉപാസികേ"തി വത്വാ പക്കാമി. പച്ഛിമത്ഥേരസ്സപി യാഗും ദത്വാ, "താത, ത്വം മയ്ഹം പുത്തോ ചൂളനാഗോ"തി പുച്ഛി? ഥേരോ "കിം, ഉപാസികേ, പുരിമം ഥേരം ന പുച്ഛസീ"തി? വത്വാ

പക്കാമി. ഏവം മാതരാപി സദ്ധിം ഛിന്നസന്ഥവോ ഭിക്ഖു നിച്ഛനവകോ നാമ ഹോതി.

അപ്പഗബ്ഭാതി ന പഗബ്ഭാ, അട്ഠട്ഠാനേന കായപാഗബ്ഭിയേന, ചതുട്ഠാനേന വചീപാഗബ്ഭിയേന, അനേകട്ഠാനേന മനോപാഗബ്ഭിയേന ച വിരഹിതാതി അത്ഥോ. **അട്ഠട്ഠാനം കായപാഗബ്ഭിയം** നാമ സങ്ഘഗണപുഗ്ഗല-ഭോജനസാലാ-ജന്താഘരനഹാനതിത്ഥ-ഭിക്ഖാചാരമഗ്ഗ-അന്തരഘരപ്പവേസനേസു കായേന അപ്പതിരൂപകരണം. സേയ്യഥിദം - ഇധേകച്ചോ സങ്ഘമജ്ഝേ പല്ലത്ഥികായ വാ നിസീദതി പാദേ പാദം ആധായിത്വാ വാതി ഏവമാദി (മഹാനി॰ ൧൬൬). തഥാ ഗണമജ്ഝേ. **ഗണമജ്ഝേ**തി ചതുപരിസസന്നിപാതേ വാ സുത്തന്തികഗണാദിസന്നിപാതേ വാ. തഥാ വുഡ്ഢതരേ പുഗ്ഗലേ. ഭോജനസാലായ പന വുഡ്ഢാനം ആസനം ന ദേതി, നവാനം ആസനം പടിബാഹതി. തഥാ ജന്താഘരേ. വുഡ്ഢേ ചേത്ഥ അനാപുച്ഛാ അഗ്ഗിജലനാദീനി കരോതി. ന്ഹാനതിത്ഥേ ച യദിദം “ദഹരോ വുഡ്ഢോതി പമാണം അകത്വാ ആഗതപടിപാടിയാ ന്ഹായിതബ്ബ”ന്തി വുത്തം, തമ്പി അനാദിയന്തോ പച്ഛാ ആഗന്ത്വാ ഉദകം ഓതരിത്വാ വുഡ്ഢേ ച നവേ ച ബാധതി. ഭിക്ഖാചാരമഗ്ഗേ പന അഗ്ഗാസനഅഗ്ഗോദകഅഗ്ഗപിണ്ഡാനം അത്ഥായ പുരതോ ഗച്ഛതി ബാഹായ ബാഹം പഹരന്തോ. അന്തരഘരപ്പവേസനേ വുഡ്ഢേഹി പഠമതരം പവിസതി, ദഹരേഹി സദ്ധിം കായകീളനകം കരോതീതി ഏവമാദി.

ചതുട്ഠാനം വചീപാഗബ്ഭിയം നാമ സങ്ഘഗണപുഗ്ഗലഅന്തരഘരേസു അപ്പതിരൂപവാചാനിച്ഛാരണം. സേയ്യഥിദം - ഇധേകച്ചോ സങ്ഘമജ്ഝേ അനാപുച്ഛാ ധമ്മം ഭാസതി. തഥാ പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരസ്സ ഗണസ്സ മജ്ഝേ പുഗ്ഗലസ്സ ച സന്തികേ, തത്ഥേവ മനുസ്സേഹി പഞ്ഹം പുട്ഠോ വുഡ്ഢതരം അനാപുച്ഛാ വിസ്സജ്ജേതി. അന്തരഘരേ പന “ഇത്ഥന്നാമേ കിം അത്ഥി? കിം യാഗു, ഉദാഹു ഖാദനീയം ഭോജനീയം? കിം മേ ദസ്സസി? കിം അജ്ജ ഖാദിസ്സാമ? കിം ഭുഞ്ജിസ്സാമ? കിം പിവിസ്സാമാ”തിആദീനി ഭാസതി.

അനേകട്ഠാനം മനോപാഗബ്ഭിയം നാമ തേസു തേസു ഠാനേസു കായവാചാഹി അജ്ഝാചാരം അനാപജ്ജിത്വാപി മനസാവ കാമവിതക്കാദീനം വിതക്കനം. അപിച ദുസ്സീലസ്സേവ സതോ “സീലവാതി മം ജനോ ജാനാതൂ”തി ഏവം പവത്താ പാപിച്ഛതാപി മനോപാഗബ്ഭിയം. ഇതി സബ്ബേസമ്പി ഇമേസം പാഗബ്ഭിയാനം അഭാവേന അപ്പഗബ്ഭാ ഹുത്വാ ഉപസങ്കമഥാതി വദതി.

ജരുദപാനന്തി ജിണ്ണകൂപം. **പബ്ബതവിസമ**ന്തി പബ്ബതേ വിസമം പപാതട്ഠാനം. **നദീവിദുഗ്ഗ**ന്തി നദിയാ വിദുഗ്ഗം ഛിന്നതടട്ഠാനം. **അപകസ്സേവ കായ**ന്തി താദിസാനി ഠാനാനി യോ ഖിഡ്ഡാദിപസുതോ കായം അനപകസ്സ ഏകതോഭാരിയം അകത്വാവ വായുപത്ഥമ്ഭകം അഗ്ഗാഹാപേത്വാ ചിത്തമ്പി അനപകസ്സ “ഏത്ഥ പതിതോ ഹത്ഥപാദഭഞ്ജനാദീനി പാപുണാതീ”തി അനാദീനവദസ്സാവിതായ അനുബ്ബേജേത്വാ സമ്പിയായമാനോ ഓലോകേതി, സോ പതിത്വാ ഹത്ഥപാദഭഞ്ജനാദിഅനത്ഥം പാപുണാതി. യോ പന ഉദകത്ഥികോ വാ അഞ്ഞേന വാ കേനചി കിച്ചേന ഓലോകേതുകാമോ കായം അപകസ്സ ഏകതോ ഭാരിയം കത്വാ വായുപത്ഥമ്ഭകം ഗാഹാപേത്വാ, ചിത്തമ്പി അപകസ്സ ആദീനവദസ്സനേന സംവേജേത്വാ ഓലോകേതി, സോ ന പതതി, യഥാരുചിം ഓലോകേത്വാ സുഖീ യേനകാമം പക്കമതി.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - ജരുദപാനാദയോ വിയ ഹി ചത്താരി കുലാനി, ഓലോകനപുരിസോ വിയ ഭിക്ഖു. യഥാ അനപകട്ഠകായചിത്തോ താനി ഓലോകേന്തോ പുരിസോ തത്ഥ പതതി, ഏവം അരക്ഖിതേഹി കായാദീഹി കുലാനി ഉപസങ്കമന്തോ ഭിക്ഖു കുലേസു ബജ്ഝതി, തതോ നാനപ്പകാരം സീലപാദഭഞ്ജനാദിഅനത്ഥം പാപുണാതി. യഥാ പന അപകട്ഠകായചിത്തോ പുരിസോ തത്ഥ ന പതതി, ഏവം രക്ഖിതേനേവ കായേന രക്ഖിതേഹി ചിത്തേഹി രക്ഖിതായ വാചായ സുപ്പട്ഠിതായ സതിയാ അപകട്ഠകായചിത്തോ ഹുത്വാ കുലാനി ഉപസങ്കമന്തോ ഭിക്ഖു കുലേസു ന ബജ്ഝതി. അഥസ്സ യഥാ തത്ഥ അപതിതസ്സ പുരിസസ്സ, ന പാദാ ഭഞ്ജന്തി, ഏവം സീലപാദോ ന ഭിജ്ജതി. യഥാ ഹത്ഥാ ന ഭഞ്ജന്തി, ഏവം സദ്ധാഹത്ഥോ ന ഭിജ്ജതി. യഥാ കുച്ഛി ന ഭിജ്ജതി, ഏവം സമാധികുച്ഛി ന ഭിജ്ജതി. യഥാ സീസം ന ഭിജ്ജതി, ഏവം ഞാണസീസം ന ഭിജ്ജതി, യഥാ ച തം ഖാണുകണ്ടകാദയോ ന വിജ്ഝന്തി, ഏവമിമം രാഗകണ്ടകാദയോ ന വിജ്ഝന്തി. യഥാ സോ നിരുപദ്ദവോ യഥാരുചി ഓലോകേത്വാ സുഖീ യേനകാമം പക്കമതി, ഏവം ഭിക്ഖു കുലാനി നിസ്സായ ചീവരാദയോ പച്ചയേ പടിസേവന്തോ കമ്മട്ഠാനം വഡ്ഢേത്വാ സങ്ഖാരേ സമ്മസന്തോ അരഹത്തം പത്വാ ലോകുത്തരസുഖേന സുഖിതോ യേനകാമം അഗതപുബ്ബം നിബ്ബാനദിസം ഗച്ഛതി.

ഇദാനി യോ ഹീനാധിമുത്തികോ മിച്ഛാപടിപന്നോ ഏവം വദേയ്യ "സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ 'തിവിധം പാഗബ്ഭിയം പഹായ നിച്ചനവകത്തേന ചന്ദൂപമാ കുലാനി ഉപസങ്കമഥാ'തി വദന്തോ അട്ഠാനേ ഠപേതി, അസയ്ഹം ഭാരം ആരോപേതി, യം ന സക്കാ കാതും തം കാരേതീ"തി, തസ്സ വാദപഥം പച്ഛിന്ദിത്വാ, "സക്കാ ഏവം കാതും, അത്ഥി ഏവരൂപോ ഭിക്ഖൂ"തി ദസ്സേന്തോ **കസ്സപോ, ഭിക്ഖവേ**തിആദിമാഹ.

ആകാസേ പാണിം ചാലേസീതി നീലേ ഗഗനന്തരേ യമകവിജ്ജുതം ചാരയമാനോ വിയ ഹേട്ഠാഭാഗം ഉപരിഭാഗം ഉഭതോപസ്സേസു പാണിം സഞ്ചാരേസി. ഇദഞ്ച പന തേപിടകേ ബുദ്ധവചനേ അസമ്ഭിന്നപദം നാമ. **അത്തമനോ**തി തുട്ഠചിത്തോ സകമനോ, ന ദോമനസ്സേന പച്ഛിന്ദിത്വാ ഗഹിതമനോ. **കസ്സപസ്സ, ഭിക്ഖവേ**തി ഇദമ്പി പുരിമനയേനേവ പരവാദം പച്ഛിന്ദിത്വാ അത്ഥി ഏവരൂപോ ഭിക്ഖൂതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

പസന്നാകാരം കരേയ്യുന്തി ചീവരാദയോ പച്ചയേ ദദേയ്യും. **തഥത്തായ പടിപജ്ജേയ്യു**ന്തി സീലസ്സ ആഗതട്ഠാനേ സീലം പൂരയമാനാ, സമാധിവിപസ്സനാ മഗ്ഗഫലാനം ആഗതട്ഠാനേ താനി താനി സമ്പാദയമാനാ തഥാഭാവായ പടിപജ്ജേയ്യും. **അനുദയ**ന്തി രക്ഖണഭാവം. **അനുകമ്പ**ന്തി മുദുചിത്തതം. ഉഭയഞ്ചേതം കാരുഞ്ഞസ്സേവ വേവചനം. **കസ്സപോ, ഭിക്ഖവേ**തി ഇദമ്പി പുരിമനയേനേവ പരവാദം പച്ഛിന്ദിത്വാ അത്ഥി ഏവരൂപോ ഭിക്ഖൂതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. **കസ്സപേന വാ**തി ഏത്ഥ ചന്ദോപമാദിവസേന യോജനം കത്വാ പുരിമനയേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. തതിയം.

ർ. കുലൂപകസുത്തവണ്ണനാ

൧൪൬. ചതുത്ഥേ **കുലൂപകോ**തി കുലഘരാനം ഉപഗന്താ. **ദേന്തുയേവ മേ**തി ദദന്തുയേവ മയ്ഹം. **സന്ദീയതീ**തി അട്ടീയതി പീളിയതി. സേസമേത്ഥ

വുത്തനയാനുസാരേനേവ വേദിതബ്ബം. ചതുത്ഥം.

൫. ജിണ്ണസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൫. പഞ്ചമേ **ജിണ്ണോ**തി ഥേരോ മഹല്ലകോ. **ഗരുകാനീ**തി തം സത്ഥു സന്തികാ ലദ്ധകാലതോ പട്ഠായ ഛിന്നഭിന്നട്ഠാനേ സുത്തസംസിബ്ബനേന ചേവ അഗ്ഗളദാനേന ച അനേകാനി പടലാനി ഹുത്വാ ഗരുകാനി ജാതാനി. **നിബ്ബസനാനീ**തി പുബ്ബേ ഭഗവതാ നിവാസേത്വാ അപനീതതായ ഏവംലദ്ധനാമാനി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ ത്വം ജിണ്ണോ ചേവ ഗരുപംസുകൂലോ ച. **ഗഹപതാനീ**തി പംസുകൂലികങ്ഗം വിസ്സജ്ജേത്വാ ഗഹപതീഹി ദിന്നചീവരാനി ധാരേഹീതി വദതി. **നിമന്തനാനീ**തി പിണ്ഡപാതികങ്ഗം വിസ്സജ്ജേത്വാ സലാകഭത്താദീനി നിമന്തനാനി ഭുഞ്ജാഹീതി വദതി. **മമ ച സന്തികേ**തി ആരഞ്ഞികങ്ഗം വിസ്സജ്ജേത്വാ ഗാമന്തസേനാസനേയേവ വസാഹീതി വദതി.

നനു ച യഥാ രാജാ സേനാപതിം സേനാപതിട്ഠാനേ ഠപേത്വാ തസ്സ രാജൂപട്ഠാനാദിനാ അത്തനോ കമ്മേന ആരാധേന്തസ്സേവ തം ഠാനന്തരം ഗഹേത്വാ അഞ്ഞസ്സ ദദമാനോ അയുത്തം നാമ കരോതി, ഏവം സത്ഥാ മഹാകസ്സപത്ഥേരസ്സ പച്ചുഗ്ഗമനത്ഥായ തിഗാവുതം മഗ്ഗം ഗന്ത്വാ രാജഗഹസ്സ ച നാളന്ദായ ച അന്തരേ ബഹുപുത്തകരുക്ഖമൂലേ നിസിന്നോ തീഹി ഓവാദേഹി ഉപസമ്പാദേത്വാ തേന സദ്ധിം അത്തനോ ചീവരം പരിവത്തേത്വാ ഥേരം ജാതിആരഞ്ഞികങ്ഗഞ്ചേവ ജാതിപംസുകൂലികങ്ഗഞ്ച അകാസി, സോ തസ്മിം കത്തുകമ്യതാഛന്ദേന സത്ഥു ചിത്തം ആരാധേന്തസ്സേവ പംസുകൂലാദീനി വിസ്സജ്ജാപേത്വാ ഗഹപതിചീവരപടിഗ്ഗഹണാദീസു നിയോജേന്തോ അയുത്തം നാമ കരോതീതി. ന കരോതി. കസ്മാ? അത്തജ്ഝാസയത്താ. ന ഹി സത്ഥാ ധുതങ്ഗാനി വിസ്സജ്ജാപേതുകാമോ, യഥാ പന അഘട്ടിതാ ഭേരിആദയോ സദ്ദം ന വിസ്സജ്ജേന്തി, ഏവം അഘട്ടിതാ ഏവരൂപാ പുഗ്ഗലാ ന സീഹനാദം നദന്തീതി നദാപേതുകാമോ സീഹനാദജ്ഝാസയേന ഏവമാഹ. ഥേരോപി സത്ഥു അജ്ഝാസയാനുരൂപേനേവ ''അഹം ഖോ, ഭന്തേ, ദീഘരത്തം ആരഞ്ഞികോ ചേവാ''തിആദിനാ നയേന സീഹനാദം നദതി.

ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരന്തി ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരോ നാമ ആരഞ്ഞികസ്സേവ ലബ്ഭതി, നോ ഗാമന്തവാസിനോ. ഗാമന്തസ്മിഞ്ഹി വസന്തോ ദാരകസദ്ദം സുണാതി, അസപ്പായരൂപാനി പസ്സതി, അസപ്പായേ സദ്ദേ സുണാതി, തേനസ്സ അനഭിരതി ഉപ്പജ്ജതി. ആരഞ്ഞികോ പന ഗാവുതം വാ അഡ്ഢയോജനം വാ അതിക്കമിത്വാ അരഞ്ഞം അജ്ഝോഗാഹേത്വാ വസന്തോ ദീപിബ്യഗ്ഘസീഹാദീനം സദ്ദേ സുണാതി, യേസം സവനപച്ചയാ അമാനുസികാസവനരതി ഉപ്പജ്ജതി. യം സന്ധായ വുത്തം -

''സുഞ്ഞാഗാരം പവിട്ഠസ്സ, സന്തചിത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
അമാനുസീ രതീ ഹോതി, സമ്മാ ധമ്മം വിപസ്സതോ.

''യതോ യതോ സമ്മസതി, ഖന്ധാനം ഉദയബ്ബയം;
ലഭതീ പീതിപാമോജ്ജം, അമതം തം വിജാനതം. (ധ॰ പ॰ ൩൭൩-൩൭൪);

''പുരതോ പച്ഛതോ വാപി, അപരോ ചേ ന വിജ്ജതി;

തഥ്ഥേവ ഫാസു ഭവതി, ഏകസ്സ രമതോ വനേ''തി.

തഥാ പിണ്ഡപാതികസ്സേവ ലബ്ഭതി, നോ അപിണ്ഡപാതികസ്സ. അപിണ്ഡപാതികോ ഹി അകാലചാരീ ഹോതി, തുരിതചാരം ഗച്ഛതി, പരിവത്തേതി, പലിബുദ്ധോവ ഗച്ഛതി, തത്ഥ ച ബഹുസംസയോ ഹോതി. പിണ്ഡപാതികോ പന ന അകാലചാരീ ഹോതി, ന തുരിതചാരം ഗച്ഛതി, ന പരിവത്തേതി, അപലിബുദ്ധോവ ഗച്ഛതി, തത്ഥ ച ന ബഹുസംസയോ ഹോതി.

കഥം? അപിണ്ഡപാതികോ ഹി ഗാമതോ ദൂരവിഹാരേ വസമാനോ കാലസ്സേവ ''യാഗും വാ പാരിവാസികഭത്തം വാ ലച്ഛാമി, ആസനസാലായ വാ പന ഉദ്ദേസഭത്താദീസു കിഞ്ചിദേവ മയ്ഹം പാപുണിസ്സതീ''തി മക്കടകസുത്താനി ഛിന്ദന്തോ സയിതഗോരൂപാനി ഉട്ഠാപേന്തോ പാതോവ ഗച്ഛന്തോ അകാലചാരീ ഹോതി. മനുസ്സേ ഖേത്തകമ്മാദീനം അത്ഥായ ഗേഹാ നിക്ഖന്തേയേവ സമ്പാപുണിതും മിഗം അനുബന്ധന്തോ വിയ വേഗേന ഗച്ഛന്തോ തുരിതചാരീ ഹോതി. അന്തരാ കിഞ്ചിദേവ ദിസ്വാ ''അസുകഉപാസകോ വാ അസുകഉപാസികാ വാ ഗേഹേ, നോ ഗേഹേ''തി പുച്ഛതി, ''നോ ഗേഹേ''തി സുത്വാ ''ഇദാനി കുതോ ലഭിസ്സാമീ''തി? അഗ്ഗിദഡ്ഢോ വിയ പവേധതി, സയം പച്ഛിമദിസം ഗന്തുകാമോ പാചീനദിസായ സലാകം ലഭിത്വാ അഞ്ഞം പച്ഛിമദിസായ ലദ്ധസലാകം ഉപസങ്കമിത്വാ, ''ഭന്തേ, അഹം പച്ഛിമദിസം ഗമിസ്സാമി, മമ സലാകം തുമ്ഹേ ഗണ്ഹഥ, തുമ്ഹാകം സലാകം മയ്ഹം ദേഥാ''തി സലാകം പരിവത്തേതി. ഏകം വാ പന സലാകഭത്തം ആഹരിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തോ ''അപരസ്സാപി സലാകഭത്തസ്സ പത്തം ദേഥാ''തി മനുസ്സേഹി വുത്തേ, ''ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം പത്തം ദേഥ, അഹം മയ്ഹം പത്തേ ഭത്തം പക്ഖിപിത്വാ തുമ്ഹാകം പത്തം ദസ്സാമീ''തി അഞ്ഞസ്സ പത്തം ദാപേത്വാ ഭത്തേ ആഹടേ അത്തനോ പത്തേ പക്ഖിപിത്വാ പത്തം പടിദേന്തോ പത്തം പരിവത്തേതി നാമ. വിഹാരേ രാജരാജമഹാമത്താദയോ മഹാദാനം ദേന്തി, ഇമിനാ ച ഭിയ്യോ ദൂരഗാമേ സലാകാ ലദ്ധാ, തത്ഥ അഗച്ഛന്തോ പുന സത്താഹം സലാകം ന ലഭതീതി അലാഭഭയേന ഗച്ഛതി, ഏവം ഗച്ഛന്തോ പലിബുദ്ധോ ഹുത്വാ ഗച്ഛതി നാമ. യസ്സ ചേസ സലാകഭത്താദിനോ അത്ഥായ ഗച്ഛതി, ''തം ദസ്സന്തി നു ഖോ മേ, ഉദാഹു ന ദസ്സന്തി, പണീതം നു ഖോ ദസ്സന്തി, ഉദാഹു ലൂഖം, ഥോകം നു ഖോ, ഉദാഹു ബഹുകം, സീതലം നു ഖോ, ഉദാഹു ഉണ്ഹ''ന്തി ഏവം തത്ഥ ച ബഹുസംസയോ ഹോതി.

പിണ്ഡപാതികോ പന കാലസ്സേവ വുട്ഠായ വത്തപടിവത്തം കത്വാ സരീരം പടിജഗ്ഗിത്വാ വസനട്ഠാനം പവിസിത്വാ കമ്മട്ഠാനം മനസികത്വാ കാലം സല്ലക്ഖേത്വാ മഹാജനസ്സ ഉല്ലുങ്കഭിക്ഖാദീനി ദാതും പഹോനകകാലേ ഗച്ഛതീതി ന അകാലചാരീ ഹോതി, ഏകേകം പദവാരം ഛ കോട്ഠാസേ കത്വാ വിപസ്സന്തോ ഗച്ഛതീതി ന തുരിതചാരീ ഹോതി, അത്തനോ ഗരുഭാവേന ''അസുകോ ഗേഹേ, ന ഗേഹേ''തി ന പുച്ഛതി, സലാകഭത്താദീനിയേവ ന ഗണ്ഹാതി. അഗണ്ഹന്തോ കിം പരിവത്തേസ്സതി? ന അഞ്ഞസ്സ വസേന പലിബുദ്ധോവ ഹോതി , കമ്മട്ഠാനം മനസികരോന്തോ യഥാരുചി ഗച്ഛതി, ഇതരോ വിയ ന ബഹുസംസയോ ഹോതി. ഏകസ്മിം ഗാമേ വാ വീഥിയാ വാ അലഭിത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ചരതി. തസ്മിമ്പി അലഭിത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ചരന്തോ മിസ്സകോദനം സങ്കഡ്ഢിത്വാ അമതം വിയ പരിഭുഞ്ജിത്വാ ഗച്ഛതി.

പംസുകൂലികസ്സേവ ലബ്ഭതി, നോ അപംസുകൂലികസ്സ. അപംസുകൂലികോ ഹി വസ്സാവാസികം പരിയേസന്തോ ചരതി, ന സേനാസനസപ്പായം പരിയേസതി. പംസുകൂലികോ പന ന വസ്സാവാസികം പരിയേസന്തോ ചരതി, സേനാസനസപ്പായമേവ പരിയേസതി. തേചീവരികസ്സേവ ലബ്ഭതി, ന ഇതരസ്സ. അതേചീവരികോ ഹി ബഹുഭണ്ഡോ ബഹുപരിക്ഖാരോ ഹോതി, തേനസ്സ ഫാസുവിഹാരോ നത്ഥി. അപ്പിച്ഛാദീനഞ്ചേവ ലബ്ഭതി, ന ഇതരേസന്തി. തേന വുത്തം - ''അത്തനോ ച ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരം സമ്പസ്സമാനോ''തി. പഞ്ചമം.

൬. ഓവാദസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൬. ഛട്ഠേ **അഹം വാ**തി കസ്മാ ആഹ? ഥേരം അത്തനോ ഠാനേ ഠപനത്ഥം. കിം സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാ നത്ഥീതി? അത്ഥി. ഏവം പനസ്സ അഹോസി ''ഇമേ ന ചിരം ഠസ്സന്തി, കസ്സപോ പന വീസവസ്സസതായുകോ, സോ മയി പരിനിബ്ബുതേ സത്തപണ്ണിഗുഹായം നിസീദിത്വാ ധമ്മവിനയസങ്ഗഹം കത്വാ മമ സാസനം പഞ്ചവസ്സസഹസ്സപരിമാണകാലപവത്തനകം കരിസ്സതി, അത്തനോ തം ഠാനേ ഠപേമി, ഏവം ഭിക്ഖൂ കസ്സപസ്സ സുസ്സൂസിതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തീ''തി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **ദുബ്ബചാ**തി ദുക്ഖേന വത്തബ്ബാ. **ദോവചസ്സകരണേഹീ**തി ദുബ്ബചഭാവകരണേഹി. **അപ്പദക്ഖിണഗ്ഗാഹിനോ**തി അനുസാസനിം സുത്വാ പദക്ഖിണം ന ഗണ്ഹന്തി യഥാനുസിട്ഠം ന പടിപജ്ജന്തി, അപ്പടിപജ്ജന്താ വാമഗാഹിനോ നാമ ജാതാതി ദസ്സേതി. **അച്ചാവദന്തേ**തി അതിക്കമ്മ വദന്തേ, സുതപരിയത്തിം നിസ്സായ അതിവിയ വാദം കരോന്തേതി അത്ഥോ. **കോ ബഹുതരം ഭാസിസ്സതീ**തി ധമ്മം കഥേന്തോ കോ ബഹും ഭാസിസ്സതി, കിം ത്വം, ഉദാഹു അഹന്തി? **കോ സുന്ദരതര**ന്തി, ഏകോ ബഹും ഭാസന്തോ അസഹിതം അമധുരം ഭാസതി, ഏകോ സഹിതം മധുരം, തം സന്ധായാഹ ''കോ സുന്ദരതര''ന്തി? ഏകോ പന ബഹുഞ്ച സുന്ദരഞ്ച കഥേന്തോ ചിരം ന ഭാസതി, ലഹുഞ്ഞേവ ഉട്ഠാതി, ഏകോ അദ്ധാനം പാപേതി, തം സന്ധായാഹ ''കോ ചിരതര''ന്തി? ഛട്ഠം.

൭. ദുതിയഓവാദസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൭. സത്തമേ **സദ്ധാ**തി ഓകപ്പനസദ്ധാ. **വീരിയ**ന്തി കായികചേതസികം വീരിയം. **പഞ്ഞാ**തി കുസലധമ്മജാനനപഞ്ഞാ. **ന സന്തി ഭിക്ഖൂ ഓവാദകാ**തി ഇമസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ഓവാദകാ അനുസാസകാ കല്യാണമിത്താ നത്ഥീതി ഇദം, ഭന്തേ, പരിഹാനന്തി ദസ്സേതി. സത്തമം.

൮. തതിയഓവാദസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൮. അട്ഠമേ **തഥാ ഹി പനാ**തി പുബ്ബേ സോവചസ്സതായ, ഏതരഹി ച ദോവചസ്സതായ കാരണപട്ഠപനേ നിപാതോ. **തത്രാ**തി തേസു ഥേരേസു. **കോ നാമായം ഭിക്ഖൂ**തി കോ നാമോ അയം ഭിക്ഖു? കിം തിസ്സത്ഥേരോ കിം നാഗത്ഥേരോതി? **തത്രാ**തി തസ്മിം ഏവം സക്കാരേ കയിരമാനേ. **തഥത്തായാ**തി തഥാഭാവായ, ആരഞ്ഞികാദിഭാവായാതി അത്ഥോ. **സബ്രഹ്മചാരികാമോ**തി ''ഇമേ മം പരിവാരേത്വാ ചരന്തൂ''തി ഏവം കാമേതി ഇച്ഛതി പത്ഥേതീതി സബ്രഹ്മചാരികാമോ. **തഥത്തായാ**തി ലാഭസക്കാരനിബ്ബത്തനത്ഥായ. **ബ്രഹ്മചാരുപദ്ദവേനാ**തി യോ സബ്രഹ്മചാരീനം ചതൂസു പച്ചയേസു

അധിമത്തച്ഛന്ദരാഗോ ഉപദ്ദവോതി വുച്ചതി, തേന ഉപദ്ദുതാ. **അഭിപത്ഥനാ**തി അധിമത്തപത്ഥനാ. **ബ്രഹ്മചാരിഅഭിപത്ഥനേനാ**തി ബ്രഹ്മചാരീനം അധിമത്തപത്ഥനാസങ്ഖാതേന ചതുപച്ചയഭാവേന. അട്ഠമം.

൯. ഝാനാഭിഞ്ഞസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൯. നവമേ **യാവദേവ ആകങ്ഖാമീ**തി യാവദേവ ഇച്ഛാമി. യാനി പന ഇതോ പരം **വിവിച്ചേവ കാമേഹീ**തിആദിനാ നയേന ചത്താരി രൂപാവചരജ്ഝാനാനി, **സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ**തിആദിനാ നയേന ചതസ്സോ അരൂപസമാപത്തിയോ, **സബ്ബസോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധ**ന്തി ഏവം നിരോധസമാപത്തി, **അനേകവിഹിതം ഇദ്ധിവിധ**ന്തിആദിനാ നയേന പഞ്ച ലോകികാഭിഞ്ഞാ ച വുത്താ. തത്ഥ യം വത്തബ്ബം സിയാ, തം സബ്ബം അനുപദവണ്ണനായ ചേവ ഭാവനാവിധാനേന ച സദ്ധിം വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (വിസുദ്ധി॰ ൧.൩൬൯) വിത്ഥാരിതമേവ. ഛളഭിഞ്ഞായ പന **ആസവാനം ഖയാ**തി ആസവാനം ഖയേന. **അനാസവ**ന്തി ആസവാനം അപച്ചയഭൂതം. **ചേതോവിമുത്തി**ന്തി അരഹത്തഫലസമാധിം. **പഞ്ഞാവിമുത്തി**ന്തി അരഹത്തഫലപഞ്ഞം. നവമം.

൧൦. ഉപസ്സയസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൦. ദസമേ **ആയാമ, ഭന്തേ**തി കസ്മാ ഭിക്ഖുനീഉപസ്സയഗമനം യാചതി? ന ലാഭസക്കാരഹേതു, കമ്മട്ഠാനത്ഥികാ പനേത്ഥ ഭിക്ഖുനിയോ അത്ഥി, താ ഉസ്സുക്കാപേത്വാ കമ്മട്ഠാനം കഥാപേസ്സാമീതി യാചതി. നനു ച സോ സയമ്പി തേപിടകോ ബഹുസ്സുതോ, കിം സയം കഥേതും ന സക്കോതീതി? നോ ന സക്കോതി. ബുദ്ധപടിഭാഗസ്സ പന സാവകസ്സ കഥം സദ്ധാതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തീതി യാചതി. **ബഹുകിച്ചോ ത്വം ബഹുകരണീയോ**തി കിം ഥേരോ നവകമ്മാദിപസുതോ, യേന നം ഏവമാഹാതി? നോ, സത്ഥരി പന പരിനിബ്ബുതേ ചതസ്സോ പരിസാ ആനന്ദത്ഥേരം ഉപസങ്കമിത്വാ, ''ഭന്തേ, ഇദാനി കസ്സ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ ചരഥ, കസ്സ പരിവേണം സമ്മജ്ജഥ, കസ്സ മുഖോദകം ദേഥാ''തി രോദന്തി പരിദേവന്തി. ഥേരോ ''അനിച്ചാ സങ്ഖാരാ, വുദ്ധസരീരേപി നില്ലജ്ജോവ മച്ചുരാജാ പഹരി. ഏസാ സങ്ഖാരാനം ധമ്മതാ, മാ സോചിത്ഥ, മാ പരിദേവിത്ഥാ''തി പരിസം സഞ്ഞാപേതി. ഇദമസ്സ ബഹുകിച്ചം. തം സന്ധായ ഥേരോ ഏവമാഹ. **സന്ദസ്സേസീ**തി പടിപത്തിഗുണം ദസ്സേസി. **സമാദപേസീ**തി ഗണ്ഹാപേസി. **സമുത്തേജേസീ**തി സമുസ്സാഹേസി. **സമ്പഹംസേസീ**തി പടിലദ്ധഗുണേന മോദാപേസി.

ഥുല്ലതിസ്സാതി സരീരേന ഥൂലാ, നാമേന തിസ്സാ. **വേദേഹമുനിനോ**തി പണ്ഡിതമുനിനോ. പണ്ഡിതോ ഹി ഞാണസങ്ഖാതേന വേദേന ഈഹതി സബ്ബകിച്ചാനി കരോതി, തസ്മാ ''വേദേഹോ''തി വുച്ചതി. വേദേഹോ ച സോ മുനി ചാതി, വേദേഹമുനി. **ധമ്മം ഭാസിതബ്ബം മഞ്ഞതീ**തി തിപിടകധരസ്സ ധമ്മഭണ്ഡാഗാരികസ്സ സമ്മുഖേ സയം അരഞ്ഞവാസീ പംസുകൂലികോ സമാനോ ''ധമ്മകഥികോ അഹ''ന്തി ധമ്മം ഭാസിതബ്ബം മഞ്ഞതി. ഇദം കിം പന, കഥം പനാതി? അവജാനമാനാ ഭണതി. **അസ്സോസീ**തി അഞ്ഞേന ആഗന്ത്വാ ആരോചിതവസേന അസ്സോസി. **ആഗമേഹി ത്വം, ആവുസോ**തി തിട്ഠ ത്വം, ആവുസോ. **മാ തേ സങ്ഘോ ഉത്തരി ഉപപരിക്ഖീ**തി മാ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ അതിരേകഓകാസേ തം ഉപപരിക്ഖീതി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ''ആനന്ദേന

ബുദ്ധപടിഭാഗോ സാവകോ വാരിതോ, ഏകാ ഭിക്ഖുനീ ന വാരിതാ, തായ സദ്ധിം സന്ഥവോ വാ സിനേഹോ വാ ഭവിസ്സതീ''തി മാ തം സങ്ഘോ ഏവം അമഞ്ഞീതി.

ഇദാനി അത്തനോ ബുദ്ധപടിഭാഗഭാവം ദീപേന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസി, ആവുസോ**തിആദിമാഹ? **സത്തരതന**ന്തി സത്തഹത്ഥപ്പമാണം. **നാഗ**ന്തി ഹത്ഥിം. **അഡ്ഢട്ഠരതനം വാ**തി അഡ്ഢരതനേന ഊനഅട്ഠരതനം, പുരിമപാദതോ പട്ഠായ യാവ കുമ്ഭാ വിദത്ഥാധികസത്തഹത്ഥുബ്ബേധന്തി അത്ഥോ. **താലപത്തികായാ**തി തരുണതാലപണ്ണേന. **ചവിത്ഥാ**തി ചുതാ, ന മതാ വാ നട്ഠാ വാ, ബുദ്ധപടിഭാഗസ്സ പന സാവകസ്സ ഉപവാദം വത്വാ മഹാകസ്സപത്ഥേരേ ഛഹി അഭിഞ്ഞാഹി സീഹനാദം നദന്തേ തസ്സാ കാസാവാനി കണ്ടകസാഖാ വിയ കച്ഛുസാഖാ വിയ ച സരീരം ഖാദിതും ആരദ്ധാനി, താനി ഹാരേത്വാ സേതകാനി നിവത്ഥക്ഖണേയേവസ്സാ ചിത്തസ്സാദോ ഉദപാദീതി. ദസമം.

൧൧. ചീവരസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൪. ഏകാദസമേ **ദക്ഖിണാഗിരിസ്മി**ന്തി രാജഗഹം പരിവാരേത്വാ ഠിതസ്സ ഗിരിനോ ദക്ഖിണഭാഗേ ജനപദോ ദക്ഖിണാഗിരി നാമ, തസ്മിം ചാരികം ചരതീതി അത്ഥോ. ചാരികാ ച നാമ ദുവിധാ ഹോതി തുരിതചാരികാ ച അതുരിതചാരികാ ച. തത്ഥ യം ഏകച്ചോ ഏകം കാസാവം നിവാസേത്വാ ഏകം പാരുപിത്വാ പത്തചീവരം അംസേ ലഗ്ഗേത്വാ ഛത്തം ആദായ സരീരതോ സേദേഹി പഗ്ഘരന്തേഹി ദിവസേന സത്തട്ഠയോജനാനി ഗച്ഛതി, യം വാ പന ബുദ്ധാ കിഞ്ചിദേവ ബോധനേയ്യസത്തം ദിസ്വാ യോജനസതമ്പി യോജനസഹസ്സമ്പി ഖണേന ഗച്ഛന്തി, ഏസാ **തുരിതചാരികാ** നാമ. ദേവസികം പന ഗാവുതം അഡ്ഢയോജനം തിഗാവുതം യോജനന്തി ഏത്തകം അദ്ധാനം അജ്ജതനായ നിമന്തനം അധിവാസയതോ ജനസങ്ഗഹം കരോതോ ഗമനം, ഏസാ **അതുരിതചാരികാ** നാമ. അയം ഇധ അധിപ്പേതാ.

നനു ച ഥേരോ പഞ്ചവീസതി വസ്സാനി ഛായാ വിയ ദസബലസ്സ പച്ഛതോ പച്ഛതോ ഗച്ഛന്തോവ അഹോസി, ''കഹം ആനന്ദോ''തി വചനസ്സ ഓകാസമേവ ന അദാസി, സോ കിസ്മിം കാലേ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം ചാരികം ചരിതും ഓകാസം ലഭതീതി? സത്ഥു പരിനിബ്ബാനസംവച്ഛരേ. പരിനിബ്ബുതേ കിര സത്ഥരി മഹാകസ്സപത്ഥേരോ സത്ഥു പരിനിബ്ബാനേ സന്നിപതിതസ്സ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ മജ്ഝേ നിസീദിത്വാ ധമ്മവിനയസങ്ഗായനത്ഥം പഞ്ചസതേ ഭിക്ഖൂ ഉച്ചിനിത്വാ, ''ആവുസോ, മയം രാജഗഹേ വസ്സം വസന്താ ധമ്മവിനയം സങ്ഗായിസ്സാമ, തുമ്ഹേ പുരേ വസ്സൂപനായികായ അത്തനോ പലിബോധം ഉച്ഛിന്ദിത്വാ രാജഗഹേ സന്നിപതഥാ''തി വത്വാ അത്തനാ രാജഗഹം ഗതോ. ആനന്ദത്ഥേരോപി ഭഗവതോ പത്തചീവരം ആദായ മഹാജനം സഞ്ഞാപേന്തോ സാവത്ഥിം ഗന്ത്വാ തതോ നിക്ഖമ്മ രാജഗഹം ഗച്ഛന്തോ ദക്ഖിണാഗിരിസ്മിം ചാരികം ചരി. തം സന്ധായേതം വുത്തം.

യേഭുയ്യേന കുമാരഭൂതാതി യേ തേ ഹീനായാവത്താ നാമ, തേ യേഭുയ്യേന കുമാരകാ ദഹരാ തരുണാ ഏകവസ്സികദ്വേവസ്സികാ ഭിക്ഖൂ ചേവ അനുപസമ്പന്നകുമാരകാ ച. കസ്മാ പനേതേ പബ്ബജിതാ, കസ്മാ ഹീനായാവത്താതി? തേസം കിര മാതാപിതരോ ചിന്തേസും - ''ആനന്ദത്ഥേരോ

സത്ഥു വിസ്സാസികോ അട്ഠ വരേ യാചിത്വാ ഉപട്ഠഹതി, ഇച്ഛിതിച്ഛിതട്ഠാനം സത്ഥാരം ഗഹേത്വാ ഗന്തും സക്കോതി, അമ്ഹാകം ദാരകേ ഏതസ്സ സന്തികേ പബ്ബാജേമ, സോ സത്ഥാരം ഗഹേത്വാ ആഗമിസ്സതി, തസ്മിം ആഗതേ മയം മഹാസക്കാരം കാതും ലഭിസ്സാമാ''തി. ഇമിനാ താവ കാരണേന നേസം ഞാതകാ തേ പബ്ബാജേസും. സത്ഥരി പന പരിനിബ്ബുതേ തേസം സാ പത്ഥനാ ഉപച്ഛിന്നാ, അഥ തേ ഏകദിവസേനേവ ഉപ്പബ്ബാജേസും.

യഥാഭിരന്തന്തി യഥാരുചിയാ യഥാഅജ്ഝാസയേന. **തികഭോജനം പഞ്ഞത്ത**ന്തി, ഇദം ''ഗണഭോജനേ അഞ്ഞത്ര സമയാ പാചിത്തിയ''ന്തി (പാചി॰ ൨൧൭). ഇദം സന്ധായ വുത്തം. തത്ഥ ഹി തിണ്ണം ജനാനം അകപ്പിയനിമന്തനം സാദിയിത്വാ ഏകതോ പടിഗ്ഗണ്ഹന്താനമ്പി അനാപത്തി, തസ്മാ ''തികഭോജന''ന്തി വുത്തം.

ദുമ്മങ്കൂനം പുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗഹായാതി ദുസ്സീലപുഗ്ഗലാനം നിഗ്ഗണ്ഹനത്ഥം. **പേസലാനം ഭിക്ഖൂനം ഫാസുവിഹാരായാ**തി ദുമ്മങ്കൂനം നിഗ്ഗഹേനേവ പേസലാനം ഉപോസഥപവാരണാ വത്തന്തി, സമഗ്ഗവാസോ ഹോതി, അയം തേസം ഫാസുവിഹാരോ ഹോതി, ഇമസ്സ ഫാസുവിഹാരസ്സ അത്ഥായ. **മാ പാപിച്ഛാ പക്ഖം നിസ്സായ സങ്ഘം ഭിന്ദേയ്യു**ന്തി യഥാ ദേവദത്തോ സപരിസോ കുലേസു വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജന്തോ പാപിച്ഛേ നിസ്സായ സങ്ഘം ഭിന്ദി, ഏവം അഞ്ഞേപി പാപിച്ഛാ ഗണബന്ധേന കുലേസു വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജമാനാ ഗണം വഡ്ഢേത്വാ തം പക്ഖം നിസ്സായ മാ സങ്ഘം ഭിന്ദേയ്യുന്തി, ഇതി ഇമിനാ കാരണേന പഞ്ഞത്തന്തി അത്ഥോ. **കുലാനുദ്ദയതായ ചാ**തി ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ഉപോസഥപവാരണം കത്വാ സമഗ്ഗവാസം വസന്തേ മനുസ്സാ സലാകഭത്താദീനി ദത്വാ സഗ്ഗപരായണാ ഭവന്തി, ഇതി ഇമായ കുലാനുദ്ദയതായ ച പഞ്ഞത്തന്തി അത്ഥോ.

സസ്സഘാതം മഞ്ഞേ ചരസീതി സസ്സം ഘാതേന്തോ വിയ ആഹിണ്ഡസി. **കുലൂപഘാതം മഞ്ഞേ ചരസീ**തി കുലാനി ഉപഘാതേന്തോ വിയ ഹനന്തോ വിയ ആഹിണ്ഡസി. **ഓലുജ്ജതീ**തി വിസേസേന പലുജ്ജതി ഭിജ്ജതി. **പലുജ്ജന്തി ഖോ തേ, ആവുസോ, നവപ്പായാ**തി, ആവുസോ, ഏതേ തുയ്ഹം പായേന യേഭുയ്യേന നവകാ ഏകവസ്സികദുവസ്സികാ ദഹരാ ചേവ സാമണേരാ ച പലുജ്ജന്തി ഭിജ്ജന്തി. **ന വായം കുമാരകോ മത്തമഞ്ഞാസീ**തി അയം കുമാരകോ അത്തനോ പമാണം ന ജാനാതീതി ഥേരം തജ്ജേന്തോ ആഹ.

കുമാരകവാദാ ന മുച്ചാമാതി കുമാരകവാദതോ ന മുച്ചാമ . **തഥാ ഹി പന ത്വ**ന്തി ഇദമസ്സ ഏവം വത്തബ്ബതായ കാരണദസ്സനത്ഥം വുത്തം. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - യസ്മാ ത്വം ഇമേഹി നവേഹി ഭിക്ഖൂഹി ഇന്ദ്രിയസംവരരഹിതേഹി സദ്ധിം വിചരസി, തസ്മാ കുമാരകേഹി സദ്ധിം വിചരന്തോ കുമാരകോതി വത്തബ്ബതം അരഹസീതി.

അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബോ സമാനോതി ഇദം യസ്മാ ഥേരസ്സ ഇമസ്മിം സാസനേ നേവ ആചരിയോ ന ഉപജ്ഝായോ പഞ്ഞായതി, സയം കാസായാനി ഗഹേത്വാ നിക്ഖന്തോ, തസ്മാ അനത്തമനതായ അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബതം ആരോപയമാനാ ആഹ.

സഹസാതി ഏത്ഥ രാഗമോഹചാരോപി സഹസാചാരോ, ഇദം പന ദോസചാരവസേന വുത്തം. **അപ്പടിസങ്ഖാ**തി അപ്പച്ചവേക്ഖിത്വാ, ഇദാനി അത്തനോ പബ്ബജ്ജം സോധേന്തോ **യത്വാഹം, ആവുസോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഞ്ഞം സത്ഥാരം ഉദ്ദിസിതു**ന്തി ഠപേത്വാ ഭഗവന്തം അഞ്ഞം മയ്ഹം സത്ഥാതി ഏവം ഉദ്ദിസിതും ന ജാനാമി. **സമ്ബാധോ ഘരാവാസോ**തിആദീസു സചേപി സട്ഠിഹത്ഥേ ഘരേ യോജനസതന്തരേപി വാ ദ്വേ ജായമ്പതികാ വസന്തി, തഥാപി തേസം സകിഞ്ചനസപലിബോധട്ഠേന ഘരാവാസോ സമ്ബാധോയേവ. **രജാപഥോ**തി രാഗരജാദീനം ഉട്ഠാനട്ഠാനന്തി മഹാഅട്ഠകഥായം വുത്തം. ''ആഗമനപഥോ''തിപി വത്തും വട്ടതി. അലഗ്ഗനട്ഠേന അബ്ഭോകാസോ വിയാതി **അബ്ഭോകാസോ**. പബ്ബജിതോ ഹി കൂടാഗാരരതനമയപാസാദദേവവിമാനാദീസു പിഹിതദ്വാരവാതപാനേസു പടിച്ഛന്നേസു വസന്തോപി നേവ ലഗ്ഗതി ന സജ്ജതി ന ബജ്ഝതി, തേന വുത്തം ''അബ്ഭോകാസോ പബ്ബജ്ജാ''തി. അപിച **സമ്ബാധോ ഘരാവാസോ** കുസലകിരിയായ ഓകാസാഭാവതോ **രജാപഥോ** അസംവുതസങ്കാരട്ഠാനം വിയ രജാനം, കിലേസരജാനം സന്നിപാതട്ഠാനതോ, **അബ്ഭോകാസോ പബ്ബജ്ജാ** കുസലകിരിയായ യഥാ സുഖം ഓകാസസബ്ഭാവതോ.

നയിദം സുകരം...പേ॰... പബ്ബജേയ്യന്തി ഏത്ഥ അയം സങ്ഖേപകഥാ - യദേതം സിക്ഖത്തയബ്രഹ്മചരിയം ഏകമ്പി ദിവസം അഖണ്ഡം കത്വാ ചരിമകചിത്തം പാപേതബ്ബതായ **ഏകന്തപരിപുണ്ണം** ചരിതബ്ബം, ഏകദിവസമ്പി ച കിലേസമലേന അമലീനം കത്വാ ചരിമകചിത്തം പാപേതബ്ബതായ **ഏകന്തപരിസുദ്ധം, സങ്ഖലിഖിതം** ലിഖിതസങ്ഖസദിസം ധോതസങ്ഖസപ്പടിഭാഗം ചരിതബ്ബം, ഇദം ന സുകരം അഗാരം അജ്ഝാവസതാ അഗാരമജ്ഝേ വസന്തേന ഏകന്തപരിപുണ്ണം...പേ॰... ചരിതും, യംനൂനാഹം കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കസായരസപീതതായ കാസായാനി ബ്രഹ്മചരിയം ചരന്താനം അനുച്ഛവികാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ പരിദഹിത്വാ അഗാരസ്മാ നിക്ഖമിത്വാ അനഗാരിയം പബ്ബജേയ്യന്തി. ഏത്ഥ ച യസ്മാ അഗാരസ്സ ഹിതം കസിവണിജ്ജാദികമ്മം **അഗാരിയ**ന്തി വുച്ചതി, തം പബ്ബജ്ജായ നത്ഥി, തസ്മാ പബ്ബജ്ജാ അനഗാരിയാതി ഞാതബ്ബാ, തം അനഗാരിയം. **പബ്ബജേയ്യ**ന്തി പടിപജ്ജേയ്യം.

പടപിലോതികാനന്തി ജിണ്ണപിലോതികാനം തേരസഹത്ഥോപി ഹി നവസാടകോ ദസാനം ഛിന്നകാലതോ പട്ഠായ പിലോതികാതി വുച്ചതി. ഇതി മഹാരഹാനി വത്ഥാനി ഛിന്ദിത്വാ കതം സങ്ഘാടിം സന്ധായ ''പടപിലോതികാനം സങ്ഘാടി''ന്തി വുത്തം. **അദ്ധാനമഗ്ഗപ്പടിപന്നോ**തി അഡ്ഢയോജനതോ പട്ഠായ മഗ്ഗോ അദ്ധാനന്തി വുച്ചതി, തം അദ്ധാനമഗ്ഗം പടിപന്നോ, ദീഘമഗ്ഗം പടിപന്നോതി അത്ഥോ.

ഇദാനി യഥാ ഏസ പബ്ബജിതോ, യഥാ ച അദ്ധാനമഗ്ഗം പടിപന്നോ, ഇമസ്സത്ഥസ്സ ആവിഭാവത്ഥം അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ അനുപുബ്ബികഥാ കഥേതബ്ബാ - അതീതേ കിര കപ്പസതസഹസ്സമത്ഥകേ പദുമുത്തരോ നാമ സത്ഥാ ഉദപാദി, തസ്മിം ഹംസവതീനഗരം ഉപനിസ്സായ ഖേമേ മിഗദായേ വിഹരന്തേ വേദേഹോ നാമ കുടുമ്ബികോ അസീതികോടിധനവിഭവോ പാതോവ സുഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ ഗന്ധപുപ്ഫാദീനി ഗഹേത്വാ വിഹാരം ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം പൂജേത്വാ വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി.

തസ്മിം ഖണേ സത്ഥാ മഹാനിസഭത്ഥേരം നാമ തതിയസാവകം "ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ധുതവാദാനം യദിദം നിസഭോ"തി ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി. ഉപാസകോ തം സുത്വാ പസന്നോ ധമ്മകഥാവസാനേ മഹാജനേ ഉട്ഠായ ഗതേ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ, "ഭന്തേ, സ്വേ മയ്ഹം ഭിക്ഖം അധിവാസേഥാ"തി ആഹ. മഹാ ഖോ, ഉപാസക, ഭിക്ഖുസങ്ഘോതി. കിത്തകോ ഭഗവാതി. അട്ഠസട്ഠിഭിക്ഖുസതസഹസ്സന്തി. ഭന്തേ, ഏകം സാമണേരമ്പി വിഹാരേ അസേസേത്വാ ഭിക്ഖം അധിവാസേഥാതി. സത്ഥാ അധിവാസേസി. ഉപാസകോ സത്ഥു അധിവാസനം വിദിത്വാ ഗേഹം ഗന്ത്വാ മഹാദാനം സജ്ജേത്വാ പുനദിവസേ സത്ഥു കാലം ആരോചാപേസി. സത്ഥാ പത്തചീവരമാദായ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ഉപാസകസ്സ ഘരം ഗന്ത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസിന്നോ ദക്ഖിണോദകാവസാനേ യാഗുഭത്താദീനി സമ്പടിച്ഛന്തോ ഭത്തവിസ്സഗ്ഗം അകാസി. ഉപാസകോപി സത്ഥു സന്തികേ നിസീദി.

തസ്മിം അന്തരേ മഹാനിസഭത്ഥേരോ പിണ്ഡായ ചരന്തോ തമേവ വീഥിം പടിപജ്ജി. ഉപാസകോ ദിസ്വാ ഉട്ഠായ ഗന്ത്വാ ഥേരം വന്ദിത്വാ "പത്തം, ഭന്തേ, നോ ദേഥാ"തി ആഹ. ഥേരോ പത്തം അദാസി. ഭന്തേ, ഇധേവ പവിസഥ, സത്ഥാപി ഗേഹേ നിസിന്നോതി. ന വട്ടിസ്സതി ഉപാസകാതി. ഉപാസകോ ഥേരസ്സ പത്തം ഗഹേത്വാ പിണ്ഡപാതസ്സ പൂരേത്വാ നീഹരിത്വാ അദാസി. തതോ ഥേരം അനുഗന്ത്വാ നിവത്തോ സത്ഥു സന്തികേ നിസീദിത്വാ ഏവമാഹ - "ഭന്തേ, മഹാനിസഭത്ഥേരോ 'സത്ഥാ ഗേഹേ നിസിന്നോ'തി വുത്തേപി പവിസിതും ന ഇച്ഛി, അത്ഥി നു ഖോ ഏതസ്സ തുമ്ഹാകം ഗുണേഹി അതിരേകോ ഗുണോ"തി. ബുദ്ധാനഞ്ച വണ്ണമച്ഛേരം നാമ നത്ഥി. അഥ സത്ഥാ ഏവമാഹ - "ഉപാസക, മയം ഭിക്ഖം ആഗമയമാനാ ഗേഹേ നിസീദാമ, സോ ഭിക്ഖു ന ഏവം നിസീദിത്വാ ഭിക്ഖം ഉദിക്ഖതി. മയം ഗാമന്തസേനാസനേ വസാമ, സോ അരഞ്ഞസ്മിംയേവ വസതി. മയം ഛന്നേ വസാമ, സോ അബ്ഭോകാസമ്ഹിയേവ വസതി. ഇതി തസ്സ അയഞ്ച അയഞ്ച ഗുണോ"തി മഹാസമുദ്ദം പൂരയമാനോവ കഥേസി. ഉപാസകോ പകതിയാപി ജലമാനദീപോ തേലേന ആസിത്തോ വിയ സുട്ഠുതരം പസന്നോ ഹുത്വാ ചിന്തേസി - "കിം മയ്ഹം അഞ്ഞായ സമ്പത്തിയാ, അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ ധുതവാദാനം അഗ്ഗഭാവത്ഥായ പത്ഥനം കരിസ്സാമീ"തി?

സോ പുനപി സത്ഥാരം നിമന്തേത്വാ തേനേവ നിയാമേന സത്ത ദിവസാനി ദാനം ദത്വാ സത്തമേ ദിവസേ അട്ഠസട്ഠിഭിക്ഖുസതസഹസ്സസ്സ തിചീവരാനി ദത്വാ സത്ഥു പാദമൂലേ നിപജ്ജിത്വാ ഏവമാഹ - "യം മേ, ഭന്തേ, സത്ത ദിവസാനി ദാനം ദേന്തസ്സ മേത്തം കായകമ്മം മേത്തം വചീകമ്മം മേത്തം മനോകമ്മം, ഇമിനാഹം ന അഞ്ഞം ദേവസമ്പത്തിം വാ സക്കമാരബ്രഹ്മസമ്പത്തിം വാ പത്ഥേമി, ഇദം പന മേ കമ്മം അനാഗതേ ഏകസ്സ ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ മഹാനിസഭത്ഥേരേന പത്തട്ഠാനന്തരം പാപുണനത്ഥായ തേരസധുതങ്ഗധരാനം അഗ്ഗഭാവസ്സ പച്ചയോ ഹോതൂ"തി. സത്ഥാ "മഹന്തം ഠാനം ഇമിനാ പത്ഥിതം, സമിജ്ഝിസ്സതി നു ഖോ"തി ഓലോകേന്തോ സമിജ്ഝനഭാവം ദിസ്വാ ആഹ - "മനാപം തേ ഠാനം പത്ഥിതം, അനാഗതേ സതസഹസ്സകപ്പമത്ഥകേ ഗോതമോ നാമ ബുദ്ധോ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്സ ത്വം തതിയസാവകോ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ നാമ ഭവിസ്സസീ"തി. തം സുത്വാ ഉപാസകോ "ബുദ്ധാനം ദ്വേ കഥാ നാമ നത്ഥീ"തി പുനദിവസേ പത്തബ്ബം വിയ

തം സമ്പത്തിം അമഞ്ഞിത്ഥ. സോ യാവതായുകം സീലം രക്ഖിത്വാ തത്ഥ കാലങ്കതോ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തി.

തതോ പട്ഠായ ദേവമനുസ്സേസു സമ്പത്തിം അനുഭവന്തോ ഇതോ ഏകനവുതികപ്പേ വിപസ്സിമ്ഹി സമ്മാസമ്ബുദ്ധേ ബന്ധുമതീനഗരം നിസ്സായ ഖേമേ മിഗദായേ വിഹരന്തേ ദേവലോകാ ചവിത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം പരിജിണ്ണേ ബ്രാഹ്മണകുലേ നിബ്ബത്തി. തസ്മിഞ്ച കാലേ "വിപസ്സീ ഭഗവാ സത്തമേ സത്തമേ സംവച്ഛരേ ധമ്മം കഥേതീ"തി മഹന്തം കോലാഹലം ഹോതി. സകലജമ്ബുദീപേ ദേവതാ "സത്ഥാ ധമ്മം കഥേസ്സതീ"തി ആരോചേന്തി, ബ്രാഹ്മണോ തം സാസനം അസ്സോസി. തസ്സ ച നിവാസനസാടകോ ഏകോ ഹോതി, തഥാ ബ്രാഹ്മണിയാ, പാരുപനം പന ദ്വിന്നമ്പി ഏകമേവ. സകലനഗരേ "ഏകസാടകബ്രാഹ്മണോ"തി പഞ്ഞായതി. ബ്രാഹ്മണാനം കേനചിദേവ കിച്ചേന സന്നിപാതേ സതി ബ്രാഹ്മണിം ഗേഹേ ഠപേത്വാ സയം ഗച്ഛതി , ബ്രാഹ്മണീനം സന്നിപാതേ സതി സയം ഗേഹേ തിട്ഠതി, ബ്രാഹ്മണീ തം വത്ഥം പാരുപിത്വാ ഗച്ഛതി. തസ്മിം പന ദിവസേ ബ്രാഹ്മണോ ബ്രാഹ്മണിം ആഹ - "ഭോതി, കിം രത്തിം ധമ്മസ്സവനം സുണിസ്സസി ദിവാ"തി? "മയം മാതുഗാമജാതികാ നാമ രത്തിം സോതും ന സക്കോമ, ദിവാ സോസ്സാമീ"തി ബ്രാഹ്മണം ഗേഹേ ഠപേത്വാ വത്ഥം പാരുപിത്വാ ഉപാസികാഹി സദ്ധിം ദിവാ ഗന്ത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തേ നിസിന്നാ ധമ്മം സുത്വാ ഉപാസികാഹിയേവ സദ്ധിം ആഗമാസി. അഥ ബ്രാഹ്മണോ ബ്രാഹ്മണിം ഗേഹേ ഠപേത്വാ വത്ഥം പാരുപിത്വാ വിഹാരം ഗതോ.

തസ്മിം ച സമയേ സത്ഥാ പരിസമജ്ഝേ അലങ്കതധമ്മാസനേ സന്നിസിന്നോ ചിത്തബീജനിം ആദായ ആകാസഗങ്ഗം ഓതാരേന്തോ വിയ സിനേരും മത്ഥം കത്വാ സാഗരം നിമ്മഥേന്തോ വിയ ധമ്മകഥം കഥേതി. ബ്രാഹ്മണസ്സ പരിസന്തേ നിസിന്നസ്സ ധമ്മം സുണന്തസ്സ പഠമയാമസ്മിംയേവ സകലസരീരം പൂരയമാനാ പഞ്ചവണ്ണാ പീതി ഉപ്പജ്ജി. സോ പാരുതവത്ഥം സങ്ഘരിത്വാ "ദസബലസ്സ ദസ്സാമീ"തി ചിന്തേസി. അഥസ്സ ആദീനവസഹസ്സം ദസ്സയമാനം മച്ഛേരം ഉപ്പജ്ജി, സോ "ബ്രാഹ്മണിയാ ച മയ്ഹഞ്ച ഏകമേവ വത്ഥം, അഞ്ഞം കിഞ്ചി പാരുപനം നത്ഥി, അപാരുപിത്വാ ച നാമ ബഹി ചരിതും ന സക്കാ"തി സബ്ബഥാപി അദാതുകാമോ അഹോസി. അഥസ്സ നിക്ഖന്തേ പഠമയാമേ മജ്ഝിമയാമേപി തഥേവ പീതി ഉപ്പജ്ജി, സോ തഥേവ ച ചിന്തേത്വാ തഥേവ അദാതുകാമോ അഹോസി. അഥസ്സ മജ്ഝിമയാമേ നിക്ഖന്തേ പച്ഛിമയാമേപി തഥേവ പീതി ഉപ്പജ്ജി, സോ "തരണം വാ ഹോതു മരണം വാ, പച്ഛാപി ജാനിസ്സാമീ"തി വത്ഥം സങ്ഘരിത്വാ സത്ഥു പാദമൂലേ ഠപേസി. തതോ വാമഹത്ഥം ആഭുജിത്വാ ദക്ഖിണേന ഹത്ഥേന തിക്ഖത്തും അപ്ഫോടേത്വാ "ജിതം മേ ജിതം മേ"തി തയോ വാരേ നദി.

തസ്മിഞ്ച സമയേ ബന്ധുമരാജാ ധമ്മാസനസ്സ പച്ഛതോ അന്തോസാണിയം നിസിന്നോ ധമ്മം സുണാതി. രഞ്ഞോ ച നാമ "ജിതം മേ"തി സദ്ദോ അമനാപോ ഹോതി. സോ പുരിസം പേസേസി "ഗച്ഛ ഏതം പുച്ഛ കിം വദേസീ"തി? സോ തേന ഗന്ത്വാ പുച്ഛിതോ ആഹ - "അവസേസാ ഹത്ഥിയാനാദീനി ആരുയ്ഹ അസിചമ്മാദീനി ഗഹേത്വാ പരസേനം ജിനന്തി, ന തം അച്ഛരിയം, അഹം പന പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തസ്സ കൂടഗോണസ്സ മുഗ്ഗരേന സീസം ഭിന്ദിത്വാ തം പലാപേന്തോ വിയ മച്ഛേരചിത്തം മദ്ദിത്വാ പാരുതവത്ഥം ദസബലസ്സ അദാസിം, തം മേ മച്ഛരിയം ജിത"ന്തി ആഹ. പുരിസോ ഗന്ത്വാ തം പവത്തിം രഞ്ഞോ

ആരോചേസി. രാജാ ആഹ - "അമ്ഹേ ഭണേ ദസബലസ്സ അനുരൂപം ന ജാനിമ്ഹാ, ബ്രാഹ്മണോ പന ജാനീ"തി വത്ഥയുഗമ്പി പേസേസി. തം ദിസ്വാ ബ്രാഹ്മണോ ചിന്തേസി - "അയം മയ്ഹം തുണ്ഹീ നിസിന്നസ്സ പഠമം കിഞ്ചി അദത്വാ സത്ഥു ഗുണേ കഥേന്തസ്സ അദാസി, സത്ഥു ഗുണേ പടിച്ച ഉപ്പന്നേന മയ്ഹം കോ അത്ഥോ"തി തമ്പി വത്ഥയുഗം ദസബലസ്സേവ അദാസി. രാജാ "കിം ബ്രാഹ്മണേന കത"ന്തി? പുച്ഛിത്വാ, "തമ്പി തേന വത്ഥയുഗം തഥാഗതസ്സേവ ദിന്ന"ന്തി സുത്വാ അഞ്ഞാനി ദ്വേ വത്ഥയുഗാനി പേസേസി. സോ താനിപി അദാസി. രാജാ അഞ്ഞാനിപി ചത്താരീതി ഏവം യാവ ദ്വത്തിംസ വത്ഥയുഗാനി പേസേസി. അഥ ബ്രാഹ്മണോ "ഇദം വഡ്ഢേത്വാ ഗഹണം വിയ ഹോതീ"തി അത്തനോ അത്ഥായ ഏകം ബ്രാഹ്മണിയാ അത്ഥായ ഏകന്തി ദ്വേ വത്ഥയുഗാനി ഗഹേത്വാ തിംസ യുഗാനി തഥാഗതസ്സേവ അദാസി. തതോ പട്ഠായ ച സത്ഥു വിസ്സാസികോ ജാതോ.

അഥ നം രാജാ ഏകദിവസം സീതസമയേ സത്ഥു സന്തികേ ധമ്മം സുണന്തം ദിസ്വാ സതസഹസ്സഗ്ഘനികം അത്തനോ പാരുതം രത്തകമ്ബലം ദത്വാ ആഹ - "ഇതോ പട്ഠായ ഇദം പാരുപിത്വാ ധമ്മം സുണാഹീ"തി. സോ "കിം മേ ഇമിനാ കമ്ബലേന ഇമസ്മിം പൂതികായേ ഉപനീതേനാ"തി? ചിന്തേത്വാ, അന്തോഗന്ധകുടിയം തഥാഗതമഞ്ചസ്സ ഉപരി വിതാനം കത്വാ അഗമാസി. അഥ ഏകദിവസം രാജാ പാതോവ വിഹാരം ഗന്ത്വാ അന്തോഗന്ധകുടിയം സത്ഥു സന്തികേ നിസീദി. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഛബ്ബണ്ണാ ബുദ്ധരസ്മിയോ കമ്ബലം പടിഹഞ്ഞന്തി, കമ്ബലോ അതിവിയ വിരോചതി. രാജാ ഉദ്ധം ഓലോകേന്തോ സഞ്ജാനിത്വാ ആഹ - "ഭന്തേ, അമ്ഹാകം ഏസ കമ്ബലോ, അമ്ഹേഹി ഏകസാടകബ്രാഹ്മണസ്സ ദിന്നോ"തി. തുമ്ഹേഹി, മഹാരാജ, ബ്രാഹ്മണോ പൂജിതോ, ബ്രാഹ്മണേന അഹം പൂജിതോതി. രാജാ "ബ്രാഹ്മണോ യുത്തകം അഞ്ഞാസി, ന മയ"ന്തി പസീദിത്വാ യം മനുസ്സാനം ഉപകാരഭൂതം, തം സബ്ബം അട്ഠട്ഠകം കത്വാ സബ്ബട്ഠകം നാമ ദാനം ദത്വാ പുരോഹിതട്ഠാനേ ഠപേസി. സോപി "അട്ഠട്ഠകം നാമ ചതുസട്ഠി ഹോതീ"തി ചതുസട്ഠി സലാകഭത്താനി ഉപനിബന്ധാപേത്വാ യാവജീവം ദാനം ദത്വാ സീലം രക്ഖിത്വാ തതോ ചുതോ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തി.

പുന തതോ ചുതോ ഇമസ്മിം കപ്പേ കോണാഗമനസ്സ ച ഭഗവതോ കസ്സപദസബലസ്സ ചാതി ദ്വിന്നം ബുദ്ധാനം അന്തരേ ബാരാണസിയം കുടുമ്ബിയഘരേ നിബ്ബത്തോ, സോ വുദ്ധിമന്വായ ഘരാവാസം വസന്തോ ഏകദിവസം അരഞ്ഞേ ജങ്ഘവിഹാരം ചരതി. തസ്മിഞ്ച സമയേ പച്ചേകബുദ്ധോ നദീതീരേ ചീവരകമ്മം കരോന്തോ അനുവാതേ അപ്പഹോന്തേ സങ്ഘരിത്വാ ഠപേതും ആരദ്ധോ. സോ ദിസ്വാ, "കസ്മാ, ഭന്തേ, സങ്ഘരിത്വാ ഠപേഥാ"തി? ആഹ. അനുവാതോ നപ്പഹോതീതി. "ഇമിനാ, ഭന്തേ, കരോഥാ"തി സാടകം ദത്വാ, "നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ മേ കേനചി പരിഹാനി മാ ഹോതൂ"തി പത്ഥനം പട്ഠപേസി. ഘരേപിസ്സ ഭഗിനിയാ സദ്ധിം ഭരിയായ കലഹം കരോന്തിയാ പച്ചേകബുദ്ധോ പിണ്ഡായ പാവിസി.

അഥസ്സ ഭഗിനീ പച്ചേകബുദ്ധസ്സ പിണ്ഡപാതം ദത്വാ തസ്സ ഭരിയം സന്ധായ "ഏവരൂപം ബാലം യോജനസതേന പരിവജ്ജേയ്യ"ന്തി പത്ഥനം പട്ഠപേസി. സാ ഗേഹദ്വാരേ ഠിതാ തം സുത്വാ, "ഇമായ ദിന്നം ഭത്തം ഏസ മാ ഭുഞ്ജതൂ"തി പത്തം ഗഹേത്വാ പിണ്ഡപാതം ഛഡ്ഡേത്വാ കലലസ്സ പൂരേത്വാ അദാസി. ഇതരാ ദിസ്വാ, "ബാലേ മം താവ അക്കോസ വാ പഹര വാ. ഏവരൂപസ്സ പന ദ്വേ

അസങ്ഖേയ്യാനി പൂരിതപാരമിസ്സ പത്തതോ ഭത്തം ഛഡ്ഡേത്വാ കലലം ദാതും ന യുത്ത''ന്തി ആഹ. അഥസ്സ ഭരിയായ പടിസങ്ഖാനം ഉപ്പജ്ജി. സാ ''തിട്ഠഥ, ഭന്തേ''തി കലലം ഛഡ്ഡേത്വാ പത്തം ധോവിത്വാ ഗന്ധചുണ്ണേന ഉബ്ബട്ടേത്വാ പവരസ്സ ചതുമധുരസ്സ പൂരേത്വാ ഉപരി ആസിത്തേന പദുമഗബ്ഭവണ്ണേന സപ്പിനാ വിജ്ജോതമാനം പച്ചേകബുദ്ധസ്സ ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ, ''യഥാ അയം പിണ്ഡപാതോ ഓഭാസജാതോ, ഏവം ഓഭാസജാതം മേ സരീരം ഹോതൂ''തി പത്ഥനം പട്ഠപേസി. പച്ചേകബുദ്ധോ അനുമോദിത്വാ ആകാസം പക്ഖന്ദി. തേപി ജായമ്പതികാ യാവതായുകം കുസലം കത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിത്വാ പുന തതോ ചവിത്വാ ഉപാസകോ ബാരാണസിയം അസീതികോടിവിഭവസ്സ സേട്ഠിനോ പുത്തോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി, ഇതരാ താദിസസ്സേവ ധീതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി.

തസ്സ വുദ്ധിപ്പത്തസ്സ തമേവ സേട്ഠിധീതരം ആനയിംസു. തസ്സാ പുബ്ബേ അദിന്നവിപാകസ്സ തസ്സ കമ്മസ്സ ആനുഭാവേന പതികുലം പവിട്ഠമത്തായ ഉമ്മാരബ്ഭന്തരേ സകലസരീരം ഉഗ്ഘാടിതവച്ചകുടി വിയ ദുഗ്ഗന്ധം ജാതം. സേട്ഠികുമാരോ ''കസ്സായം ഗന്ധോ''തി പുച്ഛിത്വാ ''സേട്ഠികഞ്ഞായാ''തി സുത്വാ ''നീഹരഥ നീഹരഥാ''തി ആഭതനിയാമേനേവ കുലഘരം പേസേസി. സാ ഏതേനേവ നീഹാരേന സത്തസു ഠാനേസു പടിനിവത്തിതാ ചിന്തേസി - ''അഹം സത്തസു ഠാനേസു പടിനിവത്താ. കിം മേ ജീവിതേനാ''തി? അത്തനോ ആഭരണഭണ്ഡം ഭഞ്ജാപേത്വാ സുവണ്ണിട്ഠകം കാരേസി രതനായതം വിദത്ഥിവിത്ഥതം ചതുരങ്ഗുലുബ്ബേധം. തതോ ഹരിതാലമനോസിലാപിണ്ഡം ഗഹേത്വാ അട്ഠ ഉപ്പലഹത്ഥകേ ആദായ കസ്സപദസബലസ്സ ചേതിയകരണട്ഠാനം ഗതാ. തസ്മിഞ്ച ഖണേ ഏകാ ഇട്ഠകപന്തി പരിക്ഖിപിത്വാ ആഗച്ഛമാനാ ഘടനിട്ഠകായ ഊനാ ഹോതി. സേട്ഠിധീതാ വഡ്ഢകിം ആഹ - ''ഇമം ഇട്ഠകം ഏത്ഥ ഠപേഥാ''തി. അമ്മ, ഭദ്ദകേ കാലേ ആഗതാസി, സയമേവ ഠപേഹീതി. സാ ആരുയ്ഹ തേലേന ഹരിതാലമനോസിലം യോജേത്വാ തേന ബന്ധനേന ഇട്ഠകം പതിട്ഠപേത്വാ ഉപരി അട്ഠഹി ഉപ്പലഹത്ഥകേഹി പൂജം കത്വാ വന്ദിത്വാ, ''നിബ്ബത്തനിബ്ബത്തട്ഠാനേ മേ കായതോ ചന്ദനഗന്ധോ വായതു, മുഖതോ ഉപ്പലഗന്ധോ''തി പത്ഥനം കത്വാ, ചേതിയം വന്ദിത്വാ, പദക്ഖിണം കത്വാ അഗമാസി.

അഥ തസ്മിംയേവ ഖണേ യസ്സ സേട്ഠിപുത്തസ്സ പഠമം ഗേഹം നീതാ, തസ്സ തം ആരബ്ഭ സതി ഉദപാദി . നഗരേപി നക്ഖത്തം സംഘുട്ഠം ഹോതി. സോ ഉപട്ഠാകേ ആഹ - ''തദാ ഇധ ആനീതാ സേട്ഠിധീതാ അത്ഥി, കഹം സാ''തി? ''കുലഗേഹേ സാമീ''തി. ''ആനേഥ നം, നക്ഖത്തം കീളിസ്സാമാ''തി. തേ ഗന്ത്വാ, തം വന്ദിത്വാ ഠിതാ ''കിം, താതാ, ആഗതത്ഥാ''തി? തായ പുട്ഠാ തം പവത്തിം ആചിക്ഖിംസു. ''താതാ, മയാ ആഭരണഭണ്ഡേന ചേതിയം പൂജിതം, ആഭരണം മേ നത്ഥീ''തി. തേ ഗന്ത്വാ സേട്ഠിപുത്തസ്സ ആരോചേസും. ''ആനേഥ നം, പിളന്ധനം ലഭിസ്സാമാ''തി. തേ ആനയിംസു. തസ്സാ സഹ ഘരപ്പവേസേന സകലഗേഹം ചന്ദനഗന്ധഞ്ചേവ നീലുപ്പലഗന്ധഞ്ച വായി.

സേട്ഠിപുത്തോ തം പുച്ഛി - ''പഠമം തവ സരീരതോ ദുഗ്ഗന്ധോ വായി, ഇദാനി പന തേ സരീരതോ ചന്ദനഗന്ധോ, മുഖതോ ഉപ്പലഗന്ധോ വായതി. കിം ഏത''ന്തി? സാ ആദിതോ പട്ഠായ അത്തനോ കതകമ്മം ആരോചേസി. സേട്ഠിപുത്തോ ''നിയ്യാനികം വത ബുദ്ധാനം സാസന''ന്തി പസീദിത്വാ യോജനികം സുവണ്ണചേതിയം കമ്ബലകഞ്ചുകേന പരിക്ഖിപിത്വാ തത്ഥ തത്ഥ

രഥചക്കപ്പമാണേഹി സുവണ്ണപദുമേഹി അലങ്കരി. തേസം ദ്വാദസഹത്ഥാ ഓലമ്ബകാ ഹോന്തി. സോ തത്ഥ യാവതായുകം ഠത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തിത്വാ തതോ ചുതോ ബാരാണസിതോ യോജനമത്തേ ഠാനേ അഞ്ഞതരസ്മിം അമച്ചകുലേ നിബ്ബത്തി. സേട്ഠികഞ്ഞാ ദേവലോകതോ ചവിത്വാ രാജകുലേ ജേട്ഠധീതാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി.

തേസു വയപ്പത്തേസു കുമാരസ്സ വസനഗാമേ നക്ഖത്തം സംഘുട്ഠം, സോ മാതരം ആഹ - "സാടകം മേ അമ്മ ദേഹി, നക്ഖത്തം കീളിസ്സാമീ"തി. സാ ധോതവത്ഥം നീഹരിത്വാ അദാസി. "അമ്മ ഥൂലം ഇദ"ന്തി. അഞ്ഞം നീഹരിത്വാ അദാസി, തമ്പി പടിക്ഖിപി. അഞ്ഞം നീഹരിത്വാ അദാസി, തമ്പി പടിക്ഖിപി. അഥ നം മാതാ ആഹ - "താത, യാദിസേ ഗേഹേ മയം ജാതാ, നത്ഥി നോ ഇതോ സുഖുമതരസ്സ പടിലാഭായ പുഞ്ഞ"ന്തി. "ലഭനട്ഠാനം ഗച്ഛാമി അമ്മാ"തി. "പുത്ത അഹം അജ്ജേവ തുയ്ഹം ബാരാണസിനഗരേ രജ്ജപടിലാഭമ്പി ഇച്ഛാമീ"തി. സോ മാതരം വന്ദിത്വാ ആഹ - "ഗച്ഛാമി അമ്മാ"തി. "ഗച്ഛ, താതാ"തി. ഏവം കിരസ്സാ ചിത്തം അഹോസി - "കഹം ഗമിസ്സതി, ഇധ വാ ഏത്ഥ വാ ഗേഹേ നിസീദിസ്സതീ"തി? സോ പന പുഞ്ഞനിയാമേന നിക്ഖമിത്വാ ബാരാണസിം ഗന്ത്വാ ഉയ്യാനേ മങ്ഗലസിലാപട്ടേ സസീസം പാരുപിത്വാ നിപജ്ജി. സോ ച ബാരാണസിരഞ്ഞോ കാലങ്കതസ്സ സത്തമോ ദിവസോ ഹോതി.

അമച്ചാ രഞ്ഞോ സരീരകിച്ചം കത്വാ രാജങ്ഗണേ നിസീദിത്വാ മന്തയിംസു - "രഞ്ഞോ ഏകാ ധീതാവ അത്ഥി, പുത്തോ നത്ഥി. അരാജകം രജ്ജം ന തിട്ഠതി. കോ രാജാ ഹോതീ"തി മന്തേത്വാ, "ത്വം ഹോഹി, ത്വം ഹോഹീ"തി. പുരോഹിതോ ആഹ - "ബഹും ഓലോകേതും ന വട്ടതി, ഫുസ്സരഥം വിസ്സജ്ജേമാ"തി. തേ കുമുദവണ്ണേ ചത്താരോ സിന്ധവേ യോജേത്വാ, പഞ്ചവിധം രാജകകുധഭണ്ഡം സേതച്ഛത്തഞ്ച രഥസ്മിംയേവ ഠപേത്വാ രഥം വിസ്സജ്ജേത്വാ പച്ഛതോ തൂരിയാനി പഗ്ഗണ്ഹാപേസും. രഥോ പാചീനദ്വാരേന നിക്ഖമിത്വാ ഉയ്യാനാഭിമുഖോ അഹോസി, "പരിചയേന ഉയ്യാനാഭിമുഖോ ഗച്ഛതി, നിവത്തേമാ"തി കേചി ആഹംസു. പുരോഹിതോ "മാ നിവത്തയിത്ഥാ"തി ആഹ. രഥോ കുമാരം പദക്ഖിണം കത്വാ ആരോഹനസജ്ജോ ഹുത്വാ അട്ഠാസി. പുരോഹിതോ പാരുപനകണ്ണം അപനേത്വാ പാദതലാനി ഓലോകേന്തോ "തിട്ഠതു അയം ദീപോ, ദ്വിസഹസ്സദീപപരിവാരേസു ചതൂസു ദീപേസു ഏസ രജ്ജം കാതും യുത്തോ"തി വത്വാ, "പുനപി തൂരിയാനി പഗ്ഗണ്ഹാഥ പുനപി പഗ്ഗണ്ഹാഥാ"തി തിക്ഖത്തും തൂരിയാനി പഗ്ഗണ്ഹാപേസി.

അഥ കുമാരോ മുഖം വിവരിത്വാ ഓലോകേത്വാ, "കേന കമ്മേന ആഗതത്ഥാ"തി? ആഹ. "ദേവ, തുമ്ഹാകം രജ്ജം പാപുണാതീ"തി. "രാജാ കഹ"ന്തി. "ദേവത്തം ഗതോ സാമീ"തി. "കതി ദിവസാ അതിക്കന്താ"തി? "അജ്ജ സത്തമോ ദിവസോ"തി. "പുത്തോ വാ ധീതാ വാ നത്ഥീ"തി. "ധീതാ അത്ഥി ദേവ, പുത്തോ നത്ഥീ"തി. "തേന ഹി കരിസ്സാമി രജ്ജ"ന്തി. തേ താവദേവ അഭിസേകമണ്ഡപം കത്വാ രാജധീതരം സബ്ബാലങ്കാരേഹി അലങ്കരിത്വാ ഉയ്യാനം ആനേത്വാ കുമാരസ്സ അഭിസേകം അകംസു.

അഥസ്സ കതാഭിസേകസ്സ സതസഹസ്സഗ്ഘനികം വത്ഥം ഉപഹരിംസു. സോ "കിമിദം, താതാ"തി? ആഹ. "നിവാസനവത്ഥം ദേവാ"തി. "നനു, താതാ,

ഥൂല"ന്തി. "മനുസ്സാനം പരിഭോഗവത്ഥേസു ഇതോ സുഖുമതരം നത്ഥി ദേവാ"തി. "തുമ്ഹാകം രാജാ ഏവരൂപം നിവാസേസീ"തി? "ആമ, ദേവാ"തി. "ന മഞ്ഞേ പുഞ്ഞവാ തുമ്ഹാകം രാജാ, സുവണ്ണഭിങ്ഗാരം ആഹരഥ, ലഭിസ്സാമ വത്ഥ"ന്തി. സുവണ്ണഭിങ്ഗാരം ആഹരിംസു. സോ ഉട്ഠായ ഹത്ഥേ ധോവിത്വാ, മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ, ഹത്ഥേന ഉദകം ആദായ, പുരത്ഥിമദിസായ അബ്ഭുക്കിരി, ഘനപഥവിം ഭിന്ദിത്വാ അട്ഠ കപ്പരുക്ഖാ ഉട്ഠഹിംസു. പുന ഉദകം ഗഹേത്വാ ദക്ഖിണം പച്ഛിമം ഉത്തരന്തി ഏവം ചതസ്സോ ദിസാ അബ്ഭുക്കിരി, സബ്ബദിസാസു അട്ഠ അട്ഠ കത്വാ ദ്വത്തിംസ കപ്പരുക്ഖാ ഉട്ഠഹിംസു. സോ ഏകം ദിബ്ബദുസ്സം നിവാസേത്വാ ഏകം പാരുപിത്വാ "നന്ദരഞ്ഞോ വിജിതേ സുത്തകന്തികാ ഇത്ഥിയോ മാ സുത്തം കന്തിംസൂതി ഏവം ഭേരിം ചാരാപേഥാ"തി വത്വാ, ഛത്തം ഉസ്സാപേത്വാ, അലങ്കതപടിയത്തോ ഹത്ഥിക്ഖന്ധവരഗതോ നഗരം പവിസിത്വാ, പാസാദം ആരുയ്ഹ മഹാസമ്പത്തിം അനുഭവി.

ഏവം കാലേ ഗച്ഛന്തേ ഏകദിവസം ദേവീ രഞ്ഞോ സമ്പത്തിം ദിസ്വാ, "അഹോ തപസ്സീ"തി കാരുഞ്ഞാകാരം ദസ്സേസി. "കിമിദം ദേവീ"തി? ച പുട്ഠാ, "അതിമഹതീ, ദേവ, സമ്പത്തി, അതീതേ ബുദ്ധാനം സദ്ദഹിത്വാ കല്യാണം അകത്ഥ, ഇദാനി അനാഗതസ്സ പച്ചയം കുസലം ന കരോഥാ"തി? ആഹ. "കസ്സ ദസ്സാമി? സീലവന്തോ നത്ഥീ"തി. "അസുഞ്ഞോ, ദേവ, ജമ്ബുദീപോ അരഹന്തേഹി, തുമ്ഹേ ദാനമേവ സജ്ജേഥ, അഹം അരഹന്തേ ലച്ഛാമീ"തി ആഹ. രാജാ പുനദിവസേ പാചീനദ്വാരേ ദാനം സജ്ജാപേസി. ദേവീ പാതോവ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ ഉപരിപാസാദേ പുരത്ഥാഭിമുഖാ ഉരേന നിപജ്ജിത്വാ - "സചേ ഏതിസ്സാ ദിസായ അരഹന്തോ അത്ഥി, ആഗച്ഛന്തു അമ്ഹാകം ഭിക്ഖം ഗണ്ഹന്തൂ"തി ആഹ. തസ്സം ദിസായം അരഹന്തോ നാഹേസും. തം സക്കാരം കപണദ്ധികയാചകാനം അദംസു.

പുനദിവസേ ദക്ഖിണദ്വാരേ ദാനം സജ്ജേത്വാ തഥേവ അകാസി, പുനദിവസേ പച്ഛിമദ്വാരേ. ഉത്തരദ്വാരേ സജ്ജിതദിവസേ പന ദേവിയാ തഥേവ നിമന്തേന്തിയാ ഹിമവന്തേ വസന്താനം പദുമവതിയാ പുത്താനം പഞ്ചസതാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം ജേട്ഠകോ മഹാപദുമപച്ചേകബുദ്ധോ ഭാതികേ ആമന്തേസി "മാരിസാ, നന്ദരാജാ തുമ്ഹേ നിമന്തേതി, അധിവാസേഥ തസ്സാ"തി. തേ അധിവാസേത്വാ പുനദിവസേ അനോതത്തദഹേ മുഖം ധോവിത്വാ ആകാസേന ആഗന്ത്വാ ഉത്തരദ്വാരേ ഓതരിംസു. മനുസ്സാ ഗന്ത്വാ "പഞ്ചസതാ, ദേവ, പച്ചേകബുദ്ധാ ആഗതാ"തി രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ സദ്ധിം ദേവിയാ ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ പത്തം ഗഹേത്വാ പച്ചേകബുദ്ധേ പാസാദം ആരോപേത്വാ തേസം ദാനം ദത്വാ ഭത്തകിച്ചാവസാനേ രാജാ സങ്ഘത്ഥേരസ്സ, ദേവീ സങ്ഘനവകസ്സ പാദമൂലേ നിപജ്ജിത്വാ, "അയ്യാ പച്ചയേഹി ന കിലമിസ്സന്തി, മയം പുഞ്ഞേന ന ഹായിസ്സാമ, അമ്ഹാകം യാവജീവം ഇധ നിവാസായ പടിഞ്ഞം ദേഥാ"തി പടിഞ്ഞം കാരേത്വാ ഉയ്യാനേ പഞ്ച പണ്ണസാലാസതാനി പഞ്ച ചങ്കമനസതാനീതി സബ്ബാകാരേന നിവാസട്ഠാനം സമ്പാദേത്വാ തത്ഥ വസാപേസും.

ഏവം കാലേ ഗച്ഛന്തേ രഞ്ഞോ പച്ചന്തോ കുപിതോ. "അഹം പച്ചന്തം വൂപസമേതും ഗച്ഛാമി, ത്വം പച്ചേകബുദ്ധേസു മാ പമജ്ജീ"തി ദേവിം ഓവദിത്വാ ഗതോ. തസ്മിം അനാഗതേയേവ പച്ചേകബുദ്ധാനം ആയുസങ്ഖാരാ ഖീണാ. മഹാപദുമപച്ചേകബുദ്ധോ തിയാമരത്തിം ഝാനകീളം കീളിത്വാ

അരുണുഗ്ഗമനേ ആലമ്ബനഫലകം ആലമ്ബിത്വാ ഠിതകോവ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായി, ഏതേനുപായേന സേസാപീതി സബ്ബേപി പരിനിബ്ബുതാ. പുനദിവസേ ദേവീ പച്ചേകബുദ്ധാനം നിസീദനട്ഠാനം ഹരിതൂപലിത്തം കാരേത്വാ പുപ്ഫാനി വികിരിത്വാ ധൂപം ദത്വാ തേസം ആഗമനം ഓലോകയന്തീ നിസിന്നാ ആഗമനം അപസ്സന്തീ പുരിസം പേസേസി - "ഗച്ഛ, താത, ജാനാഹി, കിം അയ്യാനം കിഞ്ചി അഫാസുക"ന്തി? സോ ഗന്ത്വാ മഹാപദുമസ്സ പണ്ണസാലായ ദ്വാരം വിവരിത്വാ തത്ഥ അപസ്സന്തോ ചങ്കമനം ഗന്ത്വാ ആലമ്ബനഫലകം നിസ്സായ ഠിതം ദിസ്വാ വന്ദിത്വാ, "കാലോ, ഭന്തേ"തി ആഹ. പരിനിബ്ബുതസരീരം കിം കഥേസ്സതി? സോ "നിദ്ദായതി മഞ്ഞേ"തി ഗന്ത്വാ പിട്ഠിപാദേ ഹത്ഥേന പരാമസി. പാദാനം സീതലതായ ചേവ ഥദ്ധതായ ച പരിനിബ്ബുതഭാവം ഞത്വാ ദുതിയസ്സ സന്തികം അഗമാസി, ഏവം തതിയസ്സാതി സബ്ബേസം പരിനിബ്ബുതഭാവം ഞത്വാ രാജകുലം ഗതോ. "കഹം, താത, പച്ചേകബുദ്ധാ"തി? പുട്ഠോ "പരിനിബ്ബുതാ, ദേവീ"തി ആഹ. ദേവീ കന്ദന്തീ രോദന്തീ നിക്ഖമിത്വാ നാഗരേഹി സദ്ധിം തത്ഥ ഗന്ത്വാ സാധുകീളിതം കാരേത്വാ പച്ചേകബുദ്ധാനം സരീരകിച്ചം കത്വാ ധാതുയോ ഗഹേത്വാ ചേതിയം പതിട്ഠാപേസി.

രാജാ പച്ചന്തം വൂപസമേത്വാ ആഗതോ പച്ചുഗ്ഗമനം ആഗതം ദേവിം പുച്ഛി "കിം, ഭദ്ദേ, പച്ചേകബുദ്ധേസു നപ്പമജ്ജി, നിരോഗാ അയ്യാ"തി? "പരിനിബ്ബുതാ ദേവാ"തി. രാജാ ചിന്തേസി - "ഏവരൂപാനമ്പി പണ്ഡിതാനം മരണം ഉപ്പജ്ജതി, അമ്ഹാകം കുതോ മോക്ഖോ"തി? സോ നഗരം അഗന്ത്വാ ഉയ്യാനമേവ പവിസിത്വാ ജേട്ഠപുത്തം പക്കോസാപേത്വാ തസ്സ രജ്ജം പടിയാദേത്വാ സയം സമണകപബ്ബജ്ജം പബ്ബജി, ദേവീപി "ഇമസ്മിം പബ്ബജിതേ അഹം കിം കരിസ്സാമീ"തി? തത്ഥേവ ഉയ്യാനേ പബ്ബജിതാ. ദ്വേപി ഝാനം ഭാവേത്വാ തതോ ചുതാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിംസു.

തേസു തത്ഥേവ വസന്തേസു അമ്ഹാകം സത്ഥാ ലോകേ ഉപ്പജ്ജിത്വാ പവത്തിതവരധമ്മചക്കോ അനുപുബ്ബേന രാജഗഹം പാവിസി. അയം പിപ്പലിമാണവോ മഗധരട്ഠേ മഹാതിത്ഥബ്രാഹ്മണഗാമേ കപിലബ്രാഹ്മണസ്സ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിമ്ഹി നിബ്ബത്തോ, അയം ഭദ്ദാ കാപിലാനീ മദ്ദരട്ഠേ സാഗലനഗരേ കോസിയഗോത്തബ്രാഹ്മണസ്സ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിസ്മിം നിബ്ബത്താ. തേസം ഖോ അനുക്കമേന വഡ്ഢമാനാനം പിപ്പലിമാണവസ്സ വീസതിമേ വസ്സേ ഭദ്ദായ സോളസമേ വസ്സേ സമ്പത്തേ മാതാപിതരോ പുത്തം ഓലോകേത്വാ, "താത, ത്വം വയപ്പത്തോ, കുലവംസോ നാമ പതിട്ഠപേതബ്ബോ"തി അതിവിയ നിപ്പീളയിംസു. മാണവോ ആഹ - "മയ്ഹം സോതപഥേ ഏവരൂപം കഥം മാ കഥേഥ. അഹം യാവ തുമ്ഹേ ധരഥ, താവ പടിജഗ്ഗിസ്സാമി, തുമ്ഹാകം പച്ഛതോ നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. തേ കതിപാഹം അതിക്കമിത്വാ പുന കഥയിംസു, സോപി തഥേവ പടിക്ഖിപി. പുന കഥയിംസു, പുനപി പടിക്ഖിപി. തതോ പട്ഠായ മാതാ നിരന്തരം കഥേതിയേവ.

മാണവോ "മമ മാതരം സഞ്ഞാപേസ്സാമീ"തി രത്തസുവണ്ണസ്സ നിക്ഖസഹസ്സം ദത്വാ സുവണ്ണകാരേഹി ഏകം ഇത്ഥിരൂപം കാരാപേത്വാ തസ്സ മജ്ജനഘട്ടനാദികമ്മപരിയോസാനേ തം രത്തവത്ഥം നിവാസാപേത്വാ വണ്ണസമ്പന്നേഹി പുപ്ഫേഹി ചേവ നാനാഅലങ്കാരേഹി ച അലങ്കാരാപേത്വാ മാതരം പക്കോസാപേത്വാ ആഹ - "അമ്മ ഏവരൂപം ആരമ്മണം ലഭന്തോ

ഗേഹേ വസാമി, അലഭന്തോ ന വസാമീ''തി. പണ്ഡിതാ ബ്രാഹ്മണീ ചിന്തേസി - ''മയ്ഹം പുത്തോ പുഞ്ഞവാ ദിന്നദാനോ കതാഭിനീഹാരോ, പുഞ്ഞം കരോന്തോ ന ഏകകോവ അകാസി, അദ്ധാ ഏതേന സഹ കതപുഞ്ഞാ സുവണ്ണരൂപകപടിഭാഗാ ഭവിസ്സതീ''തി അട്ഠ ബ്രാഹ്മണേ പക്കോസാപേത്വാ സബ്ബകാമേഹി സന്തപ്പേത്വാ സുവണ്ണരൂപകം രഥം ആരോപേത്വാ, ''ഗച്ഛഥ, താതാ, യത്ഥ അമ്ഹാകം ജാതിഗോത്തഭോഗേഹി സമാനകുലേ ഏവരൂപം ദാരികം പസ്സഥ, ഇമമേവ സുവണ്ണരൂപകം, പണ്ണാകാരം കത്വാ ദേഥാ''തി ഉയ്യോജേസി.

തേ ''അമ്ഹാകം നാമ ഏതം കമ്മ''ന്തി നിക്ഖമിത്വാ, ''കത്ഥ ഗമിസ്സാമാ''തി? ചിന്തേത്വാ, ''മദ്ദരട്ഠം നാമ ഇത്ഥാകരോ, മദ്ദരട്ഠം ഗമിസ്സാമാ''തി മദ്ദരട്ഠേ സാഗലനഗരം അഗമിംസു. തത്ഥ തം സുവണ്ണരൂപകം ന്ഹാനതിത്ഥേ ഠപേത്വാ ഏകമന്തം നിസീദിംസു. അഥ ഭദ്ദായ ധാതീ ഭദ്ദം ന്ഹാപേത്വാ അലങ്കരിത്വാ സിരിഗബ്ഭേ നിസീദാപേത്വാ ന്ഹായിതും ആഗച്ഛന്തീ തം രൂപകം ദിസ്വാ, ''അയ്യധീതാ മേ ഇധാഗതാ''തി സഞ്ഞായ തജ്ജേത്വാ ''ദുബ്ബിനീതേ, കിം ത്വം ഇധാഗതാ''തി? തലസത്തികം ഉഗ്ഗിരിത്വാ, ''ഗച്ഛ സീഘ''ന്തി ഗണ്ഡപസ്സേ പഹരി. ഹത്ഥോ പാസാണേ പടിഹതോ വിയ കമ്പിത്ഥ. സാ പടിക്കമിത്വാ ''ഏവം ഥദ്ധം നാമ മഹാഗീവം ദിസ്വാ, 'അയ്യധീതാ മേ'തി സഞ്ഞം ഉപ്പാദേസിം, അയ്യധീതായ ഹി മേ അയം നിവാസനപടിഗ്ഗാഹികാപി അയുത്താ''തി ആഹ. അഥ നം തേ മനുസ്സാ പരിവാരേത്വാ ''ഏവരൂപാ തേ സാമിധീതാ''തി പുച്ഛിംസു. ''കിം ഏസാ, ഇമായ സതഗുണേന സഹസ്സഗുണേന മയ്ഹം അയ്യാ അഭിരൂപതരാ, ദ്വാദസഹത്ഥേ ഗബ്ഭേ നിസിന്നായ പദീപകിച്ചം നത്ഥി, സരീരോഭാസേനേവ തമം വിധമതീ''തി. ''തേന ഹി ആഗച്ഛാ''തി തം ഖുജ്ജം ഗഹേത്വാ സുവണ്ണരൂപകം രഥം ആരോപേത്വാ കോസിയഗോത്തസ്സ ഘരദ്വാരേ ഠത്വാ ആഗമനം നിവേദയിംസു.

ബ്രാഹ്മണോ പടിസന്ഥാരം കത്വാ, ''കുതോ ആഗതത്ഥാ''തി? പുച്ഛി. ''മഗധരട്ഠേ മഹാതിത്ഥഗാമേ കപിലബ്രാഹ്മണസ്സ ഘരതോ''തി. ''കിം കാരണാ ആഗതാ''തി. ''ഇമിനാ നാമ കാരണേനാ''തി. ''കല്യാണം, താതാ, സമജാതിഗോത്തവിഭവോ അമ്ഹാകം ബ്രാഹ്മണോ, ദസ്സാമി ദാരിക''ന്തി പണ്ണാകാരം ഗണ്ഹി. തേ കപിലബ്രാഹ്മണസ്സ സാസനം പഹിണിംസു - ''ലദ്ധാ ദാരികാ, കത്തബ്ബം കരോഥാ''തി. തം സാസനം സുത്വാ പിപ്പലിമാണവസ്സ ആരോചയിംസു - ''ലദ്ധാ കിര ദാരികാ''തി. മാണവോ ''അഹം ന ലഭിസ്സാമീതി ചിന്തേസിം, ഇമേ ലദ്ധാതി ച വദന്തി, അനത്ഥികോ ഹുത്വാ പണ്ണം പേസിസ്സാമീ''തി രഹോഗതോ പണ്ണം ലിഖി, ''ഭദ്ദാ അത്തനോ ജാതിഗോത്തഭോഗാനുരൂപം ഘരാവാസം ലഭതു, അഹം നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിസ്സാമി, മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരിനീ അഹോസീ''തി. ഭദ്ദാപി ''അസുകസ്സ കിര മം ദാതുകാമാ''തി സുത്വാ രഹോഗതാ പണ്ണം ലിഖി, ''അയ്യപുത്തോ അത്തനോ ജാതിഗോത്തഭോഗാനുരൂപം ഘരാവാസം ലഭതു. അഹം നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിസ്സാമി, മാ പച്ഛാ വിപ്പടിസാരീ അഹോസീ''തി. ദ്വേപി പണ്ണാനി അന്തരാമഗ്ഗേ സമാഗച്ഛിംസു. ''ഇദം കസ്സ പണ്ണ''ന്തി? പിപ്പലിമാണവേന ഭദ്ദായ പഹിതന്തി. ''ഇദം കസ്സ പണ്ണ''ന്തി? ഭദ്ദായ പിപ്പലിമാണവസ്സ പഹിതന്തി ച വുത്തേ ദ്വേപി വാചേത്വാ, ''പസ്സഥ ദാരകാനം കമ്മ''ന്തി ഫാലേത്വാ അരഞ്ഞേ ഛഡ്ഡേത്വാ സമാനപണ്ണം ലിഖിത്വാ ഇതോ ച ഏത്തോ ച പേസേസും. ഇതി തേസം അനിച്ഛമാനാനംയേവ സമാഗമോ അഹോസി.

തംദിവസംയേവ ച മാണവോപി ഏകം പുപ്ഫദാമം ഗന്ഥാപേസി, ഭദ്ദാപി ഏകം ഗന്ഥാപേസി. താനി ആസനമജ്ഝേ ഠപേത്വാ ഭുത്തസായമാസാ ഉഭോപി "സയനം ആരുഹിസ്സാമാ"തി സമാഗന്ത്വാ മാണവോ ദക്ഖിണപസ്സേന സയനം ആരുഹി. ഭദ്ദാ വാമപസ്സേന ആരുഹിത്വാ ആഹ - "യസ്സ പസ്സേ പുപ്ഫാനി മിലായന്തി, തസ്സ രാഗചിത്തം ഉപ്പന്നന്തി വിജാനിസ്സാമ, ഇമം പുപ്ഫദാമം ന അല്ലീയിതബ്ബ"ന്തി. തേ പന അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ സരീരസമ്ഫസ്സഭയേന തിയാമരത്തിം നിദ്ദം അനോക്കമന്താവ വീതിനാമേന്തി, ദിവാ പന ഹസിതമത്തമ്പി ന ഹോതി. തേ ലോകാമിസേന അസംസട്ഠാ യാവ മാതാപിതരോ ധരന്തി, താവ കുടുമ്ബം അവിചാരേത്വാ തേസു കാലങ്കതേസു വിചാരയിംസു. മഹതീ മാണവസ്സ സമ്പത്തി, ഏകദിവസം സരീരം ഉബ്ബട്ടേത്വാ ഛഡ്ഡേതബ്ബം സുവണ്ണചുണ്ണമേവ മഗധനാളിയാ ദ്വാദസനാളിമത്തം ലദ്ധും വട്ടതി. യന്തബദ്ധാനി സട്ഠി മഹാതളാകാനി, കമ്മന്തോ ദ്വാദസയോജനികോ, അനുരാധപുരപ്പമാണാ ചുദ്ദസ ദാസഗാമാ, ചുദ്ദസ ഹത്ഥാനീകാ, ചുദ്ദസ അസ്സാനീകാ, ചുദ്ദസ രഥാനീകാ.

സോ ഏകദിവസം അലങ്കതം അസ്സം ആരുയ്ഹ മഹാജനപരിവുതോ കമ്മന്തം ഗന്ത്വാ ഖേത്തകോടിയം ഠിതോ നങ്ഗലേഹി ഭിന്നട്ഠാനതോ കാകാദയോ സകുണേ ഗണ്ഡുപ്പാദകാദിപാണേ ഉദ്ധരിത്വാ ഖാദന്തേ ദിസ്വാ, "താതാ, ഇമേ കിം ഖാദന്തീ"തി പുച്ഛി? "ഗണ്ഡുപ്പാദകേ അയ്യാ"തി. "ഏതേഹി കതം പാപം കസ്സ ഹോതീ"തി? "തുമ്ഹാകം, അയ്യാ"തി. സോ ചിന്തേസി - "സചേ ഏതേഹി കതം പാപം മയ്ഹം ഹോതി, കിം മേ കരിസ്സതി സത്തഅസീതികോടിധനം? കിം ദ്വാദസയോജനോ കമ്മന്തോ, കിം യന്തബദ്ധാനി സട്ഠി മഹാതളാകാനി, കിം ചുദ്ദസ ഗാമാ? സബ്ബമേതം ഭദ്ദായ കാപിലാനിയാ നിയ്യാതേത്വാ നിക്ഖമിത്വാ പബ്ബജിസ്സാമീ"തി.

ഭദ്ദാപി കാപിലാനീ തസ്മിം ഖണേ അബ്ഭന്തരവത്ഥുമ്ഹി തയോ തിലകുമ്ഭേ പത്ഥരാപേത്വാ ധാതീഹി പരിവുതാ നിസിന്നാ കാകേ തിലപാണകേ ഖാദമാനേ ദിസ്വാ, "അമ്മാ കിം ഇമേ ഖാദന്തീ"തി? പുച്ഛി. "പാണകേ അയ്യേ"തി. "അകുസലം കസ്സ ഹോതീ"തി? "തുമ്ഹാകം അയ്യേ"തി. സാ ചിന്തേസി - "മയ്ഹം ചതുഹത്ഥവത്ഥം നാളികോദനമത്തഞ്ച ലദ്ധും വട്ടതി, യദി ച പനേതം ഏത്തകേന ജനേന കതം അകുസലം മയ്ഹം ഹോതി, ഭവസഹസ്സേനപി വട്ടതോ സീസം ഉക്ഖിപിതും ന സക്കാ , അയ്യപുത്തേ ആഗതമത്തേയേവ സബ്ബം തസ്സ നിയ്യാതേത്വാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിസ്സാമീ"തി.

മാണവോ ആഗന്ത്വാ ന്ഹത്വാ പാസാദം ആരുയ്ഹ മഹാരഹേ പല്ലങ്കേ നിസീദി, അഥസ്സ ചക്കവത്തിനോ അനുച്ഛവികം ഭോജനം സജ്ജയിംസു. ദ്വേപി ഭുഞ്ജിത്വാ പരിജനേ നിക്ഖന്തേ രഹോഗതാ ഫാസുകട്ഠാനേ നിസീദിംസു. തതോ മാണവോ ഭദ്ദം ആഹ - "ഭദ്ദേ, ത്വം ഇമം ഘരം ആഗച്ഛന്തീ കിത്തകം ധനം ആഹരീ"തി? "പഞ്ചപണ്ണാസ സകടസഹസ്സാനി അയ്യാ"തി. "ഏതം സബ്ബം, യാ ച ഇമസ്മിം ഘരേ സത്തഅസീതികോടിയോ, യന്തബദ്ധാ സട്ഠിതളാകാദിഭേദാ സമ്പത്തി അത്ഥി, സബ്ബം തുയ്ഹംയേവ നിയ്യാതേമീ"തി. "തുമ്ഹേ പന അയ്യാ"തി. "അഹം പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. "അയ്യാ അഹമ്പി തുമ്ഹാകംയേവ ആഗമനം ഓലോകയമാനാ നിസിന്നാ, അഹമ്പി പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. തേസം ആദിത്തപണ്ണകുടി വിയ തയോ ഭവാ ഉപട്ഠഹിംസു. തേ "പബ്ബജിസ്സാമാ"തി വത്വാ അന്തരാപണതോ കസായരസപീതാനി വത്ഥാനി മത്തികാപത്തേ ച ആഹരാപേത്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം കേസേ ഓഹാരേത്വാ, "യേ ലോകേ അരഹന്തോ, തേ ഉദ്ദിസ്സ അമ്ഹാകം പബ്ബജ്ജാ"തി പബ്ബജിത്വാ

ഥവികാസു പത്തേ ഓസാപേത്വാ അംസേ ലഗ്ഗേത്വാ പാസാദതോ ഓതരിംസു. ഗേഹേ ദാസേസു ച കമ്മകാരേസു ച ന കോചി സഞ്ജാനി.

അഥ നേ ബ്രാഹ്മണഗാമതോ നിക്ഖമ്മ ദാസഗാമദ്വാരേന ഗച്ഛന്തേ ആകപ്പകുത്തവസേന ദാസഗാമവാസിനോ സഞ്ജാനിംസു. തേ രുദന്താ പാദേസു നിപതിത്വാ "കിം അമ്ഹേ അനാഥേ കരോഥ അയ്യാ"തി? ആഹംസു. "മയം, ഭണേ 'ആദിത്തപണ്ണസാലാ വിയ തയോ ഭവാ'തി പബ്ബജിമ്ഹാ, സചേ തുമ്ഹേസു ഏകേകം ഭുജിസ്സം കരോമ, വസ്സസതമ്പി നപ്പഹോതി, തുമ്ഹേവ തുമ്ഹാകം സീസം ധോവിത്വാ ഭുജിസ്സാ ഹുത്വാ ജീവഥാ"തി വത്വാ തേസം രോദന്താനംയേവ പക്കമിംസു. ഥേരോ പുരതോ ഗച്ഛന്തോ നിവത്തിത്വാ ഓലോകേന്തോ ചിന്തേസി - "അയം ഭദ്ദാ കാപിലാനീ സകലജമ്ബുദീപഗ്ഘനികാ ഇത്ഥീ മയ്ഹം പച്ഛതോ ആഗച്ഛതി. ഠാനം ഖോ പനേതം വിജ്ജതി, യം കോചിദേവ ഏവം ചിന്തേയ്യ 'ഇമേ പബ്ബജിത്വാപി വിനാ ഭവിതും ന സക്കോന്തി, അനനുച്ഛവികം കരോന്തീ"തി. "കോചി വാ പന മനം പദൂസേത്വാ അപായപൂരകോ ഭവേയ്യ. ഇമം പഹായ മയാ ഗന്തും വട്ടതീ"തി ചിത്തം ഉപ്പാദേസി.

സോ പുരതോ ഗച്ഛന്തോ ദ്വേധാപഥം ദിസ്വാ തസ്സ മത്ഥകേ അട്ഠാസി. ഭദ്ദാപി ആഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ അട്ഠാസി. അഥ നം ആഹ - "ഭദ്ദേ, താദിസിം ഇത്ഥിം മമ പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തിം ദിസ്വാ, 'ഇമേ പബ്ബജിത്വാപി വിനാ ഭവിതും ന സക്കോന്തീ'തി ചിന്തേത്വാ അമ്ഹേസു പദുട്ഠചിത്തോ മഹാജനോ അപായപൂരകോ ഭവേയ്യ. ഇമസ്മിം ദ്വേധാപഥേ ത്വം ഏകം ഗണ്ഹ, അഹം ഏകേന ഗമിസ്സാമീ"തി. "ആമ, അയ്യ, പബ്ബജിതാനം മാതുഗാമോ നാമ മലം, 'പബ്ബജിത്വാപി വിനാ ന ഭവന്തീ'തി അമ്ഹാകം ദോസം പസ്സന്തി, തുമ്ഹേ ഏകം മഗ്ഗം ഗണ്ഹഥ, വിനാ ഭവിസ്സാമാ"തി തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ചതൂസു ഠാനേസു പഞ്ചപതിട്ഠിതേന വന്ദിത്വാ ദസനഖസമോധാനസമുജ്ജലം അഞ്ജലിം പഗ്ഗയ്ഹ, "സതസഹസ്സകപ്പപ്പമാണേ അദ്ധാനേ കതോ മിത്തസന്ഥവോ അജ്ജ ഭിജ്ജതീ"തി വത്വാ, "തുമ്ഹേ ദക്ഖിണജാതികാ നാമ, തുമ്ഹാകം ദക്ഖിണമഗ്ഗോ വട്ടതി, മയം മാതുഗാമാ നാമ വാമജാതികാ, അമ്ഹാകം വാമമഗ്ഗോ വട്ടതീ"തി വന്ദിത്വാ മഗ്ഗം പടിപന്നാ. തേസം ദ്വേധാഭൂതകാലേ അയം മഹാപഥവീ "അഹം ചക്കവാളഗിരിസിനേരുപബ്ബതേ ധാരേതും സക്കോന്തീപി തുമ്ഹാകം ഗുണേ ധാരേതും ന സക്കോമീ"തി വദന്തീ വിയ വിരവമാനാ അകമ്പി, ആകാസേ അസനിസദ്ദോ വിയ പവത്തി, ചക്കവാളപബ്ബതോ ഉന്നദി.

സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വേളുവനമഹാവിഹാരേ ഗന്ധകുടിയം നിസിന്നോ പഥവീകമ്പനസദ്ദം സുത്വാ, "കസ്സ നു ഖോ പഥവീ കമ്പതീ"തി? ആവജ്ജേന്തോ "പിപ്പലിമാണവോ ച ഭദ്ദാ ച കാപിലാനീ മം ഉദ്ദിസ്സ അപ്പമേയ്യം സമ്പത്തിം പഹായ പബ്ബജിതാ, തേസം വിയോഗട്ഠാനേ ഉഭിന്നമ്പി ഗുണബലേന അയം പഥവീകമ്പോ ജാതോ, മയാപി ഏതേസം സങ്ഗഹം കാതും വട്ടതീ"തി ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമ്മ സയമേവ പത്തചീവരം ആദായ, അസീതിമഹാഥേരേസു കഞ്ചി അനാമന്തേത്വാ തിഗാവുതം മഗ്ഗം പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ രാജഗഹസ്സ ച നാളന്ദായ ച അന്തരേ ബഹുപുത്തകനിഗ്രോധരുക്ഖമൂലേ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസീദി. നിസീദന്തോ പന അഞ്ഞതരോ പംസുകൂലികോ വിയ അനിസീദിത്വാ ബുദ്ധവേസം ഗഹേത്വാ അസീതിഹത്ഥാ ഘനബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേന്തോ നിസീദി. ഇതി തസ്മിം ഖണേ

പണ്ണരത്തസകടചക്കകൂടാഗാരാദിപ്പമാണാ ബുദ്ധരസ്മിയോ ഇതോ ചിതോ ച വിപ്ഫന്ദന്തിയോ വിധാവന്തിയോ ചന്ദിമസഹസ്സസൂരിയസഹസ്സഉഗ്ഗമനകാലോ വിയ കുരുമാനാ തം വനന്തരം ഏകോഭാസം അകംസു. ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാനം സിരിയാ സമുജ്ജലിതതാരാഗണം വിയ ഗഗനം, സുപുപ്ഫിതകമലകുവലയം വിയ സലിലം, വനന്തരം വിരോചിത്ഥ. നിഗ്രോധരുക്ഖസ്സ നാമ ഖന്ധോ സേതോ ഹോതി, പത്താനി നീലാനി പക്കാനി രത്താനി. തസ്മിം പന ദിവസേ സതസാഖോ നിഗ്രോധരുക്ഖോ സുവണ്ണവണ്ണോ അഹോസി.

ഇതി യാ സാ **അദ്ധാനമഗ്ഗപ്പടിപന്നോ**തി പദസ്സ അത്ഥം വത്വാ, ''ഇദാനി യഥാ ഏസ പബ്ബജിതോ, യഥാ ച അദ്ധാനമഗ്ഗം പടിപന്നോ. ഇമസ്സ അത്ഥസ്സ ആവിഭാവത്ഥം അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ അയം അനുപുബ്ബികഥാ കഥേതബ്ബാ''തി വുത്താ, സാ ഏവം വേദിതബ്ബാ.

അന്തരാ ച രാജഗഹം അന്തരാ ച നാളന്ദന്തി രാജഗഹസ്സ ച നാളന്ദായ ച അന്തരേ. **സത്ഥാരഞ്ച വതാഹം പസ്സേയ്യം ഭഗവന്തമേവ പസ്സേയ്യ**ന്തി സചേ അഹം സത്ഥാരം പസ്സേയ്യം, ഇമംയേവ ഭഗവന്തം പസ്സേയ്യം. ന ഹി മേ ഇതോ അഞ്ഞേന സത്ഥാരാ ഭവിതും സക്കാതി. **സുഗതഞ്ച വതാഹം പസ്സേയ്യം ഭഗവന്തമേവ പസ്സേയ്യ**ന്തി സചേ അഹം സമ്മാപടിപത്തിയാ സുട്ഠു ഗതത്താ സുഗതം നാമ പസ്സേയ്യം, ഇമംയേവ ഭഗവന്തം പസ്സേയ്യം. ന ഹി മേ ഇതോ അഞ്ഞേന സുഗതേന ഭവിതും സക്കാതി. **സമ്മാസമ്ബുദ്ധഞ്ച വതാഹം പസ്സേയ്യം ഭഗവന്തമേവ പസ്സേയ്യ**ന്തി സചേ അഹം സമ്മാ സാമഞ്ച സച്ചാനി ബുദ്ധത്താ സമ്മാസമ്ബുദ്ധം നാമ പസ്സേയ്യം, ഇമംയേവ ഭഗവന്തം പസ്സേയ്യം. ന ഹി മേ ഇതോ അഞ്ഞേന സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ഭവിതും സക്കാതി അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ. ഏവം ദസ്സനേനേവ ''ഭഗവതി 'അയം സത്ഥാ, അയം സുഗതോ, അയം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ'തി നിക്കങ്ഖോ അഹം, ആവുസോ, അഹോസി''ന്തി ദീപേതി. **സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ**തി ഇദം കിഞ്ചാപി ദ്വേ വാരേ ആഗതം, തിക്ഖത്തും പന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഇമിനാ ഹി സോ ''ഏവം തിക്ഖത്തും സാവകത്തം സാവേസിം, ആവുസോ''തി ദീപേതി.

അജാനഞ്ഞേവാതി അജാനമാനോവ. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ. **മുദ്ധാപി തസ്സ വിപതേയ്യാ**തി യസ്സ അഞ്ഞസ്സ ''അജാനംയേവ ജാനാമീ''തി പടിഞ്ഞസ്സ ബാഹിരകസ്സ സത്ഥുനോ ഏവം സബ്ബചേതസാ സമന്നാഗതോ പസന്നചിത്തോ സാവകോ ഏവരൂപം പരമനിപച്ചകാരം കരേയ്യ, തസ്സ വണ്ടഛിന്നതാലപക്കം വിയ ഗീവതോ മുദ്ധാപി വിപതേയ്യ, സത്തധാ പന ഫലേയ്യാതി അത്ഥോ. കിം വാ ഏതേന, സചേ മഹാകസ്സപത്ഥേരോ ഇമിനാ ചിത്തപ്പസാദേന ഇമം പരമനിപച്ചകാരം മഹാസമുദ്ദസ്സ കരേയ്യ, തത്തകപാലേ പക്ഖിത്തഉദകബിന്ദു വിയ വിലയം ഗച്ഛേയ്യ. സചേ ചക്കവാളസ്സ കരേയ്യ, ഥുസമുട്ഠി വിയ വികിരേയ്യ. സചേ സിനേരുപബ്ബതസ്സ കരേയ്യ, കാകതുണ്ഡേന പഹടപിട്ഠമുട്ഠി വിയ വിദ്ധംസേയ്യ . സചേ മഹാപഥവിയാ കരേയ്യ, വാതാഹതഭസ്മപുഞ്ജോ വിയ വികിരേയ്യ. ഏവരൂപോപി പന ഥേരസ്സ നിപച്ചാകാരോ സത്ഥു സുവണ്ണവണ്ണേ പാദപിട്ഠേ ലോമമത്തമ്പി വികോപേതും നാസക്ഖി. തിട്ഠതു ച മഹാകസ്സപോ, മഹാകസ്സപസദിസാനം ഭിക്ഖൂനം സഹസ്സമ്പി സതസഹസ്സമ്പി നിപച്ചാകാരദസ്സനേന നേവ ദസബലസ്സ പാദപിട്ഠേ ലോമമത്തമ്പി വികോപേതും പംസുകൂലചീവരേ വാ അംസുമത്തമ്പി ചാലേതും സക്കോതി. ഏവം മഹാനുഭാവോ ഹി സത്ഥാ.

തസ്മാതിഹ തേ കസ്സപാതി യസ്മാ അഹം ജാനന്തോ ഏവ "ജാനാമീ"തി, പസ്സന്തോ ഏവ ച "പസ്സാമീ"തി വദാമി, തസ്മാ, കസ്സപ, തയാ ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം. **തിബ്ബ**ന്തി ബഹലം മഹന്തം. **ഹിരോത്തപ്പ**ന്തി ഹിരീ ച ഓത്തപ്പഞ്ച. **പച്ചുപട്ഠിതം ഭവിസ്സതീ**തി പഠമതരമേവ ഉപട്ഠിതം ഭവിസ്സതി. യോ ഹി ഥേരാദീസു ഹിരോത്തപ്പം ഉപട്ഠപേത്വാ ഉപസങ്കമതി ഥേരാദയോപി തം സഹിരികാ സഓത്തപ്പാ ച ഹുത്വാ ഉപസങ്കമന്തീതി അയമേത്ഥ ആനിസംസോ. **കുസലൂപസംഹിത**ന്തി കുസലസന്നിസ്സിതം. **അട്ഠിം കത്വാ**തി അത്താനം തേന ധമ്മേന അട്ഠികം കത്വാ, തം വാ ധമ്മം "ഏസ മയ്ഹം അത്ഥോ"തി അട്ഠിം കത്വാ. **മനസി കത്വാ**തി ചിത്തേ ഠപേത്വാ. **സബ്ബചേതസാ സമന്നാഹരിത്വാ**തി ചിത്തസ്സ ഥോകമ്പി ബഹി ഗന്തും അദേന്തോ സബ്ബേന സമന്നാഹാരചിത്തേന സമന്നാഹരിത്വാ. **ഓഹിതസോതോ**തി ഠപിതസോതോ, ഞാണസോതഞ്ച പസാദസോതഞ്ച ഓദഹിത്വാ മയാ ദേസിതം ധമ്മം സക്കച്ചമേവ സുണിസ്സാമീതി ഏവഞ്ഹി തേ സിക്ഖിതബ്ബം. **സാതസഹഗതാ ച മേ കായഗതാസതീ**തി അസുഭേസു ചേവ ആനാപാനേ ച പഠമജ്ഝാനവസേന സുഖസമ്പയുത്താ കായഗതാസതി. യോ ച പനായം തിവിധോ ഓവാദോ, ഥേരസ്സ അയമേവ പബ്ബജ്ജാ ച ഉപസമ്പദാ ച അഹോസി.

സരണോതി സകിലേസോ സഇണോ ഹുത്വാ. **രട്ഠപിണ്ഡം ഭുഞ്ജി**ന്തി സദ്ധാദേയ്യം ഭുഞ്ജിം. ചത്താരോ ഹി പരിഭോഗാ ഥേയ്യപരിഭോഗോ ഇണപരിഭോഗോ ദായജ്ജപരിഭോഗോ സാമിപരിഭോഗോതി. തത്ഥ ദുസ്സീലസ്സ സങ്ഘമജ്ഝേ നിസീദിത്വാ ഭുഞ്ജന്തസ്സാപി പരിഭോഗോ **ഥേയ്യപരിഭോഗോ** നാമ. കസ്മാ? ചതൂസു പച്ചയേസു അനിസ്സരതായ. സീലവതോ അപച്ചവേക്ഖിതപരിഭോഗോ **ഇണപരിഭോഗോ** നാമ. സത്തന്നം സേഖാനം പരിഭോഗോ **ദായജ്ജപരിഭോഗോ** നാമ. ഖീണാസവസ്സ പരിഭോഗോ **സാമിപരിഭോഗോ** നാമ. ഇതി ഖീണാസവോവ സാമീ ഹുത്വാ അനണോ പരിഭുഞ്ജതി. ഥേരോ അത്തനാ പുഥുജ്ജനേന ഹുത്വാ പരിഭുത്തപരിഭോഗം ഇണപരിഭോഗംയേവ കരോന്തോ ഏവമാഹ. **അട്ഠമിയാ അഞ്ഞാ ഉദപാദീ**തി അട്ഠമേ ദിവസേ അരഹത്തഫലം ഉപ്പജ്ജി.

അഥ ഖോ, ആവുസോ, ഭഗവാ മഗ്ഗാ ഓക്കമ്മാതി മഗ്ഗതോ ഓക്കമനം പഠമതരം തംദിവസേയേവ അഹോസി, അരഹത്താധിഗമോ പച്ഛാ. ദേസനാവാരസ്സ പന ഏവം ആഗതത്താ അരഹത്താധിഗമോ പഠമം ദീപിതോ. കസ്മാ പന ഭഗവാ മഗ്ഗാ ഓക്കന്തോതി? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി "ഇമം ഭിക്ഖും ജാതിആരഞ്ഞികം ജാതിപംസുകൂലികം ജാതിഏകാസനികം കരിസ്സാമീ"തി. തസ്മാ ഓക്കമി.

മുദുകാ ഖോ ത്യായന്തി മുദുകാ ഖോ തേ അയം. ഇമഞ്ച പന വാചം ഭഗവാ തം ചീവരം പദുമപുപ്ഫവണ്ണേന പാണിനാ അന്തന്തേന പരാമസന്തോ ആഹ. കസ്മാ ഏവമാഹാതി? ഥേരേന സഹ ചീവരം പരിവത്തേതുകാമതായ. കസ്മാ പരിവത്തേതുകാമോ ജാതോതി? ഥേരം അത്തനോ ഠാനേ ഠപേതുകാമതായ. ഥേരോ പന യസ്മാ ചീവരസ്സ വാ പത്തസ്സ വാ വണ്ണേ കഥിതേ "ഇമം തുമ്ഹാകം ഗണ്ഹഥാ"തിവചനം ചാരിത്തമേവ, തസ്മാ "പടിഗ്ഗണ്ഹാതു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ"തി ആഹ. **ധാരേസ്സസി പന മേ ത്വം, കസ്സപ, സാണാനി പംസുകൂലാനി നിബ്ബസനാനീ**തി, കസ്സപ, ത്വം ഇമാനി പരിഭോഗജിണ്ണാനി പംസുകൂലാനി പാരുപിതും സക്ഖിസ്സസീതി വദതി. തഞ്ച ഖോ ന കായബലം സന്ധായ, പടിപത്തിപൂരണം പന സന്ധായ ഏവമാഹ.

അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - അഹം ഇമം ചീവരം പുണ്ണം നാമ ദാസിം പാരുപിത്വാ ആമകസുസാനേ ഛഡ്ഡിതം തം സുസാനം പവിസിത്വാ തുമ്ബമത്തേഹി പാണകേഹി സമ്പരികിണ്ണം തേ പാണകേ വിധുനിത്വാ മഹാഅരിയവംസേ ഠത്വാ അഗ്ഗഹേസിം, തസ്സ മേ ഇമം ചീവരം ഗഹിതദിവസേ ദസസഹസ്സചക്കവാളേ മഹാപഥവീ മഹാവിരവം വിരവമാനാ കമ്പിത്ഥ, ആകാസോ തടതടായി, ചക്കവാളദേവതാ സാധുകാരമദംസു, "ഇമം ചീവരം ഗണ്ഹന്തേന ഭിക്ഖുനാ ജാതിപംസുകൂലികേന ജാതിആരഞ്ഞികേന ജാതിഏകാസനികേന ജാതിസപദാനചാരികേന ഭവിതും വട്ടതി, ത്വം ഇമസ്സ ചീവരസ്സ അനുച്ഛവികം കാതും സക്ഖിസ്സസീ"തി. ഥേരോപി അത്തനാ പഞ്ചന്നം ഹത്ഥീനം ബലം ധാരേതി, സോ തം അതക്കയിത്വാ "അഹമേതം പടിപത്തിം പൂരേസ്സാമീ"തി ഉസ്സാഹേന സുഗതചീവരസ്സ അനുച്ഛവികം കാതുകാമോ "ധാരേസ്സാമഹം, ഭന്തേ"തി ആഹ. **പടിപജ്ജി**ന്തി പടിപന്നോസ്മി. ഏവം പന ചീവരപരിവത്തനം കത്വാ ച ഥേരേന പാരുതചീവരം ഭഗവാ പാരുപി, സത്ഥു ചീവരം ഥേരോ. തസ്മിം സമയേ മഹാപഥവീ ഉദകപരിയന്തം കത്വാ ഉന്നദന്തീ കമ്പിത്ഥ.

ഭഗവതോ പുത്തോതിആദീസു ഥേരോ ഭഗവന്തം നിസ്സായ അരിയായ ജാതിയാ ജാതോതി ഭഗവതോ പുത്തോ. ഉരേന വസിത്വാ മുഖതോ നിക്ഖന്തഓവാദവസേന പബ്ബജ്ജായ ചേവ ഉപസമ്പദായ ച പതിട്ഠിതത്താ **ഓരസോ മുഖതോ ജാതോ**. ഓവാദധമ്മതോ ജാതത്താ ഓവാദധമ്മേന ച നിമ്മിതത്താ **ധമ്മജോ ധമ്മനിമ്മിതോ**. ഓവാദധമ്മദായാദം നവലോകുത്തരധമ്മദായാദമേവ വാ അരഹതീതി **ധമ്മദായാദോ** . **പടിഗ്ഗഹിതാനി സാണാനി പംസുകൂലാനീ**തി സത്ഥാരാ പാരുതം പംസുകൂലചീവരം പാരുപനത്ഥായ പടിഗ്ഗഹിതം.

സമ്മാ വദമാനോ വദേയ്യാതി യം പുഗ്ഗലം "ഭഗവതോ പുത്തോ"തിആദീഹി ഗുണേഹി സമ്മാ വദമാനോ വദേയ്യ, മമം തം സമ്മാ വദമാനോ വദേയ്യ, അഹം ഏവരൂപോതി. ഏത്താവതാ ഥേരേന പബ്ബജ്ജാ ച പരിസോധിതാ ഹോതി. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - ആവുസോ, യസ്സ ന ഉപജ്ഝായോ പഞ്ഞായതി, ന ആചരിയോ, കിം സോ അനുപജ്ഝായോ അനാചരിയോ ന്ഹാപിതമുണ്ഡകോ സയംഗഹിതകാസാവോ "തിത്ഥിയപക്കന്തകോ"തി സങ്ഖം ഗതോ ഏവം തിഗാവുതം മഗ്ഗം പച്ചുഗ്ഗമനം ലഭതി, തീഹി ഓവാദേഹി പബ്ബജ്ജം വാ ഉപസമ്പദം വാ ലഭതി, കായേന കായം ചീവരപരിവത്തനം ലഭതി? പസ്സ യാവ ദുബ്ഭാസിതം വചനം ഥുല്ലനന്ദായ ഭിക്ഖുനിയാതി. ഏവം പബ്ബജ്ജം സോധേത്വാ ഇദാനി ഛഹി അഭിഞ്ഞാഹി സീഹനാദം നദിതും **അഹം ഖോ, ആവുസോ**തിആദിമാഹ. സേസം പുരിമനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഏകാദസമം.

൧൨. പരംമരണസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൫. ദ്വാദസമേ **തഥാഗതോ**തി സത്തോ. **ന ഹേതം, ആവുസോ, അത്ഥസംഹിത**ന്തി, ആവുസോ, ഏതം ദിട്ഠിഗതം അത്ഥസന്നിസ്സിതം ന ഹോതി. **നാദിബ്രഹ്മചരിയക**ന്തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ പുബ്ബഭാഗപടിപദാപി ന ഹോതി. **ഏതഞ്ഹി, ആവുസോ, അത്ഥസംഹിത**ന്തി, ആവുസോ, ഏതം ചതുസച്ചകമ്മട്ഠാനം അത്ഥസന്നിസ്സിതം. **ഏതം ആദിബ്രഹ്മചരിയക**ന്തി ഏതം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദി പുബ്ബഭാഗപടിപദാ. ദ്വാദസമം.

൧൩. സദ്ധമ്മപ്പതിരൂപകസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൬. തേരസമേ **അഞ്ഞായ സണ്ഠഹിംസൂ**തി അരഹത്തേ പതിട്ഠഹിംസു. **സദ്ധമ്മപ്പതിരൂപക**ന്തി ദ്വേ സദ്ധമ്മപ്പതിരൂപകാനി അധിഗമസദ്ധമ്മപ്പതിരൂപകഞ്ച പരിയത്തിസദ്ധമ്മപ്പതിരൂപകഞ്ച. തത്ഥ -

‘‘ഓഭാസേ ചേവ ഞാണേ ച, പീതിയാ ച വികമ്പതി;
പസ്സദ്ധിയാ സുഖേ ചേവ, യേഹി ചിത്തം പവേധതി.

‘‘അധിമോക്ഖേ ച പഗ്ഗാഹേ, ഉപട്ഠാനേ ച കമ്പതി;
ഉപേക്ഖാവജ്ജനായ ചേവ, ഉപേക്ഖായ ച നികന്തിയാ.

‘‘ഇമാനി ദസ ഠാനാനി, പഞ്ഞാ യസ്സ പരിചിതാ;
ധമ്മുദ്ധച്ചകുസലോ ഹോതി, ന ച സമ്മോഹ ഗച്ഛതീ’’തി. (പടി॰ മ॰ ൨.൭); -

ഇദം വിപസ്സനാഞാണസ്സ ഉപക്കിലേസജാതം **അധിഗമസദ്ധമ്മപ്പതിരൂപകം** നാമ. തിസ്സോ പന സങ്ഗീതിയോ അനാരുള്ഹം ധാതുകഥാ ആരമ്മണകഥാ അസുഭകഥാ ഞാണവത്ഥുകഥാ വിജ്ജാകരണ്ഡകോതി ഇമേഹി പഞ്ചഹി കഥാവത്ഥൂഹി പരിബാഹിരം ഗുള്ഹവിനയം ഗുള്ഹവേസ്സന്തരം ഗുള്ഹമഹോസധം വണ്ണപിടകം അങ്ഗുലിമാലപിടകം രട്ഠപാലഗജ്ജിതം ആളവകഗജ്ജിതം വേദല്ലപിടകന്തി അബുദ്ധവചനം **പരിയത്തിസദ്ധമ്മപ്പതിരൂപകം** നാമ.

ജാതരൂപപ്പതിരൂപകന്തി സുവണ്ണരസവിധാനം ആരകൂടമയം സുവണ്ണവണ്ണം ആഭരണജാതം. ഛണകാലേസു ഹി മനുസ്സാ ‘‘ആഭരണഭണ്ഡകം ഗണ്ഹിസ്സാമാ’’തി ആപണം ഗച്ഛന്തി. അഥ നേ ആപണികാ ഏവം വദന്തി, ‘‘സചേ തുമ്ഹേ ആഭരണത്ഥികാ, ഇമാനി ഗണ്ഹഥ. ഇമാനി ഹി ഘനാനി ചേവ വണ്ണവന്താനി ച അപ്പഗ്ഘാനി ചാ’’തി. തേ തേസം സുത്വാ, ‘‘കാരണം ഇമേ വദന്തി, ഇമാനി പിളന്ധിത്വാ സക്കാ നക്ഖത്തം കീളിതും, സോഭന്തി ചേവ അപ്പഗ്ഘാനി ചാ’’തി താനി ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തി. സുവണ്ണഭണ്ഡം അവിക്കിയമാനം നിദഹിത്വാ ഠപേതബ്ബം ഹോതി. ഏവം തം ജാതരൂപപ്പതിരൂപകേ ഉപ്പന്നേ അന്തരധായതി നാമ.

അഥ സദ്ധമ്മസ്സ അന്തരധാനം ഹോതീതി അധിഗമസദ്ധമ്മസ്സ പടിപത്തിസദ്ധമ്മസ്സ പരിയത്തിസദ്ധമ്മസ്സാതി തിവിധസ്സാപി സദ്ധമ്മസ്സ അന്തരധാനം ഹോതി. പഠമബോധിയഞ്ഹി ഭിക്ഖൂ പടിസമ്ഭിദപ്പത്താ അഹേസും. അഥ കാലേ ഗച്ഛന്തേ പടിസമ്ഭിദാ പാപുണിതും ന സക്ഖിംസു, ഛളഭിഞ്ഞാ അഹേസും. തതോ ഛ അഭിഞ്ഞാ പാപുണിതും അസക്കോന്താ തിസ്സോ വിജ്ജാ പാപുണിംസു. ഇദാനി കാലേ ഗച്ഛന്തേ തിസ്സോ വിജ്ജാ പാപുണിതും അസക്കോന്താ ആസവക്ഖയമത്തം പാപുണിസ്സന്തി. തമ്പി അസക്കോന്താ അനാഗാമിഫലം, തമ്പി അസക്കോന്താ സകദാഗാമിഫലം, തമ്പി അസക്കോന്താ സോതാപത്തിഫലം. ഗച്ഛന്തേ കാലേ സോതാപത്തിഫലമ്പി പത്തും ന സക്ഖിസ്സന്തി. അഥ നേസം യദാ വിപസ്സനാ ഇമേഹി ഉപക്കിലേസേഹി ഉപക്കിലിട്ഠാ ആരദ്ധമത്താവ ഠസ്സതി, തദാ അധിഗമസദ്ധമ്മോ അന്തരഹിതോ നാമ ഭവിസ്സതി.

പഠമബോധിയഞ്ഹി ഭിക്ഖൂ ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം അനുച്ഛവികം പടിപത്തിം പൂരയിംസു. ഗച്ഛന്തേ കാലേ തം അസക്കോന്താ ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം, തമ്പി അസക്കോന്താ തിസ്സന്നം വിജ്ജാനം, തമ്പി അസക്കോന്താ അരഹത്തഫലമത്തസ്സ. ഗച്ഛന്തേ പന കാലേ അരഹത്തസ്സ അനുച്ഛവികം പടിപത്തിം പൂരേതും അസക്കോന്താ അനാഗാമിഫലസ്സ അനുച്ഛവികം പടിപത്തിം പൂരേസ്സന്തി , തമ്പി അസക്കോന്താ സകദാഗാമിഫലസ്സ, തമ്പി അസക്കോന്താ സോതാപത്തിഫലസ്സ. യദാ പന സോതാപത്തിഫലസ്സപി അനുച്ഛവികം പടിപദം പൂരേതും അസക്കോന്താ സീലപാരിസുദ്ധിമത്തേവ ഠസ്സന്തി, തദാ പടിപത്തിസദ്ധമ്മോ അന്തരഹിതോ നാമ ഭവിസ്സതി.

യാവ പന തേപിടകം ബുദ്ധവചനം വത്തതി, ന താവ സാസനം അന്തരഹിതന്തി വത്തും വട്ടതി. തിട്ഠന്തു തീണി വാ, അഭിധമ്മപിടകേ അന്തരഹിതേ ഇതരേസു ദ്വീസു തിട്ഠന്തേസുപി അന്തരഹിതന്തി ന വത്തബ്ബമേവ. ദ്വീസു അന്തരഹിതേസു വിനയപിടകമത്തേ ഠിതേപി, തത്രാപി ഖന്ധകപരിവാരേസു അന്തരഹിതേസു ഉഭതോവിഭങ്ഗമത്തേ, മഹാവിനയേ അന്തരഹിതേ ദ്വീസു പാതിമോക്ഖേസു വത്തമാനേസുപി സാസനം അനന്തരഹിതമേവ. യദാ പന ദ്വേ പാതിമോക്ഖാ അന്തരധായിസ്സന്തി, അഥ പരിയത്തിസദ്ധമ്മസ്സ അന്തരധാനം ഭവിസ്സതി. തസ്മിം അന്തരഹിതേ സാസനം അന്തരഹിതം നാമ ഹോതി. പരിയത്തിയാ ഹി അന്തരഹിതായ പടിപത്തി അന്തരധായതി, പടിപത്തിയാ അന്തരഹിതായ അധിഗമോ അന്തരധായതി. കിം കാരണാ? അയഞ്ഹി പരിയത്തി പടിപത്തിയാ പച്ചയോ ഹോതി, പടിപത്തി അധിഗമസ്സ. ഇതി പടിപത്തിതോപി പരിയത്തിമേവ പമാണം.

നനു ച കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ കപിലോ നാമ അനാരാധകഭിക്ഖു ‘‘പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസിസ്സാമീ’’തി ബീജനിം ഗഹേത്വാ ആസനേ നിസിന്നോ ‘‘അത്ഥി ഇമസ്മിം വത്തന്താ’’തി പുച്ഛി, അഥ തസ്സ ഭയേന യേസമ്പി പാതിമോക്ഖോ വത്തതി, തേപി ‘‘മയം വത്താമാ’’തി അവത്വാ ‘‘ന വത്താമാ’’തി വദിംസു, സോ ബീജനിം ഠപേത്വാ ഉട്ഠായാസനാ ഗതോ, തദാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സാസനം ഓസക്കിതന്തി? കിഞ്ചാപി ഓസക്കിതം, പരിയത്തി പന ഏകന്തേനേവ പമാണം. യഥാ ഹി മഹതോ തളാകസ്സ പാളിയാ ഥിരായ ഉദകം ന ഠസ്സതീതി ന വത്തബ്ബം, ഉദകേ സതി പദുമാദീനി പുപ്ഫാനി ന പുപ്ഫിസ്സന്തീതി ന വത്തബ്ബം, ഏവമേവ മഹാതളാകസ്സ ഥിരപാളിസദിസേ തേപിടകേ ബുദ്ധവചനേ സതി മഹാതളാകേ ഉദകസദിസാ പടിപത്തിപൂരകാ കുലപുത്താ നത്ഥീതി ന വത്തബ്ബാ, തേസു സതി മഹാതളാകേ പദുമാദീനി പുപ്ഫാനി വിയ സോതാപന്നാദയോ അരിയപുഗ്ഗലാ നത്ഥീതി ന വത്തബ്ബാതി ഏവം ഏകന്തതോ പരിയത്തിയേവ പമാണം.

പഥവീധാതൂതി ദ്വേ സതസഹസ്സാനി ചത്താരി ച നഹുതാനി ബഹലാ മഹാപഥവീ. **ആപോധാതൂ**തി പഥവിതോ പട്ഠായ യാവ സുഭകിണ്ഹബ്രഹ്മലോകാ ഉഗ്ഗതം കപ്പവിനാസകം ഉദകം. **തേജോധാതൂ**തി പഥവിതോ പട്ഠായ യാവ ആഭസ്സരബ്രഹ്മലോകാ ഉഗ്ഗതോ കപ്പവിനാസകോ അഗ്ഗി. **വായോധാതൂ**തി പഥവിതോ പട്ഠായ യാവ വേഹപ്ഫലബ്രഹ്മലോകാ ഉഗ്ഗതോ കപ്പവിനാസകോ വായു. ഏതേസു ഹി ഏകധമ്മോപി സത്ഥു സാസനം അന്തരധാപേതും ന സക്കോതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **ഇധേവ തേ ഉപ്പജ്ജന്തീ**തി ലോഹതോ ലോഹഖാദകം മലം വിയ ഇമസ്മിം മയ്ഹംയേവ സാസനേ തേ ഉപ്പജ്ജന്തി. **മോഘപുരിസാ**തി തുച്ഛപുരിസാ.

ആദികേനേവ ഓപിലവതീതി ഏത്ഥ **ആദികേനാ**തി ആദാനേന ഗഹണേന. **ഓപിലവതീ**തി നിമുജ്ജതി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാ ഉദകചരാ നാവാ ഭണ്ഡം ഗണ്ഹന്തീ നിമുജ്ജതി, ഏവം പരിയത്തിആദീനം പൂരണേന സദ്ധമ്മസ്സ അന്തരധാനം ന ഹോതി. പരിയത്തിയാ ഹി ഹായമാനായ പടിപത്തി ഹായതി, പടിപത്തിയാ ഹായമാനായ അധിഗമോ ഹായതി. പരിയത്തിയാ പൂരയമാനായ പരിയത്തിധരാ പുഗ്ഗലാ പടിപത്തിം പൂരേന്തി, പടിപത്തിപൂരകാ അധിഗമം പൂരേന്തി. ഇതി നവചന്ദോ വിയ പരിയത്തിയാദീസു വഡ്ഢമാനാസു മയ്ഹം സാസനം വഡ്ഢതി യേവാതി ദസ്സേതി.

ഇദാനി യേഹി ധമ്മേഹി സദ്ധമ്മസ്സ അന്തരധാനഞ്ചേവ ഠിതി ച ഹോതി, തേ ദസ്സേന്തോ **പഞ്ച ഖോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഓക്കമനീയാ**തി അവക്കമനീയാ, ഹേട്ഠാഗമനീയാതി അത്ഥോ. **സത്ഥരി അഗാരവാ**തിആദീസു **അഗാരവാ**തി ഗാരവരഹിതാ. **അപ്പതിസ്സാ**തി അപ്പതിസ്സയാ അനീചവുത്തികാ. തത്ഥ യോ ചേതിയങ്ഗണം ആരോഹന്തോ ഛത്തം ധാരേതി, ഉപാഹനം ധാരേതി, അഞ്ഞതോ ഓലോകേത്വാ കഥം കഥേന്തോ ഗച്ഛതി, അയം **സത്ഥരി അഗാരവോ** നാമ.

യോ ധമ്മസ്സവനസ്സ കാലേ സങ്ഘുട്ഠേ ദഹരസാമണേരേഹി പരിവാരിതോ നിസീദതി, അഞ്ഞാനി വാ നവകമ്മാദീനി കരോതി, ധമ്മസ്സവനഗ്ഗേ നിസിന്നോ നിദ്ദായതി, വിക്ഖിത്തോ വാ അഞ്ഞം കഥേന്തോ നിസീദതി, അയം **ധമ്മേ അഗാരവോ** നാമ.

യോ ഥേരുപട്ഠാനം ഗന്ത്വാ, അവന്ദിത്വാ നിസീദതി, ഹത്ഥപല്ലത്ഥികം ദുസ്സപല്ലത്ഥികം കരോതി, അഞ്ഞം വാ പന ഹത്ഥപാദകുക്കുച്ചം കരോതി, വുഡ്ഢാനം സന്തികേ അനജ്ഝിട്ഠോ കഥേതി, അയം **സങ്ഘേ അഗാരവോ** നാമ.

തിസ്സോ പന സിക്ഖാ അപൂരേന്തോവ **സിക്ഖായ അഗാരവോ** നാമ ഹോതി. അട്ഠ സമാപത്തിയോ അനിബ്ബത്തേന്തോ താസം വാ പന നിബ്ബത്തനത്ഥായ പയോഗം അകരോന്തോ **സമാധിസ്മിം അഗാരവോ** നാമ. സുക്കപക്ഖോ വുത്തവിപല്ലാസേനേവ വേദിതബ്ബോതി. തേരസമം.

കസ്സപസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ലാഭസക്കാരസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. ദാരുണസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൭. ലാഭസക്കാരസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ദാരുണോ**തി ഥദ്ധോ. **ലാഭസക്കാരസിലോകോ**തി എത്ഥ **ലാഭോ** നാമ ചതുപച്ചയലാഭോ. **സക്കാരോ**തി തേസംയേവ സുകതാനം സുസങ്ഖതാനം ലാഭോ. **സിലോകോ**തി വണ്ണഘോസോ. **കടുകോ**തി തിഖിണോ. **ഫരുസോ**തി ഖരോ. **അന്തരായികോ**തി അന്തരായകരോ. പഠമം.

൨. ബളിസസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൮. ദുതിയേ **ബാളിസികോ**തി ബളിസം ഗഹേത്വാ ചരമാനോ മച്ഛഘാതകോ. **ആമിസഗത**ന്തി ആമിസമക്ഖിതം. **ആമിസചക്ഖൂ**തി ആമിസേ ചക്ഖു ദസ്സനം അസ്സാതി ആമിസചക്ഖു. **ഗിലബളിസോ**തി ഗിലിതബളിസോ. **അനയം ആപന്നോ**തി ദുക്ഖം പത്തോ. **ബ്യസനം ആപന്നോ**തി വിനാസം പത്തോ. **യഥാകാമകരണീയോ**തി യഥാകാമേന യഥാരുചിയാ യഥേവ നം ബാളിസികോ ഇച്ഛതി, തഥേവസ്സ കത്തബ്ബോതി അത്ഥോ. **യഥാകാമകരണീയോ പാപിമതോ**തി യഥാ കിലേസമാരസ്സ കാമോ, ഏവം കത്തബ്ബോ, നിരയം വാ തിരച്ഛാനയോനിം വാ പേത്തിവിസയം വാ പാപേതബ്ബോ. ദുതിയം.

൩-൪. കുമ്മസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൫൯-൧൬൦. തതിയേ **മഹാകുമ്മകുല**ന്തി മഹന്തം അട്ഠികച്ഛപകുലം. **അഗമാസീ**തി ''എത്ഥ അദ്ധാ കിഞ്ചി ഖാദിതബ്ബം അത്ഥി, തം മച്ഛരായന്തോ മം ഏസ നിവാരേതീ''തി സഞ്ഞായ അഗമാസി. **പപതായാ**തി പപതാ വുച്ചതി ദീഘരജ്ജുകബദ്ധോ അയകന്തകോസകേ ദണ്ഡകം പവേസേത്വാ ഗഹിതോ കണ്ണികസല്ലസണ്ഠാനോ, അയകണ്ടകോ, യസ്മിം വേഗേന പതിത്വാ കടാഹേ ലഗ്ഗമത്തേ ദണ്ഡകോ നിക്ഖമതി, രജ്ജുകോ ഏകാബദ്ധോ ഗച്ഛതേവ. **സോ കുമ്മോ**തി സോ വിദ്ധകുമ്മോ. **യേന സോ കുമ്മോ**തി ഉദകസദ്ദം സുത്വാ സാസങ്കട്ഠാനം ഭവിസ്സതീതി നിവത്തിത്വാ യേന സോ അത്ഥകാമോ കുമ്മോ. **ന ദാനി ത്വം അമ്ഹാക**ന്തി ഇദാനി ത്വം അമിത്തഹത്ഥം ഗതോ, ന അമ്ഹാകം സന്തകോതി അത്ഥോ. ഏവം സല്ലപന്താനംയേവ ച നേസം നാവായ ഠിതോ ലുദ്ദോ രജ്ജുകം ആകഡ്ഢിത്വാ കുമ്മം ഗഹേത്വാ യഥാകാമം അകാസി. സേസമേത്ഥ ഇതോ അനന്തരസുത്തേ ച ഉത്താനമേവ. തതിയചതുത്ഥാനി.

൫. മീള്ഹകസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൧. പഞ്ചമേ **മീള്ഹകാ**തി ഗൂഥപാണകാ. **ഗൂഥാദീ**തി ഗൂഥഭക്ഖാ. **ഗൂഥപൂരാ**തി അന്തോ ഗൂഥേന ഭരിതാ. **പുണ്ണാ ഗൂഥസ്സാ**തി ഇദം പുരിമസ്സേവ അത്ഥദീപനം. **അതിമഞ്ഞേയ്യാ**തി പച്ഛിമപാദേ ഭൂമിയം ഠപേത്വാ പുരിമപാദേ ഗൂഥസ്സ ഉപരി ആരോപേത്വാ ഠിതാ ''അഹമ്ഹി ഗൂഥാദീ''തി ഭണന്തീ അതിമഞ്ഞേയ്യ. **പിണ്ഡപാതോ ചസ്സ പൂരോ**തി അപരോപിസ്സ പത്തപൂരോ പണീതപിണ്ഡപാതോ ഭവേയ്യ. പഞ്ചമം.

൬. അസനിസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൬. ഛട്ഠേ **കം, ഭിക്ഖവേ, അസനിവിചക്ക**ന്തി, ഭിക്ഖവേ, കം പുഗ്ഗലം മത്ഥകേ പതിത്വാ മദ്ദമാനം സുക്കാസനിചക്കം ആഗച്ഛതു . **അപ്പത്തമാനസ**ന്തി അനധിഗതാരഹത്തം. ഇതി ഭഗവാ ന സത്താനം ദുക്ഖകാമതായ, ആദീനവം പന ദസ്സേതും ഏവമാഹ. അസനിചക്കഞ്ഹി മത്ഥകേ പതിതം ഏകമേവ അത്തഭാവം നാസേതി, ലാഭസക്കാരസിലോകേന പരിയാദിണ്ണചിത്തോ നിരയാദീസു അനന്തദുക്ഖം അനുഭോതി. ഛട്ഠം.

൭. ദിദ്ധസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൭. സത്തമേ **ദിദ്ധഗതേനാ**തി ഗതദിദ്ധേന. **വിസല്ലേനാ**തി വിസമക്ഖിതേന. **സല്ലേനാ**തി സത്തിയാ. സത്തമം.

൮. സിങ്ഗാലസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൮. അട്ഠമേ **സിങ്ഗാലോ**തി ജരസിങ്ഗാലോ. യഥാ ഹി സുവണ്ണവണ്ണോപി കായോ പൂതികായോ ത്വേവ, തംഖണം ഗളിതമ്പി ച മുത്തം പൂതിമുത്തന്ത്വേവ വുച്ചതി, ഏവം തദഹുജാതോപി സിങ്ഗാലോ ജരസിങ്ഗാലോത്വേവ വുച്ചതി. **ഉക്കണ്ടകേന നാമാ**തി ഏവംനാമകേന രോഗേന. സോ കിര സീതകാലേ ഉപ്പജ്ജതി. തസ്മിം ഉപ്പന്നേ സകലസരീരതോ ലോമാനി പതന്തി, സകലസരീരം നില്ലോമം ഹുത്വാ, സമന്തതോ ഫുടതി, വാതബ്ഭാഹതാ വണാ രുജ്ജന്തി. യഥാ ഉമ്മത്തകസുനഖേന ദട്ഠോ പുരിസോ അനവട്ഠിതോവ ഭമതി, ഏവം തസ്മിം ഉപ്പന്നേ ഭമിതബ്ബോ ഹോതി, അസുകട്ഠാനേ സോത്ഥി ഭവിസ്സതീതി ന പഞ്ഞായതി. അട്ഠമം.

൯. വേരമ്ഭസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൯. നവമേ **വേരമ്ഭവാതാ**തി ഏവംനാമകാ മഹാവാതാ. കീദിസേ പന ഠാനേ തേ വാതാ വായന്തീതി? യത്ഥ ഠിതസ്സ ചത്താരോ ദീപാ ഉപ്പലിനിപത്തമത്താ ഹുത്വാ പഞ്ഞായന്തി. **യോ പക്ഖീ ഗച്ഛതീ**തി നവവുട്ഠേ ദേവേ വിരവന്തോ വാതസകുണോ തത്ഥ ഗച്ഛതി, തം സന്ധായേതം വുത്തം. **അരക്ഖിതേനേവ കായേനാ**തിആദീസു ഹത്ഥപാദേ കീളാപേന്തോ ഖന്ധട്ഠിം വാ നാമേന്തോ കായം ന രക്ഖതി നാമ, നാനാവിധം ദുട്ഠുല്ലകഥം കഥേന്തോ വാചം ന രക്ഖതി നാമ, കാമവിതക്കാദയോ വിതക്കേന്തോ ചിത്തം ന രക്ഖതി നാമ. **അനുപട്ഠിതായ സതിയാ**തി കായഗതാസതിം അനുപട്ഠപേത്വാ. നവമം.

൧൦. സഗാഥകസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൦. ദസമേ **അസക്കാരേന ചൂഭയ**ന്തി അസക്കാരേന ച ഉഭയേന. **സമാധീ**തി അരഹത്തഫലസമാധി. സോ ഹി തേന ന വികമ്പതി. **അപ്പമാണവിഹാരിനോ**തി അപ്പമാണേന ഫലസമാധിനാ വിഹരന്തസ്സ. **സാതതിക**ന്തി സതതകാരിം. **സുഖുമംദിട്ഠിവിപസ്സക**ന്തി അരഹത്തമഗ്ഗദിട്ഠിയാ സുഖുമദിട്ഠിഫലസമാപത്തിഅത്ഥായ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ ആഗതത്താ വിപസ്സകം. **ഉപാദാനക്ഖയാരാമ**ന്തി ഉപാദാനക്ഖയസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ രതം. **ആഹു സപ്പുരിസോ ഇതീ**തി സപ്പുരിസോതി കഥേന്തീതി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧-൨. സുവണ്ണപാതിസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൬൭-൧൬൮. ദുതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **സമ്പജാനമുസാ ഭാസന്തന്തി** അപ്പമത്തകേനപി കാരണേന സമ്പജാനമേവ മുസാ ഭാസന്തം. ''സീലം പൂരേസ്സാമീ''തി സംവിഹിതഭിക്ഖും സിനേരുമത്തോപി പച്ചയരാസി ചാലേതും ന സക്കോതി. യദാ പന സീലം പഹായ സക്കാരനിസ്സിതോ ഹോതി, തദാ കുണ്ഡകമുട്ഠിഹേതുപി മുസാ ഭാസതി, അഞ്ഞം വാ അകിച്ചം കരോതി. ദുതിയം ഉത്താനമേവാതി. പഠമദുതിയാനി.

൩-൧൦. സുവണ്ണനിക്ഖസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൬൯. തതിയാദീസു **സുവണ്ണനിക്ഖസ്സാതി** ഏകസ്സ കഞ്ചനനിക്ഖസ്സ. **സിങ്ഗീനിക്ഖസ്സാതി** സിങ്ഗീസുവണ്ണനിക്ഖസ്സ. **പഥവിയാതി** ചക്കവാളബ്ഭന്തരായ മഹാപഥവിയാ. **ആമിസകിഞ്ചിക്ഖഹേതൂതി** കസ്സചിദേവ ആമിസസ്സ ഹേതു അന്തമസോ കുണ്ഡകമുട്ഠിനോപി. **ജീവിതഹേതൂതി** അടവിയം ചോരേഹി ഗഹേത്വാ ജീവിതേ വോരോപിയമാനേ തസ്സപി ഹേതു. **ജനപദകല്യാണിയാതി** ജനപദേ ഉത്തമിത്ഥിയാ. തതിയാദീനി.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

൩. തതിയവഗ്ഗോ

൧-൨. മാതുഗാമസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൭൦-൧൭൧. തതിയവഗ്ഗസ്സ പഠമേ **ന തസ്സ, ഭിക്ഖവേ, മാതുഗാമോതി** ന തസ്സ രഹോ ഏകകസ്സ നിസിന്നസ്സ തേന ധമ്മേന അത്ഥികോപി മാതുഗാമോ ചിത്തം പരിയാദാതും സക്കോതി, യസ്സ ലാഭസക്കാരസിലോകോ ചിത്തം പരിയാദാതും സക്കോതീതി, അത്ഥോ. ദുതിയം ഉത്താനമേവാതി. പഠമദുതിയാനി.

൩-൬. ഏകപുത്തകസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൭൨-൧൭൫. തതിയേ **സദ്ധാതി** സോതാപന്നാ. സേസമേത്ഥ ഉത്താനമേവ. തഥാ ചതുത്ഥേ പഞ്ചമേ ഛട്ഠേ ച. തതിയാദീനി.

൭. തതിയസമണബ്രാഹ്മണസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൬. സത്തമേ **സമുദയന്തി**ആദീസു സഹ പുബ്ബകമ്മേന അത്തഭാവോ കോലപുത്തിയം വണ്ണപോക്ഖരതാ കല്യാണവാക്കരണതാ ധുതഗുണാവീകരണം ചീവരധാരണം പരിവാരസമ്പത്തീതി ഏവമാദി ലാഭസക്കാരസ്സ സമുദയോ നാമ, തം സമുദയസച്ചവസേന നപ്പജാനാതി, നിരോധോ ച പടിപദാ ച നിരോധസച്ചമഗ്ഗസച്ചവസേനേവ വേദിതബ്ബാ. സത്തമം.

൮. ഛവിസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൮. അട്ഠമേ യസ്മാ ലാഭസക്കാരസിലോകോ നരകാദീസു, നിബ്ബത്തേന്തോ സകലമ്പി ഇമം അത്തഭാവം നാസേതി, ഇധാപി മരണമ്പി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖം ആവഹതി, തസ്മാ **ഛവിം ഛിന്ദതീ**തിആദി വുത്തം. അട്ഠമം.

൯. രജ്ജുസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൯. നവമേ **വാളരജ്ജുയാ**തി സുത്താദിമയാ രജ്ജു മുദുകാ ഹോതി വാളരജ്ജു ഖരാ ഫരുസാ, തസ്മാ അയമേവ ഗഹിതാ. നവമം.

൧൦. ഭിക്ഖുസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൦. ദസമേ **ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാ**തി ഫലസമാപത്തിസുഖവിഹാരാ. **തേസാഹമസ്സാ**തി തേസം അഹം അസ്സ . ഖീണാസവോ ഹി ലാഭീ പുഞ്ഞസമ്പന്നോ യാഗുഖജ്ജകാദീനി ഗഹേത്വാ ആഗതാഗതാനം അനുമോദനം കരോന്തോ ധമ്മം ദേസേന്തോ പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേന്തോ ഫലസമാപത്തിം അപ്പേത്വാ നിസീദിതും ഓകാസം ന ലഭതി, തം സന്ധായ വുത്തന്തി. ദസമം.

തതിയോ വഗ്ഗോ.

൪. ചതുത്ഥവഗ്ഗോ

൧-൪. ഭിന്ദിസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൮൧-൧൮൪. ചതുത്ഥവഗ്ഗസ്സ പഠമം ഉത്താനമേവ. ദുതിയാദീസു **കുസലമൂല**ന്തി അലോഭാദിതിവിധകുസലധമ്മോ. **സുക്കോ ധമ്മോ**തി തസ്സേവ പരിയായദേസനാ . അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - യസ്സ കുസലമൂലാദിസങ്ഖാതസ്സ അനവജ്ജധമ്മസ്സ അസമുച്ഛിന്നത്താ ദേവദത്തോ സഗ്ഗേ വാ നിബ്ബത്തേയ്യ, മഗ്ഗഫലാനി വാ അധിഗച്ഛേയ്യ, സ്വാസ്സ **സമുച്ഛേദമഗമാ** സബ്ബസോ സമുച്ഛിന്നോ വിനട്ഠോ. പഠമാദീനി.

൫. അചിരപക്കന്തസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൫. പഞ്ചമേ **പരാഭവായാ**തി അവഡ്ഢിയാ വിനാസായ. **അസ്സതരീ**തി വളവായ കുച്ഛിസ്മിം ഗദ്രഭസ്സ ജാതാ. **അത്തവധായ ഗബ്ഭം ഗണ്ഹാതീ**തി തം അസ്സേന സദ്ധിം സമ്പയോജേന്തി, സാ ഗബ്ഭം ഗണ്ഹിത്വാ കാലേ സമ്പത്തേ വിജായിതും ന സക്കോതി, പാദേഹി ഭൂമിയം പഹരന്തീ തിട്ഠതി, അഥസ്സാ ചത്താരോ പാദേ ചതൂസു ഖാണുകേസു ബന്ധിത്വാ കുച്ഛിം ഫാലേത്വാ പോതകം നീഹരന്തി, സാ തത്ഥേവ മരതി. തേനേതം വുത്തം. പഞ്ചമം.

൬. പഞ്ചരഥസതസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൬. ഛട്ഠേ **ഭത്താഭിഹാരോ**തി അഭിഹരിതബ്ബം ഭത്തം. തസ്സ പന പമാണം ദസ്സേതും **പഞ്ച ച ഥാലിപാകസതാനീ**തി വുത്തം. തത്ഥ ഏകോ ഥാലിപാകോ ദസന്നം പുരിസാനം ഭത്തം ഗണ്ഹാതി. **നാസായ പിത്തം ഭിന്ദേയ്യു**ന്തി അച്ഛപിത്തം വാ മച്ഛപിത്തം വാസ്സ നാസപുടേ പക്ഖിപേയ്യും. ഛട്ഠം.

൭-൧൩. മാതുസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൮൭-൧൮൯. സത്തമേ **മാതുപി ഹേതൂ**തി ‘‘സചേ മുസാ ഭണസി, മാതരം തേ വിസ്സജ്ജേസ്സാമ. നോ ചേ ഭണസി, ന വിസ്സജ്ജേസ്സാമാ’’തി ഏവം ചോരേഹി അടവിയം പുച്ഛമാനോ തസ്സാ ചോരഹത്ഥഗതായ മാതുയാപി ഹേതു സമ്പജാനമുസാ ന ഭാസേയ്യാതി അത്ഥോ. ഇതോ പരേസുപി ഏസേവ നയോതി. സത്തമാദീനി.

ലാഭസക്കാരസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. രാഹുലസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧-൮. ചക്ഖുസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൮൮-൧൯൫. രാഹുലസംയുത്തസ്സ പഠമേ **ഏകോ**തി ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു ഏകവിഹാരീ. **വൂപകട്ഠോ**തി വിവേകട്ഠോ നിസ്സദ്ദോ. **അപ്പമത്തോ**തി സതിയാ അവിപ്പവസന്തോ. **ആതാപീ**തി വീരിയസമ്പന്നോ. **പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ**ന്തി വിസേസാധിഗമത്ഥായ പേസിതത്തോ ഹുത്വാ വിഹരേയ്യം. **അനിച്ച**ന്തി ഹുത്വാ അഭാവാകാരേന അനിച്ചം. അഥ വാ ഉപ്പാദവയവന്തതായ താവകാലികതായ വിപരിണാമകോടിയാ നിച്ചപടിക്ഖേപതോതി ഇമേഹിപി കാരണേഹി അനിച്ചം. **ദുക്ഖ**ന്തി ചതൂഹി കാരണേഹി ദുക്ഖം ദുക്ഖമനട്ഠേന ദുക്ഖവത്ഥുകട്ഠേന സതതസമ്പീളനട്ഠേന സുഖപടിക്ഖേപേനാതി. **കല്ല**ന്തി യുത്തം. **ഏതം മമാ**തി തണ്ഹാഗാഹോ. **ഏസോഹമസ്മീ**തി മാനഗാഹോ. **ഏസോ മേ അത്താ**തി ദിട്ഠിഗാഹോ. തണ്ഹാഗാഹോ ചേത്ഥ അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതവസേന, മാനഗാഹോ നവവിധമാനവസേന, ദിട്ഠിഗാഹോ ദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിവസേന വേദിതബ്ബോ. **നിബ്ബിന്ദം വിരജ്ജതീ**തി ഏത്ഥ വിരാഗവസേന ചത്താരോ മഗ്ഗാ കഥിതാ, **വിരാഗാ വിമുച്ചതീ**തി ഏത്ഥ വിമുത്തിവസേന ചത്താരി സാമഞ്ഞഫലാനി.

ഏത്ഥ ച പഞ്ചസു ദ്വാരേസു പസാദാവ ഗഹിതാ, **മനോ**തി ഇമിനാ തേഭൂമകം സമ്മസനചാരചിത്തം. ദുതിയേ പഞ്ചസു ദ്വാരേസു ആരമ്മണമേവ. തതിയേ പഞ്ചസു ദ്വാരേസു പസാദവത്ഥുകചിത്തമേവ, മനോവിഞ്ഞാണേന തേഭൂമകം സമ്മസനചാരചിത്തം ഗഹിതം. ഏവം സബ്ബത്ഥ നയോ നേതബ്ബോ. ഛട്ഠേ തേഭൂമകധമ്മാ. അട്ഠമേ പന **തണ്ഹാ**തി തസ്മിം തസ്മിം ദ്വാരേ ജവനപ്പത്താവ ലബ്ഭതി. പഠമാദീനി.

൯. ധാതുസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൬. നവമേ വിഞ്ഞാണധാതുവസേന നാമം, സേസാഹി രൂപന്തി നാമരൂപം കഥിതം. നവമം.

൧൦. ഖന്ധസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൭. ദസമേ രൂപക്ഖന്ധോ കാമാവചരോ, സേസാ ചത്താരോ സബ്ബസങ്ഗാഹികപരിച്ഛേദേന ചതുഭൂമകാ. ഇധ പന തേഭൂമകാതി ഗഹേതബ്ബാ. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧-൧൦. ചക്ഖുസുത്താദിവണ്ണനാ

൧൯൮-൧൯൯. ദുതിയേ ദസ ഉത്താനത്ഥാനേവ. പഠമാദീനി.

൧൧. അനുസയസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൦. ഏകാദസമേ **ഇമസ്മിഞ്ച സവിഞ്ഞാണകേ കായേ**തി അത്തനോ സവിഞ്ഞാണകകായം ദസ്സേതി, **ബഹിദ്ധാ ചാ**തി പരസ്സ സവിഞ്ഞാണകം വാ അവിഞ്ഞാണകം വാ. പുരിമേന വാ അത്തനോ ച പരസ്സ ച വിഞ്ഞാണമേവ ദസ്സേതി, പച്ഛിമേന ബഹിദ്ധാ അനിന്ദ്രിയബദ്ധരൂപം. **അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാനുസയാ**തി അഹംകാരദിട്ഠി ച മമംകാരതണ്ഹാ ച മാനാനുസയാ ച. **ന ഹോന്തീ**തി ഏതേ കിലേസാ കഥം ജാനന്തസ്സ ഏതേസു വത്ഥൂസു ന ഹോന്തീതി പുച്ഛതി. **സമ്മപ്പഞ്ഞായ പസ്സതീ**തി സഹ വിപസ്സനായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ സുട്ഠു പസ്സതി. ഏകാദസമം.

൧൨. അപഗതസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൧. ദ്വാദസമേ **അഹങ്കാരമമങ്കാരമാനാപഗത**ന്തി അഹംകാരതോ ച മമംകാരതോ ച മാനതോ ച അപഗതം. **വിധാ സമതിക്കന്ത**ന്തി മാനകോട്ഠാസേ സുട്ഠു അതിക്കന്തം. **സന്തം സുവിമുത്ത**ന്തി കിലേസവൂപസമേന സന്തം, കിലേസേഹേവ സുട്ഠു വിമുത്തം. സേസം ഉത്താനമേവാതി. ദ്വാദസമം.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

ദ്വീസുപി അസേക്ഖഭൂമി കഥിതാ. പഠമോ പനേത്ഥ ആയാചന്തസ്സ ദേസിതോ, ദുതിയോ അനായാചന്തസ്സ. സകലേപി പന രാഹുലസംയുത്തേ ഥേരസ്സ വിമുത്തിപരിപാചനീയധമ്മാവ കഥിതാതി.

രാഹുലസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ലക്ഖണസംയുത്തം

൧. പഠമവഗ്ഗോ

൧. അട്ഠിസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൨. ലക്ഖണസംയുത്തേ യ്വായം **ആയസ്മാ ച ലക്ഖണോ**തി ലക്ഖണത്ഥേരോ വുത്തോ, ഏസ ജടിലസഹസ്സബ്ഭന്തരേ ഏഹിഭിക്ഖൂപസമ്പദായ ഉപസമ്പന്നോ ആദിത്തപരിയായാവസാനേ അരഹത്തം പത്തോ ഏകോ മഹാസാവകോതി വേദിതബ്ബോ. യസ്മാ പനേസ ലക്ഖണസമ്പന്നേന സബ്ബാകാരപരിപൂരേന ബ്രഹ്മസമേന അത്തഭാവേന സമന്നാഗതോ, തസ്മാ "ലക്ഖണോ"തി സങ്ഖം ഗതോ. മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പന പബ്ബജിതദിവസതോ സത്തമേ ദിവസേ അരഹത്തം പത്തോ ദുതിയോ അഗ്ഗസാവകോ.

സിതം പാത്വാകാസീതി മന്ദഹസിതം പാതുഅകാസി, പകാസയി ദസ്സേസീതി വുത്തം ഹോതി. കിം പന ദിസ്വാ ഥേരോ സിതം പാത്വാകാസീതി? ഉപരി പാളിയം ആഗതം അട്ഠികസങ്ഖലികം ഏകം പേതലോകേ നിബ്ബത്തം സത്തം ദിസ്വാ. തഞ്ച ഖോ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ, ന പസാദചക്ഖുനാ. പസാദചക്ഖുസ്സ ഹി ഏതേ അത്തഭാവാ ന ആപാഥം ആഗച്ഛന്തി. ഏവരൂപം പന അത്തഭാവം ദിസ്വാ കാരുഞ്ഞേ കത്തബ്ബേ കസ്മാ സിതം പാത്വാകാസീതി? അത്തനോ ച ബുദ്ധഞാണസ്സ ച സമ്പത്തിം സമനുസ്സരണതോ. തഞ്ഹി ദിസ്വാ ഥേരോ "അദിട്ഠസച്ചേന നാമ പുഗ്ഗലേന പടിലഭിതബ്ബാ ഏവരൂപാ അത്തഭാവാ മുത്തോ അഹം, ലാഭാ വത മേ, സുലദ്ധം വത മേ"തി അത്തനോ ച സമ്പത്തിം അനുസ്സരിത്വാ - "അഹോ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണസമ്പത്തി, 'യോ കമ്മവിപാകോ, ഭിക്ഖവേ, അചിന്തേയ്യോ ന ചിന്തേതബ്ബോ'തി ദേസേസി, പച്ചക്ഖം വത കത്വാ ബുദ്ധാ ദേസേന്തി, സുപ്പടിവിദ്ധാ ബുദ്ധാനം ധമ്മധാതൂ"തി ഏവം ബുദ്ധഞാണസമ്പത്തിഞ്ച അനുസ്സരിത്വാ സിതം പാത്വാകാസീതി.

അഥ ലക്ഖണത്ഥേരോ കസ്മാ ന അദ്ദസ, കിമസ്സ ദിബ്ബചക്ഖു നത്ഥീതി? നോ നത്ഥി, മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ പന ആവജ്ജേന്തോ അദ്ദസ, ഇതരോ പന അനാവജ്ജനേന ന അദ്ദസ. യസ്മാ പന ഖീണാസവാ നാമ ന അകാരണാ സിതം കരോന്തി, തസ്മാ തം ലക്ഖണത്ഥേരോ പുച്ഛി **കോ നു ഖോ, ആവുസോ മോഗ്ഗല്ലാന, ഹേതു, കോ പച്ചയോ സിതസ്സ പാതുകമ്മായാ**തി? ഥേരോ പന യസ്മാ യേഹി അയം ഉപപത്തി സാമം അദിട്ഠാ, തേ ദുസ്സദ്ധാപയാ ഹോന്തി, തസ്മാ ഭഗവന്തം സക്ഖിം കത്വാ ബ്യാകാതുകാമതായ **അകാലോ ഖോ, ആവുസോ**തിആദിമാഹ. തതോ ഭഗവതോ സന്തികേ പുട്ഠോ **ഇധാഹം, ആവുസോ**തിആദിനാ നയേന ബ്യാകാസി.

തത്ഥ **അട്ഠികസങ്ഖലിക**ന്തി സേതം നിമ്മംസലോഹിതം അട്ഠിസങ്ഘാതം. **ഗിജ്ഝാപി കാകാപി കുലലാപീ**തി ഏതേപി യക്ഖഗിജ്ഝാ ചേവ യക്ഖകാകാ ച യക്ഖകുലലാ ച പച്ചേതബ്ബാ. പാകതികാനം പന ഗിജ്ഝാദീനം ആപാഥമ്പി ഏതം രൂപം നാഗച്ഛതി. **അനുപതിത്വാ അനുപതിത്വാ**തി അനുബന്ധിത്വാ അനുബന്ധിത്വാ. **വിതുദേന്തീ**തി അസിധാരൂപമേഹി തിഖിണേഹി

ലോഹതുണ്ഡകേഹി വിജ്ഝിത്വാ വിജ്ഝിത്വാ ഇതോ ചിതോ ച ചരന്തി ഗച്ഛന്തി. **സാ സുദം അട്ടസ്സരം കരോതീ**തി എത്ഥ **സുദന്തി** നിപാതോ, സാ അട്ഠികസങ്ഖലികാ അട്ടസ്സരം ആതുരസ്സരം കരോതീതി അത്ഥോ. അകുസലവിപാകാനുഭവനത്ഥം കിര യോജനപ്പമാണാപി താദിസാ അത്തഭാവാ നിബ്ബത്തന്തി, പസാദുസ്സദാ ച ഹോന്തി പക്കഗണ്ഡസദിസാ. തസ്മാ സാ അട്ഠികസങ്ഖലികാ ബലവവേദനാതുരാ താദിസം സദ്ദമകാസീതി.

ഏവഞ്ച പന വത്വാ പുന ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ "വട്ടഗാമിസത്താ നാമ ഏവരൂപാ അത്തഭാവാ ന മുച്ചന്തീ"തി സത്തേസു കാരുഞ്ഞം പടിച്ച ഉപ്പന്നം ധമ്മസംവേഗം ദസ്സേന്തോ **തസ്സ മയ്ഹം, ആവുസോ, ഏതദഹോസി അച്ഛരിയം വത ഭോ**തിആദിമാഹ. തതോ ഭഗവാ ഥേരസ്സ ആനുഭാവം പകാസേന്തോ **ചക്ഖുഭൂതാ വത, ഭിക്ഖവേ , സാവകാ വിഹരന്തീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ചക്ഖു ഭൂതം ജാതം ഉപ്പന്നം ഏതേസന്തി **ചക്ഖുഭൂതാ,** ഭൂതചക്ഖുകാ ഉപ്പന്നചക്ഖുകാ ചക്ഖും ഉപ്പാദേത്വാ വിഹരന്തീതി അത്ഥോ. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ. **യത്ര ഹി നാമാ**തി എത്ഥ **യത്രാ**തി കാരണവചനം. തത്രായം അത്ഥയോജനാ - യസ്മാ നാമ സാവകോപി ഏവരൂപം ഞസ്സതി വാ ദക്ഖതി വാ സക്ഖിം വാ കരിസ്സതി, തസ്മാ അവോചുമ്ഹ - "ചക്ഖുഭൂതാ വത, ഭിക്ഖവേ, സാവകാ വിഹരന്തി, ഞാണഭൂതാ വത, ഭിക്ഖവേ, സാവകാ വിഹരന്തീ"തി. **പുബ്ബേവ മേ സോ, ഭിക്ഖവേ, സത്തോ ദിട്ഠോ**തി ബോധിമണ്ഡേ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണപടിവേധേന അപ്പമാണേസു ചക്കവാളേസു അപ്പമാണേ സത്തനികായേ ഭവഗതിയോനിഠിതിനിവാസേ ച പച്ചക്ഖം കരോന്തേന മയാ പുബ്ബേവ സോ സത്തോ ദിട്ഠോതി വദതി.

ഗോഘാതകോതി ഗാവോ വധിത്വാ അട്ഠിതോ മംസം മോചേത്വാ വിക്കിണിത്വാ ജീവികം കപ്പനകസത്തോ. **തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേനാ**തി തസ്സ നാനാചേതനാഹി ആയൂഹിതസ്സ അപരാപരിയകമ്മസ്സ. തത്ര ഹി യായ ചേതനായ നരകേ പടിസന്ധി ജനിതാ, തസ്സാ വിപാകേ പരിക്ഖീണേ അവസേസകമ്മം വാ കമ്മനിമിത്തം വാ ആരമ്മണം കത്വാ പുന പേതാദീസു പടിസന്ധി നിബ്ബത്തതി, തസ്മാ സാ പടിസന്ധി കമ്മസഭാഗതായ ആരമ്മണസഭാഗതായ വാ "തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസോ"തി വുച്ചതി. അയഞ്ച സത്തോ ഏവം ഉപ്പന്നോ. തേനാഹ - "തസ്സേവ കമ്മസ്സ വിപാകാവസേസേനാ"തി. തസ്സ കിര നരകാ ചവനകാലേ നിമ്മംസകതാനം ഗുന്നം അട്ഠിരാസിയേവ നിമിത്തം അഹോസി. സോ പടിച്ഛന്നമ്പി തം കമ്മം വിഞ്ഞൂനം പാകടം വിയ കരോന്തോ അട്ഠിസങ്ഖലികപേതോ ജാതോ. പഠമം.

൨. പേസിസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൩. മംസപേസിവത്ഥുസ്മിം **ഗോഘാതകോ**തി ഗോമംസപേസിയോ കത്വാ സുക്ഖാപേത്വാ വല്ലൂരവിക്കയേന അനേകാനി വസ്സാനി ജീവികം കപ്പേസി, തേനസ്സ നരകാ ചവനകാലേ മംസപേസിയേവ നിമിത്തം അഹോസി. സോ മംസപേസിപേതോ ജാതോ. ദുതിയം.

൩. പിണ്ഡസുത്തവണ്ണനാ

൨൪. മംസപിണ്ഡവത്ഥുസ്മിം **സാകുണികോ**തി സകുണേ ഗഹേത്വാ വിക്കിണനകാലേ നിപ്പക്ഖചമ്മേ മംസപിണ്ഡമത്തേ കത്വാ വിക്കിണന്തോ ജീവികം കപ്പേസി, തേനസ്സ നരകാ ചവനകാലേ മംസപിണ്ഡോവ നിമിത്തം അഹോസി. സോ മംസപിണ്ഡപേതോ ജാതോ. തതിയം.

൪. നിച്ഛവിസുത്തവണ്ണനാ

൨൫. നിച്ഛവിവത്ഥുസ്മിം തസ്സ ഓരബ്ഭികസ്സ ഏളകേ വധിത്വാ വധിത്വാ നിച്ചമ്മേ കത്വാ കപ്പിതജീവികസ്സ പുരിമനയേനേവ നിച്ചമ്മം ഏളകസരീരം നിമിത്തം അഹോസി. സോ നിച്ഛവിപേതോ ജാതോ. ചതുത്ഥം.

൫. അസിലോമസുത്തവണ്ണനാ

൨൬. അസിലോമവത്ഥുസ്മിം സോ സൂകരികോ ദീഘരത്തം നിവാപപുട്ഠേ സൂകരേ അസിനാ വധിത്വാ വധിത്വാ ദീഘരത്തം ജീവികം കപ്പേസി, തസ്സ ഉക്ഖിത്താസികഭാവോവ നിമിത്തം അഹോസി. തസ്മാ അസിലോമപേതോ ജാതോ. പഞ്ചമം.

൬. സത്തിസുത്തവണ്ണനാ

൨൭. സത്തിലോമവത്ഥുസ്മിം സോ മാഗവികോ ഏകം മിഗഞ്ച സത്തിഞ്ച ഗഹേത്വാ വനം ഗന്ത്വാ തസ്സ മിഗസ്സ സമീപം ആഗതാഗതേ മിഗേ സത്തിയാ വിജ്ഝിത്വാ മാരേസി, തസ്സ സത്തിയാ വിജ്ഝനകഭാവോയേവ നിമിത്തം അഹോസി. തസ്മാ സത്തിലോമപേതോ ജാതോ. ഛട്ഠം.

൭. ഉസുലോമസുത്തവണ്ണനാ

൨൮. ഉസുലോമവത്ഥുസ്മിം **കാരണികോ**തി രാജാപരാധികേ അനേകാഹി കാരണാഹി പീളേത്വാ അവസാനേ കണ്ഡേന വിജ്ഝിത്വാ മാരണകപുരിസോ. സോ കിര ''അമുകസ്മിം പദേസേ വിദ്ധോ മരതീ''തി ഞത്വാവ വിജ്ഝതി. തസ്സേവം ജീവികം കപ്പേത്വാ നരകേ ഉപ്പന്നസ്സ തതോ പക്കാവസേസേന ഇധൂപപത്തികാലേ ഉസുനാ വിജ്ഝനഭാവോയേവ നിമിത്തം അഹോസി. തസ്മാ ഉസുലോമപേതോ ജാതോ. സത്തമം.

൮. സൂചിലോമസുത്തവണ്ണനാ

൨൯. സൂചിലോമവത്ഥുസ്മിം **സൂതോ**തി അസ്സദമകോ. ഗോദമകോതിപി വദന്തിയേവ. തസ്സ പതോദസൂചിയാ വിജ്ഝനഭാവോയേവ നിമിത്തം അഹോസി. തസ്മാ സൂചിലോമപേതോ ജാതോ. അട്ഠമം.

൯. ദുതിയസൂചിലോമസുത്തവണ്ണനാ

൩൦. ദുതിയേ സൂചിലോമവത്ഥുസ്മിം **സൂചകോ**തി പേസുഞ്ഞകാരകോ. സോ കിര മനുസ്സേ അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച ഭിന്ദി, രാജകുലേ ച ''ഇമസ്സ ഇമം നാമ അത്ഥി, ഇമിനാ ഇദം നാമ കത''ന്തി സൂചേത്വാ സൂചേത്വാ അനയബ്യസനം പാപേസി. തസ്മാ യഥാ തേന സൂചേത്വാ മനുസ്സാ ഭിന്നാ, തഥാ സൂചീഹി

ഭേദനദുക്ഖം പച്ചനുഭോതും കമ്മമേവ നിമിത്തം കത്വാ സൂചിലോമപേതോ ജാതോ. നവമം.

൧൦. കുമ്ഭണ്ഡസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൧. അണ്ഡഭാരിവത്ഥുസ്മിം **ഗാമകൂടകോ**തി വിനിച്ഛയാമച്ചോ. തസ്സ കമ്മസഭാഗതായ കുമ്ഭമത്താ മഹാഘടപ്പമാണാ അണ്ഡാ അഹേസും. സോ ഹി യസ്മാ രഹോ പടിച്ഛന്നേ ഠാനേ ലഞ്ജം ഗഹേത്വാ കൂടവിനിച്ഛയേന പാകടം ദോസം കരോന്തോ സാമികേ അസ്സാമികേ അകാസി, തസ്മാസ്സ രഹസ്സം അങ്ഗം പാകടം നിബ്ബത്തം. യസ്മാ ദണ്ഡം പട്ഠപേന്തോ പരേസം അസയ്ഹം ഭാരം ആരോപേസി, തസ്മാസ്സ രഹസ്സം അങ്ഗം അസയ്ഹഭാരോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തം. യസ്മാ യസ്മിം ഠാനേ ഠിതേന സമേന ഭവിതബ്ബം, തസ്മിം ഠത്വാ വിസമോ അഹോസി, തസ്മാസ്സ രഹസ്സങ്ഗേ വിസമാ നിസജ്ജാവ അഹോസീതി. ദസമം.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

൨. ദുതിയവഗ്ഗോ

൧. സസീസകസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൨. പാരദാരികവത്ഥുസ്മിം സോ സത്തോ പരസ്സ രക്ഖിതഗോപിതം സസ്സാമികം ഫസ്സം ഫുസന്തോ മീള്ഹസുഖേന കാമസുഖേന ചിത്തം രമയിത്വാ കമ്മസഭാഗതായ ഗൂഥഫസ്സം ഫുസന്തോ ദുക്ഖമനുഭവിതും തത്ഥ നിബ്ബത്തോ. പഠമം.

൨. ഗൂഥഖാദസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൩. ദുട്ഠബ്രാഹ്മണവത്ഥു പാകടമേവ. ദുതിയം.

൩. നിച്ഛവിത്ഥിസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൪. നിച്ഛവിത്ഥിവത്ഥുസ്മിം യസ്മാ മാതുഗാമോ നാമ അത്തനോ ഫസ്സേ അനിസ്സരോ, സാ ച തം സാമികസ്സ സന്തകം ഫസ്സം ഥേനേത്വാ പരേസം അഭിരതിം ഉപ്പാദേസി, തസ്മാ കമ്മസഭാഗതായ സുഖസമ്ഫസ്സാ വട്ടിത്വാ ദുക്ഖസമ്ഫസ്സം അനുഭവിതും നിച്ഛവിത്ഥീ ഹുത്വാ ഉപ്പന്നാ. തതിയം.

൪. മങ്ഗുലിത്ഥിസുത്തവണ്ണനാ

൨൧൫. മങ്ഗുലിത്ഥിവത്ഥുസ്മിം **മങ്ഗുലി**ന്തി വിരൂപം ദുദ്ദസികം ബീഭച്ഛം. സാ കിര യക്ഖദാസികമ്മം കരോന്തീ ''ഇമിനാ ച ഇമിനാ ച ഏവം ബലികമ്മേ കതേ അയം നാമ തുമ്ഹാകം വഡ്ഢി ഭവിസ്സതീ''തി മഹാജനസ്സ ഗന്ധപുപ്ഫാദീനി വഞ്ചനായ ഗഹേത്വാ മഹാജനം ദുദ്ദിട്ഠിം മിച്ഛാദിട്ഠിം ഗണ്ഹാപേസി, തസ്മാ തായ കമ്മസഭാഗതായ ഗന്ധപുപ്ഫാദീനം ഥേനിതത്താ ദുഗ്ഗന്ധാ, ദുദ്ദസ്സനസ്സ ഗാഹിതത്താ ദുദ്ദസികാ വിരൂപാ ബീഭച്ഛാ ഹുത്വാ നിബ്ബത്താ. ചതുത്ഥം.

൫. ഓകിലിനീസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൬. ഓകിലിനീവത്ഥുസ്മിം **ഉപ്പക്കം ഓകിലിനിം ഓകിരിനി**න്തി സാ കിര അങ്ഗാരചിതകേ നിപന്നാ വിപ്ഫന്ദമാനാ വിപരിവത്തമാനാ പച്ചതി, തസ്മാ ഉപ്പക്കാ ചേവ ഹോതി ഉണ്ഹേന അഗ്ഗിനാ പക്കസരീരാ, ഓകിലിനീ ച കിലിന്നസരീരാ, ബിന്ദൂനിസ്സാ സരീരതോ പഗ്ഘരന്തി, ഓകിരിനീ ച അങ്ഗാരസമ്പരികിണ്ണാ. തസ്സാ ഹി ഹേട്ഠതോപി കിംസുകപുപ്ഫവണ്ണാ അങ്ഗാരാ, ഉഭയപസ്സേസുപി, ആകാസതോപിസ്സാ ഉപരി പതന്തി. തേന വുത്തം - ‘‘ഉപ്പക്കം ഓകിലിനിം ഓകിരിനി’’ന്തി. **സാ ഇസ്സാപകതാ സപത്തിം അങ്ഗാരകടാഹേന ഓകിരീ**തി തസ്സ കിര രഞ്ഞോ ഏകാ നാടകിനീ അങ്ഗാരകടാഹം സമീപേ ഠപേത്വാ ഗത്തതോ ഉദകം പുഞ്ഛതി, പാണിനാ ച സേദം കരോതി. രാജാപി തായ സദ്ധിം കഥഞ്ച കരോതി, പരിതുട്ഠാകാരഞ്ച ദസ്സേതി. അഗ്ഗമഹേസീ തം അസഹമാനാ ഇസ്സാപകതാ ഹുത്വാ അചിരപക്കന്തസ്സ രഞ്ഞോ തം അങ്ഗാരകടാഹം ഗഹേത്വാ തസ്സാ ഉപരി അങ്ഗാരേ ഓകിരി. സാ തം കമ്മം കത്വാ താദിസംയേവ വിപാകം പച്ചനുഭവിതും പേതലോകേ നിബ്ബത്താ. പഞ്ചമം.

൬. അസീസകസുത്തവണ്ണനാ

൨൫൭. ചോരഘാതവത്ഥുസ്മിം സോ രഞ്ഞോ ആണായ ദീഘരത്തം ചോരാനം സീസാനി ഛിന്ദിത്വാ പേതലോകേ നിബ്ബത്തന്തോ അസീസകം കബന്ധം ഹുത്വാ നിബ്ബത്തി. ഛട്ഠം.

൭-൨൧. പാപഭിക്ഖുസുത്താദിവണ്ണനാ

൨൫൮-൨൭൨. ഭിക്ഖുവത്ഥുസ്മിം **പാപഭിക്ഖൂ**തി ലാമകഭിക്ഖു. സോ കിര ലോകസ്സ സദ്ധാദേയ്യേ ചത്താരോ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജിത്വാ കായവചീദ്വാരേഹി അസംയതോ ഭിന്നാജീവോ ചിത്തകേളിം കീളന്തോ വിചരി. തതോ ഏകം ബുദ്ധന്തരം നിരയേ പച്ചിത്വാ പേതലോകേ നിബ്ബത്തന്തോ ഭിക്ഖുസദിസേനേവ അത്തഭാവേന നിബ്ബത്തി. ഭിക്ഖുനീസിക്ഖമാനാസാമണേരസാമണേരീവത്ഥൂസുപി അയമേവ വിനിച്ഛയോ. സത്തമാദീനി.

ലക്ഖണസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ഓപമ്മസംയുത്തം

൧. കൂടസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൩. ഓപമ്മസംയുത്തസ്സ പഠമേ കൂടം ഗച്ഛന്തീതി **കൂടങ്ഗമാ**. കൂടം സമോസരന്തീതി **കൂടസമോസരണാ. കൂടസമുഗ്ഘാതാ**തി കൂടസ്സ സമുഗ്ഘാതേന. **അവിജ്ജാസമുഗ്ഘാതാ**തി അരഹത്തമഗ്ഗേന അവിജ്ജായ സമുഗ്ഘാതേന. **അപ്പമത്താ**തി സതിയാ അവിപ്പവാസേ ഠിതാ ഹുത്വാ. പഠമം.

൨. നഖസിഖസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൪. ദുതിയേ **മനുസ്സേസു പച്ചാജായന്തീ**തി യേ മനുസ്സലോകതോ ചുതാ മനുസ്സേസു ജായന്തി, തേ ഏവം അപ്പകാതി അധിപ്പായോ. **അഞ്ഞത്ര മനുസ്സേഹീ**തി യേ പന മനുസ്സലോകതോ ചുതാ ഠപേത്വാ മനുസ്സലോകം ചതൂസു അപായേസു പച്ചാജായന്തി, തേ മഹാപഥവിയം പംസു വിയ ബഹുതരാ. ഇമസ്മിഞ്ച സുത്തേ ദേവാപി മനുസ്സേഹേവ സങ്ഗഹിതാ. തസ്മാ യഥാ മനുസ്സേസു ജായന്താ അപ്പകാ, ഏവം ദേവേസുപീതി വേദിതബ്ബോ. ദുതിയം.

൩. കുലസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൫. തതിയേ **സുപ്പധംസിയാനീ**തി സുവിഹേഠിയാനി. **കുമ്ഭത്ഥേനകേഹീ**തി യേ പരഘരം പവിസിത്വാ ദീപാലോകേന ഓലോകേത്വാ പരഭണ്ഡം ഹരിതുകാമാ ഘടേ ദീപം കത്വാ പവിസന്തി, തേ കുമ്ഭത്ഥേനകാ നാമ, തേഹി കുമ്ഭത്ഥേനകേഹി. **സുപ്പധംസിയോ ഹോതി അമനുസ്സേഹീ**തി മേത്താഭാവനാരഹിതം പംസുപിസാചകാ വിധംസയന്തി, പഗേവ ഉളാരാ അമനുസ്സാ. **ഭാവിതാ**തി വഡ്ഢിതാ. **ബഹുലീകതാ**തി പുനപ്പുനം കതാ. **യാനീകതാ**തി യുത്തയാനം വിയ കതാ. **വത്ഥുകതാ**തി പതിട്ഠാനട്ഠേന വത്ഥു വിയ കതാ. **അനുട്ഠിതാ**തി അധിട്ഠിതാ . **പരിചിതാ**തി സമന്തതോ ചിതാ സുവഡ്ഢിതാ. **സുസമാരദ്ധാ**തി ചിത്തേന സുട്ഠു സമാരദ്ധാ. തതിയം.

൪. ഓക്ഖാസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൬. ചതുത്ഥേ **ഓക്ഖാസത**ന്തി മഹാമുഖഉക്ഖലീനം സതം. **ദാനം ദദേയ്യാ**തി പണീതഭോജനഭരിതാനം മഹാഉക്ഖലീനം സതം ദാനം ദദേയ്യ. ‘‘ഉക്കാസത’’ന്തിപി പാഠോ , തസ്സ ദണ്ഡദീപികാസതന്തി അത്ഥോ. ഏകായ പന ദീപികായ യത്തകേ ഠാനേ ആലോകോ ഹോതി, തതോ സതഗുണം ഠാനം സത്തഹി രതനേഹി പൂരേത്വാ ദാനം ദദേയ്യാതി അത്ഥോ. **ഗദ്duഹനമത്ത**ന്തി ഗോദുഹനമത്തം, ഗാവിയാ ഏകവാരം അഗ്ഗഥനാകഡ്ഢനമത്തന്തി അത്ഥോ. ഗന്ധഊഹനമത്തം വാ, ദ്വീഹി അങ്ഗുലീഹി ഗന്ധപിണ്ഡം ഗഹേത്വാ ഏകവാരം ഘായനമത്തന്തി അത്ഥോ. ഏത്തകമ്പി ഹി കാലം യോ പന ഗബ്ഭപരിവേണവിഹാരൂപചാര പരിച്ഛേദേന വാ ചക്കവാളപരിച്ഛേദേന വാ അപരിമാണാസു ലോകധാതൂസു വാ സബ്ബസത്തേസു ഹിതഫരണം മേത്തചിത്തം ഭാവേതും സക്കോതി, ഇദം തതോ ഏകദിവസം തിക്ഖത്തും ദിന്നദാനതോ മഹപ്ഫലതരം. ചതുത്ഥം.

൫. സത്തിസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൭. പഞ്ചമേ **പടിലേണിസ്സാമീ**തിആദീസു അഗ്ഗേ പഹരിത്വാ കപ്പാസവട്ടിം വിയ നാമേന്തോ നിയ്യാസവട്ടിം വിയ ച ഏകതോ കത്വാ അല്ലിയാപേന്തോ **പടിലേണേതി** നാമ. മജ്ഝേ പഹരിത്വാ നാമേത്വാ ധാരായ വാ പഹരിത്വാ ദ്വേപി ധാരാ ഏകതോ അല്ലിയാപേന്തോ **പടികോട്ടേതി** നാമ. കപ്പാസവട്ടനകരണീയം വിയ പവത്തേന്തോ ചിരകാലം സംവേല്ലിതകിലഞ്ജം പസാരേത്വാ പുന സംവേല്ലേന്തോ വിയ ച **പടിവട്ടേതി** നാമ. പഞ്ചമം.

൬. ധനുഗ്ഗഹസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൮. ഛട്ഠേ **ദള്ഹധമ്മാ ധനുഗ്ഗഹാ**തി ദള്ഹധനുനോ ഇസ്സാസാ. ദള്ഹധനു നാമ ദ്വിസഹസ്സഥാമം വുച്ചതി, ദ്വിസഹസ്സഥാമം നാമ യസ്സ ആരോപിതസ്സ ജിയാബദ്ധോ ലോഹസീസാദീനം ഭാരോ ദണ്ഡേ ഗഹേത്വാ യാവ കണ്ഡപ്പമാണാ ഉക്ഖിത്തസ്സ പഥവിതോ മുച്ചതി. **സുസിക്ഖിതാ**തി ദസദ്വാദസവസ്സാനി ആചരിയകുലേ ഉഗ്ഗഹിതസിപ്പാ. **കതഹത്ഥാ**തി യോ സിപ്പമേവ ഉഗ്ഗണ്ഹാതി, സോ കതഹത്ഥോ ന ഹോതി, ഇമേ പന കതഹത്ഥാ ചിണ്ണവസീഭാവാ. **കതൂപാസനാ**തി രാജകുലാദീസു ദസ്സിതസിപ്പാ.

തസ്സ പുരിസസ്സ ജവോതി ഏവരൂപോ അഞ്ഞോ പുരിസോ നാമ ന ഭൂതപുബ്ബോ, ബോധിസത്തസ്സേവ പന ജവനഹംസകാലോ നാമ ആസി. തദാ ബോധിസത്തോ ചത്താരി കണ്ഡാനി ആഹരി. തദാ കിരസ്സ കനിട്ഠഭാതരോ “മയം, ഭാതിക, സൂരിയേന സദ്ധിം ജവിസ്സാമാ”തി ആരോചേസും. ബോധിസത്തോ ആഹ - “സൂരിയോ സീഘജവോ, ന സക്ഖിസ്സഥ തുമ്ഹേ തേന സദ്ധിം ജവിതു”ന്തി. തേ ദുതിയം തതിയമ്പി തഥേവ വത്വാ ഏകദിവസം “ഗച്ഛാമാ”തി യുഗന്ധരപബ്ബതം ആരുഹിത്വാ നിസീദിംസു. ബോധിസത്തോ “കഹം മേ ഭാതരോ”തി? പുച്ഛിത്വാ, “സൂരിയേന സദ്ധിം ജവിതും ഗതാ”തി വുത്തേ, “വിനസ്സിസ്സന്തി തപസ്സിനോ”തി തേ അനുകമ്പമാനോ സയമ്പി ഗന്ത്വാ തേസം സന്തികേ നിസീദി. അഥ സൂരിയേ ഉഗ്ഗച്ഛന്തേ ദ്വേപി ഭാതരോ സൂരിയേന സദ്ധിംയേവ ആകാസം പക്ഖന്താ, ബോധിസത്തോപി തേഹി സദ്ധിംയേവ പക്ഖന്തോ. തേസു ഏകസ്സ അപത്തേയേവ അന്തരഭത്തസമയേ പക്ഖന്തരേസു അഗ്ഗി ഉട്ഠഹി, സോ ഭാതരം പക്കോസിത്വാ “ന സക്കോമീ”തി ആഹ. തമേനം ബോധിസത്തോ “മാ ഭായീ”തി സമസ്സാസേത്വാ പക്ഖപഞ്ജരേന പലിവേഠേത്വാ ദരഥം വിനോദേത്വാ “ഗച്ഛാ”തി പേസേസി.

ദുതിയോ യാവ അന്തരഭത്താ ജവിത്വാ പക്ഖന്തരേസു അഗ്ഗിമ്ഹി ഉട്ഠഹിതേ തഥേവാഹ. തമ്പി സോ തഥേവ കത്വാ “ഗച്ഛാ”തി പേസേസി. സയം പന യാവ മജ്ഝന്ഹികാ ജവിത്വാ, “ഏതേ ബാലാതി മയാപി ബാലേന ന ഭവിതബ്ബ”ന്തി നിവത്തിത്വാ - “അദിട്ഠസഹായകം ബാരാണസിരാജം പസ്സിസ്സാമീ”തി ബാരാണസിം അഗമാസി. തസ്മിം നഗരമത്ഥകേ പരിബ്ഭമന്തേ ദ്വാദസയോജനം നഗരം പത്തകടാഹേന ഓത്ഥടപത്തോ വിയ അഹോസി. അഥ പരിബ്ഭമന്തസ്സ പരിബ്ഭമന്തസ്സ തത്ഥ തത്ഥ ഛിദ്ദാനി പഞ്ഞായിംസു. സയമ്പി അനേകഹംസസഹസ്സസദിസോ പഞ്ഞായി. സോ വേഗം പടിസംഹരിത്വാ രാജഗേഹാഭിമുഖോ അഹോസി. രാജാ ഓലോകേത്വാ - “ആഗതോ കിര മേ പിയസഹായോ ജവനഹംസോ”തി വാതപാനം വിവരിത്വാ രതനപീഠം പഞ്ഞാപേത്വാ ഓലോകേന്തോ അട്ഠാസി. ബോധിസത്തോ രതനപീഠേ നിസീദി.

അഥസ്സ രാജാ സഹസ്സപാകേന തേലേന പക്ഖന്തരാനി മക്ഖേത്വാ, മധുലാജേ ചേവ മധുരപാനകഞ്ച അദാസി. തതോ നം കതപരിഭോഗം “സമ്മ, കഹം അഗമാസീ”തി? പുച്ഛി. സോ തം പവത്തിം ആരോചേത്വാ “അഥാഹം, മഹാരാജ, യാവ മജ്ഝന്ഹികാ ജവിത്വാ - ‘നത്ഥി ജവിതേന അത്ഥോ’തി നിവത്തോ”തി ആചിക്ഖി. അഥ രാജാ ആഹ - “അഹം, സാമി, തുമ്ഹാകം സൂരിയേന സദ്ധിം ജവനവേഗം പസ്സിതുകാമോ”തി . ദുക്കരം, മഹാരാജ, ന സക്കാ തയാ പസ്സിതുന്തി. തേന ഹി, സാമി, സരിക്ഖകമത്തമ്പി ദസ്സേഹീതി. ആമ, മഹാരാജ, ധനുഗ്ഗഹേ സന്നിപാതേഹീതി. രാജാ സന്നിപാതേസി. ഹംസോ തതോ ചത്താരോ ഗഹേത്വാ നഗരമജ്ഝേ തോരണം കാരേത്വാ അത്തനോ ഗീവായ ഘണ്ടം പിളന്ധാപേത്വാ തോരണസ്സ ഉപരി നിസീദിത്വാ - “ചത്താരോ ജനാ തോരണം നിസ്സായ ചതുദിസാഭിമുഖാ ഏകേകം കണ്ഡം ഖിപന്തൂ”തി വത്വാ, സയം പഠമകണ്ഡേനേവ സദ്ധിം ഉപ്പതിത്വാ, തം കണ്ഡം അഗ്ഗഹേത്വാവ, ദക്ഖിണാഭിമുഖം ഗതകണ്ഡം ധനുതോ രതനമത്താപഗതം ഗണ്ഹി. ദുതിയം ദ്വിരതനമത്താപഗതം, തതിയം തിരതനമത്താപഗതം, ചതുത്ഥം ഭൂമിം അപ്പത്തമേവ ഗണ്ഹി. അഥ നം ചത്താരി കണ്ഡാനി ഗഹേത്വാ തോരണേ നിസിന്നകാലേയേവ അദ്ദസംസു. സോ രാജാനം ആഹ - “പസ്സ, മഹാരാജ, ഏവംസീഘോ അമ്ഹാകം ജവോ”തി. ഏവം ബോധിസത്തേനേവ ജവനഹംസകാലേ താനി കണ്ഡാനി ആഹരിതാനീതി വേദിതബ്ബാനി.

പുരതോ ധാവന്തീതി അഗ്ഗതോ ജവന്തി. ന പനേതാ സബ്ബകാലം പുരതോവ ഹോന്തി, കദാചി പുരതോ, കദാചി പച്ഛതോ ഹോന്തി. ആകാസട്ഠകവിമാനേസു ഹി ഉയ്യാനാനിപി ഹോന്തി പോക്ഖരണിയോപി, താ തത്ഥ നഹായന്തി, ഉദകകീളം കീളമാനാ പച്ഛതോപി ഹോന്തി, വേഗേന പന ഗന്ത്വാ പുന പുരതോവ ധാവന്തി. **ആയുസങ്ഖാരാ**തി രൂപജീവിതിന്ദ്രിയം സന്ധായ വുത്തം. തഞ്ഹി തതോ സീഘതരം ഖീയതി. അരൂപധമ്മാനം പന ഭേദോ ന സക്കാ പഞ്ഞാപേതും. ഛട്ഠം.

൭. ആണിസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൦. സത്തമേ **ദസാരഹാന**ന്തി ഏവംനാമകാനം ഖത്തിയാനം. തേ കിര സതതോ ദസഭാഗം ഗണ്ഹിംസു, തസ്മാ “ദസാരഹാ”തി പഞ്ഞായിംസു. **ആനകോ**തി ഏവംലദ്ധനാമോ മുദിങ്ഗോ. ഹിമവന്തേ കിര മഹാകുളീരദഹോ അഹോസി. തത്ഥ മഹന്തോ കുളീരോ ഓതിണ്ണോതിണ്ണം ഹത്ഥിം ഖാദതി. അഥ ഹത്ഥീ ഉപദ്ദുതാ ഏകം കരേണും സക്കരിംസു “ഇമിസ്സാ പുത്തം നിസ്സായ അമ്ഹാകം സോത്ഥി ഭവിസ്സതീ”തി. സാപി മഹേസക്ഖം പുത്തം വിജായി. തേ തമ്പി സക്കരിംസു. സോ വുദ്ധിപ്പത്തോ മാതരം പുച്ഛി, “കസ്മാ മം ഏതേ സക്കരോന്തീ”തി? സാ തം പവത്തിമാചിക്ഖി. സോ “കിം മയ്ഹം കുളീരോ പഹോതി? ഏഥ ഗച്ഛാമാ”തി മഹാഹത്ഥിപരിവാരോ തത്ഥ ഗന്ത്വാ പഠമമേവ ഓതരി. കുളീരോ ഉദകസദ്ദേനേവ ആഗന്ത്വാ തം അഗ്ഗഹേസി. മഹന്തോ കുളീരസ്സ അളോ, സോ തം ഇതോ വാ ഏത്തോ വാ ചാലേതും അസക്കോന്തോ മുഖേ സോണ്ഡം പക്ഖിപിത്വാ വിരവി. ഹത്ഥിനോ “യംനിസ്സായ മയം ‘സോത്ഥി ഭവിസ്സതീ’തി അമഞ്ഞിമ്ഹാ, സോ പഠമതരം ഗഹിതോ”തി തതോ തതോ പലായിംസു.

അഥസ്സ മാതാ അവിദൂരേ ഠത്വാ “മയം ഥലനാഗാ, തുമ്ഹേ ഉദകനാഗാ നാമ, നാഗേഹി നാഗോ ന വിഹേഠേതബ്ബോ”തി കുളീരം പിയവചനേന വത്വാ ഇമം

ഗാഥമാഹ -

> ''യേ കുളീരാ സമുദ്ദസ്മിം, ഗങ്ഗായ യമുനായ ച;
> തേസം ത്വം വാരിജോ സേട്ഠോ, മുഞ്ച രോദന്തിയാ പജ''ന്തി.

മാതുഗാമസദ്ദോ നാമ പുരിസേ ഖോഭേത്വാ തിട്ഠതി, തസ്മാ സോ ഗഹണം സിഥിലമകാസി. ഹത്ഥിപോതോ വേഗേന ഉഭോ പാദേ ഉക്ഖിപിത്വാ തം പിട്ഠിയം അക്കമി. സഹ അക്കമനാ പിട്ഠി മത്തികഭാജനം വിയ ഭിജ്ജി. അഥ നം ദന്തേഹി വിജ്ഝിത്വാ ഉക്ഖിപിത്വാ ഥലേ ഛഡ്ഡേത്വാ തുട്ഠരവം രവി. അഥ നം ഹത്ഥീ ഇതോ ചിതോ ച ആഗന്ത്വാ മദ്ദിംസു. തസ്സ ഏകോ അളോ പടിക്കമിത്വാ പതി, തം സക്കോ ദേവരാജാ ഗഹേത്വാ ഗതോ.

ഇതരോ പന അളോ വാതാതപേന സുക്ഖിത്വാ പക്കലാഖാരസവണ്ണോ അഹോസി, സോ ദേവേ വുട്ഠേ ഉദകോഘേന വുയ്ഹന്തോ ദസഭാതികാനം രാജൂനം ഉപരിസോതേ ജാലം പസാരാപേത്വാ ഗങ്ഗായ കീളന്താനം ആഗന്ത്വാ ജാലേ ലഗ്ഗി. തേ കീളാപരിയോസാനേ ജാലമ്ഹി ഉക്ഖിപിയമാനേ തം ദിസ്വാ പുച്ഛിംസു ''കിം ഏത''ന്തി? ''കുളീരഅളോ സാമീ''തി. ''ന സക്കാ ഏസ ആഭരണത്ഥായ ഉപനേതും, പരിയോനന്ധാപേത്വാ ഭേരിം കരിസ്സാമാ''തി? പരിയോനന്ധാപേത്വാ പഹരിംസു. സദ്ദോ ദ്വാദസയോജനം നഗരം അവത്ഥരി. തതോ ആഹംസു - ''ന സക്കാ ഇദം ദിവസേ ദിവസേ വാദേതും, ഛണദിവസത്ഥായ മങ്ഗലഭേരീ ഹോതൂ''തി മങ്ഗലഭേരിം അകംസു. തസ്മിം വാദിതേ മഹാജനോ അന്ഹായിത്വാ അപിളന്ധിത്വാ ഹത്ഥിയാനാദീനി ആരുയ്ഹ സീഘം സന്നിപതന്തി. ഇതി മഹാജനം പക്കോസിത്വാ വിയ ആനേതീതി **ആനകോ** ത്വേവസ്സ നാമം അഹോസി.

അഞ്ഞം ആണിം ഓദഹിംസൂതി അഞ്ഞം സുവണ്ണരജതാദിമയം ആണിം ഘടയിംസു. **ആണിസങ്ഘാടോവ അവസിസ്സീ**തി സുവണ്ണാദിമയാനം ആണീനം സങ്ഘാടമത്തമേവ അവസേസം അഹോസി. അഥസ്സ ദ്വാദസയോജനപ്പമാണോ സദ്ദോ അന്തോസാലായമ്പി ദുക്ഖേന സുയ്യിത്ഥ.

ഗമ്ഭീരാതി പാളിവസേന ഗമ്ഭീരാ സല്ലസുത്തസദിസാ. **ഗമ്ഭീരത്ഥാ**തി അത്ഥവസേന ഗമ്ഭീരാ മഹാവേദല്ലസുത്തസദിസാ (മ॰ നി॰ ൧.൪൪൯ ആദയോ). **ലോകുത്തരാ**തി ലോകുത്തരഅത്ഥദീപകാ. **സുഞ്ഞതപ്പടിസംയുത്താ**തി സത്തസുഞ്ഞതധമ്മമത്തമേവ പകാസകാ സംഖിത്തസംയുത്തസദിസാ. **ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം പരിയാപുണിതബ്ബ**ന്തി ഉഗ്ഗഹേതബ്ബേ ച പരിയാപുണിതബ്ബേ ച. **കവികതാ**തി കവീഹി കതാ. ഇതരം തസ്സേവ വേവചനം. **ചിത്തക്ഖരാ**തി വിചിത്രഅക്ഖരാ. ഇതരം തസ്സേവ വേവചനം. **ബാഹിരകാ**തി സാസനതോ ബഹിഭൂതാ. **സാവകഭാസിതാ**തി തേസം തേസം സാവകേഹി ഭാസിതാ. **സുസ്സൂസിസ്സന്തീ**തി അക്ഖരചിത്തതായ ചേവ സവനസമ്പത്തിയാ ച അത്തമനാ ഹുത്വാ സാമണേരദഹരഭിക്ഖുമാതുഗാമമഹാഗഹപതികാദയോ ''ഏസ ധമ്മകഥികോ''തി സന്നിപതിത്വാ സോതുകാമാ ഭവിസ്സന്തി. **തസ്മാ**തി യസ്മാ തഥാഗതഭാസിതാ സുത്തന്താ അനുഗ്ഗയ്ഹമാനാ അന്തരധായന്തി, തസ്മാ. സത്തമം.

൮. കലിങ്ഗരസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൮. അട്ഠമേ **കലിങ്ഗരൂപധാനാ**തി കലിങ്ഗരഘടികം സീസൂപധാനഞ്ചേവ പാദൂപധാനഞ്ച കത്വാ. **അപ്പമത്താ**തി സിപ്പുഗ്ഗഹണേ അപ്പമത്താ. **ആതാപിനോ**തി ഉട്ഠാനവീരിയാതാപേന യുത്താ. **ഉപാസനസ്മി**ന്തി സിപ്പാനം അഭിയോഗേ ആചരിയാനഞ്ച പയിരുപാസനേ. തേ കിര തദാ പാതോവ ഉട്ഠായ സിപ്പസാലം ഗച്ഛന്തി, തത്ഥ സിപ്പം ഉഗ്ഗഹേത്വാ സജ്ഝായാദീഹി അഭിയോഗം കത്വാ മുഖം ധോവിത്വാ യാഗുപാനായ ഗച്ഛന്തി. യാഗും പിവിത്വാ പുന സിപ്പസാലം ഗന്ത്വാ സിപ്പം ഗണ്ഹിത്വാ സജ്ഝായം കരോന്താ പാതരാസായ ഗച്ഛന്തി. കതപാതരാസാ സമാനാ ''മാ പമാദേന ചിരം നിദ്ദോക്കമനം അഹോസീ''തി ഖദിരഘടികാസു സീസേ ച പാദേ ച ഉപദഹിത്വാ ഥോകം നിപജ്ജിത്വാ പുന സിപ്പസാലം ഗന്ത്വാ സിപ്പം ഗഹേത്വാ സജ്ഝായന്തി. സായം സജ്ഝായം കരോന്താ ച ഗേഹം ഗന്ത്വാ ഭുത്തസായമാസാ പഠമയാമം സജ്ഝായം കത്വാ സയനകാലേ തഥേവ കലിങ്ഗരം ഉപധാനം കത്വാ സയന്തി. ഏവം തേ അക്ഖണവേധിനോ വാലവേധിനോ ച അഹേസും. ഇദം സന്ധായേതം വുത്തം.

ഓതാരന്തി വിവരം. **ആരമ്മണ**ന്തി പച്ചയം. **പധാനസ്മി**ന്തി പധാനഭൂമിയം വീരിയം കുരുമാനാ. പഠമബോധിയം കിര ഭിക്ഖൂ ഭത്തകിച്ചം കത്വാവ കമ്മട്ഠാനം മനസി കരോന്തി. തേസം മനസികരോന്താനംയേവ സൂരിയോ അത്ഥം ഗച്ഛതി. തേ ന്ഹായിത്വാ പുന ചങ്കമം ഓതരിത്വാ പഠമയാമം ചങ്കമന്തി. തതോ ''മാ ചിരം നിദ്ദായിമ്ഹാ''തി സരീരദരഥവിനോദനത്ഥം നിപജ്ജന്താ കട്ഠഖണ്ഡം ഉപദഹിത്വാ നിപജ്ജന്തി, തേ പുന പച്ഛിമയാമേ വുട്ഠായ ചങ്കമം ഓതരന്തി. തേ സന്ധായ ഇദം വുത്തം. അയമ്പി ദീപോ തിണ്ണം രാജൂനം കാലേ ഏകഘണ്ഡിനിഗ്ഘോസോ ഏകപധാനഭൂമി അഹോസി. നാനാമുഖേ പഹടഘണ്ഡി പിലിച്ഛികോളിയം ഓസരതി, കല്യാണിയം പഹടഘണ്ഡി നാഗദീപേ ഓസരതി . ''അയം ഭിക്ഖു പുഥുജ്ജനോ, അയം പുഥുജ്ജനോ''തി അങ്ഗുലിം പസാരേത്വാ ദസ്സേതബ്ബോ അഹോസി. ഏകദിവസം സബ്ബേ അരഹന്തോവ അഹേസും. **തസ്മാ**തി യസ്മാ കലിങ്ഗരൂപധാനാനം മാരോ ആരമ്മണം ന ലഭതി, തസ്മാ. അട്ഠമം.

൯. നാഗസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൯. നവമേ **അതിവേല**ന്തി അതിക്കന്തവേലം കാലം അതിക്കന്തപ്പമാണം കാലം. **കിമങ്ഗം പനാഹ**ന്തി അഹം പന കിംകാരണാ ന ഉപസങ്കമിസ്സാമി? **ഭിസമുളാല**ന്തി ഭിസഞ്ചേവ മുളാലഞ്ച. **അബ്ബുഹേത്വാ**തി ഉദ്ധരിത്വാ. **ഭിങ്കച്ഛാപാ**തി ഹത്ഥിപോതകാ. തേ കിര അഭിണ്ഹം ഭിങ്കാരസദ്ദം കരോന്തി, തസ്മാ ഭിങ്കച്ഛാപാതി വുച്ചന്തി. **പസന്നാകാരം കരോന്തീ**തി പസന്നേഹി കത്തബ്ബാകാരം കരോന്തി, ചത്താരോ പച്ചയേ ദേന്തി. **ധമ്മം ഭാസന്തീ**തി ഏകം ദ്വേ ജാതകാനി വാ സുത്തന്തേ വാ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ അസമ്ഭിന്നേന സരേന ധമ്മം ദേസേന്തി. **പസന്നാകാരം കരോന്തീ**തി തേസം തായ ദേസനായ പസന്നാ ഗിഹീ പച്ചയേ ദേന്തി. **നേവ വണ്ണായ ഹോതി ന ബലായാ**തി നേവ ഗുണവണ്ണായ, ന ഞാണബലായ ഹോതി, ഗുണവണ്ണേ പന പരിഹായന്തേ സരീരവണ്ണോപി സരീരബലമ്പി പരിഹായതി, തസ്മാ സരീരസ്സ നേവ വണ്ണായ ന ബലായ ഹോതി. നവമം.

൧൦. ബിളാരസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൨. ദസമേ **സന്ധിസമലസംകടീരേ**തി എത്ഥ **സന്ധീ**തി ഭിന്നഘരാനം സന്ധി, **സമലോ**തി ഗാമതോ ഗൂഥനിക്ഖമനമഗ്ഗോ, **സംകടീര**ന്തി സങ്കാരട്ഠാനം. **മുദുമൂസി**ന്തി മുദുകം മൂസികം. **വുട്ഠാനം പഞ്ഞായതീ**തി ദേസനാ പഞ്ഞായതി. ദസമം.

൧൧. സിങ്ഗാലസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൩. ഏകാദസമേ **യേന യേന ഇച്ഛതീ**തി സോ ജരസിങ്ഗാലോ ഇച്ഛിതിച്ഛിതട്ഠാനേ ഇരിയാപഥകപ്പനേന സീതവാതൂപവായനേന ച അന്തരന്തരാ ചിത്തസ്സാദമ്പി ലഭതീതി ദസ്സേതി. **സക്യപുത്തിയപടിഞ്ഞോ**തി ഇദം ദേവദത്തം സന്ധായ വുത്തം. സോ ഹി എത്തകമ്പി ചിത്തസ്സാദം അനാഗതേ അത്തഭാവേ ന ലഭിസ്സതീതി. ഏകാദസമം.

൧൨. ദുതിയസിങ്ഗാലസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൪. ദ്വാദസമേ **കതഞ്ഞുതാ**തി കതജാനനം. **കതവേദിതാ**തി കതവിസേസജാനനം. തത്രിദം ജരസിങ്ഗാലസ്സ കതഞ്ഞുതായ വത്ഥു - സത്ത കിര ഭാതരോ ഖേത്തം കസന്തി. തേസം സബ്ബകനിട്ഠോ ഖേത്തപരിയന്തേ ഠത്വാ ഗാവോ രക്ഖതി. അഥേകം ജരസിങ്ഗാലം അജഗരോ ഗണ്ഹി, സോ തം ദിസ്വാ യട്ഠിയാ പോഥേത്വാ വിസ്സജ്ജാപേസി. അജഗരോ സിങ്ഗാലം വിസ്സജ്ജേത്വാ തമേവ ഗണ്ഹി. സിങ്ഗാലോ ചിന്തേസി - ‘‘മയ്ഹം ഇമിനാ ജീവിതം ദിന്നം, അഹമ്പി ഇമസ്സ ദസ്സാമീ’’തി യാഗുഘടസ്സ ഉപരി ഠപിതം വാസിം മുഖേന ഡംസിത്വാ തസ്സ സന്തികം അഗമാസി. ഇതരേ ഭാതരോ ദിസ്വാ, ‘‘സിങ്ഗാലോ വാസിം ഹരതീ’’തി അനുബന്ധിംസു. സോ തേഹി ദിട്ഠഭാവം ഞത്വാ വാസിം തസ്സ സന്തികേ ഛഡ്ഡേത്വാ പലായി. ഇതരേ ആഗന്ത്വാ കനിട്ഠം അജഗരേന ഗഹിതം ദിസ്വാ വാസിയാ അജഗരം ഛിന്ദിത്വാ തം ഗഹേത്വാ അഗമംസു. ഏവം ജരസിങ്ഗാലേ സിയാ യാ കാചി കതഞ്ഞുതാ കതവേദിതാ. **സക്യപുത്തിയപടിഞ്ഞേ**തി ഇദമ്പി ദേവദത്തസ്സ ആചാരമേവ സന്ധായ വുത്തന്തി. ദ്വാദസമം.

ഓപമ്മസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ഭിക്ഖുസംയുത്തം

൧. കോലിതസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൫. ഭിക്ഖുസംയുത്തസ്സ പഠമേ, **ആവുസോ**തി സാവകാനം ആലാപോ. ബുദ്ധാ ഹി ഭഗവന്തോ സാവകേ ആലപന്താ, "ഭിക്ഖവേ"തി ആലപന്തി, സാവകാ പന "ബുദ്ധേഹി സദിസാ മാ ഹോമാ"തി, "ആവുസോ"തി പഠമം വത്വാ പച്ഛാ, "ഭിക്ഖവേ"തി ഭണന്തി. ബുദ്ധേഹി ച ആലപിതേ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ, "ഭന്തേ"തി പടിവചനം ദേതി സാവകേഹി, "ആവുസോ"തി. **അയം വുച്ചതീ**തി യസ്മാ ദുതിയജ്ഝാനേ വിതക്കവിചാരാ നിരുജ്ഝന്തി, യേസം നിരോധാ സദ്ദായതനം അപ്പവത്തിം ഗച്ഛതി, തസ്മാ യദേതം ദുതിയം ഝാനം നാമ, അയം വുച്ചതി "അരിയാനം തുണ്ഹീഭാവോ"തി. അയമേത്ഥ യോജനാ. "ധമ്മീ വാ കഥാ അരിയോ വാ തുണ്ഹീഭാവോ"തി ഏത്ഥ പന കമ്മട്ഠാനമനസികാരോപി പഠമജ്ഝാനാദീനിപി അരിയോ തുണ്ഹീഭാവോത്വേവ സങ്ഖം ഗതാനി.

വിതക്കസഹഗതാതി വിതക്കാരമ്മണാ. **സഞ്ഞാമനസികാരാ**തി സഞ്ഞാ ച മനസികാരോ ച. **സമുദാചരന്തീ**തി പവത്തന്തി. ഥേരസ്സ കിര ദുതിയജ്ഝാനം ന പഗുണം. അഥസ്സ തതോ വുട്ഠിതസ്സ വിതക്കവിചാരാ ന സന്തതോ ഉപട്ഠഹിംസു. ഇച്ചസ്സ ദുതിയജ്ഝാനമ്പി സഞ്ഞാമനസികാരാപി ഹാനഭാഗിയാവ അഹേസും, തം ദസ്സേന്തോ ഏവമാഹ. **സണ്ഠപേഹീ**തി സമ്മാ ഠപേഹി. **ഏകോദിഭാവം കരോഹീ**തി ഏകഗ്ഗം കരോഹി. **സമാദഹാ**തി സമ്മാ ആദഹ ആരോപേഹി. **മഹാഭിഞ്ഞത**ന്തി ഛളഭിഞ്ഞതം. സത്ഥാ കിര ഇമിനാ ഉപായേന സത്ത ദിവസേ ഥേരസ്സ ഹാനഭാഗിയം സമാധിം വഡ്ഢേത്വാ ഥേരം ഛളഭിഞ്ഞതം പാപേസി. പഠമം.

൨. ഉപതിസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൬. ദുതിയേ **അത്ഥി നു ഖോ തം കിഞ്ചി ലോകസ്മി**ന്തി ഇദം അതിഉളാരമ്പി സത്തം വാ സങ്ഖാരം വാ സന്ധായ വുത്തം. **സത്ഥുപി ഖോ**തി ഇദം യസ്മാ ആനന്ദത്ഥേരസ്സ സത്ഥരി അധിമത്തോ ഛന്ദോ ച പേമഞ്ച, തസ്മാ "കിം നു ഖോ ഇമസ്സ ഥേരസ്സ സത്ഥു വിപരിണാമേനപി സോകാദയോ നുപ്പജ്ജേയ്യു"ന്തി ജാനനത്ഥം പുച്ഛതി? **ദീഘരത്ത**ന്തി സൂകരഖതലേണദ്വാരേ ദീഘനഖപരിബ്ബാജകസ്സ വേദനാപരിഗ്ഗഹസുത്തന്തം ദേസിതദിവസതോ പട്ഠായ അതിക്കന്തകാലം സന്ധായാഹ. തസ്മിഞ്ഹി ദിവസേ ഥേരസ്സ ഇമേ വട്ടാനുഗതകിലേസാ സമൂഹതാതി. ദുതിയം.

൩. ഘടസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൭. തതിയേ **ഏകവിഹാരേ**തി ഏകസ്മിം ഗബ്ഭേ. തദാ കിര ബഹൂ ആഗന്തുകാ ഭിക്ഖൂ സന്നിപതിംസു. തസ്മിം പരിവേണഗ്ഗേന വാ വിഹാരഗ്ഗേന വാ സേനാസനേസു അപാപുണന്തേസു ദ്വിന്നം ഥേരാനം ഏകോ ഗബ്ഭോ സമ്പത്തോ. തേ ദിവാ പാടിയേക്കേസു ഠാനേസു നിസീദന്തി, രത്തിം പന നേസം അന്തരേ ചീവരസാണിം പസാരേന്തി. തേ അത്തനോ അത്തനോ പത്തപത്തട്ഠാനേയേവ നിസീദന്തി. തേന വുത്തം "ഏകവിഹാരേ"തി.

ഓളാരികേനാതി ഇദം ഓളാരികാരമ്മണതം സന്ധായ വുത്തം. ദിബ്ബചക്ഖുദിബ്ബസോതധാതുവിഹാരേന ഹി സോ വിഹാസി, തേസഞ്ച രൂപായതനസദ്ദായതനസങ്ഖാതം ഓളാരികം ആരമ്മണം. ഇതി ദിബ്ബചക്ഖുനാ രൂപസ്സ ദിട്ഠത്താ ദിബ്ബായ ച സോതധാതുയാ സദ്ദസ്സ സുതത്താ സോ വിഹാരോ ഓളാരികോ നാമ ജാതോ. **ദിബ്ബചക്ഖു വിസുജ്ഝീ**തി ഭഗവതോ രൂപദസ്സനത്ഥായ വിസുദ്ധം അഹോസി. **ദിബ്ബാ ച സോതധാതൂ**തി സാപി ഭഗവതോ സദ്ദസുണനത്ഥം വിസുജ്ഝി . ഭഗവതോപി ഥേരസ്സ രൂപദസ്സനത്ഥഞ്ചേവ സദ്ദസുണനത്ഥഞ്ച തദുഭയം വിസുജ്ഝി. തദാ കിര ഥേരോ ‘‘കഥം നു ഖോ ഏതരഹി സത്ഥാ വിഹരതീ’’തി ആലോകം വഡ്ഢേത്വാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ സത്ഥാരം ജേതവനേ വിഹാരേ ഗന്ധകുടിയം നിസിന്നം ദിസ്വാ തസ്സ ദിബ്ബായ സോതധാതുയാ സദ്ദം സുണി. സത്ഥാപി തഥേവ അകാസി. ഏവം തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം പസ്സിംസു ചേവ, സദ്ദഞ്ച അസ്സോസും.

ആരദ്ധവീരിയോതി പരിപുണ്ണവീരിയോ പഗ്ഗഹിതവീരിയോ. **യാവദേവ ഉപനിക്ഖേപനമത്തായാ**തി തിയോജനസഹസ്സവിത്ഥാരസ്സ ഹിമവതോ സന്തികേ ഠപിതാ സാസപമത്താ പാസാണസക്ഖരാ ‘‘ഹിമവാ നു ഖോ മഹാ, അയം നു ഖോ പാസാണസക്ഖരാ’’തി ഏവം യാവ ഉപനിക്ഖേപനമത്തസ്സേവ അത്ഥായ ഭവേയ്യാതി വുത്തം ഹോതി. പരതോപി ഏസേവ നയോ. **കപ്പ**ന്തി ആയുകപ്പം. **ലോണഘടായാ**തി ചക്കവാളമുഖവട്ടിയാ ആധാരകം കത്വാ മുഖവട്ടിയാ ബ്രഹ്മലോകം ആഹച്ച ഠിതായ ലോണചാടിയാതി ദസ്സേതി.

ഇമേ പന ഥേരാ ഉപമം ആഹരന്താ സരിക്ഖകേനേവ ച വിജ്ജമാനഗുണേന ച ആഹരിംസു. കഥം? അയഞ്ഹി ഇദ്ധി നാമ അച്ചുഗ്ഗതട്ഠേന ചേവ വിപുലട്ഠേന ച ഹിമവന്തസദിസാ, പഞ്ഞാ ചതുഭൂമകധമ്മേ അനുപവിസിത്വാ ഠിതട്ഠേന സബ്ബബ്യഞ്ജനേസു അനുപവിട്ഠലോണരസസദിസാ. ഏവം താവ സരിക്ഖകട്ഠേന ആഹരിംസു. സമാധിലക്ഖണം പന മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സ വിഭൂതം പാകടം. കിഞ്ചാപി സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ അവിജ്ജമാനഇദ്ധി നാമ നത്ഥി, ഭഗവതാ പന ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം ഇദ്ധിമന്താനം യദിദം മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ’’തി അയമേവ ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. വിപസ്സനാലക്ഖണം പന സാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ വിഭൂതം പാകടം. കിഞ്ചാപി മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരസ്സാപി പഞ്ഞാ അത്ഥി, ഭഗവതാ പന ‘‘ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം മഹാപഞ്ഞാനം യദിദം സാരിപുത്തോ’’തി (അം॰ നി॰ ൧.൧൮൯) അയമേവ ഏതദഗ്ഗേ ഠപിതോ. തസ്മാ യഥാ ഏതേ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ധുരം ന പാപുണന്തി, ഏവം വിജ്ജമാനഗുണേന ആഹരിംസു. സമാധിലക്ഖണസ്മിഞ്ഹി മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ നിപ്ഫത്തിം ഗതോ, വിപസ്സനാലക്ഖണേ സാരിപുത്തത്ഥേരോ, ദ്വീസുപി ഏതേസു സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി. തതിയം.

൪. നവസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൮. ചതുത്ഥേ **അപ്പോസ്സുക്കോ**തി നിരുസ്സുക്കോ. **സങ്കസായതീ**തി വിഹരതി. **വേയ്യാവച്ച**ന്തി ചീവരേ കത്തബ്ബകിച്ചം. **ആഭിചേതസികാന**ന്തി അഭിചിത്തം ഉത്തമചിത്തം നിസ്സിതാനം. **നികാമലാഭീ**തി ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ സമാപജ്ജനസമത്ഥതായ നികാമലാഭീ. **അകിച്ഛലാഭീ**തി ഝാനപാരിപന്ഥികേ സുഖേന വിക്ഖമ്ഭേത്വാ സമാപജ്ജനസമത്ഥതായ അദുക്ഖലാഭീ.

അകസിരലാഭീതി യഥാപരിച്ഛേദേന വുട്ഠാനസമത്ഥതായ വിപുലലാഭീ, പഗുണജ്ഝാനോതി അത്ഥോ. **സിഥിലമാരബ്ഭാ**തി സിഥിലവീരിയം പവത്തേത്വാ. ചതുത്ഥം.

൫. സുജാതസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൯. പഞ്ചമേ **അഭിരൂപോ**തി അഞ്ഞാനി രൂപാനി അതിക്കന്തരൂപോ. **ദസ്സനീയോ**തി ദട്ഠബ്ബയുത്തോ. **പാസാദികോ**തി ദസ്സനേന ചിത്തം പസാദേതും സമത്ഥോ. **വണ്ണപോക്ഖരതായാ**തി ഛവിവണ്ണസുന്ദരതായ. പഞ്ചമം.

൬. ലകുണ്ഡകഭദ്ദിയസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൦. ഛട്ഠേ **ദുബ്ബണ്ണ**ന്തി വിരൂപസരീരവണ്ണം. **ഓകോടിമക**ന്തി രസ്സം. **പരിഭൂതരൂപ**ന്തി പമാണവസേന പരിഭൂതജാതികം. തം കിര ഛബ്ബഗ്ഗിയാ ഭിക്ഖൂ, ''ആവുസോ ഭദ്ദിയ, ആവുസോ, ഭദ്ദിയാ''തി തത്ഥ തത്ഥ പരാമസിത്വാ നാനപ്പകാരം കീളന്തി ആകഡ്ഢന്തി പരികഡ്ഢന്തി. തേന വുത്തം ''പരിഭൂതരൂപ''ന്തി. കസ്മാ പനേസ ഏവരൂപോ ജാതോ? അയം കിര അതീതേ ഏകോ മഹാരാജാ അഹോസി, തസ്സ മഹല്ലകാ ച മഹല്ലകിത്ഥിയോ ച പടികൂലാ ഹോന്തി. സോ സചേ മഹല്ലകേ പസ്സതി, തേസം ചൂളം ഠപാപേത്വാ കച്ഛം ബന്ധാപേത്വാ യഥാരുചി കീളാപേതി. മഹല്ലകിത്ഥിയോപി ദിസ്വാ താസമ്പി ഇച്ഛിതിച്ഛിതം വിപ്പകാരം കത്വാ യഥാരുചി കീളാപേതി. തേസം പുത്തധീതാദീനം സന്തികേ മഹാസാരജ്ജം ഉപ്പജ്ജതി. തസ്സ പാപകിരിയാ പഥവിതോ പട്ഠായ ഛദേവലോകേ ഏകകോലാഹലം അകാസി.

അഥ സക്കോ ചിന്തേസി - ''അയം അന്ധബാലോ മഹാജനം വിഹേഠേതി, കരിസ്സാമിസ്സ നിഗ്ഗഹ''ന്തി. സോ മഹല്ലകഗാമിയവണ്ണം കത്വാ യാനകേ ഏകം തക്കചാടിം ആരോപേത്വാ യാനം പേസേന്തോ നഗരം പവിസതി. രാജാപി ഹത്ഥിം ആരുയ്ഹ നഗരതോ നിക്ഖന്തോ തം ദിസ്വാ - ''അയം മഹല്ലകോ തക്കയാനകേന അമ്ഹാകം അഭിമുഖോ ആഗച്ഛതി, വാരേഥ വാരേഥാ''തി ആഹ. മനുസ്സാ ഇതോ ചിതോ ച പക്ഖന്ദന്താപി ന പസ്സന്തി. സക്കോ ഹി ''രാജാവ മം പസ്സതു, മാ അഞ്ഞേ''തി ഏവം അധിട്ഠഹി. അഥ തേസു മനുസ്സേസു ''കഹം, ദേവ, കഹം ദേവാ''തി വദന്തേസു ഏവ രാജാ സഹ ഹത്ഥിനാ വച്ഛോ വിയ ധേനുയാ യാനസ്സ ഹേട്ഠാ പാവിസി. സക്കോ തക്കചാടിം ഭിന്ദി.

രാജാ സീസതോ പട്ഠായ തക്കേന കിലിന്നസരീരോ അഹോസി. സോ സരീരം ഉബ്ബട്ടാപേത്വാ ഉയ്യാനപോക്ഖരണിയം ന്ഹത്വാ അലങ്കതസരീരോ നഗരം പവിസന്തോ പുന തം അദ്ദസ. ദിസ്വാ ''അയം സോ അമ്ഹേഹി ദിട്ഠമഹല്ലകോ പുന ദിസ്സതി. വാരേഥ വാരേഥ ന''ന്തി ആഹ. മനുസ്സാ ''കഹം, ദേവ, കഹം, ദേവാ''തി ഇതോ ചിതോ ച വിധാവിംസു. സോ പഠമവിപ്പകാരമേവ പുന പാപുണി. തസ്മിം ഖണേ സക്കോ ഗോണേ ച യാനഞ്ച അന്തരധാപേത്വാ ആകാസേ ഠത്വാ ആഹ, ''അന്ധബാല, ത്വം മയി തക്കവാണിജകോ ഏസോ''തി സഞ്ഞം കരോസി, സക്കോഹം ദേവരാജാ, ''തവേതം പാപകിരിയം നിവാരേസ്സാമീ''തി ആഗതോ, ''മാ പുന ഏവരൂപം അകാസീ''തി സന്തജ്ജേത്വാ അഗമാസി. ഇമിനാ കമ്മേന സോ ദുബ്ബണ്ണോ അഹോസി.

വിപസ്സീസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ പനേസ ചിത്തപത്തകോകിലോ നാമ ഹുത്വാ ഖേമേ മിഗദായേ വസന്തോ ഏകദിവസം ഹിമവന്തം ഗന്ത്വാ മധുരം അമ്ബഫലം തുണ്ഡേന ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛന്തോ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരം സത്ഥാരം ദിസ്വാ ചിന്തേസി - "അഹം അഞ്ഞേസു ദിവസേസു രിത്തകോ തഥാഗതം പസ്സാമി. അജ്ജ പന മേ ഇദം അമ്ബപക്കം അത്ഥി, ദസബലസ്സ തം ദസ്സാമീ"തി ഓതരിത്വാ ആകാസേ ചരതി. സത്ഥാ തസ്സ ചിത്തം ഞത്വാ ഉപട്ഠാകം ഓലോകേസി. സോ പത്തം നീഹരിത്വാ ദസബലം വന്ദിത്വാ സത്ഥു ഹത്ഥേ ഠപേസി. കോകിലോ ദസബലസ്സ പത്തേ അമ്ബപക്കം പതിട്ഠാപേസി. സത്ഥാ തത്ഥേവ നിസീദിത്വാ തം പരിഭുഞ്ജി. കോകിലോ പസന്നചിത്തോ പുനപ്പുനം ദസബലസ്സ ഗുണേ ആവജ്ജേത്വാ ദസബലം വന്ദിത്വാ അത്തനോ കുലാവകം ഗന്ത്വാ സത്താഹം പീതിസുഖേനേവ വീതിനാമേസി. ഇമിനാ കമ്മേന സരോ മധുരോ അഹോസി.

കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ പന ചേതിയേ ആരദ്ധേ "കിംപമാണം കരോമ? സത്തയോജനപ്പമാണം. അതിമഹന്തം ഏതം, ഛയോജനപ്പമാണം കരോമ. ഇദമ്പി അതിമഹന്തം, പഞ്ചയോജനം കരോമ, ചതുയോജനം, തിയോജനം, ദ്വിയോജന"ന്തി. അയം തദാ ജേട്ഠകവഡ്ഢകീ ഹുത്വാ, "ഏവം, ഭോ, അനാഗതേ സുഖപടിജഗ്ഗിതം കാതും വട്ടതീ"തി വത്വാ രജ്ജും ആദായ പരിക്ഖിപന്തോ ഗാവുതമത്തകേ ഠത്വാ, "ഏകേകം മുഖം ഗാവുതം ഹോതു, ചേതിയം യോജനാവട്ടം യോജനുബ്ബേധം ഭവിസ്സതീ"തി ആഹ. തേ തസ്സ വചനേ അട്ഠംസു. ചേതിയം സത്തദിവസസത്തമാസാധികേഹി സത്തഹി സംവച്ഛരേഹി നിട്ഠിതം. ഇതി അപ്പമാണസ്സ ബുദ്ധസ്സ പമാണം അകാസീതി. തേന കമ്മേന ഓകോടിമകോ ജാതോ.

ഹത്ഥയോ പസദാ മിഗാതി ഹത്ഥിനോ ച പസദമിഗാ ച. **നത്ഥി കായസ്മിം തുല്യതാ**തി കായസ്മിം പമാണം നാമ നത്ഥി, അകാരണം കായപമാണന്തി അത്ഥോ. ഛട്ഠം.

൭. വിസാഖസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൭. സത്തമേ **പോരിയാ വാചായാ**തി പുരവാസീനം നഗരമനുസ്സാനം വാചാസദിസായ അപരിഹീനക്ഖരപദായ മധുരവാചായ. **വിസ്സട്ഠായാ**തി അസന്ദിദ്ധായ അപലിബുദ്ധായ, പിത്തസേമ്ഹേഹി അനുപഹതായാതി അത്ഥോ. **അനേലഗലായാ**തി യഥാ ദന്ധമനുസ്സാ മുഖേന ഖേളം ഗളന്തേന വാചം ഭാസന്തി, ന ഏവരൂപായ, അഥ ഖോ നിദ്ദോസായ വിസദവാചായ. **പരിയാപന്നായാ**തി ചതുസച്ചപരിയാപന്നായ ചത്താരി സച്ചാനി അമുഞ്ചിത്വാ പവത്തായ. **അനിസ്സിതായാ**തി വട്ടനിസ്സിതം കത്വാ അകഥിതായ. **ധമ്മോ ഹി ഇസിനം ധജോ**തി നവവിധലോകുത്തരധമ്മോ ഇസീനം ധജോ നാമാതി. സത്തമം.

൮. നന്ദസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൮. അട്ഠമേ **ആകോടിതപച്ചാകോടിതാനീ**തി ഏകസ്മിം പസ്സേ പാണിനാ വാ മുഗ്ഗരേന വാ ആകോടനേന ആകോടിതാനി, പരിവത്തേത്വാ ആകോടനേന പച്ചാകോടിതാനി. **അഞ്ജേത്വാ**തി അഞ്ജനേന പൂരേത്വാ. **അച്ഛം പത്ത**ന്തി വിപ്പസന്നവണ്ണം മത്തികാപത്തം. കസ്മാ പന ഥേരോ ഏവമകാസീതി? സത്ഥു അജ്ഝാസയജാനനത്ഥം. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി "സചേ സത്ഥാ 'സോഭതി

വത മേ അയം കനിട്ഠഭാതികോ’തി വക്ഖതി, യാവജീവം ഇമിനാ വാകാരേന ചരിസ്സാമി. സചേ ഏത്ഥ ദോസം ദസ്സതി, ഇമം ആകാരം പഹായ സങ്കാരചോളം ഗഹേത്വാ ചീവരം കത്വാ ധാരേന്തോ പരിയന്തസേനാസനേ വസന്തോ ചരിസ്സാമീ”തി. **അസ്സസീ**തി ഭവിസ്സസി.

അഞ്ഞാതുഞ്ഛേനാതി അഭിലക്ഖിതേസു ഇസ്സരജനഗേഹേസു കടുകഭണ്ഡസമ്ഭാരം സുഗന്ധം ഭോജനം പരിയേസന്തസ്സ ഉഞ്ഛോ ഞാതുഞ്ഛോ നാമ. ഘരപടിപാടിയാ പന ദ്വാരേ ഠിതേന ലദ്ധം മിസ്സകഭോജനം അഞ്ഞാതുഞ്ഛോ നാമ. അയമിധ അധിപ്പേതോ. **കാമേസു അനപേക്ഖിന**ന്തി വത്ഥുകാമകിലേസകാമേസു നിരപേക്ഖം. **ആരഞ്ഞികോ ചാ**തിആദി സബ്ബം സമാദാനവസേനേവ വുത്തം. **കാമേസു ച അനപേക്ഖോ**തി ഇദം സുത്തം ദേവലോകേ അച്ഛരായോ ദസ്സേത്വാ ആഗതേന അപരഭാഗേ കഥിതം. ഇമസ്സ കഥിതദിവസതോ പട്ഠായ ഥേരോ ഘടേന്തോ വായമന്തോ കതിപാഹേനേവ അരഹത്തേ പതിട്ഠായ സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യോ ജാതോ. അട്ഠമം.

൯. തിസ്സസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൧. നവമേ **ദുമ്മനോ**തി ഉപ്പന്നദോമനസ്സോ. കസ്മാ പനായം ഏവം ദുക്ഖീ ദുമ്മനോ ജാതോതി? ഖത്തിയപബ്ബജിതോ ഹേസ, തേന നം പബ്ബാജേത്വാ ദുപട്ടസാടകം നിവാസാപേത്വാ വരചീവരം പാരുപേത്വാ അക്ഖീനി അഞ്ജേത്വാ മനോസിലാതേലേന സീസം മക്ഖേസും. സോ ഭിക്ഖൂസു രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനം ഗതേസു “ഭിക്ഖുനാ നാമ വിവിത്തോകാസേ നിസീദിതബ്ബ”ന്തി അജാനന്തോ ഭോജനസാലം ഗന്ത്വാ മഹാപീഠം ആരുഹിത്വാ നിസീദി. ദിസാവചരാ ആഗന്തുകാ പംസുകൂലികാ ഭിക്ഖൂ ആഗന്ത്വാ, “ഇമിനാവ നീഹാരേന രജോകിണ്ണേഹി ഗത്തേഹി ന സക്കാ ദസബലം പസ്സിതും. ഭണ്ഡകം താവ ഠപേസ്സാമാ”തി ഭോജനസാലം അഗമംസു. സോ തേസു മഹാഥേരേസു ആഗച്ഛന്തേസു നിച്ചലോ നിസീദിയേവ. അഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ “പാദവത്തം കരോമ, താലവണ്ടേന ബീജാമാ”തി ആപുച്ഛന്തി. അയം പന നിസിന്നകോവ “കതിവസ്സത്ഥാ”തി? പുച്ഛിത്വാ, “മയം അവസ്സികാ. തുമ്ഹേ പന കതിവസ്സത്ഥാ”തി? വുത്തേ, “മയം അജ്ജ പബ്ബജിതാ”തി ആഹ. അഥ നം ഭിക്ഖൂ, “ആവുസോ, അധുനാ ഛിന്നചൂളോസി, അജ്ജാപി തേ സീസമൂലേ ഊകാഗന്ധോ വായതിയേവ, ത്വം നാമ ഏത്തകേസു വുഡ്ഢതരേസു വത്തം ആപുച്ഛന്തേസു നിസ്സദ്ദോ നിച്ചലോ നിസിന്നോ, അപചിതിമത്തമ്പി തേ നത്ഥി, കസ്സ സാസനേ പബ്ബജിതോസീ”തി? പരിവാരേത്വാ തം വാചാസത്തീഹി പഹരന്താ “കിം ത്വം ഇണട്ടോ വാ ഭയട്ടോ വാ ജീവിതും അസക്കോന്തോ പബ്ബജിതോ”തി? ആഹംസു. സോ ഏകമ്പി ഥേരം ഓലോകേസി, തേന “കിം മം ഓലോകേസി മഹല്ലകാ”തി? വുത്തേ അഞ്ഞം ഓലോകേസി, തേനപി തഥേവ വുത്തേ അഥസ്സ “ഇമേ മം പരിവാരേത്വാ വാചാസത്തീഹി വിജ്ഝന്തീ”തി ഖത്തിയമാനോ ഉപ്പജ്ജി. അക്ഖീസു മണിവണ്ണാനി അസ്സൂനി സഞ്ചരിംസു. തതോ നേ ആഹ - “കസ്സ സന്തികം ആഗതത്ഥാ”തി. തേ “കിം പന ത്വം ‘മയ്ഹം സന്തികം ആഗതാ’തി? അമ്ഹേ മഞ്ഞസി ഗിഹിബ്യഞ്ജനഭട്ഠകാ”തി വത്വാ, “സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലസ്സ സത്ഥു സന്തികം ആഗതമ്ഹാ”തി ആഹംസു. സോ “മയ്ഹം ഭാതു സന്തികേ ആഗതാ തുമ്ഹേ, യദി ഏവം ഇദാനി വോ ആഗതമഗ്ഗേനേവ ഗമനം കരിസ്സാമീ”തി കുജ്ഝിത്വാ നിക്ഖന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ ചിന്തേസി - “മയി ഇമിനാവ നീഹാരേന ഗതേ സത്ഥാ ഏതേ ന

നീഹരാപേസ്സതീ”തി ദുക്ഖീ ദുമ്മനോ അസ്സൂനി പവത്തയമാനോ അഗമാസി. ഇമിനാ കാരണേന ഏസ ഏവം ജാതോതി.

വാചാസന്നിതോദകേനാതി വചനപതോദേന. **സഞ്ജമ്ഭരിമകംസൂ**തി സഞ്ജമ്ഭരിതം നിരന്തരം ഫുടം അകംസു, ഉപരി വിജ്ഝിംസൂതി വുത്തം ഹോതി. **വത്താ**തി പരേ യദിച്ഛകം വദതിയേവ. **നോ ച വചനക്ഖമോ**തി പരേസം വചനം ഖമിതും ന സക്കോതി. ഇദാനി താവ ത്വം ഇമിനാ കോപേന ഇമിനാ വുത്തവാചാസന്നിതോദകേന വിദ്ധോ. അതീതേ പന രട്ഠതോ ച പബ്ബാജിതോതി. ഏവം വുത്തേ, “കതരസ്മിം കാലേ ഭഗവാ”തി? ഭിക്ഖൂ ഭഗവന്തം യാചിംസു.

സത്ഥാ ആഹ - അതീതേ ബാരാണസിയം ബാരാണസിരാജാ രജ്ജം കാരേസി. അഥേകോ ജാതിമാ, ഏകോ മാതങ്ഗോതി ദ്വേ ഇസയോ ബാരാണസിം അഗമംസു. തേസു ജാതിമാ പുരേതരം ഗന്ത്വാ കുമ്ഭകാരസാലായം നിസീദി. മാതങ്ഗോ താപസോ പച്ഛാ ഗന്ത്വാ തത്ഥ ഓകാസം യാചി കുമ്ഭകാരോ “അത്ഥേത്ഥ പഠമതരം പവിട്ഠോ പബ്ബജിതോ, തം പുച്ഛാ”തി ആഹ. സോ അത്തനോ പരിക്ഖാരം ഗഹേത്വാ സാലായ ദ്വാരമൂലേ ഠത്വാ, “അമ്ഹാകമ്പി ആചരിയ ഏകരത്തിവാസായ ഓകാസം ദേഥാ”തി ആഹ. “പവിസ, ഭോ”തി. പവിസിത്വാ നിസിന്നം, “ഭോ, കിം ഗോത്തോസീ”തി? പുച്ഛി. “ചണ്ഡാലഗോത്തോമ്ഹീ”തി. “ന സക്കാ തയാ സദ്ധിം ഏകട്ഠാനേ നിസീദിതും, ഏകമന്തം ഗച്ഛാ”തി. സോ ച തത്ഥേവ തിണസന്ഥാരകം പത്ഥരിത്വാ നിപജ്ജി, ജാതിമാ ദ്വാരം നിസ്സായ നിപജ്ജി. ഇതരോ പസ്സാവത്ഥായ നിക്ഖമന്തോ തം ഉരസ്മിം അക്കമി. “കോ ഏസോ”തി ച വുത്തേ? “അഹം ആചരിയാ”തി ആഹ. “രേ ചണ്ഡാല, കിം അഞ്ഞതോ മഗ്ഗം ന പസ്സസി? അഥ മേ ആഗന്ത്വാ അക്കമസീ”തി. “ആചരിയ, അദിസ്വാ മേ അക്കന്തോസി, ഖമ മയ്ഹ”ന്തി. സോ മഹാപുരിസേ ബഹി നിക്ഖന്തേ ചിന്തേസി - “അയം പച്ഛാഗച്ഛന്തോപി ഇതോവ ആഗമിസ്സതീ”തി പരിവത്തേത്വാ നിപജ്ജി. മഹാപുരിസോപി “ആചരിയോ ഇതോ സീസം കത്വാ നിപന്നോ, പാദസമീപേന ഗമിസ്സാമീ”തി പവിസന്തോ പുന ഉരസ്മിംയേവ അക്കമി. “കോ ഏസോ”തി ച വുത്തേ? “അഹം ആചരിയാ”തി ആഹ. “പഠമം താവ തേ അജാനന്തേന കതം, ഇദാനി മം ഘടേന്തോവ അകാസി, സൂരിയേ തേ ഉഗ്ഗച്ഛന്തേ സത്തധാ മുദ്ധാ ഫലതൂ”തി സപി. മഹാപുരിസോ കിഞ്ചി അവത്വാ പുരേഅരുണേയേവ സൂരിയം ഗണ്ഹി, നാസ്സ ഉഗ്ഗന്തും അദാസി. മനുസ്സാ ച ഹത്ഥിഅസ്സാദയോ ച പബുജ്ഝിംസു.

മനുസ്സാ രാജകുലം ഗന്ത്വാ, “ദേവ, സകലനഗരേ അപ്പബുദ്ധോ നാമ നത്ഥി, ന ച അരുണുഗ്ഗം പഞ്ഞായതി, കിന്നു ഖോ ഏത”ന്തി? തേന ഹി നഗരം പരിവീമംസഥാതി. തേ പരിവീമംസന്താ കുമ്ഭകാരസാലായം ദ്വേ താപസേ ദിസ്വാ, “ഇമേസം ഏതം കമ്മം ഭവിസ്സതീ”തി ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രഞ്ഞാ ച “പുച്ഛഥ നേ”തി വുത്താ ആഗന്ത്വാ ജാതിമന്തം പുച്ഛിംസു - “തുമ്ഹേഹി അന്ധകാരം കത”ന്തി. “ന മയാ കതം, ഏസ പന കൂടജടിലോ ഛവോ അനന്തമായോ, തം പുച്ഛഥാ”തി. തേ ആഗന്ത്വാ മഹാപുരിസം പുച്ഛിംസു - “തുമ്ഹേഹി, ഭന്തേ, അന്ധകാരം കത”ന്തി. “ആമ അയം ആചരിയോ മം അഭിസപി, തസ്മാ മയാ കത”ന്തി. തേ ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാപി ആഗന്ത്വാ മഹാപുരിസം “തുമ്ഹേഹി കതം, ഭന്തേ”തി? പുച്ഛി. “ആമ, മഹാരാജാ”തി. “കസ്മാ ഭന്തേ”തി? “ഇമിനാ

അഭിസപിതോമ്ഹി, സചേ മം ഏസോ ഖമാപേസ്സതി, സൂരിയം വിസ്സജ്ജേസ്സാമീ"തി. രാജാ "ഖമാപേഥ, ഭന്തേ, ഏത"ന്തി ആഹ. ഇതരോ "മാദിസോ ജാതിമാ കിം ഏവരൂപം ചണ്ഡാലം ഖമാപേസ്സതി? ന ഖമാപേമീ"തി.

അഥ നം മനുസ്സാ "ന കിം ത്വം അത്തനോ രുചിയാ ഖമാപേസ്സസീ"തി? വത്വാ ഹത്ഥേസു ച പാദേസു ച ഗഹേത്വാ പാദമൂലേ നിപജ്ജാപേത്വാ "ഖമാപേഹീ"തി ആഹംസു. സോ നിസ്സദ്ദോ നിപജ്ജി. പുനപി നം "ഖമാപേഹീ"തി ആഹംസു. തതോ "ഖമ മയ്ഹം, ആചരിയാ"തി ആഹ. മഹാപുരിസോ "അഹം താവ തുയ്ഹം ഖമിത്വാ സൂരിയം വിസ്സജ്ജേസ്സാമി, സൂരിയേ പന ഉഗ്ഗതേ തവ സീസം സത്തധാ ഫലിസ്സതീ"തി വത്വാ, "ഇമസ്സ സീസപ്പമാണം മത്തികാപിണ്ഡം മത്ഥകേ ഠപേത്വാ ഏതം നദിയാ ഗലപ്പമാണേ ഉദകേ ഠപേഥാ"തി ആഹ. മനുസ്സാ തഥാ അകംസു. ഏത്താവതാ സരട്ഠകം രാജബലം സന്നിപതി. മഹാപുരിസോ സൂരിയം മുഞ്ചി. സൂരിയരസ്മി ആഗന്ത്വാ മത്തികാപിണ്ഡം പഹരി. സോ സത്തധാ ഭിജ്ജി. താവദേവ സോ നിമുജ്ജിത്വാ ഏകേന തിത്ഥേന ഉത്തരിത്വാ പലായി. സത്ഥാ ഇമം വത്ഥും ആഹരിത്വാ, "ഇദാനി താവ ത്വം ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ പരിഭാസം ലഭസി, പുബ്ബേപി ഇമം കോധം നിസ്സായ രട്ഠതോ പബ്ബാജിതോ"തി അനുസന്ധിം ഘടേത്വാ അഥ നം ഓവദന്തോ **ന ഖോ തേ തം തിസ്സ പതിരൂപ**ന്തിആദിമാഹ. നവമം.

൧൦. ഥേരനാമകസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൫. ദസമേ **വണ്ണവാദീ**തി ആനിസംസവാദീ. **യം അതീതം തം പഹീന**ന്തി അതീതേ ഖന്ധപഞ്ചകേ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനേന തം പഹീനം നാമ ഹോതി. **അനാഗത**ന്തി അനാഗതമ്പി ഖന്ധപഞ്ചകം തത്ഥ ഛന്ദരാഗപടിനിസ്സഗ്ഗേന പടിനിസ്സട്ഠം നാമ ഹോതി . **സബ്ബാഭിഭു**ന്തി സബ്ബാ ഖന്ധായതനധാതുയോ ച തയോ ഭവേ ച അഭിഭവിത്വാ ഠിതം. **സബ്ബവിദു**ന്തി തം വുത്തപ്പകാരം സബ്ബം വിദിതം പാകടം കത്വാ ഠിതം. **സബ്ബേസു ധമ്മേസൂ**തി തേസ്വേവ ധമ്മേസു തണ്ഹാദിട്ഠിലേപേഹി അനുപലിത്തം. **സബ്ബഞ്ജഹ**ന്തി തദേവ സബ്ബം തത്ഥ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനേന ജഹിത്വാ ഠിതം. **തണ്ഹക്ഖയേ വിമുത്ത**ന്തി തണ്ഹക്ഖയസങ്ഖാതേ നിബ്ബാനേ തദാരമ്മണായ വിമുത്തിയാ വിമുത്തം. ദസമം.

൧൧. മഹാകപ്പിനസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൬. ഏകാദസമേ **മഹാകപ്പിനോ**തി ഏവംനാമകോ അഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ അസീതിമഹാസാവകാനം അബ്ഭന്തരോ മഹാഥേരോ. സോ കിര ഗിഹികാലേ കുക്കുടവതീനഗരേ തിയോജനസതികം രജ്ജം അകാസി. പച്ഛിമഭവികത്താ പന തഥാരൂപം സാസനം സോതും ഓഹിതസോതോ വിചരതി. അഥേകദിവസം അമച്ചസഹസ്സപരിവുതോ ഉയ്യാനകീളികം അഗമാസി. തദാ ച മജ്ഝിമദേസതോ ജങ്ഘവാണിജാ തം നഗരം ഗന്ത്വാ, ഭണ്ഡം പടിസാമേത്വാ, "രാജാനം പസ്സിസ്സാമാ"തി പണ്ണാകാരഹത്ഥാ രാജകുലദ്വാരം ഗന്ത്വാ, "രാജാ ഉയ്യാനം ഗതോ"തി സുത്വാ, ഉയ്യാനം ഗന്ത്വാ, ദ്വാരേ ഠിതാ, പടിഹാരസ്സ ആരോചയിംസു. അഥ രഞ്ഞോ നിവേദിതേ രാജാ പക്കോസാപേത്വാ നിയ്യാതിതപണ്ണാകാരേ വന്ദിത്വാ ഠിതേ, "താതാ, കുതോ ആഗതത്ഥാ"തി? പുച്ഛി. "സാവത്ഥിതോ

ദേവാ"തി. "കച്ചി വോ രട്ഠം സുഭിക്ഖം, ധമ്മികോ രാജാ"തി? "ആമ, ദേവാ"തി. "അത്ഥി പന തുമ്ഹാകം ദേസേ കിഞ്ചി സാസന"ന്തി? "അത്ഥി, ദേവ, ന പന സക്കാ ഉച്ഛിട്ഠമുഖേഹി കഥേതു"ന്തി. രാജാ സുവണ്ണഭിങ്ഗാരേന ഉദകം ദാപേസി. തേ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ ദസബലാഭിമുഖാ അഞ്ജലിം പഗ്ഗണ്ഹിത്വാ, "ദേവ, അമ്ഹാകം ദേസേ ബുദ്ധരതനം നാമ ഉപ്പന്ന"ന്തി ആഹംസു. രഞ്ഞോ "ബുദ്ധോ"തി വചനേ സുതമത്തേ സകലസരീരം ഫരമാനാ പീതി ഉപ്പജ്ജി. തതോ "ബുദ്ധോതി, താതാ, വദഥാ"തി? ആഹ. "ബുദ്ധോതി ദേവ വദാമാ"തി. ഏവം തിക്ഖത്തും വദാപേത്വാ, "ബുദ്ധോതി പദം അപരിമാണം, നാസ്സ സക്കാ പരിമാണം കാതു"ന്തി തസ്മിംയേവ പസന്നോ സതസഹസ്സം ദത്വാ പുന "അഞ്ഞം കിം സാസന"ന്തി? പുച്ഛി. "ദേവ ധമ്മരതനം നാമ ഉപ്പന്ന"ന്തി. തമ്പി സുത്വാ തഥേവ തിക്ഖത്തും പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ അപരമ്പി സതസഹസ്സം ദത്വാ പുന "അഞ്ഞം കിം സാസന"ന്തി? പുച്ഛി. "സങ്ഘരതനം ദേവ ഉപ്പന്ന"ന്തി. തമ്പി സുത്വാ തഥേവ തിക്ഖത്തും പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ അപരമ്പി സതസഹസ്സം ദത്വാ ദിന്നഭാവം പണ്ണേ ലിഖിത്വാ, "താതാ, ദേവിയാ സന്തികം ഗച്ഛഥാ"തി പേസേസി. തേസു ഗതേസു അമച്ചേ പുച്ഛി, "താതാ, ബുദ്ധോ ലോകേ ഉപ്പന്നോ, തുമ്ഹേ കിം കരിസ്സഥാ"തി? "ദേവ തുമ്ഹേ കിം കത്തുകാമാ"തി? "അഹം പബ്ബജിസ്സാമീ"തി. "മയമ്പി പബ്ബജിസ്സാമാ"തി. തേ സബ്ബേപി ഘരം വാ കുടുമ്ബം വാ അനപലോകേത്വാ യേ അസ്സേ ആരുയ്ഹ ഗതാ, തേഹേവ നിക്ഖമിംസു.

വാണിജാ അനോജാദേവിയാ സന്തികം ഗന്ത്വാ പണ്ണം ദസ്സേസും. സാ വാചേത്വാ "രഞ്ഞാ തുമ്ഹാകം ബഹൂ കഹാപണാ ദിന്നാ, കിം തുമ്ഹേഹി കതം, താതാ"തി? പുച്ഛി. "പിയസാസനം ദേവി ആനീത"ന്തി. "അമ്ഹേപി സക്കാ, താതാ, സുണാപേതു"ന്തി. "സക്കാ ദേവി, ഉച്ഛിട്ഠമുഖേഹി പന വത്തും ന സക്കാ"തി. സാ സുവണ്ണഭിങ്ഗാരേന ഉദകം ദാപേസി. തേ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചിതനയേനേവ ആരോചേസും. സാപി സുത്വാ ഉപ്പന്നപാമോജ്ജാ തേനേവ നയേന ഏകേകസ്മിം പദേ തിക്ഖത്തും പടിഞ്ഞം ഗഹേത്വാ പടിഞ്ഞാഗണനായ തീണി തീണി കത്വാ നവസതസഹസ്സാനി അദാസി. വാണിജാ സബ്ബാനിപി ദ്വാദസസതസഹസ്സാനി ലഭിംസു. അഥ നേ "രാജാ കഹം, താതാ"തി, പുച്ഛി. "പബ്ബജിസ്സാമീതി നിക്ഖന്തോ ദേവീ"തി. "തേന ഹി, താതാ, തുമ്ഹേ ഗച്ഛഥാ"തി തേ ഉയ്യോജേത്വാ രഞ്ഞാ സദ്ധിം ഗതാനം അമച്ചാനം മാതുഗാമേ പക്കോസാപേത്വാ, "തുമ്ഹേ അത്തനോ സാമികാനം ഗതട്ഠാനം ജാനാഥ അമ്മാ"തി പുച്ഛി. "ജാനാമ അയ്യേ, രഞ്ഞാ സദ്ധിം ഉയ്യാനകീളികം ഗതാ"തി. ആമ ഗതാ, തത്ഥ പന ഗന്ത്വാ, "ബുദ്ധോ ഉപ്പന്നോ, ധമ്മോ ഉപ്പന്നോ, സങ്ഘോ ഉപ്പന്നോ"തി സുത്വാ, "ദസബലസ്സ സന്തികേ പബ്ബജിസ്സാമാ"തി ഗതാ. "തുമ്ഹേ കിം കരിസ്സഥാ"തി? "തുമ്ഹേ പന അയ്യേ കിം കത്തുകാമാ"തി? "അഹം പബ്ബജിസ്സാമി, ന തേഹി വന്തവമനം ജിവ്ഹഗ്ഗേ ഠപേയ്യ"ന്തി. "യദി ഏവം, മയമ്പി പബ്ബജിസ്സാമാ"തി സബ്ബാ രഥേ യോജാപേത്വാ നിക്ഖമിംസു.

രാജാപി അമച്ചസഹസ്സേന സദ്ധിം ഗങ്ഗായ തീരം പാപുണി. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഗങ്ഗാ പൂരാ ഹോതി. അഥ നം ദിസ്വാ, "അയം ഗങ്ഗാ പൂരാ ചണ്ഡമച്ഛാകിണ്ണാ, അമ്ഹേഹി സദ്ധിം ആഗതാ ദാസാ വാ മനുസ്സാ വാ നത്ഥി, യേ നോ നാവം വാ ഉളുമ്പം വാ കത്വാ ദദേയ്യും, ഏതസ്സ പന സത്ഥു ഗുണാ നാമ ഹേട്ഠാ അവീചിതോ ഉപരി യാവ ഭവഗ്ഗാ പത്ഥടാ, സചേ ഏസ സത്ഥാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, ഇമേസം അസ്സാനം ഖുരപിട്ഠാനി മാ തേമേന്തൂ"തി ഉദകപിട്ഠേന അസ്സേ പക്ഖന്ദാപേസും . ഏകഅസ്സസ്സാപി ഖുരപിട്ഠമത്തം ന

തേമി, രാജമഗ്ഗേന ഗച്ഛന്താ വിയ പരതീരം പത്വാ പുരതോ അഞ്ഞം മഹാനദിം പാപുണിംസു. തത്ഥ അഞ്ഞാ സച്ചകിരിയാ നത്ഥി, തായ ഏവ സച്ചകിരിയായ തമ്പി അഡ്ഢയോജനവിത്ഥാരം നദിം അതിക്കമിംസു. അഥ തതിയം ചന്ദഭാഗം നാമ മഹാനദിം പത്വാ തമ്പി തായ ഏവ സച്ചകിരിയായ അതിക്കമിംസു.

സത്ഥാപി തംദിവസം പച്ചൂസസമയേ മഹാകരുണാസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ ലോകം ഓലോകേന്തോ "അജ്ജ മഹാകപ്പിനോ തിയോജനസതികം രജ്ജം പഹായ അമച്ചസഹസ്സപരിവാരോ മമ സന്തികേ പബ്ബജിതും ആഗച്ഛതീ"തി ദിസ്വാ, "മയാ തേസം പച്ചുഗ്ഗമനം കാതും യുത്ത"ന്തി പാതോവ സരീരപടിജഗ്ഗനം കത്വാ, ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ സാവത്ഥിയം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ, പച്ഛാഭത്തം പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തോ സയമേവ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ, ആകാസേ ഉപ്പതിത്വാ ചന്ദഭാഗായ നദിയാ തീരേ തേസം ഉത്തരണതിത്ഥസ്സ അഭിമുഖേ ഠാനേ മഹാനിഗ്രോധരുക്ഖോ അത്ഥി, തത്ഥ പല്ലങ്കേന നിസീദിത്വാ പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരസ്മിയോ വിസ്സജ്ജേസി. തേ തേന തിത്ഥേന ഉത്തരന്താ ച ഛബ്ബണ്ണബുദ്ധരസ്മിയോ ഇതോ ചിതോ ച വിധാവന്തിയോ ഓലോകേന്താ ദസബലസ്സ പുണ്ണചന്ദസസ്സിരികം മുഖം ദിസ്വാ, "യം സത്ഥാരം ഉദ്ദിസ്സ മയം പബ്ബജിതാ, അദ്ധാ സോ ഏസോ"തി ദസ്സനേനേവ നിട്ഠം ഗന്ത്വാ ദിട്ഠട്ഠാനതോ പട്ഠായ ഓനതാ വന്ദമാനാ ആഗമ്മ സത്ഥാരം വന്ദിംസു. രാജാ ഗോപ്ഫകേസു ഗഹേത്വാ സത്ഥാരം വന്ദിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി സദ്ധിം അമച്ചസഹസ്സേന. സത്ഥാ തേസം ധമ്മം കഥേസി. ദേസനാപരിയോസാനേ സബ്ബേ അരഹത്തേ പതിട്ഠായ സത്ഥാരം പബ്ബജ്ജം യാചിംസു. സത്ഥാ "പുബ്ബേ ഇമേ ചീവരദാനസ്സ ദിന്നത്താ അത്തനോ ചീവരാനി ഗഹേത്വാവ ആഗതാ"തി സുവണ്ണവണ്ണം ഹത്ഥം പസാരേത്വാ, "ഏഥ ഭിക്ഖവോ സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, ചരഥ ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ"തി ആഹ. സാവ തേസം ആയസ്മന്താനം പബ്ബജ്ജാ ച ഉപസമ്പദാ ച അഹോസി, വസ്സസട്ഠികത്ഥേരാ വിയ സത്ഥാരം പരിവാരയിംസു.

അനോജാപി ദേവീ രഥസഹസ്സപരിവാരാ ഗങ്ഗാതീരം പത്വാ രഞ്ഞോ അത്ഥായ ആഭതം നാവം വാ ഉളുമ്പം വാ അദിസ്വാ അത്തനോ ബ്യത്തതായ ചിന്തേസി - "രാജാ സച്ചകിരിയം കത്വാ ഗതോ ഭവിസ്സതി, സോ പന സത്ഥാ ന കേവലം തേസംയേവ അത്ഥായ നിബ്ബത്തോ, സചേ സോ സത്ഥാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, അമ്ഹാകം രഥാ മാ ഉദകേ നിമുജ്ജിംസൂ"തി ഉദകപിട്ഠേ രഥേ പക്ഖന്ദാപേസി. രഥാനം നേമിവട്ടിമത്തമ്പി ന തേമി. ദുതിയതതിയനദീപി തേനേവ സച്ചകാരേന ഉത്തരമാനായേവ നിഗ്രോധരുക്ഖമൂലേ സത്ഥാരം അദ്ദസ. സത്ഥാ "ഇമാസം അത്തനോ സാമികേ പസ്സന്തീനം ഛന്ദരാഗോ ഉപ്പജ്ജിത്വാ മഗ്ഗഫലാനം അന്തരായം കരേയ്യ, സോ ഏവം കാതും ന സക്ഖിസ്സതീ"തി യഥാ അഞ്ഞമഞ്ഞേ ന പസ്സന്തി, തഥാ അകാസി. താ സബ്ബാപി തിത്ഥതോ ഉത്തരിത്വാ ദസബലം വന്ദിത്വാ നിസീദിംസു. സത്ഥാ താസം ധമ്മം കഥേസി, ദേസനാപരിയോസാനേ സബ്ബാപി സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ അഞ്ഞമഞ്ഞേ പസ്സിംസു. സത്ഥാ "ഉപ്പലവണ്ണാ ആഗച്ഛതൂ"തി ചിന്തേസി. ഥേരീ ആഗന്ത്വാ സബ്ബാ പബ്ബാജേത്വാ ആദായ ഭിക്ഖുനീനം ഉപസ്സയം ഗതാ. സത്ഥാ ഭിക്ഖുസഹസ്സം ഗഹേത്വാ ആകാസേന ജേതവനം അഗമാസി. ഇമം സന്ധായേതം വുത്തം - "മഹാകപ്പിനോതി ഏവം നാമകോ അഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ അസീതിമഹാസാവകാനം അബ്ഭന്തരോ മഹാഥേരോ"തി.

ജനേതസ്മിന്തി ജനിതേ പജായാതി അത്ഥോ. **യേ ഗോത്തപടിസാരിനോ**തി യേ "മയം വാസേട്ഠാ ഗോതമാ"തി ഗോത്തം പടിസരന്തി പടിജാനന്തി, തേസം ഖത്തിയോ സേട്ഠോതി അത്ഥോ. **വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ**തി അട്ഠഹി വിജ്ജാഹി ചേവ പന്നരസധമ്മഭേദേന ചരണേന ച സമന്നാഗതോ. **തപതീ**തി വിരോചതി. **ഝായീ തപതി ബ്രാഹ്മണോ**തി ഖീണാസവബ്രാഹ്മണോ ദുവിധേന ഝാനേന ഝായമാനോ തപതി വിരോചതി. തസ്മിം പന ഖണേ കാലുദായിത്ഥേരോ ദുവിധേന ഝാനേന ഝായമാനോ അവിദൂരേ നിസിന്നോ ഹോതി. **ബുദ്ധോ തപതീ**തി സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധോ വിരോചതി. സബ്ബമങ്ഗലഗാഥാ കിരേസാ. ഭാതികരാജാ കിര ഏകം പൂജം കാരേത്വാ ആചരിയകം ആഹ - "തീഹി രതനേഹി അമുത്തം ഏകം ജയമങ്ഗലം വദഥാ"തി. സോ തേപിടകം ബുദ്ധവചനം സമ്മസിത്വാ ഇമം ഗാഥം വദന്തോ "ദിവാ തപതി ആദിച്ചോ"തി വത്വാ അത്ഥങ്ഗമേന്തസ്സ സൂരിയസ്സ അഞ്ജലിം പഗ്ഗണ്ഹി. "രത്തിമാഭാതി ചന്ദിമാ"തി, ഉട്ഠഹന്തസ്സ ചന്ദസ്സ അഞ്ജലിം പഗ്ഗണ്ഹി. "സന്നദ്ധോ ഖത്തിയോ തപതീ"തി രഞ്ഞോ അഞ്ജലിം പഗ്ഗണ്ഹി. "ഝായീ തപതി ബ്രാഹ്മണോ"തി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അഞ്ജലിം പഗ്ഗണ്ഹി. "ബുദ്ധോ തപതി തേജസാ"തി വത്വാ പന മഹാചേതിയസ്സ അഞ്ജലിം പഗ്ഗണ്ഹി. അഥ നം രാജാ "മാ ഹത്ഥം ഓതാരേഹീ"തി ഉക്ഖിത്തസ്മിംയേവ ഹത്ഥേ സഹസ്സം ഠപേസി. ഏകാദസമം.

൧൨. സഹായകസുത്തവണ്ണനാ

൨൪൫. ദ്വാദസമേ **ചിരരത്തംസമേതികാ**തി ദീഘരത്തം സംസന്ദിത്വാ സമേത്വാ ഠിതലദ്ധിനോ. തേ കിര പഞ്ചജാതിസതാനി ഏകതോവ വിചരിംസു. **സമേതി നേസം സദ്ധമ്മോ**തി ഇദാനി ഇമേസം അയം സാസനധമ്മോ സംസന്ദതി സമേതി. **ധമ്മേ ബുദ്ധപ്പവേദിതേ**തി ബുദ്ധേന പവേദിതേ ധമ്മേ ഏതേസം സാസനധമ്മോ സോഭതീതി അത്ഥോ. **സുവിനീതാ കപ്പിനേനാ**തി അത്തനോ ഉപജ്ഝായേന അരിയപ്പവേദിതേ ധമ്മേ സുട്ഠു വിനീതാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി. ദ്വാദസമം.

ഭിക്ഖുസംയുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ഇതി സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ സംയുത്തനികായ-അട്ഠകഥായ

നിദാനവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.